

Forensiska institutet

*Ny myndighet för kriminalteknik, rättsmedicin
och rättspsykiatri*

Delbetänkande av RMV/SKL-utredningen

Stockholm 2006

**STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR**

SOU 2006:63

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress:
Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-690 91 91
Ordertel: 08-690 91 90
E-post: order.fritzes@nj.se
Internet: www.fritzes.se

Svara på remiss. Hur och varför. Statsrådsberedningen, 2003.

– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som skall svara på remiss.

Broschyren är gratis och kan laddas ner eller beställas på

<http://www.regeringen.se/remiss>

Tryckt av Edita Sverige AB
Stockholm 2006

ISBN 91-38-22597-2
ISSN 0375-250X

Till statsrådet och chefen för Justitiedepartementet

Regeringen beslutade den 22 september 2005 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag bl.a. att utifrån en ingående beskrivning av Rättsmedicinalverkets och Statens kriminaltekniska laboratoriums verksamheter överväga för- och nackdelar med att lägga samman de båda myndigheterna till en myndighet (dir. 2005:104).

Samma dag förordnade chefen för Justitiedepartementet överdirektören vid Rikspolisstyrelsen Ann-Marie Begler till särskild utredare. Att som experter biträda utredningen förordnades fr.o.m. den 25 januari 2006 kanslirådet Ralf Hedin, generaldirektören Gunnar Holmgren, kanslichefen Tomas Keisu, departementsrådet Astrid Nensén Ugglå samt direktören och professorn Nina Rehnqvist. Hovrättsassessorn Martin Andersson anställdes som sekreterare i utredningen fr.o.m. den 17 oktober 2005.

Utredningen har antagit namnet RMV/SKL-utredningen och överlämnar härmed delbetänkandet Forensiska institutet – Ny myndighet för kriminalteknik, rättsmedicin och rättspsykiatri (SOU 2006:63).

Stockholm i juni 2006

Ann-Marie Begler

/Martin Andersson

Innehåll

Sammanfattning	17
Författningsförslag	21
1 Förslag till förordning med instruktion för Forensiska institutet	21
2 Förslag till lag om ändring i lagen (1999:353) om rättspsykiatriskt forskningsregister	25
3 Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100).....	26
4 Förslag till lag om ändring i lagen (2005:225) om rättsintyg i anledning av brott.....	27
5 Förslag till förordning om ändring i sekretessförordningen (1980:657)	28
6 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1991:1413) om rättspsykiatrisk undersökning	31
7 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1992:289) om särskild personutredning i brottmål, m.m.	33
8 Förslag till förordning om ändring i begravningsförordningen (1990:1147)	34
9 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1976:376) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl.	35

10	Förslag till förordning om ändring i förordningen (1969:624) om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap	36
11	Förslag till förordning om ändring i förordningen (1988:530) om expertgruppen för identifiering vid katastroffall.....	37
12	Förslag till förordning om ändring i förordningen (1990:893) om underrättelse om dom i vissa brottmål, m.m.....	38
13	Förslag till förordning om ändring i förordningen (1996:1515) med instruktion för Regeringskansliet	39
14	Förslag till förordning om ändring i förordningen (2005:1063) om rättsintyg i anledning av brott.....	41
15	Förslag till förordning om ändring i förordningen (2006:11) om skyldighet för Rättsmedicinalverket att lämna uppgifter till Socialstyrelsens dödsorsaksregister	42
16	Förslag till förordning om ändring i författningssamlingsförordningen (1976:725)	43
17	Förslag till förordning om ändring i vapenförordningen (1996:70).....	44
18	Förslag till förordning om ändring i förordningen (1989:773) med instruktion för Rikspolisstyrelsen	45
19	Förslag till förordning om ändring i förordningen (1999:1134) om belastningsregister	48
20	Förslag till förordning om ändring i förordningen (1999:1135) om misstankeregister	53
21	Förslag till förordning om ändring i polisdataförordningen (1999:81).....	57
22	Förslag till förordning om ändring i utlänningsförordningen (2006:97)	58

23	Förslag till förordning om ändring i förordningen (1991:1472) om psykiatrisk tvångsvård och rättspsykiatrisk vård.....	59
1	Utredningens uppdrag och arbete	61
1.1	Utredningens uppdrag.....	61
1.2	Utredningsarbetet.....	61
1.3	Betänkandets disposition.....	62
2	Rättsmedicinalverket och Statens kriminaltekniska laboratorium	65
2.1	Inledning.....	65
2.2	Rättsmedicinalverkets uppgifter	65
2.2.1	RMV:s instruktion.....	65
2.2.2	RMV:s regleringsbrev.....	67
2.3	Statens kriminaltekniska laboratoriums uppgifter.....	67
2.3.1	SKL:s instruktion.....	67
2.3.2	SKL:s åtagande mot Rikspolisstyrelsen	68
2.4	Rättsmedicinalverkets organisation	70
2.5	Statens kriminaltekniska laboratoriums organisation.....	72
2.6	RMV:s forsknings- och utvecklingsverksamhet	73
2.7	SKL:s forsknings- och utvecklingsverksamhet	74
3	Den rättsmedicinska verksamheten	77
3.1	Inledning.....	77
3.2	Dödsfallsutredningar	77
3.2.1	Dödsbevis och dödsorsaksintyg	77
3.2.2	Klinisk obduktion.....	78
3.2.3	Skäl för rättsmedicinsk undersökning.....	79
3.2.4	Allmänt om rättsmedicinsk undersökning.....	80
3.2.5	De olika undersökningsformerna	81
3.2.6	Förfarandet vid den rättsmedicinska avdelningen	82

3.2.7	Begäran om översyn av lagstiftning kring dödsfallsutredningar	84
3.3	Rättsmedicinska kroppsundersökningar.....	85
3.3.1	Vad är ett rättsintyg?	85
3.3.2	Vem utfärdar rättsintyg?	86
3.3.3	Undersökningen och utlåtandet	87
3.4	Brottsplatsundersökningar och domstolsförhandlingar m.m.	88
3.5	Organisation	88
3.6	Ärenden	89
3.7	Personal.....	92
3.8	Rekrytering av rättsläkare	93
3.9	Finansiering av den rättsmedicinska verksamheten	94
3.10	Det rättsmedicinska kvalitets- och utvecklingsrådet	95
3.11	Socialstyrelsens rättsliga råd	96
4	De rättskemiska och rättsgenetiska verksamheterna	97
4.1	Inledning.....	97
4.2	Rättsmedicinska ärenden	98
4.3	Trafikärenden	99
4.4	Övriga polisärenden	101
4.5	Kriminalvårdsärenden	102
4.6	Övriga rättskemiska ärenden	103
4.7	Faderskapsärenden	104
4.7.1	Socialnämnden och domstolen.....	104
4.7.2	Provtagningen	106
4.7.3	Den rättsgenetiska avdelningens analys.....	106
4.7.4	Den rättsgenetiska avdelningens utlåtande	108
4.8	Andra rättsgenetiska ärenden och uppdrag	109

4.9	Ackreditering och kvalitetsarbete	110
4.10	Personal och ärenden i den rättskemiska verksamheten	112
4.11	Personal och ärenden i den rättsgenetiska verksamheten ...	113
4.12	Finansiering av den rättskemiska verksamheten.....	114
4.13	Finansiering av den rättsgenetiska verksamheten.....	115
5	Den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten	117
5.1	Inledning.....	117
5.2	Den rättspsykiatriska undersökningsverksamhetens funktion	117
5.2.1	Inledning	117
5.2.2	Fängelseförbud och överlämnande till rättspsykiatrisk vård	118
5.2.3	Vad är särskild utskrivningsprövning?	118
5.2.4	Vad är en allvarlig psykisk störning?	119
5.2.5	Andra straffrättsliga konsekvenser av en psykisk störning	120
5.3	§ 7-intyg.....	121
5.3.1	Vad är ett § 7-intyg?	121
5.3.2	Vem får utfärda § 7-intyg?	122
5.3.3	Undersökningen och utfärdandet av § 7-intyg.....	123
5.3.4	Intygets utformning och innehåll.....	124
5.3.5	Läkarens förslag	124
5.4	Rättspsykiatrisk undersökning (RPU).....	126
5.4.1	Vad är en rättspsykiatrisk undersökning?	126
5.4.2	Vem får utfärda rättspsykiatriskt utlåtande?	127
5.4.3	Förfarandet kring undersökningen.....	128
5.4.4	Undersökningen	129
5.4.5	Utlåtandets utformning och innehåll.....	130
5.5	Organisation och ärenden	131
5.6	Personal	133
5.7	Finansiering av den rättspsykiatriska verksamheten	134
5.8	Kvalitets- och utvecklingsarbete	135

5.9	Socialstyrelsens rättsliga råd	136
6	Den kriminaltekniska verksamheten.....	139
6.1	Inledning.....	139
6.2	Biologienhetens verksamhet.....	140
6.2.1	Inledning.....	140
6.2.2	Mängdbrottsgruppen	141
6.2.3	Grupperna för grova brott.....	142
6.2.4	Extraktionsgruppen	143
6.2.5	Typningsgruppen	145
6.2.6	Den fortsatta hanteringen	145
6.3	Kemi- och teknikenhetens verksamhet.....	146
6.3.1	Inledning.....	146
6.3.2	Gruppen för spår och teknisk brand.....	147
6.3.3	Kemigruppen.....	148
6.3.4	Fingeravtrycksgruppen.....	149
6.3.5	Gruppen för brandkemi, miljö och olja.....	151
6.3.6	Vapengruppen	152
6.4	Droganalysenhetens verksamhet.....	154
6.4.1	Inledning.....	154
6.4.2	Narkotikagrupperna 1 och 2	154
6.4.3	Jämförelsegruppen	156
6.4.4	DAG-gruppen.....	157
6.5	Dokument- och informationsteknikenhetens verksamhet.....	158
6.5.1	Inledning.....	158
6.5.2	Handstilsgruppen.....	159
6.5.3	Urkundsgruppen.....	160
6.5.4	Gruppen för informationsteknik	161
6.6	Personal och ärenden	162
6.7	Finansiering av SKL:s verksamhet.....	165
6.8	Ackreditering och kvalitetsarbete	166
7	Internationell utblick	169
7.1	Inledning.....	169

7.2	Norge	169
7.3	Danmark.....	172
7.4	Nederländerna.....	175
7.5	England och Wales.....	177
7.6	Finland.....	178
7.7	Jämförelse med organisationen i Sverige	180
8	En sammanläggning av RMV och SKL	181
8.1	SKL och RMV bör läggas samman	181
8.2	RMV och SKL gör liknande undersökningar.....	181
8.3	SKL och RMV har liknande funktion och förhållande till andra myndigheter.....	183
8.4	En gemensam myndighet är en naturlig lösning.....	184
8.5	Inga nackdelar med en samlad myndighet.....	185
8.6	Fördelar med en sammanläggning – en översikt.....	186
8.6.1	Den statliga forensiska funktionen förstärks.....	186
8.6.2	Den forensiska verksamhetens opartiskhet och oberoende understryks.....	187
8.6.3	Förutsättningarna för det forensiska FoU-arbetet förbättras	187
8.6.4	Ledningen och styrningen blir enhetligare och därmed mer verkningsfull	188
8.6.5	Den forensiska delen av brottsutredningsarbetet underlättas	189
8.6.6	Den rättsbiologiska verksamheten kan samordnas ..	190
8.6.7	Verksamheten med droganalyser kan samordnas	190
8.6.8	Administrationen effektiviseras.....	191
8.6.9	Verksamhetens allmänna samhällsnytta kan tas bättre tillvara	191
8.7	En ökad samverkan är inte ett tillräckligt bra alternativ.....	191

9	En sammanläggning av den rättsbiologiska verksamheten.....	195
9.1	Inledning.....	195
9.2	Fördelar i personal- och kompetenshänseende	196
9.2.1	Personalen har liknande utbildning och kompetens	196
9.2.2	Flexiblare personalutnyttjande, bättre kunskapsutbyte	197
9.2.3	Bättre utvecklingsmöjligheter, tryggare anställning.....	199
9.3	Fördelar när det gäller den tekniska utrustningen	199
9.4	Den rättsbiologiska FoU-verksamheten	201
9.5	Andra effekter av en sammanläggning	202
10	En sammanläggning av verksamheten med droganalyser.....	205
10.1	Inledning.....	205
10.2	Fördelar i personal- och kompetenshänseende	206
10.2.1	Personalen har liknande utbildning och kompetens	206
10.2.2	Flexiblare personalutnyttjande, bättre kunskapsutbyte	207
10.2.3	Bättre utvecklingsmöjligheter för personalen	208
10.3	Fördelar när det gäller den tekniska utrustningen	209
10.4	En sammanläggning främjar informationsutbytet i enskilda ärenden	211
10.5	Den rättskemiska/droganalytiska FoU-verksamheten m.m.	211
10.6	Andra effekter av en sammanläggning	213
11	En sammanläggning i ett brottsutredningsperspektiv	215
11.1	Inledning.....	215

11.2	En förstärkning av den forensiska funktionen.....	216
11.3	Det operativa brottsutredningsarbetet	217
11.3.1	RMV och SKL samverkar operativt endast i begränsad utsträckning.....	217
11.3.2	Nackdelar med det begränsade operativa samarbetet	218
11.3.3	En sammanläggning gagnar det operativa arbetet vid RMV och SKL.....	220
11.3.4	En sammanläggning underlättar polisens arbete	221
11.4	Brottsutredningsarbetet från strategisk synpunkt.....	222
11.5	Den forensiska verksamhetens allmänna samhällsnytta.....	224
12	En sammanläggning i ett styrnings- och administrationsperspektiv.....	225
12.1	Inledning.....	225
12.2	Ledning och styrning av den forensiska verksamheten.....	225
12.2.1	Ledning och styrning av RMV:s verksamhet.....	225
12.2.2	Ledning och styrning av SKL:s verksamhet.....	227
12.2.3	Ledningen och styrningen av den forensiska verksamheten förstärks	228
12.3	Administrationen av den forensiska verksamheten effektiviseras.....	230
12.4	Förutsättningarna för den forensiska FoU- verksamheten förbättras	232
13	Forensiska institutet (FORI).....	235
13.1	En ny forensisk myndighet inrättas.....	235
13.2	Den nya myndighetens förhållande till polisväsendet	236
13.2.1	Bör myndigheten vara en del av polisväsendet?.....	236
13.2.2	Gränsen mellan den nya myndigheten och de tekniska rotlarna	243
13.3	Avgifts- eller anslagsfinansiering?	245
13.4	Myndighetens uppdragsgivare.....	247

13.4.1 Principer för RMV:s och SKL:s uppdragsverksamhet	247
13.4.2 Vad bör gälla för den nya myndigheten?	250
13.5 Myndighetens interna organisation.....	251
13.6 Myndighetens namn.....	254
13.7 Övriga frågor	255
14 Driftansvaret för den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten	257
14.1 Inledning.....	257
14.2 Hur RMV blev huvudman för den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten	258
14.3 Den utredande rättspsykiatrins tillhörighet	259
14.4 Ökad samordning mellan vårdande och undersökande verksamhet.....	261
14.5 Finns det problem med en ökad samordning?	265
14.6 Driftansvaret bör överföras till sjukvårdshuvudmännen	266
14.7 Det statliga huvudmannskapet	267
14.8 Staten och den rättspsykiatriska vården.....	269
14.9 Sjukvårdshuvudmännens uppfattning.....	269
15 Förslagets konsekvenser	271
15.1 Inledning.....	271
15.2 Ekonomiska konsekvenser	272
15.3 Konsekvenser för personalen	273
15.4 Konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet	274
15.5 Ikraftträdande.....	275

16 Författningskommentar	277
16.1 Förslag till förordning med instruktion för Forensiska institutet	277
16.2 Förslag till ändring i polisdataförordningen.....	279
16.3 Förslag till ändring i sekretesslagen och sekretessförordningen	280
16.4 Övriga författningsförslag.....	281
Bilaga 1. Kommittédirektiv	283
Bilaga 2. Tidigare förslag	291

Sammanfattning

SKL och RMV bör läggas samman

Utredningens uppdrag har varit att lämna förslag om den framtida organisationen av den forensiska verksamheten. Med forensisk verksamhet avses i detta betänkande främst kriminalteknik, rättsmedicin, rättskemi, rättsgenetik och rättspsykiatri¹. Utifrån en ingående beskrivning av verksamheterna vid Rättsmedicinalverket (RMV) och Statens kriminaltekniska laboratorium (SKL) har utredningen övervägt för- och nackdelar med att lägga samman de två myndigheterna.

SKL och RMV utför flera typer av analyser som är av likartad karaktär och deras roller som forensiska expertorgan inom rättsväsendet är i princip identiska. Genom utvecklingen på det forensiska området har dessutom verksamheterna närmat sig varandra innehållsmässigt. Att myndigheternas undersökningar och övergripande uppdrag liknar varandra gör att utredningen kan se flera fördelar med en sammanläggning. De främsta skälen för att inrätta en ny forensisk myndighet är att

- den statliga forensiska funktionen förstärks,
- den forensiska verksamhetens oberoende understryks,
- förutsättningarna för det forensiska FoU-arbetet förbättras,
- ledningen och styrningen blir mer enhetlig och verkningsfull,
- den forensiska delen av brottsutredningsarbetet underlättas,
- den rättsbiologiska verksamheten kan samordnas,
- verksamheten med droganalyser kan samordnas,
- administrationen effektiviseras, och
- verksamhetens allmänna samhällsnytta kan tas bättre tillvara.

Att den rättsbiologiska verksamheten kan samordnas innebär bl.a. ett mer effektivt utnyttjande av personal och teknisk utrustning

¹ Ibland ingår rättskemi och rättsgenetik i begreppet rättsmedicin

samt bättre förutsättningar för kompetensutveckling. Detsamma gäller verksamheten med droganalyser.

De forensiska verksamheterna fungerar av allt att döma väl även med dagens organisation. Om de forensiska disciplinerna hade varit nya och man idag givits i uppdrag att från början bygga upp en forensisk organisation, skulle det dock sannolikt aldrig kommit i fråga att dela upp verksamheterna på två myndigheter. Det finns inte något i sak som talar för att det är lämpligt att hålla RMV:s och SKL:s verksamheter organisatoriskt åtskilda. Utredningen kan därför inte se några egentliga nackdelar med en samlad forensisk myndighet. Negativa effekter som hänför sig till omorganisationen som sådan och som därmed är av tillfällig karaktär kan inte tillmätas avgörande betydelse när man överväger att inrätta en ny och mer ändamålsenlig organisation.

Med hänsyn till de fördelar som en gemensam myndighet innebär bör RMV och SKL läggas samman.

Forensiska institutet (FORI) – en ny myndighet inrättas

En sammanläggning av SKL och RMV innebär att en ny myndighet inrättas – Forensiska institutet (FORI). Institutet bör ansvara för all den verksamhet som idag bedrivs av SKL och RMV. När det gäller den rättspsykiatriska verksamheten föreslås dock att driften fortsättningsvis i sin helhet – i enlighet med statsmaktens tidigare uttalanden – skall skötas av sjukvårdshuvudmännen. Detta innebär att staten bör inleda förhandlingar med Stockholms läns landsting och Västra Götalandsregionen om ett övertagande av driftansvaret för RMV:s rättspsykiatriska avdelningar i Stockholm och Göteborg. Staten genom Forensiska institutet skall dock alltså vara huvudman för den utredande rättspsykiatrin.

RMV är organiserat direkt under Justitiedepartementet, medan SKL har Rikspolisstyrelsen som chefsmyndighet. Med ställningen som myndighet under Rikspolisstyrelsen kan laboratoriet inte i alla avseenden anses vara oberoende. Utredningen föreslår att Forensiska institutet inte skall vara en del av polisväsendet. Som tidigare utredningar har tagit upp kan det annars finnas i vart fall en teoretisk risk för att allmänheten uppfattar myndigheten som inte helt opartisk. I och med den tekniska bevisningens allt större betydelse blir dessutom frågan om objektivitet och oberoende allt viktigare. Ett oberoende från polisväsendet är då av värde i största

allmänhet, och i synnerhet när den forensiska verksamheten i ett enskilt fall blir särskilt hårt ansatt och ifrågasatt.

SKL har framfört farhågor om att samverkan med polisen kommer att försämrats om verksamheten organisatoriskt kopplas ifrån polisväsendet. Utredningen delar SKL:s uppfattning att det i en ny myndighetsstruktur är av största vikt att bevara det nära samarbetet mellan polisen och de verksamheter som idag bedrivs vid SKL. De goda relationerna mellan polisen och SKL kan dock inte i första hand ha sin grund i att SKL är en del av polisväsendet, utan i att polisen är beroende av laboratoriets unika kompetens i frågor av såväl operativ som strategisk art. Med hänsyn till den forensiska verksamhetens allt större betydelse för brottsutredningsarbetet kommer det mellan polisen och den nya forensiska myndigheten finnas ett starkt behov av nära samverkan. Man kan därför bortse från risken att denna kommer att försämrats endast p.g.a. organisationstillhörigheten.

Såvitt utredningen har kunnat utröna innebär inrättandet av en myndighet utanför polisväsendet inte några praktiska eller legala hinder för att bevara och ytterligare utveckla samarbetet mellan polisen och den forensiska expertverksamheten. Tillämpningen av sekretesslagstiftningen bör inte påverkas av att SKL förs från polisväsendet. Den nya myndigheten bör därtill ha samma tillgång till de register som SKL har idag och överta laboratoriets ansvar för kvalitetssäkring av och metodutveckling för de tekniska rotlarna samt rollen som kriminalteknisk institution åt Polishögskolan.

Närmare om Forensiska institutet

När det gäller frågan om finansiering av Forensiska institutets verksamhet bedömer utredningen att det för närvarande inte finns tillräckliga skäl att ändra finansieringsformen för någon av de verksamheter som myndigheten skall svara för. Den ordning som gäller idag för de olika verksamheterna bör således råda även tills vidare. Därtill bör de villkor för uppdragsverksamhet som idag ställs upp för RMV och SKL gälla även den nya myndigheten. Utredningen föreslår inte heller någon ändring i fördelningen av arbetsuppgifter mellan Forensiska institutet och polisens tekniska rotlar.

Utredningen förordar i första hand att Forensiska institutet inrättas som ett s.k. enrådighetsverk, med ett insynsråd där

representanter för bl.a. polisen bör ingå. I andra hand kan övervägas om den nya myndigheten i stället bör ges ledningsformen styrelse med fullt ansvar. Den nya myndigheten bör ledas av en generaldirektör, med en överdirektör som ställföreträdare. Generaldirektören och den övriga ledningen bör vara placerad i Linköping, där den största delen av verksamheten kommer att bedrivas. Hur myndigheten i övrigt skall organiseras bör närmare övervägas av en organisationskommitté.

Konsekvenser och ikraftträdande

Utredningens förslag innebär att verksamheten hos RMV och SKL förs samman till den nybildade myndigheten Forensiska institutet, och att driftansvaret för den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten förs från RMV till två sjukvårdshuvudmän. Båda dessa förändringar bör enligt utredningens bedömning vara att betrakta som övergång av verksamhet i enlighet med 6 b § första stycket lagen (1982:80) om anställningsskydd (LAS). Bestämmelsens innebörd är att anställningsavtal automatiskt övergår från överlåtaren till förvärvaren.

Inrättandet av en gemensam forensisk myndighet kommer att innebära en rationaliserad administration och effektiviseringar såvitt avser andra myndighetsövergripande funktioner, som t.ex. kvalitetssystem. Dessutom bör man göra samordningsvinster i den operativa verksamheten, framför allt inom de rättsbiologiska och rättskemiska/droganalytiska verksamheterna. På sikt kan förväntas att den nya organisationen dessutom ger positiva effekter i form av en bättre utvecklad forensisk process, vilket kommer att leda till effektiviseringar inom hela den brottsutredande verksamheten. De vinster som görs i dessa avseenden kommer att göra att medel successivt kan omfördelas till den forensiska kärnverksamheten; främst det forensiska FoU-arbetet.

Utredningen anser att Forensiska institutet bör kunna inrättas den 1 juli 2007.

Författningsförslag

1 Förslag till förrdning med instruktion för Forensiska institutet

Härigenom föreskrivs följande.

Uppgifter

1 § Forensiska institutet är central förvaltningsmyndighet för kriminalteknisk, rättspsykiatrisk, rättskemisk, rättsmedicinsk och rättsgenetisk verksamhet i den utsträckning sådana frågor inte skall handläggas av någon annan statlig myndighet.

2 § Forensiska institutet skall särskilt svara för

1. laboratorieundersökningar som föranleds av misstanke om brott samt annan verksamhet som står i samband därmed (kriminaltekniska undersökningar), i den utsträckning sådana undersökningar inte utförs vid polismyndigheterna,
2. rättspsykiatriska undersökningar i brottmål och läkarintyg som avses i 7 § lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m.,
3. rättsmedicinska obduktioner och andra rättsmedicinska undersökningar,
4. verksamhet med utfärdande av sådana intyg som avses i lagen (2005:225) om rättsintyg i anledning av brott,
5. rättsmedicinsk medverkan i övrigt på begäran av domstol, länsstyrelse, allmän åklagare eller polismyndighet,
6. rättskemiska och rättsgenetiska undersökningar,
7. information inom sitt ansvarsområde till andra myndigheter och enskilda,
8. internationellt samarbete inom sitt ansvarsområde.

3 § Forensiska institutet skall inom sitt verksamhetsområde initiera och bedriva forsknings- och utvecklingsarbete.

4 § Forensiska institutet får meddela föreskrifter om krav på särskild läkarkompetens för att utföra en sådan rättsmedicinsk undersökning som avses i lagen (1995:832) om obduktion m.m.

Forensiska institutet får också meddela föreskrifter om förfarandet vid sådan undersökning samt om protokoll och utlåtande över undersökningen.

5 § Forensiska institutet får utföra uppdrag om verksamheten i övrigt medger det. Uppdragen skall utföras mot ersättning som motsvarar kostnaden för sådan verksamhet.

6 § I den kriminaltekniska verksamheten skall Forensiska institutet ge företräde åt undersökning som begärs av polismyndighet, åklagare eller domstol. Kriminalteknisk undersökning som utförs på begäran av dessa myndigheter är kostnadsfri. Utförs sådan undersökning på begäran av domstol i mål där endast målsägande för talan, skall avgift dock betalas.

Verksförordningens tillämpning

7 § Verksförordningen (1995:1322) skall tillämpas på institutet med undantag av 4, 5, 10–14, 21, 22, 32, 33 och 34 §§.

Myndighetens ledning

8 § Generaldirektören är chef för Forensiska institutet.

Vid myndigheten finns en överdirektör som är generaldirektörens ställföreträdare.

Insynsråd

9 § Vid Forensiska institutet skall det finnas ett insynsråd som skall bestå av högst åtta ledamöter. Generaldirektören skall ingå i rådet och vara dess ordförande. Andra ledamöter i rådet utses av regeringen för en bestämd tid.

Rådet skall ge generaldirektören det stöd som behövs för att verksamheten skall bedrivas effektivt och i överensstämmelse med verksamhetens syfte. Generaldirektören skall löpande informera rådet om verksamheten.

Ärendenas handläggning

10 § Generaldirektören skall avgöra ärenden som inte skall avgöras av personalansvarsnämnden.

Om sådana ärenden som avses i första stycket inte behöver avgöras av generaldirektören, får de avgöras av någon annan tjänsteman. Hur detta skall ske anges i arbetsordningen eller i särskilda beslut.

Andra stycket gäller inte föreskrifter.

Personalföreträdare

11 § Personalföreträdarförordningen (1987:1101) skall tillämpas på Forensiska institutet.

Anställningar m.m.

12 § Generaldirektören och överdirektören anställs genom beslut av regeringen.

Andra anställningar beslutas av myndigheten.

Anställning vid Forensiska institutet som är förenad med en professur inom högskolan beslutas på det sätt som gäller för professuren. Innan den berörda tjänsteförslagsnämnden inom högskolan ger förslag skall nämnden samråda med Forensiska institutet. En förenad anställning får endast ges till den som är behörig till båda anställningarna.

Överklagande

13 § Forensiska institutets beslut i andra ärenden än personalärenden får överklagas endast om det följer av en annan bestämmelse än 22 a § förvaltningslagen (1986:223).

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2007, då förordningen (1978:677) med instruktion för Statens kriminaltekniska laboratorium och förordningen (1996:613) med instruktion för Rättsmedicinalverket skall upphöra att gälla. Äldre föreskrifter gäller fortfarande i fråga om överklagande av beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (1999:353) om rättspsykiatriskt forskningsregister

Härigenom föreskrivs i fråga om 1, 3, 11, 12, 13 och 16 §§ lagen (1999:353) om rättspsykiatriskt forskningsregister att ordet ”Rättsmedicinalverket” i olika böjningsformer skall bytas ut mot ”Forensiska institutet” i motsvarande form.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

3 Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)

Härigenom föreskrivs i fråga om 9 kap. 17 § sekretesslagen (1980:100) att orden ”Statens kriminaltekniska laboratoriums” skall bytas ut mot ”Forensiska institutets”.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

4 Förslag till lag om ändring i lagen (2005:225) om rättsintyg i anledning av brott

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2005:225) om rättsintyg i anledning av brott

dels att i 2, 7, 9, 10 och 11 §§ ordet ”Rättsmedicinalverket” skall bytas ut mot ”Forensiska institutet”,

dels att i 2 och 11 §§ ordet ”verket” skall bytas ut mot ”myndigheten”.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

5 Förslag till förordning om ändring i sekretessförordningen (1980:657)

Härigenom föreskrivs i fråga om sekretessförordningen (1980:657) att 1 a § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Sekretess gäller i personaladministrativ verksamhet hos följande myndigheter, för uppgift om enskilds bostadsadress, hemtelefonnummer, personnummer och andra jämförbara uppgifter avseende personalen, uppgift i form av fotografisk bild som utgör underlag för tjänstekort samt uppgift om närstående till personalen, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den som uppgiften rör eller någon närstående till honom eller henne lider men:

Regeringskansliet, såvitt avser personal i verksamhet som rör handläggning av ärenden om nåd i brottmål, abolition och upphävande av domstols beslut om utvisning på grund av brott, domstolarna, hyresnämnderna och arrendenämnderna utom Arbetsdomstolen, Marknadsdomstolen och Patentbesvär-rätten,

Domstolsverket, såvitt avser uppgifter om personal vid dom-

1 a §

Sekretess gäller i personaladministrativ verksamhet hos följande myndigheter, för uppgift om enskilds bostadsadress, hemtelefonnummer, personnummer och andra jämförbara uppgifter avseende personalen, uppgift i form av fotografisk bild som utgör underlag för tjänstekort samt uppgift om närstående till personalen, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den som uppgiften rör eller någon närstående till honom eller henne lider men:

Regeringskansliet, såvitt avser personal i verksamhet som rör handläggning av ärenden om nåd i brottmål, abolition och upphävande av domstols beslut om utvisning på grund av brott, domstolarna, hyresnämnderna och arrendenämnderna utom Arbetsdomstolen, Marknadsdomstolen och Patentbesvär-rätten,

Domstolsverket, såvitt avser uppgifter om personal vid dom-

stolar, hyresnämnder och arrendenämnder,

Justitiekanslern,
Rikspolisstyrelsen, *Statens kriminaltekniska laboratorium*,
polismyndigheterna, åklagar-
myndigheterna och kriminal-
vårdens myndigheter,

Kustbevakningen,
Skatteverket, Tullverket och
kronofogdemyndigheterna,

Försäkringskassan,
socialnämnderna eller de an-
dra nämnder som svarar för per-
sonaladministrativ verksamhet,
såvitt avser personal som verkar
inom socialtjänsten, den eller de
nämnder som utövar ledningen
av hälso- och sjukvården enligt
hälso- och sjukvårdslagen
(1982:763) eller de andra myn-
digheter som svarar för perso-
naladministrativ verksamhet, så-
vitt avser hälso- och sjukvårds-
personal,

Rättsmedicinalverket, såvitt
avser personal inom rättsmedi-
cinsk och *rättssykiatrisk* verk-
samhet,

Socialstyrelsen,
Statens institutionsstyrelse,
Migrationsverket,

Arbetsmarknadsstyrelsen och
länsarbetsnämnderna samt In-
spektionen för arbetslöshetsför-
säkringen,

myndigheter som svarar för
personaladministrativ verksam-
het, såvitt avser parkeringsvak-
ter som förordnats enligt lagen
(1987:24) om kommunal parke-

stolar, hyresnämnder och arren-
denämnder,

Justitiekanslern,
Rikspolisstyrelsen, polismyn-
digheterna, åklagarmyndigheterna
och kriminalvårdens myndig-
heter,

Kustbevakningen,
Skatteverket, Tullverket och
kronofogdemyndigheterna,

Försäkringskassan,
socialnämnderna eller de an-
dra nämnder som svarar för per-
sonaladministrativ verksamhet,
såvitt avser personal som verkar
inom socialtjänsten, den eller de
nämnder som utövar ledningen
av hälso- och sjukvården enligt
hälso- och sjukvårdslagen
(1982:763) eller de andra myn-
digheter som svarar för perso-
naladministrativ verksamhet, så-
vitt avser hälso- och sjukvårds-
personal,

Forensiska institutet, såvitt
avser personal inom *kriminal-
teknisk* och rättsmedicinsk verk-
samhet,

Socialstyrelsen,
Statens institutionsstyrelse,
Migrationsverket,

Arbetsmarknadsstyrelsen och
länsarbetsnämnderna samt In-
spektionen för arbetslöshetsför-
säkringen,

myndigheter som svarar för
personaladministrativ verksam-
het, såvitt avser parkeringsvak-
ter som förordnats enligt lagen
(1987:24) om kommunal parke-
ringsövervakning m.m.,

ringsövervakning m.m.,

Djurskyddsmyndigheten,

Smittskyddsinstitutet, såvitt avser personal i verksamhet som rör uppfödning, förvaring, tillhandahållande och användning av djur för vetenskapliga ändamål,

Livsmedelsverket, såvitt avser veterinärer, övrig personal i besiktningsveterinärorganisationen och personal i annan inspektionsverksamhet och i verksamhet som rör kosttillskott och tillståndsgivning eller godkännanden avseende ekologiskt producerade livsmedel och nya livsmedel,

Vägverket, såvitt avser personal i verksamhet som avser *ianspråktagande* av mark för väg, ersättning för vägrätt och förarprov för körkort.

Djurskyddsmyndigheten,

Smittskyddsinstitutet, såvitt avser personal i verksamhet som rör uppfödning, förvaring, tillhandahållande och användning av djur för vetenskapliga ändamål,

Livsmedelsverket, såvitt avser veterinärer, övrig personal i besiktningsveterinärorganisationen och personal i annan inspektionsverksamhet och i verksamhet som rör kosttillskott och tillståndsgivning eller godkännanden avseende ekologiskt producerade livsmedel och nya livsmedel,

Vägverket, såvitt avser personal i verksamhet som avser *ianspråktagande* av mark för väg, ersättning för vägrätt och förarprov för körkort.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2007.

6 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1991:1413) om rättspsykiatrisk undersökning

Härigenom föreskrivs i fråga om förordningen (1991:1413) om rättspsykiatrisk undersökning

dels att i 3, 6, 7, 7 a, 11, och 12 §§ ordet ”Rättsmedicinalverket” skall bytas ut mot ”Forensiska institutet”,

dels att 1 och 4 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Rättspsykiatriska undersökningar utförs vid *rättspsykiatriska avdelningar inom rättsmedicinalverket samt* vid sådana enheter hos sjukvårdshuvudmän som i enlighet med avtal med staten har åtagit sig att svara för att rättspsykiatriska undersökningar utförs (undersökningsenheter). För varje rättspsykiatrisk undersökningsenhet finns ett upptagningsområde.

1 §

Rättspsykiatriska undersökningar utförs vid sådana enheter hos sjukvårdshuvudmän som i enlighet med avtal med staten har åtagit sig att svara för att rättspsykiatriska undersökningar utförs (undersökningsenheter). För varje rättspsykiatrisk undersökningsenhet finns ett upptagningsområde.

När rätten har meddelat beslut om rättspsykiatrisk undersökning skall *den rättspsykiatriska avdelningen* inom upptagningsområdet genast per telefon eller på något liknande sätt underrättas om beslutet. Samma dag skall rätten sända beslutet och övriga handlingar i målet, som behövs för undersökningen, till den undersökningsenhet som *den rättspsykiatriska avdel-*

4 §

När rätten har meddelat beslut om rättspsykiatrisk undersökning skall *undersökningsenheten* inom upptagningsområdet genast per telefon eller på något liknande sätt underrättas om beslutet. Samma dag skall rätten sända beslutet och övriga handlingar i målet, som behövs för undersökningen, till den undersökningsenhet som *undersökningsenheten i upptagningsom-*

ningen anvisar.

rådet anvisar.

Avser beslutet någon som är häktad, intagen i kriminalvårdsanstalt eller i ett särskilt ungdomshem med stöd av 31 kap. 1 a § brottsbalken, skall även häktet, anstalten eller det särskilda ungdomshemmet genast underrättas om beslutet.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2007.

7 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1992:289) om särskild personutredning i brottmål, m.m.

Härigenom föreskrivs i fråga om förordningen (1992:289) om särskild personutredning i brottmål, m.m.,

dels att i 14, 15, 15 a, 17 och 21 §§ ordet ”Rättsmedicinalverket” skall bytas ut mot ”Forensiska institutet”,

dels att 13 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

13 §

Läkarintyg enligt 7 § lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m. m. får avges av läkare vid *rättspsykiatriska avdelningar inom Rättsmedicinalverket eller* sådana enheter hos sjukvårdshuvudmän som i enlighet med avtal med staten har åtagit sig att svara för att rättspsykiatriska undersökningar utförs (undersökningsenheter) samt av läkare som enligt avtal med *Rättsmedicinalverket* har åtagit sig att utfärda sådana intyg.

För varje undersökningsenhet finns ett upptagningsområde som fastställs av *Rättsmedicinalverket*.

Läkarintyg enligt 7 § lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m. m. får avges av läkare vid sådana enheter hos sjukvårdshuvudmän som i enlighet med avtal med staten har åtagit sig att svara för att rättspsykiatriska undersökningar utförs (undersökningsenheter) samt av läkare som enligt avtal med *Forensiska institutet* har åtagit sig att utfärda sådana intyg.

För varje undersökningsenhet finns ett upptagningsområde som fastställs av *Forensiska institutet*.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2007.

8 Förslag till förordning om ändring i begravningsförordningen (1990:1147)

Härigenom föreskrivs i fråga om 16 och 19 §§ begravningsförordningen (1990:1147) att ordet "Rättsmedicinalverket" skall bytas ut mot "Forensiska institutet".

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2007.

**9 Förslag till
förordning om ändring i förordningen (1976:376)
om behandlingen av häktade och anhållna m.fl.**

Härigenom föreskrivs i fråga om 20 § förordningen (1976:376) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl. att ordet "Rättsmedicinalverket" skall bytas ut mot "Forensiska institutet".

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2007.

**10 Förslag till
förordning om ändring i förordningen (1969:624)
om blodundersökning m.m. vid utredning av
faderskap**

Härigenom föreskrivs i fråga om 1, 2, 3 och 6 §§ förordningen (1969:624) om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap att ordet "Rättsmedicinalverket" i olika böjningsformer skall bytas ut mot "Forensiska institutet" i motsvarande form.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2007.

11 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1988:530) om expertgruppen för identifiering vid katastroffall

Härigenom föreskrivs i fråga om 1 och 2 §§ förordningen (1988:530) om expertgruppen för identifiering vid katastroffall att ordet ”Rättsmedicinalverket” skall bytas ut mot ”Forensiska institutet”.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2007.

12 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1990:893) om underrättelse om dom i vissa brottmål, m.m.

Härigenom föreskrivs i fråga om 22 och 30 §§ förordningen (1990:893) om underrättelse om dom i vissa brottmål, m.m., att ordet "Rättsmedicinalverket" skall bytas ut mot "Forensiska institutet".

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2007.

13 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1996:1515) med instruktion för Regeringskansliet

Härigenom föreskrivs i fråga om avsnitt 2.3 i bilagan till förordningen (1996:1515) med instruktion för Regeringskansliet skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 Justitiedepartementet

2.3 Myndigheter m.fl.

Högsta domstolen, hovrätterna, tingsrätterna,	Högsta domstolen, hovrätterna, tingsrätterna,
Regeringsrätten,	Regeringsrätten,
kammarrätterna, länsrätterna,	kammarrätterna, länsrätterna,
Lagrådet,	Lagrådet,
Justitiekanslern,	Justitiekanslern,
arrendenämnderna, hyresnämnderna,	arrendenämnderna, hyresnämnderna,
Domstolsverket, Tjänsteförslagsnämnden för domstolsväsendet, Notariennämnden,	Domstolsverket, Tjänsteförslagsnämnden för domstolsväsendet, Notariennämnden,
Rättshjälpsnämnden, Rättshjälpsmyndigheten,	Rättshjälpsnämnden, Rättshjälpsmyndigheten,
Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten,	Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten,
Rikspolisstyrelsen, <i>Statens kriminaltekniska laboratorium</i> , den lokala polisorganisationen,	Rikspolisstyrelsen, den lokala polisorganisationen,
Registernämnden,	Registernämnden,
Kriminalvårdsstyrelsen, de lokala kriminalvårdsmyndigheterna, Transporttjänsten,	Kriminalvårdsstyrelsen, de lokala kriminalvårdsmyndigheterna, Transporttjänsten,
Kriminalvårdsnämnden, övervakningsnämnderna,	Kriminalvårdsnämnden, övervakningsnämnderna,
Brottsförebyggande rådet,	Brottsförebyggande rådet,
Brottsoffermyndigheten,	Brottsoffermyndigheten,
<i>Rättsmedicinalverket</i> ,	<i>Forensiska institutet</i> ,
	Fideikommissnämnden,

Fideikommissnämnden,	Gentekniknämnden,
Gentekniknämnden,	Revisorsnämnden,
Revisorsnämnden,	Valmyndigheten,
Valmyndigheten,	Ombudsmannen mot diskri-
Ombudsmannen mot diskri-	minering på grund av sexuell
minering på grund av sexuell	läggning,
läggning,	Ombudsmannen mot etnisk
Ombudsmannen mot etnisk	diskriminering,
diskriminering,	Nämnden mot diskrimine-
Nämnden mot diskrimine-	ring,
ring,	Integrationsverket.
Integrationsverket.	

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2007.

**14 Förslag till
förordning om ändring i förordningen (2005:1063)
om rättsintyg i anledning av brott**

Härigenom föreskrivs i fråga om förordningen (2005:1063) om rättsintyg i anledning av brott

dels att i 2 och 4 §§ ordet "Rättsmedicinalverket" skall bytas ut mot "Forensiska institutet",

dels att i 2 § ordet "verket" skall bytas ut mot "myndigheten".

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2007.

15 Förslag till förordning om ändring i förordningen (2006:11) om skyldighet för Rättsmedicinalverket att lämna uppgifter till Socialstyrelsens dödsorsaksregister

Härigenom föreskrivs i fråga om förordningen (2006:11) om skyldighet för Rättsmedicinalverket att lämna uppgift till Socialstyrelsens dödsorsaksregister

dels att förordningens rubrik skall lyda ”Förordning om skyldighet för Forensiska institutet att lämna uppgifter till Socialstyrelsens dödsorsaksregister”,

dels att förordningen skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Rättsmedicinalverket skall, från de rättsmedicinska undersökningar *verket* utför, lämna de uppgifter till dödsorsaksregistret som Socialstyrelsen behöver för framställning av statistik, forskning och epidemiologiska undersökningar avseende alkohol- och narkotikarelaterade dödsfall.

Föreslagen lydelse

Forensiska institutet skall, från de rättsmedicinska undersökningar *myndigheten* utför, lämna de uppgifter till dödsorsaksregistret som Socialstyrelsen behöver för framställning av statistik, forskning och epidemiologiska undersökningar avseende alkohol- och narkotikarelaterade dödsfall.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2007.

16 Förslag till förordning om ändring i författningssamlingsförordningen (1976:725)

Härigenom föreskrivs i fråga om bilaga 1 till författningssamlingsförordningen (1976:725) att ordet ”Rättsmedicinalverket” skall bytas ut mot ”Forensiska institutet”.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2007.

**17 Förslag till
förordning om ändring i vapenförordningen
(1996:70)**

Härigenom föreskrivs i fråga om 10 kap. 2 § vapenförordningen (1996:70) att orden "Statens kriminaltekniska laboratorium" skall bytas ut mot "Forensiska institutet".

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2007.

18 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1989:773) med instruktion för Rikspolisstyrelsen

Härigenom föreskrivs i fråga om förordningen (1989:773) med instruktion för Rikspolisstyrelsen att 1, 25 och 26 §§ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Rikspolisstyrelsen är central förvaltningsmyndighet för polisväsendet. Den skall verka för planmässighet, samordning och rationalisering inom polisväsendet vilket framgår av 7 § första stycket polislagen (1984:387).

Till Rikspolisstyrelsen hör Säkerhetspolisen, Rikskriminalpolisen och Polishögskolan.

Rikspolisstyrelsen är chefsmyndighet för Statens kriminaltekniska laboratorium.

Närmare bestämmelser om Säkerhetspolisen finns i förordningen (2002:1050) med instruktion för Säkerhetspolisen och Statens kriminaltekniska laboratorium i förordningen (1978:677) med instruktion för Statens kriminaltekniska laboratorium.

Närmare bestämmelser om Säkerhetspolisen finns i förordningen (2002:1050) med instruktion för Säkerhetspolisen.

25 §

Personalföreträdarförordningen (1987:1101) skall tillämpas på Rikspolisstyrelsen. Personalföreträdare får även den vara som är anställd i den lokala polisorganisationen *eller vid Statens kriminaltekniska laboratorium*.

Den som har utsetts att vara personalföreträdare får medverka i den personalansvarsnämnd som anges i 26 § också när nämnden behandlar frågor som rör anställda *vid Statens kriminaltekniska laboratorium eller* vid den lokala polisorganisationen.

Personalföreträdarförordningen (1987:1101) skall tillämpas på Rikspolisstyrelsen. Personalföreträdare får även den vara som är anställd i den lokala polisorganisationen.

Den som har utsetts att vara personalföreträdare får medverka i den personalansvarsnämnd som anges i 26 § också när nämnden behandlar frågor som rör anställda vid den lokala polisorganisationen.

26 §

Personalansvarsnämnden vid Rikspolisstyrelsen prövar frågor som anges i 19 § andra stycket verksförordningen (1995:1322) för anställda vid Rikspolisstyrelsen, *Statens kriminaltekniska laboratorium* och den lokala polisorganisationen. Nämnden prövar även sådana överklaganden som avses i 6, 7 och 8 §§ polisutbildningsförordningen (1999:740).

Personalansvarsnämnden vid Rikspolisstyrelsen prövar frågor som anges i 19 § andra stycket verksförordningen (1995:1322) för anställda vid Rikspolisstyrelsen och den lokala polisorganisationen. Nämnden prövar även sådana överklaganden som avses i 6, 7 och 8 §§ polisutbildningsförordningen (1999:740).

Nämnden består av rikspolischefen, personalföreträdarna, den chefsjurist vid Rikspolisstyrelsen och de två företrädare för Polisen som rikspolischefen bestämmer samt två särskilt förordnade ledamöter. För företrädarna för Polisen kan ersättare utses. Vid prövning av ärenden som gäller anställda vid Säkerhetspolisen eller Rikskriminalpolisen ingår också säkerhetspolischefen respektive rikskriminalchefen i nämnden.

Rikspolischefen är ordförande och bestämmer vem som skall vara vice ordförande.

Nämnden är beslutför när ordföranden och minst fyra andra ledamöter är närvarande.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2007.

19 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1999:1134) om belastningsregister

Härigenom föreskrivs i fråga om förordningen (1999:1134) om belastningsregister att 10 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Uppgifter ur belastningsregistret skall lämnas ut om det begärs av

1. det statsråd som är föredragande i ärenden enligt lagen (1991:572) om särskild utlänningskontroll, i ärenden om utlämning för brott eller om nåd i brottmål eller andra ärenden enligt 11 kap. 13 § regeringsformen, i ärenden om upphävande av domstols beslut om utvisning på grund av brott enligt utlänningslagen (2005:716) eller i ärenden om överförande av straffverkställighet enligt lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom eller den statsrådet bemyndigar, för utredning i ett sådant ärende och i fråga om den som ärendet gäller,

2. chefen för Justitiedepartementet eller den han eller hon bemyndigar, om utdraget behövs för att fullgöra en skyldighet Sverige har enligt en överenskommelse med en främmande stat,

10 §

Uppgifter ur belastningsregistret skall lämnas ut om det begärs av

1. det statsråd som är föredragande i ärenden enligt lagen (1991:572) om särskild utlänningskontroll, i ärenden om utlämning för brott eller om nåd i brottmål eller andra ärenden enligt 11 kap. 13 § regeringsformen, i ärenden om upphävande av domstols beslut om utvisning på grund av brott enligt utlänningslagen (2005:716) eller i ärenden om överförande av straffverkställighet enligt lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom eller den statsrådet bemyndigar, för utredning i ett sådant ärende och i fråga om den som ärendet gäller,

2. chefen för Justitiedepartementet eller den han eller hon bemyndigar, om utdraget behövs för att fullgöra en skyldighet Sverige har enligt en överenskommelse med en främmande stat,

3. en åklagarmyndighet, i ärenden där en prövning skall göras, i fråga om den som prövningen gäller,

4. en polismyndighet i pass-ärenden, tillståndsärenden och andra ärenden där en lämplighetsprövning skall göras, i fråga om den som prövningen gäller, samt i ärenden om anställning eller uppdrag vid myndigheten,

5. Tullverket i tillståndsärenden och andra ärenden där en lämplighetsprövning skall göras, i fråga om den som prövningen gäller,

6. en länsstyrelse, i ärenden där länsstyrelsen enligt lag eller förordning skall hämta in sådana uppgifter, i ärenden där länsstyrelsen skall göra en lämplighetsprövning, i ärenden där länsstyrelsen skall pröva frågor om förbud mot att ha djur eller om omhändertagande av djur, i ärenden om körkortstillstånd, körkort, traktorkort, taxiförarlegitimation, tillstånd till yrkesmässig trafik, biluthyrning och transporttillstånd samt i ärenden om tillsyn enligt förordningen (1989:149) om bevakningsföretag m.m., i fråga om den som ärendet gäller,

7. Vägverket, i fråga om den som myndigheten vid lämplighetsprövning enligt lagen (1998:493) om trafikskolor och förordningen (1998:978) om trafikskolor överväger att ge tillstånd eller godkänna samt i är-

3. en åklagarmyndighet, i ärenden där en prövning skall göras, i fråga om den som prövningen gäller,

4. en polismyndighet i pass-ärenden, tillståndsärenden och andra ärenden där en lämplighetsprövning skall göras, i fråga om den som prövningen gäller, samt i ärenden om anställning eller uppdrag vid myndigheten,

5. Tullverket i tillståndsärenden och andra ärenden där en lämplighetsprövning skall göras, i fråga om den som prövningen gäller,

6. en länsstyrelse, i ärenden där länsstyrelsen enligt lag eller förordning skall hämta in sådana uppgifter, i ärenden där länsstyrelsen skall göra en lämplighetsprövning, i ärenden där länsstyrelsen skall pröva frågor om förbud mot att ha djur eller om omhändertagande av djur, i ärenden om körkortstillstånd, körkort, traktorkort, taxiförarlegitimation, tillstånd till yrkesmässig trafik, biluthyrning och transporttillstånd samt i ärenden om tillsyn enligt förordningen (1989:149) om bevakningsföretag m.m., i fråga om den som ärendet gäller,

7. Vägverket, i fråga om den som myndigheten vid lämplighetsprövning enligt lagen (1998:493) om trafikskolor och förordningen (1998:978) om trafikskolor överväger att ge tillstånd eller godkänna samt i är-

enden om körkortstillstånd, körkort, traktorkort, taxiförarlegitimation, tillstånd till yrkesmässig trafik, biluthyrning och transporttillstånd, i fråga om den som ärendet gäller,

8. en myndighet som har rätt att besluta om frihetsberövande åtgärd enligt lagarna om överlämnande eller utlämning för brott eller utlämningslagen, i ärenden som rör en sådan åtgärd,

9. Kriminalvården, i fråga om den som myndigheten avser att anställa eller anlita som

a) övervakare,

b) förtroendemans enligt lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m. eller förordningen (1974:248) om kriminalvård i anstalt,

c) personutredare enligt lagen om särskild personutredning i brottmål, m.m.,

d) biträde enligt 6 § andra stycket lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll, eller

e) kontrollör enligt 3 kap. 4 § förordningen (1998:642) om verkställighet av frivårdspåföljder,

10. Kriminalvården, när uppgiften behövs för prövning av en fråga enligt lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt, lagen (1976:371) om behandling av häktade eller anhållna m.fl., lagen om intensivövervakning med elektronisk kontroll eller lagen om särskild personutred-

enden om körkortstillstånd, körkort, traktorkort, taxiförarlegitimation, tillstånd till yrkesmässig trafik, biluthyrning och transporttillstånd, i fråga om den som ärendet gäller,

8. en myndighet som har rätt att besluta om frihetsberövande åtgärd enligt lagarna om överlämnande eller utlämning för brott eller utlämningslagen, i ärenden som rör en sådan åtgärd,

9. Kriminalvården, i fråga om den som myndigheten avser att anställa eller anlita som

a) övervakare,

b) förtroendemans enligt lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m. eller förordningen (1974:248) om kriminalvård i anstalt,

c) personutredare enligt lagen om särskild personutredning i brottmål, m.m.,

d) biträde enligt 6 § andra stycket lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll, eller

e) kontrollör enligt 3 kap. 4 § förordningen (1998:642) om verkställighet av frivårdspåföljder,

10. Kriminalvården, när uppgiften behövs för prövning av en fråga enligt lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt, lagen (1976:371) om behandling av häktade eller anhållna m.fl., lagen om intensivövervakning med elektronisk kontroll eller lagen om särskild personutred-

ning i brottmål, m.m.,

11. Kriminalvårdsnämnden, när uppgiften behövs för prövning av en fråga om villkorlig frigivning,

12. en övervakningsnämnd eller Kriminalvården, i ärenden om övervakning, i fråga om den som ärendet gäller,

13. det statsråd som är föredragande i ärenden enligt lagen (2001:82) om svenskt medborgarskap eller utlänningslagen i andra ärenden än som sägs i 1, eller den statsrådet bemyndigar, för utredning i ett sådant ärende, dels i fråga om den som ärendet gäller, dels för utredning enligt 5 kap. 3 a § första stycket 1 utlänningslagen i fråga om någon annan än den som ärendet gäller,

14. Försvarsmakten, i fråga om den som myndigheten avser att anställa i utlandsstyrkan inom myndigheten,

15. Migrationsverket, i ärenden enligt lagen om svenskt medborgarskap eller utlänningslagen, dels i fråga om den som ärendet gäller, dels för utredning enligt 5 kap. 3 a § första stycket 1 utlänningslagen, i fråga om någon annan än den som ärendet gäller,

16. *Statens kriminaltekniska laboratorium*, i ärenden om DNA-analys, i fråga om den som ärendet gäller, samt

17. en passmyndighet utom riket i passärenden, i fråga om

ning i brottmål, m.m.,

11. Kriminalvårdsnämnden, när uppgiften behövs för prövning av en fråga om villkorlig frigivning,

12. en övervakningsnämnd eller Kriminalvården, i ärenden om övervakning, i fråga om den som ärendet gäller,

13. det statsråd som är föredragande i ärenden enligt lagen (2001:82) om svenskt medborgarskap eller utlänningslagen i andra ärenden än som sägs i 1, eller den statsrådet bemyndigar, för utredning i ett sådant ärende, dels i fråga om den som ärendet gäller, dels för utredning enligt 5 kap. 3 a § första stycket 1 utlänningslagen i fråga om någon annan än den som ärendet gäller,

14. Försvarsmakten, i fråga om den som myndigheten avser att anställa i utlandsstyrkan inom myndigheten,

15. Migrationsverket, i ärenden enligt lagen om svenskt medborgarskap eller utlänningslagen, dels i fråga om den som ärendet gäller, dels för utredning enligt 5 kap. 3 a § första stycket 1 utlänningslagen, i fråga om någon annan än den som ärendet gäller,

16. *Forensiska institutet*, i ärenden om DNA-analys i den *kriminaltekniska verksamheten*, i fråga om den som ärendet gäller, samt

17. en passmyndighet utom

den som ärendet gäller. riket i passärenden, i fråga om den som ärendet gäller.

Vad som sägs i första stycket om en polismyndighet gäller även i fråga om Rikspolisstyrelsen.

Uppgifter om annan än den som prövningen gäller enligt första stycket 13 eller 15 skall begränsas till uppgifter om påföljder för brott enligt 3, 4, 6 kap., 16 kap. 10 a § brottsbalken eller uppgifter om besöksförbud.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2007.

20 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1999:1135) om misstankeregister

Härigenom föreskrivs i fråga om förordningen (1999:1135) om misstankeregister att 3 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Uppgifter ur misstankeregistret skall lämnas ut om det begärs av

1. det statsråd som är föredragande enligt lagen (1991:572) om särskild utlänningskontroll, i ärenden om utlämning för brott eller om nåd i brottmål eller andra ärenden enligt 11 kap. 13 § regeringsformen, i ärenden om upphävande av domstols beslut om utvisning på grund av brott enligt utlänningslagen (2005:716) eller i ärenden om överförande av straffverkställighet enligt lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom, eller den statsrådet bemyndigar, för utredning i ett sådant ärende och i fråga om den som ärendet gäller,
2. en åklagarmyndighet, i ärenden där en prövning skall göras, i fråga om den som prövningen gäller,

3. en polismyndighet i passärenden, tillståndsärenden och andra ärenden där en lämplig-

3 §

Uppgifter ur misstankeregistret skall lämnas ut om det begärs av

1. det statsråd som är föredragande enligt lagen (1991:572) om särskild utlänningskontroll, i ärenden om utlämning för brott eller om nåd i brottmål eller andra ärenden enligt 11 kap. 13 § regeringsformen, i ärenden om upphävande av domstols beslut om utvisning på grund av brott enligt utlänningslagen (2005:716) eller i ärenden om överförande av straffverkställighet enligt lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom, eller den statsrådet bemyndigar, för utredning i ett sådant ärende och i fråga om den som ärendet gäller,
2. en åklagarmyndighet, i ärenden där en prövning skall göras, i fråga om den som prövningen gäller,

3. en polismyndighet i passärenden, tillståndsärenden och andra ärenden där en lämplig-

hetsprövning skall göras, i fråga om den som prövningen gäller samt i ärenden om anställning vid myndigheten,

4. Tullverket i tillståndsärenden och andra ärenden där en lämplighetsprövning skall göras, i fråga om den som prövningen gäller,

5. en länsstyrelse i ärenden när länsstyrelsen enligt lag eller förordning skall hämta in sådana uppgifter, i ärenden där länsstyrelsen skall göra en lämplighetsprövning, i ärenden om körkortstillstånd, körkort, traktorkort, taxiförarlegitimation, tillstånd till yrkesmässig trafik, biluthyrning och transporttillstånd samt i ärenden om tillsyn enligt förordningen (1989:149) om bevakningsföretag m.m., i fråga om den som ärendet gäller,

6. Vägverket, i fråga om den som myndigheten vid lämplighetsprövning enligt lagen (1998:493) om trafikskolor och förordningen (1998:978) om trafikskolor överväger att ge tillstånd eller godkänna samt i ärenden om körkortstillstånd, körkort, traktorkort, taxiförarlegitimation, tillstånd till yrkesmässig trafik, biluthyrning och transporttillstånd, i fråga om den som ärendet gäller,

7. det statsråd som är föredragande i ärenden enligt lagen (2001:82) om svenskt medborgarskap eller utlänningslagen i andra ärenden än som sägs i 1,

hetsprövning skall göras, i fråga om den som prövningen gäller samt i ärenden om anställning vid myndigheten,

4. Tullverket i tillståndsärenden och andra ärenden där en lämplighetsprövning skall göras, i fråga om den som prövningen gäller,

5. en länsstyrelse i ärenden när länsstyrelsen enligt lag eller förordning skall hämta in sådana uppgifter, i ärenden där länsstyrelsen skall göra en lämplighetsprövning, i ärenden om körkortstillstånd, körkort, traktorkort, taxiförarlegitimation, tillstånd till yrkesmässig trafik, biluthyrning och transporttillstånd samt i ärenden om tillsyn enligt förordningen (1989:149) om bevakningsföretag m.m., i fråga om den som ärendet gäller,

6. Vägverket, i fråga om den som myndigheten vid lämplighetsprövning enligt lagen (1998:493) om trafikskolor och förordningen (1998:978) om trafikskolor överväger att ge tillstånd eller godkänna samt i ärenden om körkortstillstånd, körkort, traktorkort, taxiförarlegitimation, tillstånd till yrkesmässig trafik, biluthyrning och transporttillstånd, i fråga om den som ärendet gäller,

7. det statsråd som är föredragande i ärenden enligt lagen (2001:82) om svenskt medborgarskap eller utlänningslagen i andra ärenden än som sägs i 1,

eller den statsrådet bemyndigar, för utredning i ett sådant ärende, dels i fråga om den som ärendet gäller, dels för utredning i ärenden som avses i 5 kap. 3 a § första stycket 1 utlänningslagen i fråga om någon annan än den som utredningen gäller,

8. Migrationsverket, i ärenden enligt lagen om svenskt medborgarskap eller utlänningslagen, dels i fråga om den som ärendet gäller, dels för utredning i ärenden som avses i 5 kap. 3 a § första stycket 1 utlänningslagen i fråga om någon annan än den som utredningen gäller,

9. *Statens kriminaltekniska laboratorium*, i ärenden om DNA-analys, i fråga om den som ärendet gäller,

10. Statens folkhälsoinstitut, i andra ärenden om tillstånd enligt alkohollagen (1994:1738) än serveringstillstånd, i fråga om den som ärendet gäller och styrelseledamot, verkställande direktör eller firmatecknare för denne samt delägare i ett fåmansföretag eller fåmanshandelsbolag som ärendet gäller,

11. en passmyndighet utom riket i passärenden, i fråga om den som ärendet gäller.

Vad som sägs i första stycket om en polismyndighet gäller även i fråga om Rikspolisstyrelsen.

Uppgifter om annan än den som prövningen gäller enligt första stycket 7 eller 8 skall begränsas till uppgifter om misstanke som avser brott enligt 3, 4, 6 kap. eller 16 kap. 10 a § brottsbalken.

eller den statsrådet bemyndigar, för utredning i ett sådant ärende, dels i fråga om den som ärendet gäller, dels för utredning i ärenden som avses i 5 kap. 3 a § första stycket 1 utlänningslagen i fråga om någon annan än den som utredningen gäller,

8. Migrationsverket, i ärenden enligt lagen om svenskt medborgarskap eller utlänningslagen, dels i fråga om den som ärendet gäller, dels för utredning i ärenden som avses i 5 kap. 3 a § första stycket 1 utlänningslagen i fråga om någon annan än den som utredningen gäller,

9. *Forensiska institutet*, i ärenden om DNA-analys i den *kriminaltekniska verksamheten*, i fråga om den som ärendet gäller,

10. Statens folkhälsoinstitut, i andra ärenden om tillstånd enligt alkohollagen (1994:1738) än serveringstillstånd, i fråga om den som ärendet gäller och styrelseledamot, verkställande direktör eller firmatecknare för denne samt delägare i ett fåmansföretag eller fåmanshandelsbolag som ärendet gäller,

11. en passmyndighet utom riket i passärenden, i fråga om den som ärendet gäller.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2007.

21 Förslag till förordning om ändring i polisdataförordningen (1999:81)

Härigenom föreskrivs i fråga om polisdataförordningen (1999:81) att 11 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 §

Statens kriminaltekniska laboratorium, polismyndigheter och åklagarmyndigheter får ha direkt åtkomst till register med uppgifter om DNA-analyser i brottmål. Polismyndigheterna och åklagarmyndigheternas åtkomst skall dock begränsas till uppgifter om huruvida någon förekommer i register med uppgifter om DNA-analyser i brottmål eller inte.

Forensiska institutet, polismyndigheter och åklagarmyndigheter får ha direkt åtkomst till register med uppgifter om DNA-analyser i brottmål. Polismyndigheterna och åklagarmyndigheternas åtkomst skall dock begränsas till uppgifter om huruvida någon förekommer i register med uppgifter om DNA-analyser i brottmål eller inte.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2007.

22 Förslag till förordning om ändring i utlänningsförordningen (2006:97)

Härigenom föreskrivs i fråga om 21 b § och 27 § utlänningsförordningen (2006:97) att ordet ”Rättsmedicinalverket” skall bytas ut mot ”Forensiska institutet”.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2007.

**23 Förslag till
förordning om ändring i förordningen (1991:1472)
om psykiatrisk tvångsvård och rättspsykiatrisk vård**

Härigenom föreskrivs i fråga om 19 § förordningen (1991:1472) om psykiatrisk tvångsvård och rättspsykiatrisk vård att ordet ”Rättsmedicinalverket” skall bytas ut mot ”Forensiska institutet”.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2007.

1 Utredningens uppdrag och arbete

1.1 Utredningens uppdrag

Utredningen har till uppdrag att ingående kartlägga och beskriva de verksamheter som Rättsmedicinalverket (RMV) och Statens kriminaltekniska laboratorium (SKL) bedriver. Utifrån denna beskrivning skall utredningen överväga för- och nackdelar med att slå ihop verksamheterna till en myndighet. I det fall slutsatsen är att RMV och SKL bör läggas samman, skall ett fullständigt förslag till en ny organisation presenteras. Om utredningen däremot inte finner skäl för en sammanläggning skall i stället lämnas förslag om hur samordningen mellan SKL och RMV kan vidareutvecklas, såväl administrativt som inom myndigheternas sakområden.

Enligt direktiven skall utredningen härutöver – med utgångspunkt i Osmo Vallo-utredningens betänkande (SOU 2002:37) – göra en särskild översyn av den rättsmedicinska verksamheten. I detta arbete skall utredningen bl.a. överväga och lämna förslag om hur tillsynen över denna verksamhet bör utformas.

Uppdraget består således av två delar. Utredningen har valt att lämna ett delbetänkande i frågan om en eventuell sammanläggning av RMV och SKL (organisationsdelen). I slutbetänkandet kommer resultatet av den särskilda översynen av den rättsmedicinska verksamheten att presenteras.

Regeringens direktiv (2005:104) återges i sin helhet i *bilaga 1*.

1.2 Utredningsarbetet

Utredningsarbetet påbörjades i september 2005. Den särskilda utredaren och sekreteraren har under arbetet i organisationsdelen haft sex sammanträden med experterna.

Utredningen har under arbetet i organisationsdelen fortlöpande samrått med RMV, SKL och Rikspolisstyrelsen. Utredningen har

vidare besökt samtliga avdelningar och enheter inom RMV och SKL och där samtalat med personalen om dels utredningens uppdrag, dels den verksamhet som bedrivs vid respektive avdelning och enhet. Dessutom har utredningen besökt RMV:s två externa enheter för rättspsykiatriska undersökningar i Malmö och Umeå samt sex av polisens tekniska rotlar; i Stockholm, Göteborg, Malmö, Umeå, Linköping och Jönköping.

Utredningen har härutöver hållit möten eller på annat sätt varit i kontakt med Socialstyrelsen, Domstolsverket, Riksåklagaren, Brottsofferjourernas Riksförbund, Nationell psykiatrisamordning (S 2003:09), Sveriges kommuner och landsting, Stockholms läns landsting, Västra Götalandsregionen samt berörda centrala arbets- tagarorganisationer.

Utredningen har anordnat sex seminarier med deltagare främst från RMV och SKL, men även från polisen, åklagarväsendet och den rättspsykiatriska vården. Även flera av utredningens experter har deltagit vid dessa seminarier. Vid de tre första seminarierna har diskuterats frågor om organisationen av den rättsbiologiska, den rättspsykiatriska och den rättskemiska/droganalytiska verksamheten. Vid det fjärde seminariet har frågan om gränsdragningen mellan SKL och de tekniska rotlarna vid polisen tagits upp, medan det femte handlat om den forensiska verksamheten i ett bredare brottsutredningsperspektiv. I ett avslutande seminarium har organisationsfrågan diskuterats med centrala och lokala fackliga företrädare.

Utredningen har i Norge besökt den rättstoxikologiska divisionen vid Folkhälsoinstitutet, det rättsmedicinska institutet i Oslo och Kripos. I Danmark har utredningen sammanträffat med den kriminaltekniska avdelningen och det rättsmedicinska institutet i Köpenhamn. Utredningen har därtill varit i kontakt med eller inhämtat information från universitet, myndigheter och företag med forensisk verksamhet i Finland, Nederländerna samt England och Wales.

1.3 Betänkandets disposition

Som nämnts har utredningen haft i uppdrag att ingående kartlägga och beskriva de verksamheter som idag bedrivs av RMV och SKL. Resultatet av denna kartläggning presenteras i kapitel 2–6. I kapitel 2 ges en översiktlig bild av de båda aktuella myndigheterna; deras

uppgifter, ledning och administration. I kapitel 3–6 följer en mer ingående redogörelse för de operativa verksamheter som myndigheterna bedriver. Kapitel 3 tar upp den rättsmedicinska, kapitel 4 de rättskemiska och rättsgenetiska samt kapitel 5 den rättspsykiatriska verksamheten vid RMV. I kapitel 6 redovisas den kriminaltekniska verksamheten vid SKL.

Dessa delar av betänkandet är av beskrivande karaktär. Det är även kapitel 7, som behandlar frågan om den forensiska organisationen i några andra länder. I bilaga 2 till betänkandet finns därtill en beskrivning av de tidigare förslag som lämnats i fråga om den forensiska organisationen.

Den andra delen av betänkandet innehåller utredningens överväganden och förslag. I kapitel 8 presenteras utgångspunkterna för utredningens överväganden och på ett översiktligt sätt även utredningens slutsats i organisationsfrågan. I kapitel 9 och 10 redovisas effekterna av en sammanläggning för den rättsbiologiska respektive den rättskemiska/droganalytiska verksamheten. Sammanläggningsfrågan i ett brottsutrednings- och samhällsperspektiv tas upp i kapitel 11, medan effekterna av en sammanslagning för lednings-, administrations- och forskningsfunktionerna behandlas i kapitel 12.

I kapitel 13 presenteras ett förslag till en ny myndighetsstruktur för den forensiska verksamheten. I kapitel 14 tar utredningen särskilt upp frågan om organisationen av den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten.

En redogörelse för förslagets konsekvenser ges i kapitel 15. Författningskommentarer finns i kapitel 16.

2 Rättsmedicinalverket och Statens kriminaltekniska laboratorium

2.1 Inledning

I utredningens uppdrag ingår att genomföra en ingående kartläggning och beskrivning av de verksamheter som idag bedrivs inom Rättsmedicinalverket (RMV) och Statens kriminaltekniska laboratorium (SKL). Utifrån denna beskrivning skall utredningen överväga för- och nackdelar med att sammanlägga verksamheterna inom en myndighet. Om utredningen inte finner skäl för en sammanläggning skall i stället lämnas förslag om hur samordningen mellan de båda myndigheterna kan vidareutvecklas.

En närmare redogörelse för de verksamheter som bedrivs vid RMV och SKL lämnas i kapitel 3–6. I detta kapitel kommer utredningen att ge en kortare presentation av de båda myndigheterna i ett mer övergripande perspektiv.

2.2 Rättsmedicinalverkets uppgifter

2.2.1 RMV:s instruktion

Enligt 1 § förordningen (1996:613) med instruktion för Rättsmedicinalverket är RMV central förvaltningsmyndighet för rättspsykiatrisk, rättskemisk, rättsmedicinsk och rättsgenetisk verksamhet i den utsträckning sådana frågor inte skall handläggas av någon annan statlig myndighet. I 2 § anges att RMV särskilt skall svara för

- rättspsykiatriska undersökningar i brottmål och läkarintyg som avses i 7 § lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m.,
- rättsmedicinska obduktioner och andra rättsmedicinska undersökningar,

- verksamhet med utfärdande av sådana intyg som avses i lagen (2005:225) om rättsintyg i anledning av brott,
- rättsmedicinsk medverkan i övrigt på begäran av domstol, länsstyrelse, allmän åklagare eller polismyndighet,
- rättskemiska och rättsgenetiska undersökningar,
- information inom sitt ansvarsområde till andra myndigheter och enskilda,
- internationellt samarbete inom sitt ansvarsområde, och
- utvecklingsarbete och stöd åt forskning av betydelse för verksamheten.

Förutom ett ledningskansli i Stockholm bedriver RMV verksamhet vid nio avdelningar på olika orter i landet. Avdelningen för rättskemi och rättsgenetik finns i Linköping. Där ligger även en av de sex rättsmedicinska avdelningarna. Tillsammans bildar dessa två avdelningar den s.k. Linköpingsenheten. I övrigt är de rättsmedicinska avdelningarna placerade i Stockholm, Göteborg, Umeå, Uppsala och Lund. Den rättspsykiatriska verksamheten bedrivs vid två avdelningar i Stockholm respektive Göteborg. Verket har därutöver avtal med två undersökningsenheter i Umeå och Malmö, där rättspsykiatriska undersökningar utförs på entreprenad.

RMV:s huvudsakliga uppdragsgivare är de övriga myndigheterna inom rättsväsendet. Den rättspsykiatriska verksamheten har domstolarna som uppdragsgivare och går ut på att utföra rättspsykiatriska undersökningar av personer som är misstänkta för brott (se kapitel 5). Vid de rättsmedicinska avdelningarna utförs i huvudsak rättsmedicinska obduktioner och kroppsundersökningar av levande personer; såväl brottsoffer som misstänkta gärningsmän (se kapitel 3). Den rättsmedicinska verksamheten får sina uppdrag främst från polis och åklagare.

Med rättskemiska undersökningar avses företrädevis alkohol- och drogbestämningar och analyser för den rättsmedicinska verksamheten (se vidare kapitel 4). Den rättskemiska avdelningen har dock även andra, betydande uppdragsgivare, bl.a. polisen och kriminalvården. Den rättsgenetiska verksamheten avser till övervägande del faderskapsundersökningar, med domstolar och kommuner som huvudsakliga uppdragsgivare (se kapitel 4).

Om verksamheten i övrigt medger det följer av 4 § i instruktionen att RMV inom sitt ansvarsområde får utföra uppdrag även åt andra. Uppdragen skall utföras mot ersättning som motsvarar kostnaden för sådan verksamhet.

2.2.2 RMV:s regleringsbrev

RMV:s fyra verksamhetsgrenar (rättspsykiatri, rättsmedicin, rättskemi och rättsgenetik) återfinns i politikområdet *Rättsväsendet* och inom verksamhetsområdet *Utredning och lagföring*. I regleringsbrevet för år 2006 anges att målet för rättsväsendet är den enskildes rättstrygghet och rättssäkerhet. Målet för kriminalpolitiken är att minska brottsligheten och att öka människors trygghet. Detta inkluderar bl.a. att förkorta tiden från anmälan om brott till dom och straffverkställighet. Som mål för verksamhetsområdet *Utredning och lagföring* anges att verksamheten skall bedrivas med högt ställda krav på rättssäkerhet och kvalitet samt att fler brott skall leda till lagföring.

I regleringsbrevet sätter regeringen som mål för samtliga verkets fyra verksamhetsgrenar att kvaliteten i undersökningsverksamheten skall vidareutvecklas. Verksamheten skall svara mot uppdragsgivarnas behov och bedrivas med respekt för de undersökta personliga integritet. Åtterrporteringskraven omfattar för samtliga verksamhetsgrenar vilka kvalitetsåtgärder som har vidtagits samt resultaten av kvalitetskontroller. För samtliga grenar skall dessutom redovisas vilka åtgärder som har vidtagits för att undersökningarna skall vara anpassade till uppdragsgivarnas behov. Särskilt för den rättspsykiatriska verksamheten finns därutöver en rad andra, mer specifika åtterrporteringskrav.

Som mål i fråga om organisationsstyrning anger regeringen att RMV skall verka för en långsiktig och god personalförsörjning med för verksamheten ändamålsenlig kompetens och specialistkunskap. I detta sammanhang nämns att det är särskilt viktigt att genom en aktiv och strategisk rekrytering och utbildning minska sårbarheten när det gäller utnyttjandet av och tillgången på rättsläkare.

RMV:s ramanslag för år 2006 uppgår enligt regleringsbrevet till drygt 227 miljoner kronor. Utöver detta får verket disponera avgiftsintäkter om knappt 60 miljoner kronor (se vidare om finansiering av RMV:s verksamheter i kapitel 3–5).

2.3 Statens kriminaltekniska laboratoriums uppgifter

2.3.1 SKL:s instruktion

Enligt 2 § förordningen (1978:677) med instruktion för Statens kriminaltekniska laboratorium skall SKL utföra laboratorie-

undersökningar som föranleds av misstanke om brott samt bedriva annan verksamhet som står i samband med detta (kriminaltekniska undersökningar). SKL får även utföra andra undersökningar, om myndighetens utrustning och övriga förhållanden medger det. Inom sitt verksamhetsområde skall SKL bedriva kriminalteknisk forskning samt samla, bearbeta och offentliggöra resultat inom verksamhetsområdet.

SKL är en självständig myndighet inom polisväsendet, med Rikspolisstyrelsen (RPS) som chefsmyndighet (6 §). Laboratoriets huvudsakliga uppgift är att utföra kriminaltekniska undersökningar åt polismyndigheter, åklagarmyndigheter och domstolar. Enligt 4 § i myndighetens instruktion skall SKL ge företräde åt kriminaltekniska undersökningar som begärs av dessa uppdragsgivare. Sådana undersökningar är enligt 5 § kostnadsfria. SKL får dock åta sig även andra uppdrag. För kriminalteknisk undersökning som utförs åt andra uppdragsgivare skall laboratoriet dock ta betalt. Detsamma gäller andra tjänster än kriminaltekniska undersökningar. Avgiften fastställs av RPS.

Laboratoriet har vidare det övergripande ansvaret för kriminalteknisk utrustning och metodik inom det svenska polisväsendet. SKL fungerar också som kriminalteknikinstitution för Polishögskolan.

SKL bedriver sin verksamhet i Linköping. De kriminaltekniska undersökningar som avses i instruktionen genomförs vid fyra operativa enheter. Biologienheten undersöker biologiska spår och kontaktsår och arbetar i stor utsträckning med DNA-analyser (se avsnitt 6.2). Vid kemi- och teknikenheten gör man t.ex. sprängämnesanalyser, olje- och miljöanalyser, fingeravtrycksidentifieringar, olika sorters spårundersökningar samt vapenanalyser (se avsnitt 6.3). Drogranalysenheten undersöker huvudsakligen material som misstänks innehålla narkotika (se avsnitt 6.4). Vid dokument- och informationsteknikenheten handläggs ärenden inom områden som handstil, urkundsteknik, bildanalys och IT-relaterad brottslighet (se avsnitt 6.5).

2.3.2 SKL:s åtagande mot Rikspolisstyrelsen

I regleringsbrevet för år 2006 avseende RPS och övriga myndigheter inom polisorganisationen anges att regeringen satsar stora resurser på polisen och förväntar sig att satsningarna skall leda till

tydliga förbättringar av verksamhetsresultatet. Angelägna utvecklingsområden för polisen sägs vara bl.a. att öka förmågan att prioritera, leda och styra verksamheten samt att höja kvaliteten och effektiviteten på brottsutredningsverksamheten och klara upp fler brott.

Polisorganisationen bedriver verksamhet bl.a. inom politikområdet *Rättsväsendet*. Inom detta politikområde har polisen tre verksamhetsområden: *Brottsförebyggande arbete*, *Utredning och lagföring* samt *Övrig verksamhet*. För verksamhetsområdet *Utredning och lagföring* gäller som mål att verksamheten skall bedrivas med högt ställda krav på rättssäkerhet och kvalitet samt att fler brott skall leda till lagföring. Målet för polisens verksamhetsgren med samma benämning är att kvaliteten på brottsutredningsverksamheten skall höjas och att en större andel av de anmälda brotten skall leda till lagföring.

Regeringen utfärdar inte ett särskilt regleringsbrev för SKL. Laboratoriets verksamhet styrs i stället till stor del av ett årligt åtagande med RPS. I åtagandet för år 2006 klargörs att det övergripande målet för SKL är att medverka till att fler brott klaras upp. SKL skall dock även stödja det brottsförebyggande arbetet, främst genom rådgivning om säkerhetshöjande åtgärder på områden där SKL har särskild kompetens. I avvaktan på RMV/SKL-utredningens förslag om framtida organisation anges i åtagandet att verksamheten skall bedrivas med utgångspunkten att nuvarande organisatoriska struktur består. Inom ramen för den nuvarande organisationen skall dock samverkan mellan SKL och RMV ske i syfte att effektivisera verksamheterna.

SKL:s verksamhet anges vara indelad i följande fyra verksamhetsområden:

- undersökning och analys,
- forskning och utveckling,
- utbildning och information, samt
- stöd och service.

I åtagandet anges att målet för antal utförda undersökningsuppdrag för rättsväsendet år 2006 är sammanlagt knappt 70 000, att jämföra med drygt 40 000 utförda uppdrag år 2005. Ökningen är till övervägande del en konsekvens av den nya DNA-lagstiftningen (se avsnitt 6.2). En strategi för att uppnå målen avseende undersökning och analys är att verksamheten skall inriktas på sådana områden

som ger störst verksamhetsnytta och som bygger på rättskedjeperspektivet och samverkan med rättsväsendets övriga myndigheter.

Ett mål för verksamhetsområdet *Forskning och utveckling* anges vara att FoU-verksamheten skall tillförsäkras en minsta resurs motsvarande 5 procent av den totala arbetstiden. I strategin klargörs att FoU-arbetet skall koncentreras till prioriterade områden som DNA-verksamhet, IT-forensisk verksamhet och miljöbrott, samt till områden där SKL redan idag är internationellt framstående, som t.ex. narkotikaprofilering. För verksamhetsområdet *Utbildning och information* gäller som mål bl.a. att 1 100 lärartimmar skall genomföras under året.

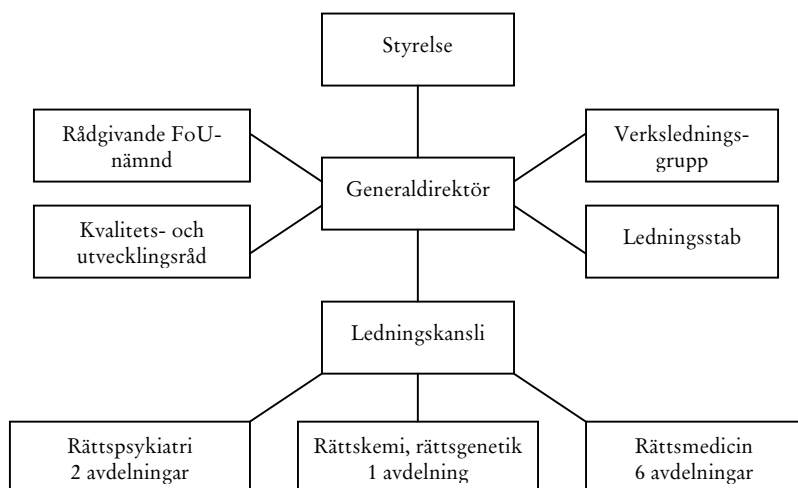
Enligt åtagandet tilldelas SKL knappt 184 miljoner kronor av anslaget 4:1 *Polisorganisationen*. Därutöver får laboratoriet medel av engångskaraktär om 8,5 miljoner kronor. Man har vidare tillåtelse att disponera sina uppdragsintäkter, som beräknas uppgå till 19,5 miljoner kronor (se vidare kapitel 6).

2.4 Rättsmedicinalverkets organisation

I 6 § förordningen (1996:613) med instruktion för Rättsmedicinalverket stadgas att generaldirektören är chef för verket. Enligt 7 § består RMV:s styrelse av högst sju personer, inkluderat generaldirektören. Generaldirektören är styrelsens ordförande. Enligt 5 § är verksförordningen (1995:1322) tillämplig på RMV, med endast ett par undantag. Detta innebär t.ex. att styrelsens ansvar och uppgifter följer av verksförordningen.

RMV har således en styrelse med s.k. begränsat ansvar. Förutom att besluta om bl.a. årsredovisning, delårsrapport och budgetunderlag samt vissa föreskrifter skall styrelsen pröva om myndighetens verksamhet bedrivs effektivt och i överensstämmelse med syftet med verksamheten. Den har därtill i uppgift att biträda generaldirektören och föreslå denne de åtgärder som styrelsen finner motiverade. Styrelsen utses av regeringen och sammanträder cirka fyra gånger årligen.

Verkets organisation visas i följande schema.

Den rådgivande FoU-nämnden biträder generaldirektören i forsknings- och utvecklingsfrågor. Den består av 16 ledamöter och två doktorander och sammanträder två gånger per år. Det finns två *kvalitets- och utvecklingsråd*; ett inom det rättsmedicinska och ett inom det rättspsykiatriska verksamhetsområdet (se även kapitel 3 och 5). I det rättsmedicinska kvalitets- och utvecklingsrådet är även de rättskemiska och rättsgenetiska verksamheterna representerade.

Verksledningsgruppen bereder ärenden inför de beslut som skall fattas av generaldirektören eller styrelsen. Gruppen fungerar härutöver som ett forum för initiativ från verkets avdelningar och ledningskansli i frågor som rör verksamhetsutveckling, organisation och administration. *Ledningsstaben* bereder i sin tur frågor inför diskussion och ställningstagande i verksledningsgruppen. Ledningsstaben består av generaldirektören, den administrativa chefen, informations- och utvecklingschefen, personalchefen och chefsjuristen. Vid behov deltar RMV:s forskningschef i verksledningsgruppens och ledningsstabens möten.

Verkets *ledningskansli* finns i Stockholm. Kansliet biträder generaldirektören och verksledningsgruppen i lednings- och uppföljningsarbetet samt ger stöd och service till de operativa avdelningarna. Vid ledningskansliet arbetar 16 personer med lednings- och samordningsfrågor samt andra uppgifter av myndighetsövergripande karaktär, som t.ex. ekonomi, löner, personal,

registratur, arkiv, juridik, IT, forskning och utveckling samt intern och extern information.

RMV:s operativa avdelningar kommer att beskrivas i kapitel 3–5. Där kommer även att redogöras för kostnaderna för respektive verksamhet. Dessa kostnader inkluderar för verket gemensamma kostnader, fördelade per verksamhetsgren utifrån medelantalet anställda. De verksgemensamma kostnaderna består huvudsakligen av kostnader för verksledning och kansli samt IT-stöd. Sammanlagt uppgår dessa kostnader till knappt 23 miljoner kronor (år 2005).

Sedan den 1 juli 1999 sorterar RMV under Justitiedepartementet i stället för som tidigare Socialdepartementet.

2.5 Statens kriminaltekniska laboratoriums organisation

Enligt 1 § förordningen (1989:773) med instruktion för Rikspolisstyrelsen (RPS) och 6 § förordningen (1978:677) med instruktion för Statens kriminaltekniska laboratorium är RPS chefsmyndighet för SKL. Laboratoriet har inte någon egen styrelse och leds enligt 6 § i sin instruktion av en chef. Där stadgas vidare att det vid laboratoriet finns en forskningsledare som leder forsknings- och utvecklingsverksamheten och svarar för att verksamheten bedrivs på en hög vetenskaplig nivå. Chefen för laboratoriet anställs genom beslut av regeringen och forskningsledaren genom beslut av RPS (11 §). I övrigt beslutar SKL om anställningar.

Att RPS är chefsmyndighet för SKL innebär bl.a. att RPS avgör ärenden som angår framställning till regeringen, ekonomiska frågor av vikt, medelsredovisning och arbetsordning (7 §). Av 8 § följer att personalansvarsnämnden vid RPS prövar frågor som rör skiljande från anställning på grund av personliga förhållanden, disciplinansvar, åtalsanmälan och avstängning för SKL:s personal. Ärenden som inte skall avgöras av RPS eller personalansvarsnämnden avgörs av chefen för laboratoriet (9 §). Enligt 15 § får laboratoriets beslut i administrativa ärenden överklagas hos RPS, om inte något annat är föreskrivet.

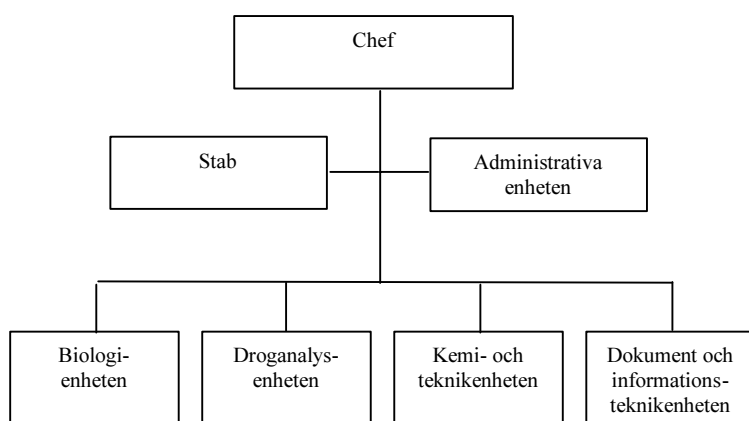
För att utveckla och förstärka SKL:s samverkan med polis och åklagare finns ett kriminalteknikråd. SKL utser ledamöter i rådet.

I SKL:s ledning och stab ingår elva personer. Utöver chefen för laboratoriet, biträdande chefen, forskningsledaren och chefssekreteraren består ledningen och staben av bl.a. personal-

direktören och ekonomidirektören. SKL:s chef har vidare som ett rådgivande organ en ledningsgrupp bestående av funktionsansvariga och enhetschefer.

Den administrativa enheten är indelad i fyra huvudsakliga funktioner; ärendeservice, IT-service, gemensam administrativ service samt personal. Sammanlagt arbetar cirka 30 personer vid den administrativa enheten.

SKL:s organisation visas i följande schema.

SKL:s operativa enheter kommer att beskrivas i kapitel 6.

2.6 RMV:s forsknings- och utvecklingsverksamhet

Enligt 2 § förordningen (1996:613) med instruktion för Rättsmedicinalverket skall verket särskilt svara för bl.a. utvecklingsarbete och stöd åt forskning av betydelse för verksamheten. Från RMV:s sida framhålls också att ett fortlöpande FoU-arbete är av avgörande betydelse för att bibehålla och utveckla kvaliteten i verksamheten och för att hålla en hög kompetens inom myndigheten. Verkets insatser på forskningsområdet bygger på samverkan mellan olika personalkategorier samt samarbete med universitet och andra myndigheter. Enligt RMV:s policy för forskning och utveckling från år 2002 har stor arbetsbelastning, små avdelningar samt brister inom forskarutbildning och handledning dock bidragit till att det har varit svårt att genomföra planerade forskningsprojekt.

Enligt policyn är målet med satsningen på FoU-verksamhet att lyfta fram myndighetens olika verksamhetsområden till positioner i närheten av respektive forskningsfront. Därigenom skall verksamheten bidra till ökad rättssäkerhet, brotts- och olycksfallsprevention samt förbättrad folkhälsa. Till detta kommer enligt RMV att FoU-verksamheten utvecklar dynamiska, stimulerande och kreativa arbetsmiljöer som gör verket till en attraktiv arbetsplats. Avsikten är att ställa verksamhetens behov av kunskapsutveckling och förändring i fokus samt skapa förutsättningar för ett långsiktigt engagemang inom forskning och utveckling. Man framhåller att målet är att göra FoU-arbetet till en naturlig del av myndighetens verksamhet på samtliga avdelningar samt att låta resultaten av arbetet komma verksamheten till godo.

För att FoU-arbetet skall få den effekt som eftersträvas nämns i policyn en rad nödvändiga åtgärder. RMV anger att man i större utsträckning skall övergå från att huvudsakligen stödja forskning och utveckling, i enlighet med myndighetens instruktion, till att även aktivt initiera, stimulera och bedriva FoU-arbete.

Som nämnts i avsnitt 2.4 har RMV en FoU-nämnd som bereder centrala forsknings- och utvecklingsfrågor samt lämnar förslag på hur årligt återkommande projektbidrag skall fördelas.

För år 2004 beräknades FoU-verksamheten motsvara cirka 15 årsarbetskrafter. Kostnaderna uppgick sammanlagt till 13,7 miljoner kronor, varav 9,2 miljoner kronor för personal. Av det förstnämnda beloppet utgjorde knappt 900 000 kronor under året förbrukade centrala projektmedel från FoU-nämnden. I beloppet ingår knappt 800 000 kronor för verksamhet som bedrivits på uppdrag av externa anslagsgivare. År 2005 fördelades drygt 1 miljon kronor i stöd till 21 inkomna FoU-projekt. FoU-verksamheten beräknades då sammanlagt motsvara 16,6 årsarbetskrafter.

RMV har inlett ett arbete för att se över formerna för hur FoU-arbetet skall stödjas och organiseras inom verket.

2.7 SKL:s forsknings- och utvecklingsverksamhet

SKL framhåller att FoU-verksamheten är av stor vikt när det gäller att utveckla den operativa undersökningsverksamheten. För att laboratoriet skall kunna upprätthålla en hög kvalitet i verksamheten krävs att man använder bästa möjliga kriminaltekniska metoder och kompetens. Myndigheten följer utvecklingen inom det forensiska

området, både på nationell och på internationell nivå. SKL påpekar dessutom det angelägna i att ha en väl utvecklad FoU-verksamhet även av andra skäl. Inte minst kan den vara en bidragande faktor till att skapa bättre förutsättningar för att rekrytera och behålla personal med hög kompetens.

I likhet med RMV har SKL påpekat att FoU-verksamheten vid myndigheten har minskat i omfattning till följd av bl.a. det ständigt ökande antalet undersökningsärenden. För att motverka denna utveckling anställde laboratoriet under år 2005 en forskningsledare (se nedan).

Som framgått klargörs i SKL:s åtagande med RPS att FoU-verksamheten skall tillförsäkras en minsta resurs motsvarande 5 procent av den totala arbetstiden. Enligt strategin skall arbetet koncentreras till prioriterade områden som DNA, IT-forensisk verksamhet och miljöbrott, samt till områden där SKL redan idag är internationellt framstående, som t.ex. narkotikaprofilering. Från SKL:s sida framhålls att den forsknings- och utvecklingsverksamhet som bedrivs och i framtiden kommer att bedrivas vid laboratoriet måste vara till nytta i den operativa undersökningsverksamheten.

SKL skall enligt 2 § i sin instruktion inom sitt verksamhetsområde bedriva kriminalteknisk forskning samt samla, bearbeta och offentliggöra resultat inom verksamhetsområdet. I laboratoriets instruktion stadgas vidare att det vid SKL finns en forskningsledare som leder forsknings- och utvecklingsverksamheten och svarar för att verksamheten bedrivs på en hög vetenskaplig nivå. Som tidigare nämnts är det RPS och inte SKL som beslutar om anställning av forskningsledare. Innan RPS beslutar om anställning skall enligt 14 § i SKL:s instruktion yttranden om sökandenas vetenskapliga kompetens och skicklighet hämtas in från minst två sakkunniga. De sakkunniga utses av RPS.

I 13 § i SKL:s instruktion ställs vissa krav på forskningsledaren. För att vara behörig för sådan anställning krävs dels arbetsledande förmåga, dels vetenskaplig skicklighet och beprövad erfarenhet i kemi, fysik, biologi eller annat ämne som är av särskild betydelse inom kriminaltekniken. Enligt 17 § handleder forskningsledaren forskarstuderande vid statliga universitet och högskolor.

3 Den rättsmedicinska verksamheten

3.1 Inledning

Rättsmedicinalverket (RMV) är enligt 1 § förordningen (1996:613) med instruktion för Rättsmedicinalverket central förvaltningsmyndighet för bl.a. den rättsmedicinska verksamheten. RMV skall särskilt svara för rättsmedicinska obduktioner och andra rättsmedicinska undersökningar samt rättsmedicinsk medverkan i övrigt på begäran av domstol, länsstyrelse, allmän åklagare eller polismyndighet (2 §). Verket skall dessutom särskilt svara för verksamhet med utfärdande av sådana intyg som avses i lagen (2005:225) om rättsintyg i anledning av brott.

I rättsmedicinskt hänseende är Sverige indelat i sex upptagningsområden, med rättsmedicinska avdelningar i Stockholm, Göteborg, Lund, Linköping, Uppsala och Umeå. En stor del av verksamheten går ut på att undersöka avlidna personer på uppdrag av polis- eller åklagarmyndigheterna (dödsfallsutredningar). En annan viktig uppgift är rättsmedicinska kroppsundersökningar av gärningsmän eller målsägande för att dokumentera skador vid t.ex. vålds- eller sexualbrott. Rättsläkarna medverkar dessutom vid brottsplatsundersökningar och uppträder som sakkunniga vid rättegångar.

I detta kapitel kommer utredningen att närmare beskriva arbetsuppgifterna vid de rättsmedicinska avdelningarna.

3.2 Dödsfallsutredningar

3.2.1 Dödsbevis och dödsorsaksintyg

När någon har avlidit skall läkare enligt 4 kap. 2 § begravningslagen (1990:1144) utfärda bevis om dödsfallet och intyg om dödsorsaken. Innan dödsbevis utfärdas skall läkaren enligt 15 § andra stycket begravningsförordningen (1990:1147) göra en noggrann

yttre undersökning av den döda kroppen. En sådan undersökning behöver dock inte göras om det står klart att en rättsmedicinsk undersökning (se nedan) skall göras eller om en läkare har undersökt den döde så kort tid före dödsfallet att det kan uteslutas att det kan finnas skäl för en rättsmedicinsk undersökning.

Kroppundersökningen skall särskilt inriktas på frågan om det kan finnas skäl att anmäla dödsfallet till polisen¹. En sådan anmälan skall göras om det kan finnas skäl för en rättsmedicinsk undersökning (4 kap. 4 § första stycket begravningslagen).

Enligt 15 § första stycket begravningsförordningen ansvarar den läkare som har fastställt att döden har inträtt för att dödsbeviset utfärdas. Som huvudregel skall den läkare som har utfärdat dödsbevis svara även för dödsorsaksintyget (16 § första stycket). Om det inte kan finnas skäl för en rättsmedicinsk undersökning skall dödsbeviset lämnas till Skatteverket (4 kap. 3 § begravningslagen) och dödsorsaksintyget till Socialstyrelsen (4 kap. 5 § begravningslagen och 16 § andra stycket begravningsförordningen).

Om det behövs skall enligt 16 § första stycket begravningsförordningen den läkare som skall utfärda dödsorsaksintyget ta initiativ till en klinisk obduktion (se nedan). Enligt 4 § första stycket lagen (1995:832) om obduktion (obduktionslagen) innebär en obduktion att kroppen efter en avliden öppnas och undersöks invändigt. Obduktionen kan vara klinisk eller rättsmedicinsk. En rättsmedicinsk obduktion innefattar även en yttre undersökning av kroppen.

3.2.2 Klinisk obduktion

En klinisk obduktion har ett medicinskt ändamål och avser utredning av ett dödsfall som bedöms ha en sjukdom eller liknande förhållande som orsak.

Enligt 6 § obduktionslagen får en klinisk obduktion utföras om obduktionen behövs för att

- fastställa dödsorsaken,
- vinna viktig kunskap om sjukdom som den avlidne haft eller om verkan av behandling som den avlidne gått igenom, eller
- undersöka förekomsten av skador eller sjukliga förändringar i den avlidnes kropp.

¹ Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om vissa åtgärder inom hälso- och sjukvården vid dödsfall, 1996:29 (M) punkt 8

Det räcker dock inte att något av kriterierna i 6 § är uppfyllt. Av 8 § obduktionslagen följer att en klinisk obduktion som huvudregel dessutom kräver att den avlidne skriftligen har medgett obduktion eller uttalat sig för en sådan åtgärd eller att det av andra skäl finns anledning att anta att obduktion skulle stämma överens med den avlidnes inställning. En klinisk obduktion i syfte att fastställa dödsorsaken får i annat fall utföras endast om det är av särskild betydelse att dödsorsaken fastställs (9 §). Är syftet ett annat (se 6 §) och det inte finns ett medgivande eller liknande, får en klinisk obduktion utföras endast om den avlidnes inställning till en sådan obduktion är oklar och inte någon närstående motsätter sig det (10 §).

Enligt 11 § skall beslut i fråga om klinisk obduktion fattas av läkare. Obduktionen får också utföras endast av läkare.

Cirka 7,5 procent av dem som avlider blir föremål för en klinisk obduktion (år 2003). Av 3 § obduktionslagen följer att en klinisk obduktion inte får utföras om man kan anta att det finns skäl för en rättsmedicinsk obduktion².

3.2.3 Skäl för rättsmedicinsk undersökning

I vanliga fall skall således dödsbeviset lämnas till Skatteverket och dödsorsaksintyget till Socialstyrelsen. Om läkaren anser att det kan finnas skäl för en rättsmedicinsk undersökning skall han eller hon dock i stället snarast möjligt anmäla dödsfallet till polisen (4 kap. 4 § begravningslagen). Dödsbeviset skall då lämnas till polisen, som i sin tur skall underrätta Skatteverket om dödsfallet.

Läkaren skall göra en polisanmälan när dödsfallet har eller kan ha orsakats av yttre påverkan (skada eller förgiftning), d.v.s. av någon annan person eller vid olycksfall och självmord, och således inte enbart av sjukdom³. Anmälan skall vidare göras när det är svårt att avgöra om dödsfallet har orsakats av yttre påverkan. Detta är fallet

- när någon har anträffats död och tidigare sjukdomsbild inte kan förklara dödsfallet, d.v.s. vid helt oväntade dödsfall när det finns anledning till tveksamhet om dödsfallet har naturliga orsaker,
- när en missbrukare har anträffats död, och
- vid framskriden förruttelse.

² Prop. 1994/95:148 s. 91

³ Socialstyrelsens föreskrifter 1996:29 (M) punkt 5

Anmälan skall dessutom göras när dödsfallet kan misstänkas ha samband med fel eller försummelse inom hälso- och sjukvården, och när den döde inte har kunnat identifieras.

Om polismyndigheten beslutar att det inte skall göras en rättsmedicinsk undersökning (se nästa avsnitt) skall den som har lämnat dödsbeviset underrättas om detta (4 kap. 4 § tredje stycket begravningslagen). Enligt Rikspolisstyrelsens allmänna råd bör polismyndigheten samråda med rättsläkare innan man efter anmälan av läkare enligt 4 kap. 4 § begravningslagen avstår från att besluta om rättsmedicinsk undersökning⁴.

3.2.4 Allmänt om rättsmedicinsk undersökning

Syftet med en rättsmedicinsk undersökning är i första hand, förutom att fastställa dödsorsaken, att utreda onaturliga och misstänkt onaturliga dödsfall och att upptäcka, bekräfta eller utesluta brott. I obduktionslagens mening är en rättsmedicinsk undersökning antingen en rättsmedicinsk obduktion eller en rättsmedicinsk likbesiktning (12 § obduktionslagen). Undersökningen skall göras i form av rättsmedicinsk obduktion om inte en rättsmedicinsk likbesiktning är tillräcklig för att uppfylla syftet med undersökningen.

Enligt 13 § obduktionslagen får en rättsmedicinsk undersökning göras om den kan antas vara av betydelse för utredningen av ett dödsfall där det inte skäligen kan bortses från att dödsfallet kan ha samband med ett brott. Även i fall där det kan misstänkas att det förekommit fel eller försummelse inom hälso- och sjukvården får en sådan undersökning göras.

I övrigt får rättsmedicinsk undersökning göras om dödsfallet kan antas ha orsakats av yttre påverkan och undersökningen behövs för att fastställa dödsorsaken eller vinna upplysningar av särskild vikt för miljöskydd, arbetarskydd, trafiksäkerhet eller annat liknande intresse (14 §). Dessutom får en sådan undersökning utföras om det behövs för att fastställa en avlidens persons identitet (15 §). En rättsmedicinsk undersökning får genomföras även om åtgärden strider mot den avlidnes eller de närståendes inställning (17 §).

Av 18 § följer att det i de flesta fall är polisen som beslutar om undersökningen. Under vissa förutsättningar kan eller skall dock allmän domstol eller allmän åklagare meddela sådant beslut. Som nämnts i avsnitt 3.1 är det RMV som enligt sin instruktion särskilt

⁴ RPSFS 2000:14 (FAP 414-1)

svarar för rättsmedicinska obduktioner och andra rättsmedicinska undersökningar. Enligt 20 § obduktionslagen skall en rättsmedicinsk undersökning utföras av läkare. Om det inte är uppenbart obehövt skall enligt 19 § polismyndigheten underrättas om tid och plats för en rättsmedicinsk undersökning. Polisen får närvara vid undersökningen.

RMV har utfärdat föreskrifter om förfarandet vid rättsmedicinsk undersökning samt om protokoll och utlåtande över undersökningen⁵. Verket påtalar att det är den uppdragsgivande myndigheten – polis, åklagare eller domstol – som avgör i vilken form undersökningen skall utföras. Om läkaren anser att undersökningsformen bör ändras, bör han eller hon dock föreslå detta (punkt 2.1). Enligt RMV:s arbetsordning är det undersökningsläkaren som ansvarar för den enskilda rättsmedicinska undersökningen.

Cirka sex procent av dem som avlider blir föremål för rättsmedicinsk undersökning.

3.2.5 De olika undersökningsformerna

I punkt 2.3 i verkets föreskrifter redogörs för de olika undersökningsformerna. I enlighet med 12 § obduktionslagen kan det handla om antingen *rättsmedicinsk likbesiktning* eller *rättsmedicinsk obduktion*. RMV har dessutom infört undersökningsformen *utvidgad rättsmedicinsk obduktion*. En sådan är enligt verket främst avsedd för utredning av misstänkta brott, men också för utredning av dödsfall i anslutning till myndighetsingripanden.

I 4 § andra stycket obduktionslagen definieras begreppet rättsmedicinsk likbesiktning som en yttre undersökning som också kan innefatta blodprovstagning och andra mindre ingrepp. Enligt verkets föreskrifter (punkt 2.2.1) innebär en yttre undersökning att kläder, andra föremål och besudlingar besiktas när det finns anledning till detta. Hela hudytan, ögonens bindehinnor och alla kroppsöppningar skall besiktas och alla förändringar dokumenteras; likfenomen, skador, sjukliga förändringar samt spår som kan få betydelse som bevis. Vid behov sker insnitt i hudförändringar och provtagning som är möjlig att genomföra utan att öppna kroppen.

⁵ Rättsmedicinska undersökningar av avlidna, SOSFS 1997:26 (M)

Vid en rättsmedicinsk obduktion görs även en inre undersökning. Enligt punkt 2.2.2 innebär detta att skallen och hjärnan samt hals-, bröst-, buk- och bäckenorganen skall undersökas. Provtagning för bl.a. histopatologisk och rättskemisk undersökning skall göras med hänsyn till ärendets karaktär. En rättsmedicinsk obduktion tar i allmänhet någon eller några timmar att genomföra.

En utvidgad rättsmedicinsk obduktion är mer omfattande. Vid den yttre undersökningen skall kläder, andra föremål och besudlingar besiktas (punkt 2.3.3). Föremål som kan få betydelse som bevis skall dokumenteras och lämnas till polisen om det inte är uppenbart onödigt. Nödvändiga mjukdelspreparationer skall göras. När det gäller den inre undersökningen är föreskrifterna allmänt hållna. Undersökningar och provtagningar som behövs med beaktande av omständigheterna skall genomföras. Såväl den yttre som den inre undersökningen skall omfatta en detaljerad kartläggning av eventuella skador och sjukliga förändringar.

En utvidgad rättsmedicinsk obduktion kan ta många timmar att genomföra; ibland mer än en arbetsdag. Enligt RMV:s interna regler deltar normalt två läkare vid en sådan obduktion, vilket skiljer sig från förfarandet vid den ordinära rättsmedicinska obduktionen.

Av Rikspolisstyrelsens allmänna råd⁶ framgår (punkt 6) att polismyndigheten bör besluta om utvidgad rättsmedicinsk obduktion när dödsfallet har orsakats av brott, när brott inte kan uteslutas och när någon har avlidit i samband med ett myndighetsingripande. I övriga fall bör en rättsmedicinsk obduktion väljas, om obduktion överhuvudtaget behövs. Rättsmedicinsk likbesiktning bör enligt de allmänna råden väljas när dödsorsaken och händelseförloppet vid dödsfallet bedöms kunna klarläggas utan obduktion.

3.2.6 Förfarandet vid den rättsmedicinska avdelningen⁷

Ofta kontaktar polisen den rättsmedicinska avdelningen per telefon för att meddela att en avliden person skall hämtas eller är på väg. En

⁶ RPSFS 2000:14 (FAP 414-1)

⁷ Beskrivningen av förfarandet är i huvudsak hämtad från en pilotkvalitetsrevision av rättsmedicinska avdelningen i Uppsala, utförd av medicinalrådet vid Socialstyrelsen Lars Steen. Variationer i processen förekommer mellan de sex rättsmedicinska avdelningarna, men i väsentliga delar stämmer beskrivningen överens med hur arbetet bedrivs vid de övriga rättsmedicinska avdelningarna

preliminär polisrapport brukar skickas över per fax, varefter en sekreterare skriver ut nödvändiga handlingar inför obduktionen.

När den avlidne anländer till avdelningen görs en identitetskontroll. Kroppen vägs och kläderna tas av. En rättsmedicinsk assistent tar blodprover för att få svar på eventuell förekomst av HIV- eller hepatit C-virus. Kroppen placeras i ett kylrum i avvaktan på provresultaten. När dessa kommit är kroppen klar för obduktion. En rättsmedicinsk assistent transporterar kroppen till obduktionsrummet. Assistenten undersöker tillhörande handlingar, sätter etiketter på provrör och kontrollerar att den tekniska utrustningen är i ordning. Assistenten förbereder också två diktafoner. Den ena används till preliminärbesked, dödsbesked och laboratorieremiss och den andra för obduktionsprotokoll. Därutöver görs ytterligare en identitetskontroll.

Obduktionen utförs av en rättsläkare (se avsnitt 3.7). Vid utvidgade rättsmedicinska obduktioner arbetar två rättsläkare tillsammans. Även i andra fall arbetar ofta två rättsmedicinska assistenter samtidigt. Rättsläkaren kan på detta sätt i princip utföra två obduktioner vid samma tillfälle, vilket leder till att resurserna används mer rationellt. Det finns en checklista för rättsmedicinska obduktioner, som främst är framtagen som stöd för läkare under utbildning och träning (se även avsnitt 3.7).

Sedan obduktionen avslutats läser rättsläkaren in samtliga undersökningar på de två diktafonerna. Assistenten tar hand om provmaterialet. Vävnadsprover för histopatologi (sjukliga förändringar i kroppen) tas om hand av avdelningens biomedicinska analytiker för fixering, snittning och färgning, medan blod- och urinprover skickas till den rättskemiska avdelningen.

Kroppen transporteras till ett kylrum, för att senare hämtas av en begravningsentreprenör. Det kan förekomma att kroppen visas för de anhöriga i ett särskilt visningsrum på avdelningen.

Efter dagens obduktioner lämnas diktaten till expeditionen för omedelbar utskrift av preliminärbesked, dödsorsaksintyg och remisser. Preliminärbeskedet, som anger bl.a. om kroppen kan begravas eller kremeras, faxas till polisen. Utskrift från det andra bandet, som avser protokollet, sker dock inte vid detta tillfälle, utan får vänta på utskrift i turordning.

I regel dröjer det innan det slutliga utlåtandet med fullständigt obduktionsprotokoll utfärdas. Under tiden blir de rättskemiska, histopatologiska och – i förekommande fall – rättsodontologiska

analyserna klara. När det slutliga utlåtandet är klart vidimerar en annan rättsläkare att det är rimligt, varefter det expedieras.

3.2.7 Begäran om översyn av lagstiftning kring dödsfallsutredningar

I en skrivelse till Justitiedepartementet år 2003 har RMV påtalat vissa brister i systemet kring dödsfallsutredningar inom rättsväsendet och begärt att lagstiftningen skall ses över. Enligt verket bör polisen besluta om rättsmedicinsk undersökning i samtliga fall där det finns en skyldighet att anmäla dödsfallet till polisen. Förslag om vilken undersökningsform som skall tillämpas bör lämnas av RMV. Detta förfarande skulle enligt verket ge ett bättre urval av dödsfall som blir föremål för rättsmedicinsk undersökning och dessutom leda till ökad rättssäkerhet och ett bättre utnyttjande av rättsväsendets resurser.

I skrivelsen framhåller RMV att många dödsfall anmäls efter endast en summarisk undersökning och att det därför inte är ovanligt att anmälan egentligen sker utan författningsstöd. Å andra sidan menar verket att det har visat sig att ett relativt stort antal dödsfall föranledda av yttre inverkan inte kommer till polisens kännedom, trots lagstadgad skyldighet att polisanmäla. Enligt RMV inträffar det ganska ofta att den läkare som har att fastställa dödsorsaken anser att ett dödsfall skall polisanmälas, medan polisen inte anser detta vara nödvändigt. Läkaren kanske inte kan fastställa dödsorsaken, men är ändå skyldig att utfärda ett dödsorsaksintyg. Läkaren försöker få till stånd en klinisk obduktion, men patologläkaren ställer sig avvisande eftersom denne gör bedömningen att det bör ske en rättsmedicinsk obduktion. En sådan kan dock inte ske utan beslut från polismyndigheten. Som verket konstaterat kan detta leda till att man inte genomför rättsmedicinsk undersökning trots att det är befogat.

Mot denna bakgrund, och med hänsyn till den begränsade tillgången på rättsläkare, anser RMV bl.a. att undersökningsformen rättsmedicinsk likbesiktning bör användas oftare. I skrivelsen föreslås även att verket skall bli skyldigt att initiera förebyggande åtgärder när det gäller bl.a. brottsbekämpning, trafiksäkerhet, miljöskydd, arbetarskydd och missbruksfrågor. Verket kan därvid använda de erfarenheter och iakttagelser man gör vid de rättsmedicinska undersökningarna. Därutöver bör man enligt verket över-

väga en sammanhållen och överskådlig reglering av dödsfallsutredningarna samt införa ett anhörig/medborgarperspektiv i regleringen.

3.3 Rättsmedicinska kroppsundersökningar

3.3.1 Vad är ett rättsintyg?

Rättsintyg har fram till år 2006 inte varit ett begrepp som reglerats i lag eller förordning. Socialstyrelsen har dock i allmänna råd⁸ definierat rättsintyg som ett utlåtande av en läkare som grundar sig antingen på läkarens egen eller annan läkares undersökning av en misstänkt eller ett brottsoffer (målsägande) eller på uppgifter i en patientjournal angående en misstänkt eller ett brottsoffer och som är avsett att användas som bevis i brottsutredning eller i rättegång.

I 1 § lagen (2005:225) om rättsintyg i anledning av brott (rättsintygslagen), som trätt i kraft den 1 januari 2006, definieras rättsintyg numera som sådana skriftliga medicinska utlåtanden av läkare eller tandläkare som inhämtas av polismyndighet eller åklagarmyndighet i syfte att användas i en brottsutredning eller som bevis i en rättegång i anledning av brott.

Rättsintyg och de läkarundersökningar som föregår dem fyller en viktig funktion när det gäller att upptäcka, utreda och lagföra brott, men även i fråga om att utesluta att brott har blivit begångna⁹. Polis och åklagare kan genom intygen få veta om de medicinska fynden talar för eller emot ett visst händelseförlopp. På så sätt kan ett intyg delvis ligga till grund för åklagarens beslut att väcka åtal och utgöra ett viktigt bevismedel i rätten. I andra fall kan intyget leda till att förundersökningar läggs ned i ett tidigt skede.

Som huvudregel grundar sig ett rättsintyg på en läkarundersökning av målsäganden eller den misstänkte gärningsmannen, där det är den läkare som utfärdar intyget som också har utfört undersökningen. Det är dock vanligt att frågan om rättsintyg inte är den första som aktualiseras efter det att någon har skadats. Ofta uppsöker den skadade personen tämligen omgående sjukvården för behandling, medan det kanske dröjer flera dagar, veckor eller ännu längre innan någon – vanligen polisen eller åklagaren – väcker

⁸ Rättsintyg vid utredning av vålds- och sexualbrott, SOSFS 1997:5 (M), punkt 1

⁹ Ny ordning för utfärdande av rättsintyg (prop. 2004/05:64) s. 8 f

frågan om ett rättsintyg. Vid denna tidpunkt kan skadorna i större eller mindre utsträckning vara läkta.

Ett rättsintyg kan i sådana fall grunda sig på vad som dokumenterats vid besöket hos den behandlande läkaren, som t.ex. patientjournaler och eventuella fotografier. Det är inte ovanligt att det är någon annan än den behandlande och undersökande läkaren som utfärdar rättsintyget, t.ex. en av RMV:s rättsläkare. Ett sådant intyg har dock sällan samma tyngd som ett intyg som grundar sig på en rättsläkares eller annan läkares egen undersökning.

3.3.2 Vem utfärdar rättsintyg?

Frågan om vem som har rätt att utfärda rättsintyg har tidigare inte varit reglerad. Såväl rättsläkare vid en rättsmedicinsk avdelning inom RMV som läkare inom den offentligt bedrivna eller enskilda sjukvården har utfärdat sådana intyg. Rättsläkarna inom verket är specialister på rättsmedicin, medan detta vanligen inte gäller andra läkare som utfärdar rättsintyg.

Numera gäller dock en ny ordning för utfärdande av rättsintyg. Vid en översyn konstaterades att kvaliteten på de intyg som utfärdas inom hälso- och sjukvården ibland inte har motsvarat de krav man bör ställa på dem¹⁰. Bristerna har bestått bl.a. i att skadorna ibland varit bristfälligt beskrivna, att det ibland saknats slutsatser om tid och sätt för skadornas uppkomst eller att slutsatserna varit felaktiga samt att det har förekommit spekulativa påståenden. Andra problem har varit att medicinska termer inte alltid har förklarats och att intygens struktur inte varit enhetlig. Anledningen till dessa brister har sannolikt varit bl.a. att många olika läkare har utfärdat rättsintyg och att många av dem utfärdat endast ett fåtal intyg.

Regeringens slutsats var att de läkare som utfärdar rättsintyg måste ha en hög kompetens och tillräcklig erfarenhet för uppgiften. De skall bl.a. kunna göra relevanta medicinska bedömningar av skador och deras uppkomst och dessutom dokumentera detta på ett lättförståeligt sätt¹¹. Uppgiften att utfärda rättsintyg har därför koncentrerats till läkare som är särskilt kvalificerade för den. RMV har fått huvudansvaret för verksamheten och givits rätt att ta ut en

¹⁰ Se prop. 2004/05:64 s. 11 f.

¹¹ Prop. 2004/05:64 s. 13

avgift för de intyg som utfärdas av verkets personal och de läkare som verket träffat särskilda avtal med (se nedan).

Enligt 2 § rättsintygslagen är det som huvudregel läkare vid rättsmedicinsk avdelning inom RMV eller läkare som för uppgiften har särskilt avtal med verket som skall utfärda rättsintyg. Detta gäller främst om de skador m.m. som intyget avser kan vara av betydelse vid utredning om brott som kan antas leda till annan påföljd än böter. Om det finns särskilda skäl får dock rättsintyg inhämtas från annan läkare med tillräcklig kompetens. Enligt förarbetena kan det t.ex. handla om fall där det krävs omedelbara vårdinsatser och det är lämpligt att samma läkare behandlar patienten och utfärdar rättsintyget¹². Ett annat exempel kan vara sexualbrott, där det kan krävas en omedelbar undersökning för att säkra spår.

3.3.3 Undersökningen och utlåtandet

Den som skäligen kan misstänkas för ett brott som kan ge fängelse får kroppsbesiktas i syfte att utröna omständigheter som kan vara av betydelse för utredning om brottet (28 kap. 12 § rättegångsbalken)¹³. Kroppsbesiktning är ett tvångsmedel som enligt huvudregeln beslutas av förundersökningsledaren, åklagaren eller rätten. Undersökningen omfattar kroppens yttre och kroppsöppningarna, och den inkluderar provtagning från kroppen och undersökning av proven.

I 4 § rättsintygslagen anges att en läkarundersökning i syfte att utfärda ett rättsintyg som avser en målsägande inte får utföras utan dennes samtycke. Tidigare framhölls i Socialstyrelsens allmänna råd (punkt 5.3) att målsäganden måste lämna sitt medgivande till undersökningens alla moment. Målsägandens samtycke har betydelse även när det gäller själva utlåtandet. Enligt 5 § rättsintygslagen får som huvudregel ett rättsintyg annars inte utfärdas. Detta gäller dock inte vid misstanke om brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än två års fängelse eller vid vissa andra brott mot någon som inte har fyllt 18 år. Inte heller gäller kravet på samtycke till utlåtandet om sekretessbelagda uppgifter med målsägandens samtycke redan har lämnats till polisen eller åklagaren.

¹² Prop. 2004/05:64 s. 59

¹³ Se även särskilda bestämmelser för kroppsbesiktning genom tagande av salivprov för DNA-analys

Även om en undersökning av en person som misstänks för brott inte varit i form av en kroppsbesiktning enligt rättegångsbalken, kan utlåtande avseende denne utfärdas utan samtycke. En förutsättning är dock att det är fråga om misstanke om brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än två års fängelse eller vissa andra brott mot någon som inte har fyllt 18 år.

3.4 Brottsplatsundersökningar och domstolsförhandlingar m.m.

Vid sidan av dödsfallsutredningar och rättsmedicinska kroppsundersökningar har de rättsmedicinska avdelningarna flera andra uppgifter, bl.a. brottsplatsundersökningar och sakkunniguppdrag vid domstolarna. I många fall där någon har avlidit och brott kan misstänkas, kontaktas rättsläkaren av polisen för att delta i undersökningen av brottsplatsen. Rättsläkarna har för detta arbete ett roterande jouransvar inom respektive upptagningsområde.

Eftersom de rättsintyg och utlåtanden i dödsfallsutredningar som rättsläkarna utfärdar ofta åberopas som bevis i rättegångar är det inte heller ovanligt att rättsläkarna hörs muntligen i processen. De uppträder antingen som domstolssakkunniga (utsedda av domstolen), partssakkunniga (anlitade av någon av parterna; vanligen åklagaren) eller vittnen.

Övriga uppgifter i den rättsmedicinska verksamheten är bl.a. rådgivning åt polis och åklagare samt hälso- och sjukvården. Personal vid de rättsmedicinska avdelningarna används också i utbildningsverksamhet. Vidare ingår rättsläkare och rättsodontolog i den svenska identifieringskommissionen.

3.5 Organisation

Som tidigare nämnts bedrivs RMV:s rättsmedicinska verksamhet vid sex avdelningar i Stockholm, Göteborg, Lund, Linköping, Uppsala och Umeå. Avdelningarna har geografiska upptagningsområden, som numera dock inte är fastställda i några föreskrifter eller allmänna råd, enligt följande.

- Avdelningen i Stockholm: Stockholms län, Södermanlands län och Gotlands län,

- Avdelningen i Linköping: Östergötlands län, Jönköpings län, Kalmar län, Värmlands län och Örebro län,
- Avdelningen i Lund: Skåne län, Blekinge län, Kronobergs län och Hallands län (tillsammans med avdelningen i Göteborg),
- Avdelningen i Uppsala: Uppsala län, Västmanlands län, Dalarnas län och Gävleborgs län,
- Avdelningen i Umeå: Västernorrlands län, Jämtlands län, Västerbottens län och Norrbottens län, och
- Avdelningen i Göteborg: Västra Götalands län och Hallands län (tillsammans med avdelningen i Lund).

3.6 Ärenden

Av följande tabell framgår antalet utförda förrättningar (ärenden) vid samtliga sex rättsmedicinska avdelningar under åren 2003–2005.

Ärende	2003	2004	2005
Rättsmedicinsk obduktion	5 157	5 092	5 112
Utvidgad rättsm. obduktion	215	204	195
Rättsmedicinsk likbesiktning	34	37	30
Klinisk obduktion	161	114	108
Rättsm. kroppsundersökn.	1 802	1 891	2 010
Yttrande	1 681	1 454	1 410
Brottsplatsundersökning	88	70	62
Domstolsförhandling	171	191	175
Identifiering	194	197	718
Summa	9 503	9 250	9 820

Med *rättsmedicinsk kroppsundersökning* avses fall där avdelningen utfärdat rättsintyg efter att ha utfört en rättsmedicinsk kroppsundersökning. I kategorin *yttranden* finns de fall där avdelningen har utfärdat rättsintyg med endast journalanteckningar m.m. som grund, d.v.s. utan att själv ha genomfört undersökningen.

Det totala antalet rättsmedicinska dödsfallsundersökningar har varit relativt konstant under en längre tid, med drygt 5 000 ärenden per år. Antalet rättsmedicinska kroppsundersökningar har emellertid ökat under senare år. Enligt RMV beror detta sannolikt på att polisen i ökande grad blivit medveten om värdet av sådana undersökningar samt en utvidgad service från de rättsmedicinska av-

delningarna¹⁴. Tre avdelningar har träffat överenskommelser med berörda polismyndigheter i fråga om kroppsundersökningar (se nedan).

Vid en jämförelse mellan de olika avdelningarna kan konstateras att avdelningen i Stockholm under år 2005 utförde cirka 1 200 *rättsmedicinska obduktioner*, medan motsvarande siffror för avdelningarna i Linköping, Lund och Göteborg var cirka 900. I Uppsala och Umeå utfördes drygt 700 respektive knappt 500 sådana obduktioner. Fördelningen mellan de sex avdelningarna var liknande under åren 2003 och 2004.

Även när det gäller *utvidgade rättsmedicinska obduktioner* hade avdelningen i Stockholm under år 2005 flest (75) och Umeå lägst antal (11) förrättningar. Övriga avdelningar hade vardera mellan 20 och 40 sådana obduktioner år 2005. *Kliniska obduktioner* utförs främst vid avdelningarna i Uppsala (60 stycken) och Göteborg (36 stycken). Särskilt vid avdelningarna i Stockholm och Lund har kliniska obduktioner under senare år varit mycket ovanliga.

Kliniska obduktioner ingår i princip inte i de rättsmedicinska avdelningarnas uppdrag. Att man ändå utför sådana obduktioner har praktiska eller ekonomiska skäl. Det kan förekomma att man från sjukvårdens sida behöver ha ett visst förhållande undersökt och belyst, utan att det finns tillräckliga skäl för att göra en polisanmälan. De rättsmedicinska avdelningarna kan därtill få uppdragsintäkter för utförandet av kliniska obduktioner.

Avdelningarna i Uppsala och Göteborg har under senare år utfört flest *rättsmedicinska kroppsundersökningar* (659 respektive 633 stycken år 2005). Även avdelningen i Linköping har ett betydande antal sådana ärenden (318 stycken), medan avdelningarna i Stockholm och Lund utförde 172 respektive 208 undersökningar under år 2005. Avdelningen i Umeå utförde 20 rättsmedicinska kroppsundersökningar under år 2005.

De stora skillnaderna kan till viss del förklaras av att avdelningarna i Göteborg och Uppsala har kommit överens med polismyndigheterna i Västra Götalands län respektive Västmanlands och Uppsala län om att koppla in rättsläkare för kroppsundersökning i samband med vålds- och sexualbrott. En liknande överenskommelse har funnits mellan avdelningen i Linköping och Polismyndigheten i Östergötlands län. I Uppsala och Göteborg finns särskilda mottagningar för rättsmedicinska kroppsundersökningar.

¹⁴ Rättsmedicinalverket, Årsredovisning 2004, s. 8 f.

Antalet *yttranden* skiljer sig också betydligt mellan de olika avdelningarna. År 2005 hade samtliga avdelningar förutom Göteborg (883 stycken) och Uppsala (310 stycken) registrerat kring 50–60 sådana förrättningar vardera. Läger man samman kategorierna *yttranden* och *rättsmedicinska kroppsundersökningar* är det således tydligt att avdelningarna i Göteborg och Uppsala står för flertalet av de rättsintyg som utfärdas av RMV.

När det gäller medverkan vid brottsplatsundersökningar och vid rättegångar är spridningen inte lika stor mellan de sex avdelningarna. Avdelningen i Umeå medverkade dock inte vid någon brottsplatsundersökning under år 2005. Identifieringsärenden är vanligast vid avdelningarna i Stockholm och Lund (frånsett arbetet i anledning av flodvågskatastrofen i Sydostasien: 85 respektive 65 under år 2005). Den stora ökningen av antalet identifieringar under år 2005 beror främst på flodvågskatastrofen i december 2004. Av 718 identifieringar var 482 relaterade till arbetet i anledning av katastrofen.

Handläggningstiderna för rättsmedicinska kroppsundersökningar har under senare år varit tämligen konstanta. Mediantiderna för handläggningen av kroppsundersökningar under åren 2003–2005 uppgick till 8, 7 respektive 6 dagar. Motsvarande medelvärden uppgick till 17, 23 och 17 dagar.

För rättsmedicinska obduktioner uppgick mediantiderna åren 2003–2005 till 40, 42 respektive 47 dagar. Motsvarande medelvärden var 55, 52 respektive 56 dagar. För utvidgade rättsmedicinska obduktioner uppgick mediantiden under åren 2003–2005 till 40, 36 respektive 41 dagar, medan den genomsnittliga handläggningstiden var 50, 45 respektive 50 dagar. Anledningarna till handläggningstiderna för dödsfallsutredningar är främst den ökade efterfrågan på rättsmedicinska tjänster och bristen på rättsläkare (se nästa avsnitt).

Med anledning av rättsintygsreformen kommer de rättsmedicinska kroppsundersökningarna att bli avsevärt fler under kommande år. RMV har uppskattat det totala antalet rättsintyg i landet till cirka 10 000 stycken. Av dessa beräknas cirka 8 000 utfärdas av verkets personal eller av de läkare verket träffat särskilda avtal med.

3.7 Personal

Vid de rättsmedicinska avdelningarna arbetar sammanlagt cirka 100 personer, motsvarande cirka 95 årsarbetskrafter exklusive tjänst- och sjukledig personal. Avdelningen i Stockholm är störst med knappt 30, och avdelningen i Umeå minst med knappt 10 anställda. Avdelningarna i Göteborg, Lund och Linköping har mellan 15 och 20 medarbetare, medan avdelningen i Uppsala är något mindre.

Den rättsmedicinska verksamheten kretsar i stor utsträckning kring läkare med specialistkompetens i rättsmedicin, s.k. rättsläkare. I 4 kap. 1 § förordningen (1998:1513) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område anges att för specialistkompetens krävs att läkaren genomgår vidareutbildning i minst fem år för att förvärva de kunskaper, färdigheter och förhållningssätt som föreskrivits för den aktuella specialistkompetensen. Kompetensen förvärfvas genom tjänstgöring som läkare under handledning och deltagande i kompletterande utbildning (ST-tjänstgöring). Socialstyrelsen fastställer med stöd av 4 kap. 3 § målbeskrivningar i fråga om vilka kunskaper, färdigheter och förhållningssätt som gäller för varje specialistkompetens, bl.a. rättsmedicin.

Antalet läkare vid var och en av de rättsmedicinska avdelningarna varierar mellan 2 och 10. Drygt hälften av dessa är anställda som överläkare eller avdelningsläkare och är specialister i rättsmedicin. RMV har vidare sammanlagt cirka 10 ST-läkare anställda vid avdelningarna, d.v.s. läkare under pågående specialisttjänstgöring. Därutöver förekommer även underläkare utan ST-tjänst. Vid avdelningen i Stockholm finns även en rättsodontolog anställd. Samtliga avdelningar utom en har en rättsläkare som chef.

Förutom läkare är även bl.a. rättsmedicinska assistenter och biomedicinska analytiker anställda vid de rättsmedicinska avdelningarna. De förstnämnda arbetar bl.a. med att bistå läkarna vid obduktioner, medan de sistnämnda i huvudsak har laborativa arbetsuppgifter. Vid de sex avdelningarna arbetar sammanlagt knappt 20 rättsmedicinska assistenter och cirka 15 biomedicinska analytiker. Vid samtliga avdelningar finns dessutom en sjuksköterska/utredare anställd. Den administrativa personalen uppgår sammanlagt till drygt 20 personer.

För utfärdande av rättsintyg enligt den nya ordningen (se avsnitt 3.3.2) har RMV beräknat behovet av externa, särskilt kontrakterade läkare till 88 stycken. Inledningsvis kommer verket dock inte att kunna rekrytera tillräckligt många läkare för att svara mot behovet.

Som tidigare nämnts (avsnitt 3.2.5) har RMV genom 20 § lagen (1995:832) om obduktion m.m. och 3 § förordningen (1996:613) med instruktion för Rättsmedicinalverket bemyndigats att meddela föreskrifter om krav på särskild läkarkompetens för att utföra en rättsmedicinsk undersökning. I sina föreskrifter om rättsmedicinska undersökningar av avlidna (punkt 1) anges också att verket beslutar om krav på särskild läkarkompetens för att utföra en sådan rättsmedicinsk undersökning som avses i obduktionslagen.

Enligt verkets interna föreskrifter och riktlinjer¹⁵ skall en *utvidgad rättsmedicinsk obduktion* utföras av en rättsläkare eller en erfaren ST-läkare. Det är avdelningschefen som efter visst samråd beslutar när en ST-läkare fått tillräcklig erfarenhet. Som tidigare nämnts (avsnitt 3.2.7) gäller vid utvidgade rättsmedicinska obduktioner som huvudregel ett tvåläkarförfarande. Om en ST-läkare utför obduktionen skall den andra läkaren vara rättsläkare.

RMV har dock inte beslutat om krav på särskild läkarkompetens för att utföra rättsmedicinska likbesiktningar och rättsmedicinska obduktioner.

3.8 Rekrytering av rättsläkare

Det har under en längre tid rått brist på rättsläkare i Sverige. Enligt RMV har detta sin grund i att rekryteringsfrågan var eftersatt under en lång tid innan verket bildades år 1991 och att det var oklart vem som skulle ha det framtida huvudmannskapet för verksamheten¹⁶. Rekryteringen av läkare till det rättsmedicinska området har dock under senare år varit en prioriterad uppgift, i enlighet med de årliga regleringsbrev för RMV. På grund av detta genomgår för närvarande förhållandevis många läkare ST-tjänstgöring vid de rättsmedicinska avdelningarna. Dessutom rekryteras rättsläkare från andra länder. Antalet rättsläkare skall mot bakgrund härav på sikt kunna öka avsevärt.

Sedan slutet av 1990-talet har RMV en bemanningsplan för antalet specialister i rättsmedicin inom verket som helhet och per avdelning. Under 2004 utarbetades ett underlag för ett mer långsiktigt mål och en strategi för rättsläkarförsörjningen. Underlaget har resulterat i en policy och norm för framtida rättsläkarbemanning av de sex rättsmedicinska avdelningarna. Enligt denna

¹⁵ Nr 2000-03

¹⁶ Se Läkarbemanning vid de rättsmedicinska avdelningarna (RMV-policy nr 2005-01)

skall antalet specialister i rättsmedicin för verket som helhet uppgå till mellan 30 och 35, varav 8–9 skall tjänstgöra vid avdelningen i Stockholm, 4–5 i Uppsala, 3 i Umeå och vardera 5–6 vid avdelningarna i Linköping, Lund och Göteborg.

Arbetsbelastningen anges av RMV för närvarande variera kraftigt mellan olika läkare. Normen har fastställts utifrån vad som kan anses vara en normal arbetsinsats i kärnverksamhet, utbildning, handledning, forsknings- och utvecklingsarbete samt avdelnings- och verksövergripande utvecklingsarbete.

Bemanningsnormen har kompletterats med en strategi för rekrytering av rättsläkare¹⁷. Syftet med strategin är att snarast uppnå bemanningsnormen. De åtgärder som skall vidtas är bl.a. att

- fortsätta med statushöjande åtgärder för RMV i allmänhet och den rättsmedicinska verksamheten i synnerhet,
- öka utrymmet för forskning och utveckling i takt med att bemanningsnormen börjar uppfyllas,
- upprätthålla kontakter med tidigare anställda rättsläkare,
- genomföra systematiska avslutningssamtal för att samla erfarenhet som kan motverka avgångar,
- fortsätta med ”pröva-på-anställningar”, projektarbeten och korta praktikanställningar tidigt i läkarutbildningen,
- visa intresse för anställningar av rättsmedicinska specialister från andra länder,
- erbjuda konkurrensmässiga löne- och anställningsvillkor,
- erbjuda attraktiv utbildning och hög kvalitet i handledning, och
- utarbeta rekryteringsstrategier även på avdelningsnivå.

3.9 Finansiering av den rättsmedicinska verksamheten

År 2005 uppgick kostnaderna för den rättsmedicinska verksamheten till cirka 100 miljoner kronor, vilket innebar en ökning med knappt 14 miljoner kronor jämfört med år 2004. Huvuddelen av ökningen (9,4 miljoner kronor) är dock hänförlig till extrakostnader till följd av flodvågskatastrofen i Sydostasien. RMV har fått ersättning av Utrikesdepartementet och polisen för dessa kostnader. Beloppet 100 miljoner kronor inkluderar verksgemensamma kostnader som fördelats per verksamhetsgren utifrån antalet anställda.

¹⁷ Se bilaga till Rättsmedicinalverkets verksamhetsplan för år 2005

Den genomsnittliga kostnaden för en rättsmedicinsk obduktion beräknas av RMV till 13 300 kronor, medan en utvidgad rättsmedicinsk obduktion kostar 18 500 kronor. För kroppsundersökningar, brottsplatsundersökningar och domstolsförhandlingar beräknas kostnaden per styck till 3 800, 2 500 respektive 2 700 kronor. Uppgifterna avser år 2005.

Den rättsmedicinska verksamheten är i allt väsentligt anslagsfinansierad. År 2005 uppgick dock – med anledning av insatserna efter flodvågskatastrofen – uppdrags/avgiftsintäkterna till nästan 12 miljoner kronor. För år 2004 och 2003 var motsvarande siffror 3,2 respektive 2,7 miljoner kronor. Intäkterna avser bl.a. balsameringsjänster åt begravningsbyråer, leveranser av donerade vävnader samt utbildningsinsatser. Avdelningarna har också möjlighet att ta betalt för de kliniska obduktioner man utför.

Från och med år 2006 kommer uppdragsintäkterna att öka, i och med att RMV får ta ut avgifter för utfärdande av rättsintyg. Polisen betalar enligt den nya ordningen 2 700 kronor för ett intyg. De läkare som särskilt kontrakteras för att utfärda rättsintyg kommer av verket att få ett årsarvode om 15 000 kronor samt 2 000 (om läkaren också genomför undersökningen) eller 850 kronor (om intyget grundas på journalanteckningar m.m.) för varje rättsintyg. Därtill kommer vissa kostnadsersättningar.

3.10 Det rättsmedicinska kvalitets- och utvecklingsrådet

Inom det rättsmedicinska området bedrivs det övergripande kvalitetsarbetet i ett kvalitets- och utvecklingsråd (RM-KUR). Även de rättskemiska och rättsgenetiska verksamheterna är representerade i rådet. Rådet består i övrigt av representanter från olika yrkeskategorier vid de sex rättsmedicinska avdelningarna. Dessutom är ett par av verkets uppdragsgivare representerade.

Kvalitetsarbete utförs också i särskilda arbetsgrupper. En arbetsgrupp har tagit upp frågan om större enhetlighet i de rättsmedicinska rapporterna. År 2004 lämnade gruppen ett förslag till RM-KUR. Sedan förslaget genomförts har rapporterna vid de olika avdelningarna ett likartat utseende och formuleringarna om sannolikhet i bedömningarna och kriterierna för klassificering av döds-sätt en bättre samstämmighet. Dessutom har verket samordnat sina sannolikhetsskalor med Statens kriminaltekniska laboratorium.

En annan arbetsgrupp ser över den rättsmedicinska processbeskrivningen. Inriktningen är att ersätta denna med en vägledning för det rättsmedicinska utredningsarbetet. Vägledningen kommer att omfatta såväl obduktioner som rättsodontologi och rättsmedicinska kroppsundersökningar. Såvitt avser obduktionsverksamheten innehåller vägledningen detaljerade anvisningar av tillvägagångssätt vid olika typer av dödsorsaker. Arbetet med vägledningen beräknas vara klart inom kort.

Kvalitetsarbete i olika former bedrivs naturligtvis även regionalt, vid de sex rättsmedicinska avdelningarna.

3.11 Socialstyrelsens rättsliga råd

Enligt 11 § förordningen (1996:570) med instruktion för Socialstyrelsen avgör Socialstyrelsens råd för vissa rättsliga sociala och medicinska frågor (det s.k. rättsliga rådet) bl.a. rättsmedicinska ärenden. År 2004 behandlade rådet fyra dödsfallsutredningar och en kroppsundersökning och år 2005 två dödsfallsutredningar.

Med rättsmedicinska ärenden avses enligt rådets arbetsordning även utlåtande angående alkoholkoncentration i blodet vid framförande av fordon och utlåtande angående faderskap till barn.

4 De rättskemiska och rättsgenetiska verksamheterna

4.1 Inledning

Enligt 1 § förordningen (1996:613) med instruktion för Rättsmedicinalverket (RMV) är verket central förvaltningsmyndighet för bl.a. de rättskemiska och rättsgenetiska verksamheterna. I 2 § anges att RMV särskilt skall svara för rättskemiska och rättsgenetiska undersökningar. Avdelningen för rättskemi och rättsgenetik (avdelningarna för rättskemi och rättsgenetik slogs nyligen samman) finns i Linköping och är en del av Linköpingsenheten. I enheten ingår även den rättsmedicinska avdelningen i Linköping.

Den rättskemiska verksamheten går i huvudsak ut på att i biologiskt material undersöka förekomsten av alkoholer, läkemedel, narkotika och gifter, främst i rättsliga sammanhang. Inom ramen för detta uppdrag avger avdelningens personal yttranden och uppträder som sakkunniga i domstolarna. Den rättsgenetiska verksamheten går i huvudsak ut på att utföra faderskapsundersökningar. Man gör även analyser i familje- och släktutredningar samt analyser för att identifiera avlidna.

Avdelningen för rättskemi och rättsgenetik bedriver även forsknings- och utvecklingsverksamhet och samarbetar med bl.a. universitet och andra myndigheter. Man lämnar råd och undervisar personer som är verksamma inom närliggande områden och återför på så sätt sin kunskap om t.ex. drogmissbruk till de organ i samhället som arbetar med dessa frågor. Avdelningen är representerad i nationella och internationella nätverk som på ett övergripande plan arbetar med frågor som har anknytning till verksamheten.

På det rättskemiska området består uppdragsgivarna främst av RMV:s rättsmedicinska avdelningar, Kriminalvården och polisen. Vissa analyser utförs dessutom åt hälso- och sjukvården samt de sociala myndigheterna. I den rättskemiska verksamheten har man

som policy att inte åta sig uppdrag från privatpersoner. Verksamheten är både anslags- och avgiftsfinansierad.

I faderskapsärenden består uppdragsgivarna främst av sociala myndigheter och domstolar. Det är emellertid inte heller ovanligt med privata beställare. Faderskapsundersökningarna utförs med DNA-teknik på prover från barnet, modern och en eller flera män. Själva provtagningen görs inte på avdelningen. Den rättsgenetiska verksamheten är nästan helt avgifts/uppdragsfinansierad.

4.2 Rättsmedicinska ärenden

Som nämnts i avsnitt 3.2.6 har de rättsmedicinska avdelningarna egna histopatologiska laboratorier, där man undersöker och analyserar eventuella sjukliga förändringar i kroppen hos den avlidne. Däremot har dessa avdelningar inte någon rättskemisk laborativ verksamhet. Från den rättsmedicinska verksamheten skickas därför i samband med nästan samtliga obduktioner prover till den rättskemiska avdelningen för analys. Resultaten av dessa analyser kan naturligtvis vara av stor betydelse för den rättsmedicinska avdelningens bedömning.

De vanligaste provmaterialen är blod, urin och ögonkammarsvätska. Även annat material kan emellertid förekomma, beroende på vilken analys som önskas och graden av postmortal förändringar; lever- eller muskelvävnad, magsäcksinnehåll, hjärna, lungvävnad, galla, mjältextrakt, njure och hår.

Arbetet i de rättskemiska obduktionsärendena sker i samråd med de rättsmedicinska avdelningarna, såväl vid val av analyser som vid tolkning av resultaten. I de allra flesta ärenden vill rättsläkaren få förekomsten av alkoholer, läkemedel och narkotika analyserad. Alkoholanalyserna avser etanol, metanol, isopropanol och aceton och görs i blod och urin eller ögonvätska. Läkemedelsanalysen täcker mellan 100 och 150 olika läkemedelssubstanser och görs i blod eller muskel- och levervävnad. Analysen av narkotika innebär i regel screening av amfetaminer, opiater, kokain och cannabis. Vid positivt utslag i narkotikascreeningen görs riktade verifikationsanalyser i blod.

Därutöver kan rättsläkaren vilja ha förekomsten av ytterligare ämnen analyserad. Det kan handla om GHB, buprenorfin och fentanyl eller andra, mer ovanliga narkotiska preparat. I andra fall kan det bli fråga om att undersöka om det finns gifter i prov-

materialet, som t.ex. kolmonoxid, cyanid, etylenglykol, kloralhydrat, flyktiga föreningar eller lösningsmedel. Det kan också bli aktuellt att undersöka förekomsten av andra läkemedel än dem som ingår i den ovan nämnda läkemedelsanalysen.

Eftersom analyserna utförs i postmortalt material kräver de särskilda metoder. Extrakten måste genomgå en noggrann upprensning. Proverna får inte blandas med prover från levande personer. Eftersom samma analysinstrument används måste dessa gå igenom ett omfattande rutinunderhåll. De måste hållas känsliga för det stora antal olika substanser som skall kunna detekteras.

I cirka 70 procent av obduktionsärendena visar den rättskemiska avdelningens analyser att det förekommer alkohol, läkemedel eller droger. Substanserna behöver dock självfallet inte ha varit helt eller delvis orsak till dödsfallet. Det bör också framhållas att andelen 70 procent naturligtvis endast avser avlidna som har undersökts vid de rättsmedicinska avdelningarna; personer som vanligen avlidit på ett onaturligt sätt.

4.3 Trafikären den

Genom 4 § lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott är det straffbart att köra t.ex. bil efter att ha druckit så mycket alkohol att alkoholkoncentrationen under eller efter färden uppgår till minst 0,2 promille i blodet eller 0,10 milligram per liter i utandningsluften. Detsamma gäller om man tagit narkotika i sådan mängd att det under eller efter färden finns narkotiskt ämne kvar i blodet.

Med narkotika avses såväl illegala droger som narkotikaklassade läkemedel. Är det fråga om ett läkemedel som tagits i enlighet med ordination är det dock inte fråga om drograttfylleri. Detta under förutsättning att personen inte är så påverkad att han eller hon inte kan köra bil på ett betryggande sätt (se nästa stycke).

För rattfylleri döms även den som kör t.ex. bil och är så påverkad av något medel att det kan antas att han eller hon inte kan köra på ett betryggande sätt. Bestämmelsen omfattar alla medel, d.v.s. även läkemedel som tagits enligt ordination och icke narkotikaklassade medel som t.ex. bensin, lim och lösningsmedel.

Tidigare mätte man alkoholhalt enbart i blodet. Numera är emellertid mätning i utandningsluften huvudregel. Enligt 2 § lagen (1976:1090) om alkoholutandningsprov får sådant prov tas på alla som kör t.ex. bil, även utan skäligen misstanke om brott. Om

polisens *sällningsprov* visar tillräckligt hög alkoholhalt tas ett *bevisprov* bestående av två godkända delprov¹. Polisen sköter i allmänhet själv såväl sällningsprov som bevisprov. Statens kriminaltekniska laboratorium hanterar dock en mindre mängd alkoholutandningsärenden.

Den rättskemiska avdelningen har således inte hand om utandningsproven. Avdelningen utför dock uppdrag åt polisen genom att analysera de blodprov som tas vid en del misstänkta rattfylleribrott. Vid skälig misstanke om rattfylleri kan prov tas med stöd av 28 kap. 12 § rättegångsbalken. Enligt 3 § lagen om alkoholutandningsprov får blodprov dessutom tas på alla som vägrar att lämna alkoholutandningsprov.

När den rättskemiska avdelningen skall analysera fall där frågan om s.k. eftersupning är aktuell, d.v.s. när den misstänkte påstår att alkoholhalten i provet beror på att han eller hon har druckit alkohol efter bilkörningen, bör polisen skicka såväl urinprov som blodprov. I andra fall är det tillräckligt med blodprov. Man gör då två analyser av blodproven.

Drograttfylleri kan inte påvisas med utandningsprov. För att polisen skall kunna ta blodprov och urinprov krävs skälig misstanke. I sådant fall tar polisen normalt såväl urin- som blodprov. Ibland gör polisen en *sällningsanalys* i urinprovet². Är denna positiv skickas urinprovet tillsammans med blodprovet för *verifikationsanalys* till den rättskemiska avdelningen. Oavsett om polisen har gjort en sällningsanalys, gör den rättskemiska avdelningen en ny sådan analys genom screening i urinprovet. Om screeningen ger ett positivt utslag görs en verifikationsanalys i blodprovet.

I vissa ärenden har avdelningen i uppdrag att analysera förekomsten av såväl alkohol som narkotika. Det förekommer även analyser av icke narkotikaklassade läkemedel.

Av de cirka 4 700 blodprov som avdelningen år 2004 analyserade med avseende på alkohol visade 87 procent en alkoholhalt i blodet överstigande straffbarhetsgränsen 0,2 promille. I de fall analysen avsåg droger (drygt 7 000 fall) förekom narkotika eller läkemedel i 83 procent av fallen. I cirka en tredjedel av resterande 17 procent av dessa analyser påvisades i stället en alkoholhalt överstigande 0,2 procent i blodet.

¹ Rikspolisstyrelsens föreskrifter om alkoholutandningsprov med sällningsinstrument och bevisinstrument m.m. (2004:8), FAP 333-2

² Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om provtagning vid misstanke om eget bruk av narkotika och drograttfylleri (2006:1), FAP 420-3

De vanligaste drogfynden var under år 2004 amfetamin, THC (cannabis), diazepam (t.ex. Stesolid), flunitrazepam (t.ex. Rohypnol) och morfin (kommer från t.ex. heroin). Amfetamin fanns i cirka 60 procent, THC i cirka 30 procent, diazepam och flunitrazepam i sammanlagt cirka 25 procent och morfin i cirka 5 procent av proverna.

4.4 Övriga polisärenden

Enligt 1 § första stycket 6 p. narkotikastrafflagen (1968:64) är det straffbart att använda narkotika. Brottet rubriceras som ringa narkotikabrott i enlighet med 2 §. Till skillnad från drograttfylleri, som normalt kräver att narkotika kan påvisas i blodet, räcker det i dessa fall med urinprov. Om polisen emellertid inte kan ta urinprov skall i stället blodprov tas³.

Vid skälig misstanke om eget bruk av narkotika gör polisen ofta en *sällningsanalys* i urin. Om resultatet är positivt skickas proverna till den rättskemiska avdelningen för *verifikationsanalys*. Har polisen inte gjort en sällningsanalys görs en sådan vid avdelningen. I andra fall analyserar avdelningen endast förekomsten av de fynd som visat sig i polisens prov. I cirka 20 procent av fallen har polisen skickat blodprov i stället för urinprov. I dessa fall gör den rättskemiska avdelningen både sällnings- och verifikationsanalys.

Av de blod- och urinprov som avdelningen analyserade under år 2004 med anledning av misstanke om ringa narkotikabrott var drygt 80 procent positiva. De vanligaste fynden var – i likhet med drograttfyllerialyserna – amfetamin, THC/THC-syra (cannabis), bensodiazepiner (t.ex. Rohypnol och Stesolid) och morfin.

Polisen vänder sig till den rättskemiska avdelningen även i andra fall. Det kan vara fråga om alkohol- och droganalyser av prover som tagits på personer misstänkta för t.ex. våldsbrott, sexualbrott, rån eller olaga hot. Ofta handlar det också om prover som lämnats från målsägande vid vålds- och sexualbrott eller personer som uppgett sig blivit ofrivilligt drogade. Under brottsutredningen och vid en eventuell rättegång kan det av olika anledningar vara av värde att veta om de inblandade personerna har varit påverkade av alkohol eller narkotika.

³ RPSFS 2006:1, FAP 420-3

Enligt avdelningens önskemål skickar polisen oftast både urin- och blodprov. I dessa fall är det ovanligt att polisen har gjort en sållningsanalys i urinprovet. Frågeställningen från polisen varierar beroende på vilket brott det är fråga om och omständigheterna i det enskilda fallet. Om förekomsten av narkotika skall analyseras gör avdelningen först en screening i urinprovet, för att vid positivt resultat göra en verifikationsanalys, vanligen i blodprovet. Om narkotikascreeningen inte ger positivt resultat går man i vissa fall ändå vidare med mer ovanliga tester. Analysernas omfattning och inriktning är naturligtvis beroende av vad som framkommit i det aktuella ärendet, vilka symtom som personen i fråga har haft o.s.v.

Liksom i obduktionsärenden förekommer analyser av hårprover. Dessa kan användas för att upptäcka narkotikaintag som ligger längre tid tillbaka än vad andra prover kan visa.

4.5 Kriminalvårdsärenden

Enligt 2 kap. 52 d § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt är en intagen person som huvudregel skyldig att på anmaning lämna blod-, urin- eller utandningsprov för kontroll av att han eller hon inte är påverkad av t.ex. narkotika. Varje anstalt har möjlighet att själv utforma rutiner för när och hur ofta provtagning skall ske⁴. Antalet provtagningar varierar också kraftigt mellan olika anstalter. Stickprov är den vanligaste orsaken till provtagning (75 procent). Även ankomstprov (13 procent) och prov efter vistelse utanför anstalt (7 procent) står för en betydande del av det totala antalet prov⁵.

År 2003 togs 93 000 urinprover av intagna. Av dessa var över 90 procent negativa. En del anstalter gör sållningsanalyser, medan andra skickar samtliga prov till den rättskemiska avdelningen, utan sållning. Avdelningen gör dock i samtliga fall en egen sållningsanalys i urinprov innan man – vid positiva resultat – gör en verifikationsanalys, även den i urinprov. I kriminalvårdsärenden förekommer få blodprov.

En uppgift för avdelningen är att vid positiv verifiering tolka analysresultatet. I kriminalvårdsärendena går tolkningen ofta ut på att försöka fastställa om det drogintag som provet visar är nytt eller

⁴ Framtidens kriminalvård (SOU 2005:54) s. 544

⁵ Kriminalvårdens redovisning om drogsituationen 2003 s. 35

inte, d.v.s. om intaget t.ex. har skett under anstaltsvistelsen eller före.

Av knappt 39 000 analyserade urinprov från kriminalvårdens anstalter under år 2004 gjorde den rättskemiska avdelningen positiva fynd av cannabis i cirka 4 000, av amfetaminer i cirka 1 550, av bensodiazepiner i cirka 1 650 och av opiater i cirka 550 fall. Fynd av andra, mer ovanliga droger förekom självfallet också. Det bör noteras dels att i vissa fall gjordes flera fynd i samma prov, dels att förekomsten av varje drog inte analyserades i alla 39 000 prover.

Frivården är den del av Kriminalvården som arbetar med bl.a. övervakning av dömda till skyddstillsyn, intensivövervakning med elektronisk kontroll (fotboja), IÖV-utsluss (utslussning från anstalt med fotboja) och villkorlig dom med föreskrift om samhällstjänst. Frivården kan begära bl.a. urinprov med stöd av t.ex. 4 § andra stycket lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll. I frivårdsärendena är det ovanligt att det har gjorts en sällningsanalys innan ärendet kommer till den rättskemiska avdelningen.

Landets häkten är en annan del av Kriminalvården som skickar prover för analys till den rättskemiska avdelningen. Det handlar dock relativt sett om ett mindre antal ärenden.

Ofta är handläggningstiderna för kriminalvårdsärendena mycket korta, särskilt i fall där utfallet av analyserna är negativt. I nästan 80 procent av ärendena under år 2004 besvarades Kriminalvårdens fråga samma dag.

4.6 Övriga rättskemiska ärenden

Hälso- och sjukvården är också en betydande uppdragsgivare för den rättskemiska avdelningen. I samband med kliniska obduktioner (se avsnitt 3.2.2), som vanligtvis utförs inom sjukvården, är det inte ovanligt att man begär den rättskemiska avdelningens analyser av prover. Sjukvården kan vidare inhämta avdelningens utlåtande för att kontrollera att en person som ordinerats ett visst läkemedel får rätt dos av detta. I andra fall kan uppdraget ha sin grund i att en person uppsökt sjukvården för att han eller hon mår dåligt, och att läkaren vill undersöka om personen i fråga har fått i sig några gifter eller droger.

Även de sociala myndigheterna svarar för en del av de rättskemiska ärendena. För analys av främst narkotika får avdelningen

in prover som tagits med anledning av t.ex. vårdnadsutredningar och behandling av körkortsärenden. Det är inte heller ovanligt att prover tas från personer som vistas på olika behandlingshem.

I likhet med kriminalvårdsärendena har många vårdärenden korta handläggningstider. Under år 2004 gav avdelningen i 44 procent av fallen svar samma dag som ärendet kom in.

4.7 Faderskapsärenden

4.7.1 Socialnämnden och domstolen

Om modern är gift när barnet föds är huvudregeln enligt 1 kap. 1 § föräldrabalken att den äkta mannen skall anses vara barnets far. Är vissa kriterier för handen kan rätten dock förklara att mannen inte är far till barnet (1 kap. 2 §). Att mannen inte är far kan dessutom fastställas genom en annan mans skriftliga faderskapsbekräftelse, godkänd av de båda äkta makarna.

I de fall modern inte är gift när barnet föds, eller i fall där rätten har förklarat att en äkta man inte är barnets far, skall faderskapet enligt 1 kap. 3 § fastställas genom bekräftelse eller dom.

I de fall modern inte är gift är socialnämnden i regel skyldig att försöka utreda vem som är far till barnet och se till att faderskapet fastställs (2 kap. 1 §)⁶. Socialnämnden skall inhämta upplysningar från modern och andra personer som kan vara av betydelse att höra (2 kap. 4 §). Om utredningen leder till att faderskapsfrågan kan bedömas med tillräcklig säkerhet, bereder nämnden den man som kan antas vara far tillfälle att bekräfta faderskapet (2 kap. 5 §).

Vanligtvis fastställs faderskapet just genom att någon skriftligen bekräftar faderskapet, utan föregående blodundersökning. Bekräftelsen skall bevitnas av två personer och skriftligen godkännas av modern och av socialnämnden (1 kap. 4 §). Socialnämnden får bara lämna sitt godkännande om det kan antas att mannen verkligen är barnets far.

Nämnden kan dock inte alltid få faderskapet fastställt utan en blodundersökning. Om den utpekade fadern begär en sådan undersökning, skall nämnden verka för att den kommer till stånd (2 kap. 6 §). Detsamma gäller om det finns anledning att anta att modern under konceptionstiden haft samlag med fler än en man.

⁶ Socialnämnden har under vissa förutsättningar en utredningsskyldighet även i fråga om faderskapet till barn med gifta föräldrar (2 kap. 9 § föräldrabalken)

Socialnämnden bör i sådana fall informera parterna om hur en rättsgenetisk undersökning går till och vad resultatet kan ge för information⁷. Om någon av parterna motsätter sig undersökningen, bör nämnden informera om att faderskapsfrågan då kan komma att prövas i domstol. I de flesta fall där RMV gör en rättsgenetisk undersökning är det socialnämnden som på detta sätt har tagit initiativet. Efter undersökningen kan i många fall faderskapet fastställas genom bekräftelse.

Socialnämnden har dock inte möjlighet att tvinga någon att gå igenom en rättsgenetisk undersökning. I vissa fall kan det därför vara nödvändigt att vända sig till domstol för att få faderskapet fastställt. I mål om fastställande av faderskap är barnet kärke (3 kap. 5 § föräldrabalken). Om socialnämnden är utrednings-skyldig enligt 2 kap. 1 § för nämnden barnets talan i processen. Är modern vårdnadshavare får även hon föra barnets talan. Talan kan föras mot två eller flera män samtidigt.

Faderskapsmål vid domstol kan också handla om hävande av faderskap (se 3 kap. 1–4 §§).

Enligt 1 kap. 5 § skall rätten förklara en man som far bl.a. om det är utrett att han har haft samlag med modern under konceptions-tiden och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att han är far till barnet. Med DNA-teknik är det dock sedan mitten av 1990-talet möjligt att inte bara att utesluta undersökta personer från faderskap, utan även att positivt fastställa faderskapet. Sedan den 1 juli 2005 skall rätten därför förklara en man som far även i fall där det genom en genetisk undersökning är utrett att han är barnets far. Detta är en ordning som i praktiken redan har tillämpats i ett antal år (se NJA 1998 s. 184). Domstolarna avgör numera i regel faderskapsmålen med DNA-analyser som huvudsaklig grund.

I faderskapsmål kan domstolen enligt 1 § lagen (1958:642) om blodundersökning m.m. vid utredning om faderskap (blodundersökningslagen) förordna om blodundersökning eller annan undersökning rörande ärftliga egenskaper som kan ske utan nämnvärt men. Beslutet kan meddelas efter yrkande från någon av parterna eller på domstolens eget initiativ. Det kan avse såväl barnet och modern som den man mot vilken talan om fastställande av faderskap förs. I mål om hävande av faderskap kan det gälla den äkta mannen. I både mål om fastställande och mål om hävande av fader-

⁷ Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om socialnämndens utredning och fastställande av faderskap, SOSFS 2004:16 (S) kap. 7

skap kan beslutet dessutom avse en man som inte är part i målet. Förutsättningen är att det finns anledning att anta att han har haft samlag med modern under konceptionstiden.

Efter det att faderskapet har fastställts kan det under vissa förutsättningar bli aktuellt för rätten att i samband med resning eller ogiltigförklaring av faderskapserkännande förordna om blodundersökning (se 1 a § blodundersökningslagen).

4.7.2 Provtagningen

Enligt 1 § förordningen (1969:624) om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap (blodundersökningsförordningen) skall ett blodprov som avses i blodundersökningslagen undersökas genom RMV:s försorg. Är det fråga om en annan undersökning om ärftliga egenskaper skall den utföras av sakkunnig som godkänns av verket. RMV skall underrättas inom en vecka från domstolens beslut eller socialnämndens anmodan (2 §).

Blodprovtagningen görs normalt på ett sjukhus eller vid en vårdcentral. Den läkare som ansvarar för att provet tas skall före provtagningen utfärda ett provtagningsintyg för den person som skall lämna blodprov. Identiteten skall kontrolleras och provrören märkas med namn och personnummer⁸.

DNA-analyser i faderskapsärenden görs numera också på s.k. munskrap, d.v.s. celler som skrapats loss från kindens insida. I sådana fall kan personen i fråga själv ta provet, under övervakning av socialnämndens handläggare. Provtagningsset för munskrap kan beställas från den rättsgenetiska avdelningen.

4.7.3 Den rättsgenetiska avdelningens analys

Tidigare gjorde den rättsgenetiska avdelningen bl.a. blodgrupps- och proteinanalyser för bedömning av faderskap. År 1991 inleddes dock verksamhet med DNA-tester i vissa undersökningar och sedan år 1994 används DNA-tekniken i samtliga fall. De metoder som tidigare användes gav på ett indirekt sätt besked om variationer i arvsmassan. Med DNA-analyser kan dessa variationer i stället påvisas direkt i arvsmassan. Analyserna gör det också möjligt

⁸ Rättsmedicinalverkets föreskrifter och allmänna råd om provtagning vid utredning av faderskap, SOSFS 2002:3 (M)

att påvisa sådana variationer på många ställen i arvsmassan samtidigt. Säkerheten i bedömningarna har i och med detta höjts avsevärt.

Idag hanterar den rättsgenetiska avdelningen således sina faderskapsärenden genom analys av polymorfa DNA-sekvenser, s.k. genetiska markörer. När man får in provet delas det i två mängder som analyseras parallellt och oberoende av varandra, för att sedan jämföras. Man utvinnet DNA ur provmaterialet, för att därefter kopiera valda delar av arvsmassan (STR-områden) i syfte att få en större mängd fragment. Detta kallas PCR-metoden (polymerase chain reaction). Kopieringen görs med hjälp av ett enzym (polymeras) och genom en PCR-maskin som utsätter DNA-molekylerna för särskilda temperaturförändringar. När kopieringen är färdig finns miljontals kopior av de utvalda STR-fragmenten (short tandem repeats) som separeras och sorteras.

Därefter analyseras STR-fragmenten, som består av DNA-sekvenser som upprepas ett antal gånger. De valda STR-områdena kommer från såväl autosomala kromosomer som könskromosomer. Antalet upprepningar i sekvenserna skiljer sig från individ till individ. Dessa variationer ger olika långa DNA-fragment. De fragment som analyseras har såvitt känt ingen egentlig funktion (s.k. nonsens-DNA).

STR-fragmenten analyseras i huvudsak på elektroforetisk väg och studierna görs i regel på kurvor. Mycket förenklat kan man redogöra för analysen på följande sätt. Om barnets kurva har en topp på en position som moderns inte har, måste detta fragment ha ärvts från fadern. I det fall den utpekade faderns kurva inte heller har en topp på denna position är detta oförenligt med att han är far till barnet. Visar sig en sådan oförenlighet på flera STR-fragment kan mannen uteslutas som far till barnet.

Om en annan utpekad mans kurva har en topp på samma position kan denne däremot inte uteslutas som far till barnet. Om alla STR-fragment på detta sätt visar en överensstämmelse mellan mannen och barnet (med hänsyn till moderns kurva) är han med stor sannolikhet barnets far.

Numera använder avdelningen ett markörpaket med 15 STR-markörer. En rättsgenetisk undersökning skall enligt avdelningens mål kunna utesluta minst 9 999 av 10 000 felaktigt utpekade män. För en man som inte kan uteslutas bör en faderskaps sannolikhet om minst 99,99 procent uppnås. Redan med avdelningens rutinanalyser kan dock vanligen ett än bättre resultat uppnås. I

genomsnitt leder dessa analyser till att 99,998 procent av felaktigt utpekade fäder kan uteslutas.

I praktiken torde detta innebära att alla män som felaktigt utpekats som fäder numera kan uteslutas. Sedan DNA-analyserna började användas har inte heller ett enda ärende resulterat i att fler än en man kvarstått som möjlig far till barnet. Att i praktiken alla felaktigt utpekade män kan uteslutas innebär också en mycket stor sannolikhet för att en man som inte kan uteslutas är far till barnet.

4.7.4 Den rättsgenetiska avdelningens utlåtande

Avdelningens undersökningsresultat redovisas i ett protokoll med ett utlåtande, som enligt 3 § första stycket blodundersökningsförordningen skall sändas till domstolen eller socialnämnden, beroende på vem som har förordnat om eller tagit initiativ till undersökningen. Vanligen anges i utlåtandet antingen att

- resultatet av undersökningen visar att mannen inte är barnets far, eller att
- resultatet av undersökningen visar att mannen sannolikt är barnets far. Denna sannolikhet är beräknad till (99,99 – över 99,999) procent. Beräkningen är utförd med svenska genfrekvenser och förutsätter att inte någon annan man med nära släktskap till den icke uteslutne mannen kan vara möjlig far.

I provtagningsintyget (se avsnitt 4.7.2) redovisar läkaren om personen som provet avser tillhör en annan folkgrupp eller härstammar från ett annat land. Är mannen av utomeuropeiskt ursprung justerar den rättsgenetiska avdelningen sina beräkningar för att faderskapssannolikheten inte skall överskattas. Detta med hänsyn till den variation som kan förekomma mellan olika befolkningsgrupper. En eventuell justering framgår av utlåtandet.

I samtliga utlåtanden anges den uteslutningskapacitet som beräknats i ärendet. Detta gäller även om utlåtandet avser att den utpekade mannen med viss grad av sannolikhet är far till barnet. Med uteslutningskapaciteten visas hur effektiv undersökningen varit och den beräknas som andelen män som saknar de fragment som barnet måste ha ärvt från sin far. Uteslutningskapaciteten och faderskapssannolikheten är ofta, men inte alltid, av samma storlek.

4.8 Andra rättsgenetiska ärenden och uppdrag

Faderskapsutredningar är den klart dominerande ärendetypen i den rättsgenetiska verksamheten. Det förekommer dock även andra uppgifter, däribland förälderundersökningar och släktutredningar.

Om moderskapet ifrågasätts kan DNA-analyser göras på prover från kvinnan och barnet, utan att det finns prov från fadern. Fall där prov finns endast från barnet och en förälder kallas förälder-ärenden. I dessa är den genomsnittliga uteslutningskapaciteten av naturliga skäl något lägre. De flesta förälderundersökningar är ändå nästan lika effektiva som faderskapsundersökningarna.

En släktutredning aktualiseras t.ex. när fadern är känd, men har avlidit eller av andra skäl inte finns tillgänglig för provtagning. I sådana fall kan faderns arvs massa kartläggas genom undersökningar av prover från dennes föräldrar, syskon eller andra biologiska barn. Vanligen krävs prover från minst två nära släktingar. Utredningarnas effektivitet varierar kraftigt och i vissa ärenden kan en hög uteslutningskapacitet vara svår att uppnå.

Släktutredningar förekommer även i asyl- och familjeåterföreningsärenden. Den 1 juli 2006 införs i 13 kap. 15 § utlänningslagen (2005:716) en rätt att få DNA-analys utförd på statens bekostnad i ärenden om uppehållstillstånd som rör familjeåterförening mellan minderåriga barn och deras föräldrar samt vissa andra familjeanknytningsärenden⁹. En DNA-analys skall erbjudas endast om den övriga utredningen om släktskapet är otillräcklig. Enligt 4 kap. 21 b § utlänningsförordningen (2006:97) skall analysen utföras av RMV.

Avdelningen har även andra uppdrag som baseras på de metoder som utvecklats för faderskapsanalyserna. Man gör identifieringsutredningar av avlidna personer, med RMV:s rättsmedicinska avdelningar som uppdragsgivare. I dessa fall analyseras vanligen prover från en förälder och ett barn till den avlidne. Avdelningen spelade en viktig roll i identifieringsarbetet efter flodvågs-katastrofen i Sydostasien i december 2004.

Andra uppdrag utförs åt hälso- och sjukvården och åt externa forskargrupper. Det är t.ex. fråga om analyser inom det farmakogenetiska området. Av genetiska orsaker kan människor reagera olika på vissa mediciner. För att få bättre underlag för att besluta om t.ex. dosering kan en DNA-analys därför vara av värde. Av-

⁹ Se Genomförande av EG-direktivet om rätt till familjeåterförening samt vissa frågor om handläggning och DNA-analys vid familjeåterförening (prop. 2005/06:72)

delningen gör även analyser i samband med benmärgstransplantationer och s.k. tvillingundersökningar. De sistnämnda går ut på att få reda på om ett tvillingpar är enäggs- eller tvåäggs-tvillingar.

Uppdragen åt hälso- och sjukvården avser främst sjukhuset i Linköping, men även andra uppdragsgivare förekommer.

4.9 Ackreditering och kvalitetsarbete

Avdelningen för rättskemi och rättsgenetik är ett laboratorium ackrediterat (sedan år 1996 för den rättskemiska och 1997 för den rättsgenetiska verksamheten) av Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll (SWEDAC), ett oberoende statligt organ. Detta innebär att laboratoriet fått sin kompetens granskad, bedömd och bekräftad. Ackrediteringen måste försvaras genom att avdelningens kvalitetsystem utvecklas. SWEDAC följer upp ackrediteringen genom en årlig tillsyn och genom att statusen bedöms på nytt vart fjärde år. Ett ackrediterat laboratorium skall som huvudregel uppfylla kraven i SS-EN ISO/IEC 17025:2005, Allmänna kompetenskrav för provnings- och kalibreringslaboratorier¹⁰, som är en internationell standard.

För den rättskemiska verksamheten avser ackrediteringen ”laboratoriemedicin provbunden, human toxikologi i rättsliga sammanhang” inom följande verksamhetsområden¹¹:

- läkemedel,
- narkotiska preparat – screening,
- narkotiska preparat – verifiering,
- narkotiska preparat – arbetsplatstestning, och
- alkoholer.

Inom dessa verksamhetsområden är det vissa metoder som omfattas av ackrediteringen. De modifieringar som får göras av metoderna framgår av Linköpingsenhetens kvalitetsmanual.

Ackrediteringen på det rättsgenetiska området avser ”laboratoriemedicin provbunden, rättsgenetiska undersökningar” inom följande områden¹²:

¹⁰ SWEDAC:s allmänna föreskrifter för ackrediterade laboratorier, STAFS 2003:13, 4 §

¹¹ Kvalitetsmanual för Rättsmedicinalverkets Linköpingsenhet, avsnitt 2

¹² Kvalitetsmanual för Rättsmedicinalverkets Linköpingsenhet, avsnitt 2

- DNA-baserade analyser med PCR-teknik, och
- serologisk HLA-typning.

Inom de ackrediterade rättsgenetiska metoderna får modifieringar göras avseende byte av markörpaket samt utveckling och byte av DNA-extraktionsmetoder. Det flexibla ackrediteringsområdet innefattar inte införande av helt ny mätprincip/utrustning.

Linköpingsenhetens kvalitetsmål är att dess kunder skall få en god, effektiv och fullständig laboratorieservice, vilket inkluderar att utlåtanden och svarsrapporter skall avges inom rimlig tid. Målet innebär att den interna provhanteringen skall utföras på rätt sätt, att begärda analyser skall vara korrekt utförda och att kunderna skall ha tillgång till rådgivning och vid behov kompletterande besked.

Kvalitetssystemet styr och säkerställer avdelningens alla aktiviteter, från den inledande kontakten med uppdragsgivaren till dess att analysvaret expedieras. Undersökningar av att kvalitetssystemets krav är uppfyllda genomförs kontinuerligt genom interna granskningar, såväl på ett övergripande plan som genom stickprov i enskilda ärenden. Avdelningen deltar dessutom i flera internationella program för kvalitetskontroll där riktigheten i analysmetoderna undersöks.

När det gäller avdelningens uppdragsverksamhet följs samarbetet mellan uppdragsgivaren och avdelningen upp en eller två gånger per år¹³. I all verksamhet är det beställaren som i sina remisser avgör vilka frågor avdelningens analyser skall besvara. Avdelningen för därför kontinuerligt en dialog med sina uppdragsgivare för att remisserna skall utformas på lämpligast möjliga sätt.

Avdelningen har som policy att så sällan som möjligt använda sig av underleverantörer för att utföra uppdragen. I de fall ett annat laboratorium ändå måste anlitas, skall i första hand underleverantörer som är ackrediterade för det aktuella analysuppdraget komma i fråga. Om detta inte är möjligt bör avdelningen försäkra sig om att analyserna utförts på ett tillförlitligt sätt. I utlåtandet till uppdragsgivaren skall det framgå om analyser är utförda vid något annat laboratorium. Ansvar för resultatet åvilar ändå avdelningen för rättskemi och rättsgenetik¹⁴.

¹³ Rättsmedicinalverket, Årsredovisning 2004

¹⁴ Kvalitetsmanual för Rättsmedicinalverkets Linköpingsenhet, avsnitt 4.5

Under år 2004 besvarade uppdragsgivarna i den rättsgenetiska verksamheten en enkät om avdelningens service. Svaren gav vid handen att socialförvaltningar och domstolar i allt väsentligt är nöjda med avdelningens arbete.

Avdelningen är representerad i det rättsmedicinska kvalitets- och utvecklingsrådet RM-KUR (se avsnitt 3.9).

4.10 Personal och ärenden i den rättskemiska verksamheten

70 personer är anställda i den rättskemiska verksamheten, motsvarande 67,5 årsarbetskrafter (exkl. tjänst- och sjuklediga personer). Avdelningen har 2 chefer och 26 personer med minst 4-5 års akademisk utbildning, företrädevis i kemi, men det finns även läkare och biologer. 29 av de anställda benämns övrig laboratoriepersonal, vilket i huvudsak avser personer med cirka 3 års akademisk utbildning till biomedicinsk analytiker eller motsvarande. 8 personer har administrativa uppgifter och 5 personer serviceuppgifter.

Den rättskemiska verksamheten är indelad i fyra grupper. Uppdelningen har gjorts efter såväl teknik som typ av ärenden. Immunologi/HPLC-gruppen handlägger främst kriminalvårdsärenden och arbetar i stor utsträckning med narkotikascreening med immunologisk teknik. GC-gruppen använder sig huvudsakligen av gaskromatografi som metod och har hand om nästan samtliga obduktionsärenden. MS-grupperna arbetar med metoden masspektrometri och handlägger till övervägande del trafikärenden och ärenden avseende misstänkt ringa narkotikabrott.

Av nästa tabell framgår antal ärenden per huvudkategori under åren 2003–2005.

Ärende	2003	2004	2005
Rättsmedicinska ärenden	5 141	5 124	5 125
Trafikärenden	9 816	10 495	11 019
Polisärenden, eget nark.-bruk	15 589	18 160	21 284
Polisärenden, våldsbrott	1 121	1 379	1 595
Kriminalvårdsärenden	41 267	44 160	38 204
Vård, narkotika	7 541	7 555	6 041
Vård, övrig utredning	245	284	411
Summa	80 720	87 157	83 679

Som tabellen visar minskade antalet rättskemiska ärenden något under år 2005. Åren dessförinnan ökade dock ärendetillströmningen i nästa samtliga ärendekategorier. Som jämförelse kan nämnas att avdelningen sammanlagt hade cirka 60 000 ärenden år 1999. Att uppdragsgivarna allt oftare vänder sig till RMV:s rättskemiska verksamhet är således en utveckling som har pågått under en tid.

Sett i ett något längre perspektiv har två lagändringar bidragit till avdelningens ökande ärendetillströmning. År 1993 skärptes straffbestämmelsen om eget bruk av narkotika, vilket gjort det möjligt att säkra bevisning med hjälp av t.ex. urin- eller blodprov. År 1999 infördes den nya bestämmelsen om drograttfylleri, som i princip gjort det straffbart att köra bil med narkotika i blodet. I absoluta tal är det dock kriminalvårdsärendena som har ökat mest. Under år 1999 hade avdelningen cirka 31 000 sådana ärenden, medan siffran för år 2004 var cirka 44 000.

Handläggningstiden för rättsmedicinska ärenden är i snitt 16,2 dagar. För trafikärenden med analys endast av alkohol är motsvarande siffra 4 dagar och för övriga trafikärenden 18,9 dagar. När polisen vänder sig till avdelningen i anledning av ett misstänkt ringa narkotikabrott tar arbetet i genomsnitt 11,4 dagar. I övriga fall där polisen är uppdragsgivare är den genomsnittliga handläggningstiden 16,2 dagar. 79 procent av kriminalvårdsärendena besvaras den dag de kommer in. Frånsett dessa är den genomsnittliga handläggningstiden för kriminalvårdsärenden 4,4 dagar. Uppgifterna om handläggningstider avser år 2005.

4.11 Personal och ärenden i den rättsgenetiska verksamheten

I den rättsgenetiska verksamheten finns 20 anställda (drygt 18 årsarbetskrafter exklusive tjänst- och sjukledig personal). Personalen består av 8 personer med minst 4–5 års akademisk utbildning i t.ex. molekylärbiologi, genetik eller kemi och 7 personer med cirka 3 års akademisk utbildning till biomedicinsk analytiker eller motsvarande. Därutöver arbetar 4 personer med administrativa uppgifter och en person med serviceuppgifter.

Nedanstående tabell visar antalet ärenden under åren 2003–2005. Det bör dock framhållas att den inte inkluderar alla ärenden, utan

endast undersökningarna i det som kan beskrivas som den rättsgenetiska kärnverksamheten. Uppdragen åt t.ex. sjukvården och de rättsmedicinska avdelningarna finns inte med i uppställningen. År 2005 genomfördes 81 identifieringsärenden, utöver det omfattande arbetet med DNA-prover i anledning av flodvågskatastrofen. De två åren innan dess var antalet identifieringsärenden cirka 60 per år.

Ärende	2003	2004	2005
Faderskapsärenden	1 818	1 793	1 890
Förälderärenden	159	153	194
Släktutredningar	22	15	17
Summa	1 999	1 961	2 101

Varje ärende innehåller som regel fler än ett prov. År 2005 uppgick det sammanlagda antalet undersökta prov inom kärnverksamheten till cirka 6 600. I knappt 90 procent av faderskapsärendena ingår endast en man. Avdelningen har i dessa fall att analysera tre prover. I drygt 10 procent av enmansärendena kan det uteslutas att den undersökta mannen är far till barnet. Att ärenden omfattar tre eller fler män är mycket ovanligt.

Den rättsgenetiska avdelningen handlägger således knappt 2 000 faderskapsärenden per år. Detta innebär att knappt 2 procent av antalet födda barn blir föremål för en rättsgenetisk undersökning, vilket är en nivå som varit tämligen konstant under de senaste 40 åren. Socialnämnderna är den största uppdragsgivaren och har tagit initiativ till knappt 90 procent av ärendena. Domstolar och enskilda svarar för resterande del, med ungefär lika många ärenden var. Andelen undersökningar som görs efter beslut från domstol var större innan DNA-tekniken togs i bruk.

Under år 2005 var medianhandläggningstiden för avdelningens ärenden i kärnverksamheten 10 dagar, att jämföra med 9 dagar år 2004 och 15 dagar år 2003. 75 procent av ärendena är avslutade inom 17 dagar och 90 procent inom 28 dagar (år 2005).

4.12 Finansiering av den rättskemiska verksamheten

År 2005 uppgick kostnaderna för den rättskemiska verksamheten till cirka 49,7 miljoner kronor. Detta innebar en ökning med cirka 2,6 miljoner kronor jämfört med år 2004, då kostnaderna i sin tur

ökade med cirka 3,5 miljoner kronor jämfört med år 2003. Beloppet 49,7 miljoner kronor inkluderar verksgemensamma kostnader som fördelats per verksamhetsgren utifrån antalet anställda.

RMV har beräknat kostnaderna per rättskemisk ärendetyp. Enligt beräkningarna uppgår kostnaden för ett rättsmedicinskt ärende till 2 170 kronor, medan trafikärenden rörande endast alkohol kostar 840 kronor och övriga trafikärenden 1 450 kronor. För polisärenden avseende ringa narkotikabrott är kostnaden 690 kronor och för kriminalvårdsärenden 110 kronor. Beräkningarna avser år 2005.

Den rättskemiska verksamheten är både anslags- och avgifts-/uppdragsfinansierad. Rättsmedicinska ärenden och trafikärenden är anslagsfinansierade, medan övriga polisärenden (ringa narkotikabrott och övriga brott, t.ex. våldsbrott) är uppdrags/avgiftsfinansierade. Detsamma gäller kriminalvårdsärendena samt ärendena från hälso- och sjukvården och de sociala myndigheterna. Avdelningen har träffat avtal med Rikspolisstyrelsen i fråga om analyser i samband med ringa narkotikabrott och med Kriminalvården. När det gäller övriga uppdrag från polisen samt uppdrag från t.ex. sjukvården och socialvården kommer avdelningen överens med uppdragsgivaren för varje enskilt ärende.

Uppdrags- och avgiftsintäkterna uppgick år 2005 till cirka 25,6 miljoner kronor, vilket innebar en mindre ökning jämfört med år 2004. År 2004 var ökningen större; omkring 10 procent i förhållande till år 2003. Som framgår av tabellen i avsnitt 4.10 ökade antalet uppdragsfinansierade uppdrag från polisen och Kriminalvården under år 2004.

4.13 Finansiering av den rättsgenetiska verksamheten

Kostnaderna för den rättsgenetiska verksamheten uppgick år 2005 till cirka 19,8 miljoner kronor. Detta innebar en ökning med cirka 2,5 miljoner kronor jämfört med året före. Huvuddelen av denna ökning är att hänföra till extrakostnader till följd av flodvågskatastrofen i Sydostasien. För dessa kostnader har RMV fått ersättning av Utrikesdepartementet och polisen. Beloppet 19,8 miljoner kronor inkluderar verksgemensamma kostnader som fördelats per verksamhetsgren utifrån antalet anställda.

Enligt RMV:s beräkningar kostade ett faderskapsärende (inkluderat förälderärenden och släktutredningar) i snitt 7 300 kronor

år 2005. Detta innebar en minskning med 400 kronor per ärende jämfört med år 2004. Beräkningen grundas på de totala kostnaderna för uppdragsverksamheten efter avdrag för andra uppdrag än faderskapsundersökningar. Släktutredningar är visserligen mer tidskrävande och därmed dyrare än övriga undersökningar, men påverkar på grund av det låga antalet inte den genomsnittliga ärendekostnaden i någon nämnvärd utsträckning.

Den rättsgenetiska verksamheten är i allt väsentligt avgifts-/uppdragsfinansierad. Under år 2005 uppgick verksamhetens avgifts/uppdragsintäkter till cirka 18,4 miljoner kronor. Detta innebar en ökning med cirka 1,8 miljoner kronor jämfört med år 2004. Intäkterna år 2005 låg dock på ungefär samma nivå som under år 2003. De lägre intäkterna år 2004 kan till stor del förklaras med att taxan för faderskapsundersökningar då sänktes.

Från och med den 1 september 2004 är registreringsavgiften per ärende 1 400 kronor. Därtill kommer i ärenden med prover från barn, mor och en eller flera män en analysavgift om 1 800 kronor per person. I ärenden med prover endast från barn och mor, alternativt endast från barn och en eller flera män, är analysavgiften 2 700 kronor per person. I släktutredningar är den ännu högre; 3 000 kronor per person. Till beloppen kommer mervärdesskatt. Om det är domstolen som har förordnat om undersökningen skall enligt 3 § blodundersökningslagen staten svara för kostnaden. Är det i stället socialnämnden som har tagit initiativet, betalas avgiften av nämnden.

De medel som för år 2004 ställdes till avdelningens förfogande från RMV:s anslag uppgick till endast 106 000 kronor. Det är ärendena med de rättsmedicinska avdelningarna som uppdragsgivare som utgör den anslagsfinansierade delen av den rättsgenetiska verksamheten.

Den rättsgenetiska verksamheten är i viss utsträckning utsatt för konkurrens. Det finns privata företag som erbjuder samma typ av tjänster som de som avdelningen utför. Linköpings kommun har träffat avtal med ett privat laboratorium om att utföra de faderskapsundersökningar som kommunen tar initiativ till. Hur anlitaandet av privata företag för faderskapsanalyser förhåller sig till blodundersökningsförordningen (se avsnitt 4.7.2) får betraktas som oklart.

5 Den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten

5.1 Inledning

Enligt 1 § förordningen (1996:613) med instruktion för Rättsmedicinalverket (RMV) är verket central förvaltningsmyndighet för bl.a. den rättspsykiatriska verksamheten. I 2 § anges att verket särskilt skall svara för rättspsykiatriska undersökningar (RPU) i brottmål och läkarintyg (s.k. § 7-intyg) som avses i 7 § lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m. (personutredningslagen).

RMV svarar inte för den rättspsykiatriska vården. Det är i stället sjukvårdshuvudmännen som bedriver denna. RMV:s rättspsykiatriska verksamhet består i huvudsak just av utförande av rättspsykiatriska undersökningar och utfärdande av s.k. § 7-intyg. Det rättspsykiatriska undersökningsväsendet kommer vidare att anförtros uppgiften att utreda risken för återfall i brott i anledning av ansökan om omvandling av livstidsstraff i det nya system som inrättas den 1 november 2006 (se prop. 2005/06:35 s. 51).

Som framgår av kapitel 2 har RMV två rättspsykiatriska avdelningar, i Stockholm och Göteborg. Dessutom bedrivs undersökningsverksamhet på entreprenad vid Norrlands universitetssjukhus i Umeå och Universitetssjukhuset MAS i Malmö, med RMV som huvudman och sjukvårdshuvudmännen som driftansvariga.

5.2 Den rättspsykiatriska undersökningsverksamhetens funktion

5.2.1 Inledning

Till skillnad från RMV:s andra verksamheter har resultatet av en rättspsykiatrisk undersökning betydelse främst i fråga om valet av

påföljd för en misstänkt gärningsman. Verksamheten syftar främst till att utröna huruvida en person som har begått ett brott gjorde detta under påverkan av en allvarlig psykisk störning, om personen i fråga fortfarande lider av en sådan störning och om det till följd av störningen finns risk för att han eller hon återfaller i brottslighet av allvarligt slag.

5.2.2 Fängelseförbud och överlämnande till rättspsykiatrisk vård

Enligt 31 kap. 3 § första stycket brottsbalken kan den som har begått ett brott för vilket påföljden inte kan stanna vid böter överlämnas till rättspsykiatrisk vård, om han eller hon lider av en allvarlig psykisk störning. En ytterligare förutsättning är att gärningsmannens psykiska tillstånd och övriga personliga förhållanden gör det påkallat med intagning på en sjukvårdsinrättning för psykiatrisk vård, som är förenad med frihetsberövande och annat tvång.

Det avgörande för om överlämnande till rättspsykiatrisk vård kan väljas som påföljd är således att personen i fråga vid tidpunkten för rättsens avgörande lider av en allvarlig psykisk störning. Under förutsättning att den rättspsykiatriska vården inte skall förenas med särskild utskrivningsprövning (se nedan), ställs inte krav på samband mellan gärningen och den allvarliga psykiska störningen.

Gärningsmannens psykiska tillstånd vid gärningstillfället har dock betydelse i andra hänseenden. Har brottet begåtts under påverkan av en allvarlig psykisk störning kan rätten enligt 30 kap. 6 § brottsbalken inte döma till fängelse. Lider personen dessutom fortfarande av en allvarlig psykisk störning, och rätten med stöd av 31 kap. 3 § första stycket överlämnar honom eller henne till rättspsykiatrisk vård, får då enligt andra stycket vården förenas med särskild utskrivningsprövning. Det måste emellertid till följd av den psykiska störningen finnas risk för återfall i brottslighet av allvarligt slag.

5.2.3 Vad är särskild utskrivningsprövning?

Rättspsykiatrisk vård utan särskild utskrivningsprövning skall enligt huvudregeln i 13 § lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk

vård (LRV) pågå under högst fyra månader. Efter ansökan från chefsöverläkaren får länsrätten emellertid medge att vården fortsätter längre än så. När det inte längre finns förutsättningar för rättspsykiatrisk vård skall enligt 12 § chefsöverläkaren genast besluta att vården skall upphöra.

Om domstolen dömer till rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning innebär detta enligt 16 § första stycket (LRV) att vården skall upphöra när

- det inte längre till följd av den psykiska störning som föranlett beslutet om särskild utskrivningsprövning finns risk för att patienten återfaller i brottslighet som är av allvarligt slag, och
- det inte heller annars med hänsyn till patientens psykiska tillstånd och personliga förhållanden i övrigt är påkallat att han är intagen på en sjukvårdsinrättning för psykiatrisk vård, som är förenad med frihetsberövande och annat tvång.

Enligt andra stycket är det länsrätten som prövar frågan om huruvida vården skall upphöra, efter anmälan av chefsöverläkaren eller ansökan från patienten. Chefsöverläkaren skall genast göra sådan anmälan när han eller hon finner att den rättspsykiatriska vården kan upphöra. I annat fall skall anmälan som regel göras senast inom fyra månader från den dag då domstolens beslut blivit verkställbart. Därefter skall anmälan göras inom var sjätte månad från den dag då rätten senast meddelade beslut i frågan.

5.2.4 Vad är en allvarlig psykisk störning?

Termen allvarlig psykisk störning är alltså central i sammanhanget. *Psykisk störning* är ett medicinskt begrepp och används för alla typer av psykiska sjukdomar och andra psykiska avvikelser, inklusive psykisk utvecklingsstörning¹. I LRV och lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård (LPT), liksom i brottsbalken, har de begrepp som tidigare använts ersatts av den kvalificerade termen *allvarlig psykisk störning*. Det är i första hand fråga om ett rättsligt och inte ett medicinskt begrepp.

I förarbetena konkretiseras vilka störningar begreppet skall omfatta². I första hand avses tillstånd av psykotisk karaktär, d.v.s.

¹ Ulf Berg m.fl., Brottsbalken – en kommentar, supplement 13, jan 2005, s. 30:39

² Prop. 1990/91:58 s. 86-87

tillstånd med störd realitetsvärdering och symtom av vanföreställning, hallucinationer och förvirring. Vidare kan hjärnskador ge psykiska funktionsnedsättningar av allvarlig art med liknande symtom. Även allvarliga depressioner med självmordstankar och svårartade personlighetsstörningar, som t.ex. vissa invalidiserande neuroser och personlighetsstörningar med impulsgenombrott av psykoskaraktär, räknas som allvarliga psykiska störningar. En krisreaktion uppges också kunna räknas dit, om dess påverkan på den psykiska funktionsnivån är så uttalad att den är av psykotisk art.

Bedömningen av om en psykisk störning är allvarlig måste ske utifrån både störningens art och dess grad. Med art avses sjukdomstypen och med grad den psykosociala funktionsnivån och hur svåra symtomen är. Vissa psykiska störningar (t.ex. schizofreni) är alltid allvarliga till sin art, men kan ha ett tämligen lindrigt förlopp och behöver inte vara allvarliga till sin grad. Andra störningar (t.ex. depressioner) är däremot inte alltid av allvarlig art. I dessa fall får störningens grad än större betydelse.

I Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om psykiatrisk tvångsvård och rättspsykiatrisk vård³ anges (3 kap.) vad som bör räknas som allvarlig psykisk störning. I RMV:s föreskrifter och allmänna råd om rättspsykiatrisk undersökning tas (punkt 7) vissa särdrag vid den rättspsykiatriska bedömningen av begreppet *allvarlig psykisk störning* upp⁴. En grav utvecklingsstörning och annat tillstånd med intellektuell funktionsnedsättning uppges t.ex. kunna utgöra en allvarlig psykisk störning och medföra fängelseförbud utan att det finns grund för överlämnande till rättspsykiatrisk vård.

5.2.5 Andra straffrättsliga konsekvenser av en psykisk störning

Även om en psykisk störning inte är allvarlig kan den få konsekvenser för bedömningen av straffvärdet och därmed också för valet av påföljd. Har den tilltalade till följd av t.ex. psykisk störning haft starkt nedsatt förmåga att kontrollera sitt handlande skall rätten särskilt beakta detta som en förmildrande omständighet vid straffvärdesbedömningen (29 kap. 3 § första stycket 2 p. brottsbalken). På motsvarande sätt skall enligt tredje punkten beaktas om

³ SOSFS 2000:12 (M)

⁴ SOSFS 1996:14 (M)

den tilltalades handlande stått i samband med hans eller hennes uppenbart bristande utveckling, erfarenhet eller omdömesförmåga.

Enligt 29 kap. 5 § första stycket 6 p. skall vid straffmätningen beaktas om den tilltalade till följd av bl.a. dålig hälsa skulle drabbas oskäligt hårt av ett straff utmätt efter brottets straffvärde.

I detta sammanhang bör också nämnas att gärningsmannens psykiska tillstånd kan få betydelse även vid prövningen av om de subjektiva rekvisiten är uppfyllda och därmed i skuldfrågan. Den psykiska störningen kan vid gärningstillfället ha varit av sådant slag att gärningsmannen bedöms ha saknat uppsåt. I sådana fall kan resultatet bli en friande dom.

5.3 § 7-intyg

5.3.1 Vad är ett § 7-intyg?

I lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m. (personutredningslagen) regleras bl.a. under vilka förutsättningar domstolen skall begära ett yttrande från Kriminalvården i fråga om en misstänkt gärningsmans personliga förhållanden. När det finns skäl får rätten dessutom enligt 7 § första stycket förordna en läkare att avge ett läkarintyg (s.k. § 7-intyg). Det är ofta innehållet i Kriminalvårdens yttrande som gör att rätten beslutar att inhämta ett intyg⁵. Innan åtal har väckts får rätten meddela sådant beslut endast om den misstänkte har erkänt gärningen eller om det annars finns sannolika skäl för misstanken att han eller hon har begått brottet.

Ett § 7-intyg inhämtas ofta i syfte att få svar på frågan om allvarlig psykisk störning hos den misstänkte kan uteslutas, eller om det finns skäl att besluta om en RPU. Domstolen kan dock inhämta ett § 7-intyg även som ett alternativ till en RPU. Detta gäller i de fall rätten överväger att överlämna den misstänkte till rättspsykiatrisk vård utan särskild utskrivningsprövning. Domstolen skall då besluta att intyget skall omfatta de medicinska förutsättningarna för ett sådant överlämnande (§ 7-intyg för vård) och måste särskilt ange detta i förordnandet.

Om det i målet inte har gjorts någon RPU krävs enligt 4 § lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning (LRPU) att det har inhämtats ett § 7-intyg för vård för att domstolen skall kunna över-

⁵ Se även prop. 1991/92:2 s. 22

lämna gärningsmannen till rättspsykiatrisk vård utan särskild utskrivningsprövning. Om den misstänkte redan undergår psykiatrisk tvångsvård eller rättspsykiatrisk vård kan intyget dock ersättas med ett utlåtande från den chefsöverläkare som är ansvarig för vården.

Justitiedepartementet och Högsta domstolen får enligt 9 § personutredningslagen inhämta § 7-intyg i nådeärenden.

5.3.2 Vem får utfärda § 7-intyg?

Enligt 13 § första stycket förordningen (1992:289) om särskild personutredning i brottmål, m.m. (personutredningsförordningen) får § 7-intyg avges av läkare vid RMV:s rättspsykiatriska avdelningar. Intyg får också lämnas av läkare vid de undersökningsenheter inom sjukvården som bedriver sådan verksamhet på entreprenad. RMV har även möjlighet att träffa avtal med enskilda läkare, som i sådant fall har rätt att utfärda intyg.

Enligt 7 § andra stycket personutredningslagen får endast läkare som får avge rättspsykiatriskt utlåtande avge § 7-intyg för vård. Socialstyrelsen har med stöd av 13 § förordningen (1991:1413) om rättspsykiatrisk undersökning (FRPU) meddelat föreskrifter om kompetenskrav för läkare som får avge rättspsykiatriskt utlåtande och § 7-intyg för vård⁶. Av dessa (5 kap. 6 §) framgår att läkarna skall ha antingen specialistkompetens i rättspsykiatri, eller erfarenhet från rättspsykiatrisk undersökningsverksamhet och dessutom specialistkompetens i allmän psykiatri eller barn- och ungdomspsykiatri. Om läkarna saknar specialistkompetens i rättspsykiatri gäller som ytterligare förutsättning att RMV har förordnat dem att avge rättspsykiatriskt utlåtande. Efter samråd med RMV får Socialstyrelsen medge undantag från kravet på specialistkompetens.

Av punkt 2 i RMV:s föreskrifter och allmänna råd⁷ framgår att det för ett förordnande krävs att läkaren under handledning av en specialist i rättspsykiatri skall genomföra ett tillräckligt antal § 7-undersökningar. Vidare måste läkaren ha grundläggande kunskaper om lagstiftningen om psykiskt störda lagöverträdare, brottmålsprocessen och påföljdssystemet samt kunskaper om hur psykisk störning och drogmissbruk kan hänga samman med kriminalitet. Verket kräver därutöver personlig lämplighet i form av objektivitet,

⁶ SOSFS 2005:29 (M)

⁷ Rättsmedicinalverkets föreskrifter och allmänna råd om läkarintyg enligt 7 § lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m., SOSFS 1996:15 (M)

balanserat omdöme och god samarbetsförmåga samt att läkaren deltar i verkets fortbildning och kvalitetssäkringsarbete.

5.3.3 Undersökningen och utfärdandet av § 7-intyg

Domstolen kan alltså inhämta ett § 7-intyg när åtal har väckts. För att förordna om ett intyg innan dess krävs att den misstänkte har erkänt gärningen eller att det finns sannolika skäl för misstanken att personen i fråga har begått brottet. Av detta följer att rätten även utan ett erkännande kan förordna om ett § 7-intyg t.ex. i samband med ett beslut om häktning, om detta beslut grundar sig på misstankesgraden sannolika skäl.

När rätten beslutar att inhämta ett § 7-intyg skall man enligt 14 § personutredningsförordningen genast underrätta berörd undersökningsenhet. Av 8 § personutredningslagen följer att läkaren har rätt att ta del av bl.a. eventuella tidigare rättspsykiatriska utlåtanden och § 7-intyg, trots att de är sekretessbelagda. RMV:s föreskrifter anger att läkaren alltid skall hämta in det senaste utlåtandet eller – om sådant inte finns – § 7-intyget⁸. Enligt huvudregeln skall vidare eventuella journaler från psykiatrisk vård hämtas in. Om de kan ha betydelse skall journaler även från den somatiska vården begäras in. Läkaren bör dessutom ha tillgång till ett utdrag från belastningsregistret, häktningsframställan eller stämningsansökan och eventuellt yttrande från Kriminalvården.

Den misstänkte är skyldig att infinna sig, men varken undersökning eller provtagning får göras med tvång. I vilken omfattning den misstänkte vill medverka vid undersökningen är således upp till honom eller henne. Enligt RMV:s allmänna råd (punkt 6.1) bör undersökningen normalt omfatta ett enstaka undersökningssamtal, kompletterat med nödvändig psykiatrisk och somatisk undersökning. Vid § 7-intyg för vård kan behövas fler undersökningssamtal, i de fall tidigare sluten psykiatrisk vård inte finns dokumenterad. Om den undersökte medger detta kan han eller hon dessutom tas in för observation under högst två dygn. I enstaka fall kan det behövas en kompletterande psykologbedömning. För § 7-intyg för vård finns därtill en ytterligare rekommendation. Om läkaren finner att det finns grund för rättspsykiatrisk vård *med* särskild utskrivningsprövning bör domstolen underrättas om att den begärda undersökningen inte är ändamålsenlig.

⁸ SOSFS 1996:15 (M) punkt 3.2

Det gäller inte några särskilda tidsfrister för utfärdande av § 7-intyg. När läkaren har gjort sin bedömning bör enligt de allmänna råden den undersökte underrättas om denna. Intyget skall därefter enligt 15 § personutredningsförordningen lämnas till bl.a. rätten och RMV.

5.3.4 Intygets utformning och innehåll

Varje läkare som utfärdar ett intyg om någons hälsotillstånd eller vård skall enligt 2 kap. 4 § lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område göra detta med noggrannhet och omsorg. I RMV:s föreskrifter och allmänna råd⁹ (punkt 6.2) hänvisas till den nämnda lagens föregångare samt till Socialstyrelsens föreskrifter¹⁰ i detta avseende.

Enligt RMV:s föreskrifter skall i intygets första del lämnas en bedömning av om en allvarlig psykisk störning misstänks ha förelagat vid gärningen respektive föreligger eller misstänks föreligga vid undersökningen samt om det finns skäl att genomföra en RPU. Är det fråga om ett § 7-intyg för vård skall också anges om det finns skäl att överlämna till rättspsykiatrisk vård utan särskild utskrivningsprövning. Läkaren kan vidare lämna medicinskt/psykiatriskt motiverade förslag till annan påföljd.

Grunderna och skälen för bedömningen skall kort redovisas i en sammanfattning. Detsamma gäller i förekommande fall diagnos och differentialdiagnostiskt resonemang. Eventuella förslag om RPU eller rättspsykiatrisk vård utan särskild utskrivningsprövning skall också motiveras i sammanfattningen. I föreskrifterna finns vidare bestämmelser om vad som skall redovisas i de olika avsnitten *anamnes, psykiatrisk anamnes, kroppsligt tillstånd, psykiskt tillstånd och diagnos*.

RMV har fastställt en särskild blankett för § 7-intyg.

5.3.5 Läkarens förslag

Enligt RMV:s föreskrifter (punkt 6.2.2) skall i ett vanligt § 7-intyg föreslås en RPU

⁹ SOSFS 1996:15 (M)

¹⁰ Numera SOSFS 2005:29 (M)

- om den undersökte lider av eller misstänks lida av en allvarlig psykisk störning, särskilt om rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning kan bli aktuell,
- om den undersökte misstänks ha lidit av en allvarlig psykisk störning vid gärningstillfället och om i sådant fall frågan om fängelseförbud måste utredas, eller
- om en misstanke att en allvarlig psykisk störning föreligger vare sig kan uteslutas eller bekräftas genom § 7-undersökningen.

Föreskrifterna klargör vidare att en RPU inte får föreslås enbart i syfte att avgöra om det vid bedömningen av brottets straffvärde föreligger t.ex. förmildrande omständigheter med hänsyn till den misstänktes psykiska tillstånd¹¹. Inte heller får läkaren lämna sådant förslag i syfte att mer allmänt ge ledning för domstolens val av påföljd. Ett sådant syfte skall i stället uppfyllas just av § 7-intyget.

Om gärningen har ett lågt straffvärde och en allvarlig psykisk störning redan är känd och dokumenterad är det enligt föreskrifterna tillräckligt att läkaren i stället kontaktar domstolen för att ändra förordnandet till att avse ett § 7-intyg för vård. När ett sådant intyg skall utfärdas är läkarens alternativ att

- föreslå rättspsykiatrisk vård utan särskild utskrivningsprövning,
- föreslå skyddstillsyn,
- föreslå RPU, eller
- meddela domstolen att allvarlig psykisk störning inte föreligger.

Förslag om rättspsykiatrisk vård utan särskild utskrivningsprövning skall väljas om den undersökte lider av en allvarlig psykisk störning i de fall det finns ett behov av rättspsykiatrisk vård och det inte finns skäl att föreslå en RPU. Skyddstillsyn, eventuellt med föreskrift om öppen psykiatrisk behandling, skall föreslås om den misstänkte har en välbehandlad allvarlig psykisk störning utan aktuellt behov av sluten psykiatrisk vård.

En RPU skall föreslås om det även efter en § 7-undersökning för vård finns kvar en misstanke om en allvarlig psykisk störning. Detsamma gäller om den undersökte lider av eller misstänks lida av en allvarlig psykisk störning och det kan bli aktuellt med särskild utskrivningsprövning. En RPU skall även föreslås om det finns skäl att misstänka att det förelåg en allvarlig psykisk störning vid

¹¹ Se prop. 1990/91:58 s. 502

gärningen utan att det vid undersökningen framkommit medicinska förutsättningar för att föreslå rättspsykiatrisk vård.

5.4 Rättspsykiatrisk undersökning (RPU)

5.4.1 Vad är en rättspsykiatrisk undersökning?

Ett § 7-intyg kan klargöra för domstolen att den undersökte inte lider av en allvarlig psykisk störning. Som framgått av avsnitt 5.3 kan domstolen dessutom med stöd av ett § 7-intyg för vård döma till rättspsykiatrisk vård utan särskild utskrivningsprövning. I många fall föreslås emellertid i intyget att domstolen skall förordna om en RPU. I andra fall har domstolen valt att omedelbart besluta om RPU, utan föregående § 7-undersökning.

En RPU är enligt 3 § LRPDU en förutsättning för att domstolen skall kunna överlämna gärningsmannen till rättspsykiatrisk vård *med* särskild utskrivningsprövning. Om han eller hon redan är föremål för rättspsykiatrisk vård med utskrivningsprövning kan rätten dock i stället begära ett särskilt utlåtande från chefsöverläkaren.

Enligt 1 § LRPDU får rätten i brottmål besluta om RPU i syfte att kunna bedöma om det finns medicinska förutsättningar att överlämna den misstänkte till rättspsykiatrisk vård enligt 31 kap. 3 § brottsbalken, eller om den misstänkte har begått gärningen under påverkan av en allvarlig psykisk störning. Ändamålet med undersökningen skall anges i rättsens beslut. Av beslutet skall särskilt framgå om undersökningen skall omfatta förutsättningarna för vård med särskild utskrivningsprövning.

I förarbetena (prop. 1990/91:58 s. 502 f.) anges att andra syften med en RPU än de nu nämnda inte är godtagbara. Domstolen kan därmed inte besluta om en RPU endast för att få reda på om det vid bedömningen av straffvärdet finns förmildrande omständigheter med hänvisning till den misstänktes psykiska tillstånd.

I 2 § stadgas att rätten får besluta om RPU endast om den misstänkte har erkänt gärningen eller övertygande bevisning har förelagts om att han eller hon har begått den. I konsekvens med 31 kap. 3 § brottsbalken, som anger att överlämnande till rättspsykiatrisk vård inte får ske om brottet ligger på bötesnivå, får rätten inte besluta om RPU om påföljden kan stanna vid böter. Rättsens beslut skall meddelas så snart som möjligt.

Kravet på övertygande bevisning i de fall det inte finns ett erkännande beror främst på att den som är oskyldig inte skall behöva gå igenom en RPU. Det är dock dessutom av betydelse för den rättspsykiatriska bedömningen att skuldfrågan är klarlagd. Att det finns övertygande bevisning om att den misstänkte har begått gärningen behöver emellertid inte innebära att det är klarlagt att subjektiva rekvisit som uppsåt eller oaktsamhet är uppfyllda.

Kravet på övertygande bevisning gör att domstolens beslut om RPU ofta meddelas när huvudförhandlingen har avklarats i de delar som avser skuldfrågan, d.v.s. efter det att bl.a. förhör hållits och den skriftliga bevisningen lagts fram.

5.4.2 Vem får utfärda rättspsykiatriskt utlåtande?

I 5 § LRPDU stadgas att RPU kan utföras vid undersökningsenheter som antingen är inrättningar inom hälso- och sjukvården eller särskilda undersökningsenheter. Undersökningarna fördelas mellan olika enheter enligt föreskrifter som regeringen beslutar. Enligt 1 § FRPU utförs undersökningarna vid rättspsykiatriska avdelningar inom RMV och enheter hos sjukvårdshuvudmän som enligt avtal med staten svarar för rättspsykiatriska undersökningar.

RMV har som framgått två egna avdelningar samt avtal med två sjukvårdsenheter. Genom 12 § första stycket FRPU har RMV bemyndigats att föreskriva om enheternas upptagningsområden¹² (se avsnitt 5.5). Om det inte finns särskilda skäl skall enligt 2 § FRPU en rättspsykiatrisk undersökning göras på en enhet inom det upptagningsområde där den misstänkte är bosatt. RMV har dock möjlighet att med hänsyn till enheternas arbetsbelastning fördela ärenden till en annan enhet än den som gäller enligt huvudregeln (3 §).

I 7 § LRPDU stadgas att utlåtandet beträffande undersökningen (det rättspsykiatriska utlåtandet) skall avges av en läkare vid enheten eller av någon annan läkare som huvudmannen för enheten utser. Med stöd av samma bestämmelse och 13 § FRPU har Socialstyrelsen föreskrivit om kompetenskrav för läkare som skall avge utlåtande (se avsnitt 5.3.2).

I Socialstyrelsens föreskrifter (10 kap. 9 §) anges att den läkare som får avge rättspsykiatriskt utlåtande är självständigt ansvarig för

¹² Rättsmedicinalverkets föreskrifter om fördelning på undersökningsenheter av läkarundersökningar vid särskild personutredning i brottmål och av rättspsykiatriska undersökningar, SOSFS 1999:19 (M)

undersökningen och utlåtandet. När en läkare med annan kompetens arbetar med en RPU skall en läkare med formell kompetens utses att vara ansvarig för undersökningen och utlåtandet. Denne skall lämna tillräcklig handledning och underteckna utlåtandet ensam eller tillsammans med den läkare som har deltagit i arbetet.

I punkt 3 i RMV:s föreskrifter och allmänna råd om rättspsykiatrisk undersökning¹³ anges allmänt att ett krav för att få avge rättspsykiatriskt utlåtande är att läkaren har kännedom om lagreglerna om psykiskt störda lagöverträdare samt om brottmålsprocessen och påföljdssystemet. Kunskaper om sambandet mellan å ena sidan kriminalitet och å andra sidan psykisk störning och drogmissbruk krävs också. Därutöver är det nödvändigt med kunskaper om rättspsykiatrisk vård samt om resurser och organisation för omhändertagande inom kriminalvården.

RMV redovisar också när en specialist i allmän psykiatri eller barn- och ungdomspsykiatri skall anses ha fått den erfarenhet som krävs enligt Socialstyrelsens föreskrifter. När läkaren under handledning av en rättspsykiatrisk specialist har utfärdat minst 20 rättspsykiatriska utlåtanden och lika många § 7-intyg samt av handledaren bedöms uppfylla kompetenskraven, får RMV förordna honom eller henne att självständigt genomföra RPU och avge utlåtande.

De rättspsykiatriska undersökningarna genomförs som regel av ett undersökningslag. Enligt RMV:s allmänna råd bör kuratorer ha socionomexamen, fortbildning i socialt arbete, erfarenhet från kriminalvård och psykiatri samt utredningsvana. Utöver att vara legitimerade bör psykologer ha fördjupad utbildning i personlighets- och neuropsykologisk diagnostik samt erfarenhet från kriminalvård och psykiatri. Även för andra inblandade personal-kategorier redovisas önskvärd utbildning och fortbildning.

5.4.3 Förfarandet kring undersökningen

Efter beslut om RPU skall rätten enligt 4 § FRPU genast underretta undersökningsenheten och samma dag skicka beslutet och de övriga handlingar i målet som behövs för undersökningen. Om den som skall undersökas är häktad skall denne utan dröjsmål och senast inom sju dagar föras över till enheten (8 § LRPU). Finns det särskilda skäl kan undersökningen dock utföras i häktet, efter beslut av Kriminalvården.

¹³ SOSFS 1996:14 (M)

Är den misstänkte inte häktad skall undersökningen genomföras på tid och plats som läkaren bestämmer (9 §). Om den misstänkte inte inställer sig får rätten besluta om intagning på undersökningsenheten (10 §). Detsamma gäller om det finns annat skäl att anta att han eller hon inte kommer att frivilligt medverka till undersökningen. Intagningen får vara högst två veckor, med förlängning om två veckor om undersökningen inte kan avslutas i tid.

Enligt 6 § skall en RPU utföras med största möjliga skyndsamt. Ett utlåtande skall utan dröjsmål ges in till rätten sedan undersökningsarbetet har avslutats. Är den misstänkte häktad skall utlåtandet ges in inom fyra veckor från det att beslutet om RPU kom in till enheten. I övriga fall gäller en tid om sex veckor. Om det finns synnerliga skäl får rätten bevilja anstånd. Så snart undersökningsarbetet är avslutat skall domstolen underrättas och när utlåtandet färdigställts skall det genast överlämnas (7 § FRPU).

5.4.4 Undersökningen

En rättspsykiatrisk undersökning skall enligt 6 § LRPDU anpassas efter domstolens syfte med undersökningen och övriga omständigheter i det enskilda fallet. Departementschefen framhöll att den skall göras endast så omfattande och bedrivas så länge som behövs för att ge svar på domstolens frågor¹⁴. Detta gör att bedömningar och utredningsarbete som endast tar sikte på den misstänktes behandling måste vänta tills vården kommer till stånd.

Varken LRPDU eller FRPU innehåller några detaljerade regler om hur en RPU skall bedrivas. Av RMV:s föreskrifter¹⁵ framgår dock (punkt 4.1) att enhetschefen skall utse en ansvarig läkare samt de medarbetare som i övrigt skall ingå i laget. Läkaren fördelar arbetsuppgifterna, medan kuratorn har en samordnande funktion. Därutöver bör i allmänhet ingå en psykolog och en kontaktman för den som är intagen på enheten. Kuratorn ansvarar för socialutredningen (punkt 8.3) och psykologen för psykologutredningen (punkt 8.4).

Om en RPU har gjorts tidigare skall den nya undersökningen i allmänhet koncentreras till tiden efter denna (punkt 4.2). En förutsättning är dock att de aktuella fynden och slutsatserna är förenliga med vad som tidigare framkommit. I de fall där läkaren skall ta ställning till rättspsykiatrisk vård med särskild utskriv-

¹⁴ Prop. 1990/91:58 s. 511

¹⁵ SOSFS 1996:14

ningsprövning behövs i regel en fullständig genomgång av anamnes samt av psykisk och somatisk status.

Den psykiatriska undersökningen skall enligt punkt 4.3 omfatta standardiserad diagnostik enligt gällande ICD- och DSM-system¹⁶. För att öka säkerheten i diagnostiken genomför man strukturerade intervjuer och kliniska skattningar i tillämpliga delar. En somatisk undersökning med särskild inriktning på neurologiska frågeställningar och förekomst av tecken på drogmissbruk samt hormonella eller kromosala rubbningar skall alltid genomföras. När den undersökte är intagen skall strukturerade observationer från personalen dokumenteras.

Enligt de allmänna råden är det personliga samtalet det viktigaste undersökningsinstrumentet. Det anges att det i allmänhet krävs samtal under flera olika dagar för en kvalificerad rättspsykiatrisk diagnostik och bedömning.

5.4.5 Utlåtandets utformning och innehåll

I 7 § LRPU stadgas att det rättspsykiatriska utlåtandet skall innehålla uttalanden i de frågor som anges i rättsens beslut samt de omständigheter som uttalandena grundas på. I övrigt innehåller varken LRPU eller FRPU några närmare bestämmelser om utformningen av och innehållet i det rättspsykiatriska utlåtandet.

RMV hänvisar i sina föreskrifter till de allmänna reglerna för personal inom hälso- och sjukvården vid utfärdandet av intyg och utlåtanden (se avsnitt 5.3.4) och anger vidare bl.a. följande. I den mån det är av betydelse för läkarens bedömningar skall i utlåtandet ingå bl.a. en levnadsbeskrivning, en redovisning av tidiga beteendestörningar och aggressivt beteende samt av kroppsliga sjukdomar och somatiska komplikationer till missbruk. Därtill skall ingå en sammanfattning av eventuella tidigare psykiska störningar och en redovisning av tillståndet vid undersökningen.

Bedömningar av det psykiska tillståndet vid gärningstillfället och av risken för återfall i allvarlig brottslighet skall presenteras, samt en psykiatrisk diagnos enligt gällande klassifikationer. Slutligen skall lämnas en samlad rättspsykiatrisk bedömning i förhållande till begreppet allvarlig psykisk störning, ett medicinskt/psykiatriskt

¹⁶ ICD-systemet är WHO:s internationella International Classification of Diseases. DSM-systemet är ett amerikanskt system (Diagnostic and Statistical Manual of mental Disorders)

motiverat påföljdsförslag samt en redovisning av den undersöktes inställning till bedömningen och eventuellt påföljdsförslag.

RMV har fastställt en blankett för utlåtandets första sida samt för redovisning av diagnoser. I föreskrifterna anges att kortfattade redovisningar av socialutredningen, psykologutredningen, den medicinsk/psykiatriska undersökningen och omvårdnadsutredningen skall bifogas utlåtandet.

Den rättspsykiatriska diagnosen och bedömningen utgör enligt föreskrifterna en syntes av medicinska, sociala och psykologiska faktorer och bygger på hela lagets undersökningar och observationer. Om laget har svårt att bli enigt i bedömningen skall ärendet diskuteras inom avdelningen. Läkaren ansvarar dock för de slutliga diagnoserna och den rättspsykiatriska bedömningen. I de fall kurator, psykolog eller kontaktman/avdelningspersonal inte instämmer i den rättspsykiatriska bedömningen eller diagnostiken skall detta anges i utlåtandet och den avvikande meningen redovisas i en särskild bilaga.

Tillämpningen av det rättsliga begreppet allvarlig psykisk störning kan vara svår i det enskilda ärendet. RMV har därför föreskrivit (punkt 7.3) att det i utlåtandet skall ges en tillräckligt utförlig redovisning av den rättspsykiatriska diagnostiken och bedömningen, i relation till det nämnda begreppet. En eventuell tveksamhet i fråga om det finns en allvarlig psykisk störning skall framgå. Skälen för och emot skall redovisas på ett sådant sätt att domstolen kan göra en självständig prövning.

5.5 Organisation och ärenden

Som framgått bedrivs den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten vid RMV:s två rättspsykiatriska avdelningar i Stockholm (Huddinge) och Göteborg, samt på entreprenad i Umeå och Malmö. Entreprenadverksamheten har RMV som huvudman och sjukvårdshuvudmännen som ansvariga för driften.

Med stöd av 21 § personutredningsförordningen och 12 § FRPU har RMV föreskrivit¹⁷ om upptagningsområden för de fyra enheterna. Det södra upptagningsområdet omfattar avdelningen i Göteborg och enheten i Malmö. Enheten i Malmö har Skåne län som upptagningsområde, medan Göteborgsavdelningen omfattar Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Blekinge, Hallands, Västra

¹⁷ SOSFS 1999:19 (M)

Götalands och Värmlands län. Det norra upptagningsområdet avser avdelningen i Stockholm och enheten i Umeå. Den senare har Norrbottens och Västerbottens län som upptagningsområde, medan resterande län tillhör Stockholmsavdelningen. Det bör dock framhållas att fördelningen mellan undersökningsenheterna inte alltid görs beroende på upptagningsområdena (jfr 2 och 3 §§ FRPU).

Följande tabell visar antalet RPU och § 7-intyg de senaste tre åren.

Ärende	2003	2004	2005
Rättspsyk. utlåtanden, häktade	512	491	428
Rättspsyk. utlåtanden, fri fot	176	143	135
§ 7-intyg, enkla	1 517	1 480	1 397
§ 7-intyg, vård	391	388	367
§ 7-intyg, nådeärende	3	0	3
Summa	2 599	2 502	2 330

Sedan år 1992 har antalet rättspsykiatriska utlåtanden per år varierat mellan 514 och 688. Det årliga antalet § 7-intyg har under samma period legat mellan 1 740 och 2 025. Det är således inte fråga om mycket stora variationer och det finns inte någon kraftig öknings- eller minskningstrend över en längre tid.

Något förenklat kan emellertid konstateras att antalet rättspsykiatriska utlåtanden generellt sett blev något fler från mitten av 1990-talet och framåt, för att under de senaste två åren minska i antal. När det gäller § 7-intyg har antalet relativt sett varit mer konstant. Antalet § 7-intyg för vård (tidigare s.k. utvidgade § 7-intyg) minskade dock från drygt 600 årligen i mitten av 1990-talet till knappt 400 per år de senaste tre åren.

Avdelningarna i Stockholm och Göteborg svarar för flertalet ärenden. Under år 2005 utfärdades här 273 respektive 186 rättspsykiatriska utlåtanden, medan motsvarande siffror för enheterna i Malmö och Umeå var drygt 50 vardera. Samma år utfärdade avdelningarna i Stockholm och Göteborg 880 respektive 544 stycken § 7-intyg. Enheterna i Malmö och Umeå svarade för 220 respektive 123 sådana intyg.

Under 2003–2005 har utredningstiden (median) för RPU av häktade personer samtliga år uppgått till 28 dagar och för undersökta

på fri fot till 42 dagar¹⁸. Mediantiderna är således identiska med de krav på högst fyra respektive sex veckors handläggningstid som huvudregeln i 6 § andra stycket LRPÜ ställer. I 8 procent av RPU-ärendena avseende häktade personer har utredningstiden år 2005 överstigit 28 dagar, vilket innebär en minskning jämfört med de två föregående åren (13 respektive 11 procent). I 87 procent av fallen med häktade personer uppgick utredningstiden till mellan 22 och 28 dagar. Att utredningstiderna för häktade har förlängts i färre fall än tidigare kan till viss del förklaras av den minskade ärendetillströmningen. Medelvärden för undersökningar av icke häktade personer har de tre senaste åren uppgått till mellan 48 och 50 dagar.

Utredningstiden avslutas när utlåtandet expedieras till domstolen, och tidpunkten för expediering fastställs som regel redan när ärendet kommer in till enheten. Med hänsyn till rättegångsbalkens tidsfrister och planeringen av den fortsatta huvudförhandlingen kan det uppstå problem för domstolen om utlåtandet expedieras före den fastställda tidpunkten. Att så få fall (5 procent år 2005) avseende häktade har en utredningstid som understiger 22 dagar beror sannolikt till viss del på detta. I förarbetena framhålls dock (prop. 1990/91:58 s. 512) att de föreskrivna tidsfristerna avser hur lång tid det rättspsykiatriska undersökningsförfarandet högst får ta, och att de inte skall ses som riktmärken för normalfallen. RMV har tagit kontakt med Domstolsverket i syfte att få till stånd nya rutiner eller bestämmelser som kan bidra till att utredningstiderna kan förkortas.

Under år 2005 bedömdes 45 procent av de undersökta personerna (RPU) lida av en allvarlig psykisk störning.

5.6 Personal

Vid RMV:s avdelningar i Stockholm och Göteborg är drygt 150 personer anställda. Därtill kommer knappt 50 timanställda personer som tillsammans arbetar tid motsvarande cirka 10 årsarbetskrafter.

Av följande tabell framgår hur personalstyrkan är indelad i olika kategorier. Uppgifterna avser antalet anställda, omräknat till heltidstjänster, utan hänsyn till tjänst- eller sjukledighet. Uppgifterna omfattar inte den timanställda personalen.

¹⁸ Rättsmedicinalverkets årsredovisning för år 2005

Kategori	Stockholm	Göteborg
Läkare	9,2	7
Psykolog	9	7
Kurator	10	7
Administrativ personal	14,8	13
Servicepersonal	8,5	9,9
Vårdpersonal	35,6	23,2
Summa	87,1	67,1

Personalen vid undersökningsenheterna i Malmö och Umeå är inte anställd av RMV, utan av respektive sjukvårdshuvudman.

5.7 Finansiering av den rättspsykiatriska verksamheten

Kostnaderna för den rättspsykiatriska verksamheten uppgick år 2005 till drygt 119 miljoner kronor, vilket är cirka 2 miljoner kronor mer än de två föregående åren. Beloppet inkluderar verksamemensamma kostnader som fördelats per verksamhetsgren utifrån antalet anställda. Av RMV:s totala kostnader svarade rättspsykiatrin för 41 procent år 2005.

Kostnaden för en RPU där den undersökte är häktad har av RMV beräknats till 216 000 kronor. Detta är en kraftig ökning jämfört med tidigare (183 000 kronor år 2004) och beror på att antalet undersökningar har minskat, samtidigt som kostnaderna i huvudsak är fasta. Motsvarande kostnad för en RPU avseende en person på fri fot uppgick år 2005 till 99 000 kronor (80 000 år 2004). För § 7-intyg är styckkostnaden mer konstant och uppgick år 2005 till 5 500 kronor.

Den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten är i huvudsak anslagsfinansierad. År 2005 uppgick uppdrags- och avgiftsintäkterna till cirka 7,8 miljoner kronor. Dessa intäkter avser huvudsakligen uthyrning av lokaler vid avdelningarna i Stockholm och Göteborg samt vissa kringtjänster i anslutning till detta. Intäkterna kan även komma från utbildningsinsatser samt ”uthyrning” av läkararbetskraft.

Enligt avtal mellan RMV och huvudmännen för de rättspsykiatriska undersökningsenheterna i Malmö och Umeå (Region Skåne och Västerbottens läns landsting) får enheterna ersättning för varje ärende de handlägger enligt följande.

Ärende	Kronor
RPU av person på fri fot eller häkte	60 000
RPU av person på fri fot, intagen	80 000
RPU av häktad och intagen person	140 000, 130 000
§ 7-intyg	3 800
§ 7-intyg, vård	4 500

För RPU av en häktad person som är intagen på enheten är ersättningen 140 000 kronor styck för de första 20 undersökningarna varje år. För de därpå följande undersökningarna uppgår ersättningen till 130 000 kronor styck. De avtalade ersättningsbeloppen skall omfatta ekonomiskt utrymme för lokal ledning och uppföljning av entreprenadverksamheten, lokalt kvalitetssäkringsarbete, personal- och kompetensutveckling samt medverkan i utvecklingsarbete.

RMV svarar för reseersättning och årligt arvode till de läkare utanför verket och undersökningsenheterna som särskilt kontrakterats för utfärdande av § 7-intyg. Sjukvårdshuvudmännen svarar dock för ersättning för de enskilda § 7-intygen.

Avtalet reglerar vidare en garantinivå för antal RPU. Enheten i Malmö garanteras minst 45 undersökningar av häktade personer, medan enheten i Umeå garanteras 37 sådana undersökningar och därtill 10 undersökningar av personer på fri fot. Garantin avser det genomsnittliga antalet under varje treårsperiod.

5.8 Kvalitets- och utvecklingsarbete

RMV bedriver kvalitetssäkrings- och kvalitetsutvecklingsarbete bl.a. inom ramen för det rättspsykiatriska kvalitets- och utvecklingsrådet (RP-KUR). I rådet ingår representanter för var och en av de fyra undersökningsenheterna i Stockholm, Göteborg, Malmö och Umeå.

Under senare tid har RMV bl.a. genomfört en peer-review-granskning mellan de rättspsykiatriska avdelningarna. Verket har även tagit fram riktlinjer för differentierade insatser vid rättspsykiatriska undersökningar, i syfte att mer konsekvent anpassa arbetet till uppdragsgivarnas frågeställning och behov¹⁹. I princip går riktlinjerna ut på att understryka vad som stadgas i 6 § första

¹⁹ Se Rättsmedicinalverkets interna föreskrifter och riktlinjer (nr 2004-03)

stycket LRPU; att undersökningen skall anpassas efter domstolens syfte och övriga omständigheter i det enskilda fallet. Avsikten är att utnyttja utredningskapaciteten mer effektivt. Enligt riktlinjerna skall vistelsetiderna²⁰ följas upp så att enheterna kan jämföra sig med varandra. Inriktningen skall vara att vistelsetiderna förkortas.

Verket har dessutom infört en systematiserad klagomåls-hantering. Utvalda ärenden diskuteras inom RP-KUR och rådet får också rapporter om de rättspsykiatriska ärenden som behandlats av Socialstyrelsens rättsliga råd.

Under år 2005 genomförde RMV en enkätundersökning avseende rättspsykiatriska undersökningar²¹. Frågeformulär skickades ut i anledning av 85 undersökningar och till sammanlagt 255 domare, åklagare och advokater, varav 161 svarade. Jämfört med motsvarande enkät från år 2001 har andelen helt positiva omdömen ökat. Särskilt gäller detta bl.a. i fråga om förståeligheten av motiveringar till slutsatser i huvudutlåtandet. Enligt verket visar den preliminära analysen av enkätsvaren att uppdragsgivarna i huvudsak är positiva till de rättspsykiatriska undersökningarnas innehåll och utförande.

5.9 Socialstyrelsens rättsliga råd

Enligt 12 § LRPU får domstolen inhämta Socialstyrelsens yttrande över § 7-utredningar för vård och rättspsykiatriska undersökningar. Av 11 § förordningen (1996:570) med instruktion för Socialstyrelsen följer att det är Socialstyrelsens råd för vissa rättsliga sociala och medicinska frågor (det s.k. rättsliga rådet) som för myndighetens räkning yttrar sig i den aktuella typen av ärenden. Förutom yttranden över § 7-intyg och rättspsykiatriska utlåtanden handlägger rådet rättspsykiatriska ärenden som avser utlåtanden i fråga om fortsatt vård, permission, frigång m.m. enligt lagen om rättspsykiatrisk vård samt utlåtanden i vissa nådeärenden.

Under senare år har domstolar begärt rådets yttrande över rättspsykiatriska utlåtanden i mellan 20 och 40 fall per år. Rådet kan enligt 12 § andra stycket LRPU komplettera utredningen innan det yttrar sig. Rådet får uppdra åt en viss läkare att utföra kompletteringen. Förfarandet hos det rättsliga rådet innebär inte en

²⁰ Vistelsetid är inte detsamma som utredningstid, utan avser tid då en häktad vistats på enheten

²¹ Rättsmedicinalverkets årsredovisning för år 2005

överprövning av det rättspsykiatriska utlåtandet. Rådets yttrande är i stället i processrättslig mening att betrakta som ett nytt, andra sakkunnigutlåtande. I cirka en tredjedel av de remitterade fallen gör rådet en annan bedömning än undersökningsläkaren i fråga om förekomsten av en allvarlig psykisk störning.

Enligt 13 § i Socialstyrelsens instruktion utser myndighetens styrelse de ledamöter som skall ingå i det rättsliga rådet. Ordföranden och dennes ställföreträdare skall ha erfarenhet som lagfaren domare. Rådets sammansättning varierar beroende på vilken typ av ärende det är fråga om. Enligt rådets arbetsordning består det i rättspsykiatriska ärenden av ordföranden och tre läkare, varav två skall vara rättspsykiatrer, samt en beteendevetare och en lekman.

6 Den kriminaltekniska verksamheten

6.1 Inledning

Statens kriminaltekniska laboratoriums (SKL) huvudsakliga uppgift är att utföra laboratorie- och andra kriminaltekniska undersökningar som föranleds av misstanke om brott. SKL bedriver även forskning och metodutveckling för laboratorieverksamheten. Dessutom fungerar man som Polishögskolans kriminalteknikinstitution och är ansvarig för all kriminalteknisk utbildning inom polisen. Myndigheten erbjuder utbildning även till rättsväsendets övriga aktörer. SKL bistår vidare i utvecklingen av kriminaltekniska fältmetoder och medverkar i enskilda fall vid brottsplatsundersökningar.

Myndigheten kan mot denna bakgrund sägas bedriva verksamhet inom följande fyra områden, varav kärnverksamheten utgörs av de forensiska undersökningarna och analyserna:

- undersökning och analys,
- forskning och metodutveckling,
- utbildning och information, samt
- stöd och service.

Av SKL:s sammanlagda tid beräknas 85,3 procent användas till undersökning och analys och 5,1 procent till forskning och utveckling. Motsvarande siffror för utbildning och information samt stöd och service är 4,5 respektive 5,1¹. I det följande kommer utredningen att närmare redogöra för de kriminaltekniska undersökningar och analyser som SKL utför. Verksamheten är indelad i fyra enheter; biologienheten, kemi- och teknikenheten, droganalysenheten samt dokument- och informationsteknikenheten.

¹ SKL:s årsberättelse för år 2005. Uppgifterna avser år 2005

6.2 Biologienhetens verksamhet

6.2.1 Inledning

Biologienheten har numera som huvudsaklig uppgift att analysera DNA. Här arbetar för närvarande cirka 65 anställda, indelade i sex grupper. *Mängdbrottsgruppen* utför undersökningar i ärenden där det saknas misstänkt gärningsman. De tre *grupperna för grova brott* handlägger ärenden av mer komplicerad natur, ofta i samarbete med andra enheter. *Extraktionsgruppen* och *typningsgruppen* hanterar personärenden med jämförelseprov (se nedan) för DNA-analys. De utför dessutom analyser av både jämförelseprover och spårprover som säkrats av övriga grupper.

Knappt hälften av medarbetarna är s.k. ärendehandläggare med fyra till fem års högskoleutbildning med inriktning mot biologi, kombinerat med t.ex. matematik eller kemi. Ärendehandläggarna skriver enhetens sakkunnigutlåtanden. Drygt hälften av personalen har i huvudsak laborativa uppgifter. De flesta har cirka två till tre års högskoleutbildning till laboratorieassistenter eller biomedicinska analytiker, i kombination med t.ex. klinisk kemi eller biologi eller med PCR-inriktning. En personalkategori som därutöver har tillkommit är laboratoriebiträden.

Den 1 januari 2006 infördes nya bestämmelser om DNA-prover i 28 kap. rättegångsbalken. Dessa gör det möjligt att ta DNA-prov dels på den som skäligen kan misstänkas för brott på vilket fängelse kan följa, dels även på andra personer om det finns synnerlig anledning att anta att det är av betydelse för utredningen av ett brott som kan leda till fängelse. Även reglerna om registrering av DNA-profiler har ändrats. Av 23 § polisdatalagen (1998:622) följer att DNA-registret numera får innehålla uppgifter om alla som har dömts till annan påföljd än böter. Härutöver får enligt 24 a § DNA-profiler av personer som är skäligen misstänkta för ett brott på vilket fängelse kan följa antecknas i ett separat register (utredningsregistret).

Med anledning av den nya lagstiftningen bedömer SKL att man kommer att behöva anställa ytterligare cirka 10–20 personer under 2006 och 2007. Den begränsade personalökningen beror på en specialanpassning av hela kedjan i DNA-hanteringen, från digital begäran av analys av jämförelseprov till redovisning av träffar i DNA-registret. År 2005 analyserades cirka 5 000 jämförelseprover (DNA-prover tagna från personer med känd identitet) och cirka

30 000 spårprover (DNA-spår, vanligen från brottsplatser). Med den nya lagstiftningen beräknar enheten att 30 000 jämförelseprover och 40 000 spårprover kommer att analyseras under år 2006. När det gäller jämförelseproven har enheten en beredskap för att ta emot så många som 50 000 prover. Till detta kommer att varje jämförelseprov numera analyseras två gånger, vilket tidigare inte varit fallet. Antalet analyser kan således komma att öka från 35 000 till 140 000 på ett år.

Hur ärendetillströmningen kommer att utvecklas på längre sikt är av naturliga skäl svårt att med säkerhet uttala sig om. SKL:s bedömning är dock att antalet jämförelseprov kommer att vara högt under de närmaste 5–10 åren, för att sedan stabiliseras på en lägre nivå när antalet personer i DNA-registret uppgår till cirka 200 000. Även antalet spår, i synnerhet från mängdbrott, kommer sannolikt att öka kontinuerligt i takt med att polisen utvecklar sina arbetsmetoder.

Förutom DNA-analyser arbetar enheten med allmänbiologiska undersökningar (se avsnitt 6.2.3). Tidigare har man även utfört analyser av textilfibrer. Dessa görs dock numera av kemi- och teknikenheten (se avsnitt 6.3.2).

Enheten arbetar inte bara med undersökningar och analyser. Man genomför dessutom utbildningar, arbetar med metodutveckling och bedriver forskning. Metodutveckling och forskning är verksamheter som visserligen är av relativt begränsad omfattning, men som enheten önskar utveckla och stärka. Enheten samarbetar med Rättsmedicinalverkets rättsgenetiska avdelning i fråga om en plan för katastrofinsatser.

Privata uppdragsgivare svarar för cirka 20–30 DNA-ärenden och 10–20 allmänbiologiska ärenden per år.

6.2.2 Mängdbrottsgruppen

Fördelningen av ärenden mellan mängdbrottsgruppen och grupperna för grova brott görs genom en gemensam mottagningsstation. Knappt 70 procent av ärendena med spår avser mängdbrott. Mängdbrottsgruppen handlägger ärenden som avser bl.a. stölder och bostadsinbrott. Förutom brottsrubriceringen kan även graden av komplexitet avgöra om ärendet skall handläggas av mängdbrottsgruppen eller någon av grupperna för grova brott. Mängd-

brottsgruppens ärenden hanteras genom ett stationssystem och har inte någon namngiven person som handläggare.

Spårprov från brottsplatser kan vara t.ex. fläckar på kläder eller saliv på cigarettfimpar och flaskor som polisen vet eller har anledning att anta att det finns spår av DNA på. I vissa fall har polisen funnit de biologiska spåren och skickat in dem till SKL, medan det i andra fall är enhetens personal som söker efter spår på material och föremål som polisen har tagit med från brottsplatsen. I mängdbrott är det vanligt att polisen själva söker och säkrar spår. I en del fall har polisen "topsat" t.ex. glas och flaskor och skickat in "topsen" för analys. Mängdbrottsgruppen kan i arbetet med spår-sökning sköta flera ärenden samtidigt i ett och samma rum.

När potentiella biologiska spår har upptäckts gör man oftast en förprovning som kan bekräfta om det finns ett spår och dessutom ge en indikation på vad det är för slags spår. Förprovningen görs med biokemiska eller mikroskopiska metoder som skiljer sig åt beroende på om man vill ha bekräftat förekomsten av blod eller sädesvätska. Vid andra biologiska spår gör SKL inte någon förprovning. När det gäller hårstrån avgörs initialt om det handlar om hår från en människa eller ett djur.

Sedan spåret hittats och eventuellt genomgått en förprovning klipps materialet ned i ett provrör. Därefter görs en digital beställning av DNA-analys till extraktions- och typningsgrupperna (se avsnitt 6.2.4 och 6.2.5) med den metod för utvinning av DNA som lämpar sig bäst i det enskilda fallet.

När extraktionsgruppen och typningsgruppen är klara med sitt arbete återkommer handläggningen av ärendet till mängdbrottsgruppen eller någon av grupperna för grova brott (se avsnitt 6.2.6).

6.2.3 Grupperna för grova brott

Grupperna för grova brott handlägger ärenden som avser bl.a. mord, våldtäkt och rån. I dessa fall förekommer normalt prover från målsägande och misstänkta personer. Drygt 30 procent av ärenden med spår handläggs av grupperna för grova brott. Dessa ärenden sköts individuellt och minst två personer är ansvariga för handläggningen.

I regel hanteras endast ett ärende åt gången eftersom det ofta finns flera olika material i ett och samma fall. Man gör omfattande sökningar av spår, t.ex. efter blod, sperma, saliv, snor, urin och hår

på bl.a. kläder, mattor, flaskor och cigarettfimpar. För att upptäcka eventuella fläckar och spår granskar enheten det insända materialet okulärt och med hjälp av fluorescerande eller absorberande ljus. Det förekommer även att polisen säkrar spår, t.ex. blodfläckar på golv. Förprovning av funna spår och beställning av DNA-analys görs på samma sätt som beskrivits för mängdbrottsgruppen. Vid utredningar av grova brott undersöks betydligt fler spår än vad som är fallet vid ett mängdbrott och det finns fler analysmetoder att välja mellan.

Utöver de vanliga DNA-analyserna handlägger de tre grupperna för grova brott även olika typer av specialanalysärenden. Med specialanalyser avses bl.a. ärenden som kräver särskilda metoder beroende på att mängden DNA i spåret är liten. En typ av specialanalys är LCN (low copy number), där mycket små mängder vanligt kärn-DNA undersöks. Utanför cellkärnan finns vidare s.k. mitokondrie-DNA och analyser av detta kan göras i spår med för liten mängd kärn-DNA. Både LCN-tekniken och analysen av mitokondriellt DNA ställer högre krav på hanteringen av material och processer än vanliga DNA-undersökningar.

Analyser av mitokondriellt DNA görs dock inte vid biologienheten. Detsamma gäller analyser av djur-DNA. Antalet ärenden per år är så lågt att SKL har bedömt det vara mer effektivt att remittera dessa till externa laboratorier.

Ytterligare en typ av specialanalys avser komplicerade blandbilder, d.v.s. fall där spår innehåller DNA från flera olika personer. Specialanalyserna omfattar även allmänbiologiska undersökningar som överhuvudtaget inte avser analys av DNA. Sådana ärenden kan gälla undersökningar av allt från t.ex. jord och växtrester till magsäcksinnehåll. Även undersökningar av stänkbilder av blod hör till specialanalyserna.

6.2.4 Extraktionsgruppen

Tidigare bestod de flesta jämförelseprover av blodprov i EDTA-rör. Numera "topsas" i stället som regel den person som skall lämna ett DNA-prov. Provet avsätts därefter på ett FTA-papper som binder DNA. Jämförelseproverna avser oftast personer som är misstänkta för brott och som enligt 28 kap. rättegångsbalken kan tvingas lämna prov, men de kan också avse målsägande som frivilligt lämnat prov. Under vissa förutsättningar (se avsnitt 6.2.1)

kan prover numera tas från målsägande och andra personer även utan samtycke. Hanteringen av salivprov på FTA-kort är i hög grad automatiserad, i såväl den laborativa som den administrativa delen. Cirka 85 procent av proverna går rakt igenom det specialanpassade ärendeflödet.

Till skillnad från jämförelseproven kommer spårproven till extraktionsgruppen efter handläggning vid mängdbrottsgruppen eller någon av grupperna för grova brott.

Det finns olika metoder för att utvinna DNA. Den metod som används i cirka 75–80 procent av fallen går i huvudsak till på följande sätt². Man tillsätter vatten i syfte att lossa cellerna från materialet, varefter provet skakas om med hjälp av en skakmaskin. Provet centrifugeras, vilket gör att cellerna samlas i en liten klump i botten av röret. Sedan man tillsatt Chelex-kulor värms provet i ett värmeskåp. Resultatet av detta är att cellernas och cellkärnornas väggar förstörs och själva DNA:t friläggas. Extraktionen utförs manuellt.

Vid den efterföljande kvantifieringen tar man reda på hur mycket DNA provet innehåller. Det är viktigt att man i analysen använder en lagom mängd DNA, vilket normalt innebär mellan 80 och 100 cellers DNA. En för liten mängd DNA kan av naturliga skäl göra det svårt att få ett tillräckligt bra resultat. Även en för stor mängd DNA kan dock göra analysen otillförlitlig. Om koncentrationsberäkningen visar att mängden DNA är för knapp, eller att det inte finns något DNA överhuvudtaget, blir provet inte föremål för ytterligare analys. Kvantifieringen utförs med dispenseringsrobotar och instrument för realtids-PCR.

Sedan koncentrationen DNA beräknats skall STR-områdena (se avsnitt 4.7.3) kopieras. Biologienheten analyserar tio sådana områden samt området för könsbestämning. Man kopierar genom att blanda provet med en PCR-mix och placera blandningen i en PCR-maskin. Maskinen utsätter därefter provet för tre bestämda temperaturändringar. Genom en sådan cykel dubblas antalet kopior av STR-fragmenten. Normalt utsätts ett prov för 28 cykler och på detta sätt framställs cirka 100 miljoner kopior under en tid av ungefär tre timmar. Kopiorna är markerade med det fluorescerande färgämne som ingår i PCR-mixen, vilket gör det möjligt att identifiera dem vid den slutliga utläsningen.

² Beskrivningen är i huvudsak hämtad från SKL:s tidning Kriminalteknik, nr 1 år 2005

PCR-metoden är snarlik kroppens egen DNA-process vid cell-delning. Kopieringen är exakt, vilket är en nödvändighet för att den med framgång skall kunna användas vid en kriminalteknisk analys.

6.2.5 Tynningsgruppen

Sedan extraktionsgruppen avslutat sitt arbete tar tynningsgruppen vid. Kopiorna av STR-fragmenten sorteras och separeras från varandra med en metod som benämns kapillärelektrofores. Provet placeras i en DNA-typbestämningsmaskin som med en stark elektrisk spänning får fragmenten att med olika hastigheter röra sig upp genom 16 tunna rör (kapillärer). De kortare fragmenten rör sig snabbare än de längre. I slutet av kapillärerna finns en detektor som läser av när STR-fragmenten passerar.

Resultatet av detektorns avläsning visas som toppar på kurvor i ett elektroferogram. Genom dataprogrammet *GeneMapper* översätts kurvornas toppar till de sifferkombinationer som utgör själva DNA-profilen. Tillsammans med egenutvecklade lösningar i *Excel* och i ärendehanteringssystemet utgör programmet ett expertsystem för automatisk granskning av alla resultat. Vissa grundläggande kontroller görs manuellt för att upptäcka eventuella tekniska problem.

6.2.6 Den fortsatta hanteringen

Jämförelseprover tagna från andra än skäligen misstänkta personer får endast jämföras inom ett och samma ärende. Jämförelseprover tagna från skäligen misstänkta personer får dessutom registreras i utredningsregistret och därmed jämföras med spårregistret. Om personen i fråga döms till en annan påföljd än böter registreras senare DNA-profilen i DNA-registret.

För spårprover får mängdbrottsgruppen eller grupperna för grova brott ibland besked från extraktionsgruppen att det inte är möjligt att utvinna en tillräckligt stor mängd DNA. Det gäller främst spårprover som säkrats där man antagit att det kan förekomma sekret. I dessa fall kan det bli aktuellt att undersöka spåren med LCN-teknik. I de flesta fall får de dock resultat från tynningsgruppen i form av en DNA-profil. Ärenden utan jämförelseprov från personer redovisas till uppdragsgivaren genom att denne

underrättas om huruvida spåret har registrerats i spårregistret eller inte.

Jämförelse av DNA-profiler görs med en sökmotor (CODIS, Combined DNA Index System) som är utvecklad av FBI. Om det blir en träff i något av de tre registren skickas en träffrapport till de berörda polismyndigheterna.

Grupperna för grova brott gör jämförelser mellan personer och spår inom sina respektive ärenden. I dessa ärenden är det vanligt att handläggningen tar lång tid och att det kommer in nya spår från polisen i flera omgångar.

6.3 Kemi- och teknikenhetens verksamhet

6.3.1 Inledning

Kemi- och teknikenheten är i stor utsträckning verksam inom den traditionella kriminaltekniken. Enheten har drygt 50 medarbetare, indelade i fem grupper. *Gruppen för spår och teknisk brand* genomför bl.a. jämförande undersökningar av skoavtryck och verktygsspår, mekaniska undersökningar av lås och nycklar samt sammanpassande undersökningar av t.ex. plastpåsar och tejper. Man arbetar dessutom med tekniska brandfrågor. *Kemigruppen* analyserar främst kemisk sammansättning i material som glas, färg, plast, lim, explosiva ämnen och tårgas. *Gruppen för brandkemi, miljö och olja* har hand om olje- och miljöanalyser samt undersökningar som avser brand orsakad av brännbar vätska. *Fingeravtrycksgruppen* använder kemiska och fysikaliska metoder för att framkalla och identifiera fingeravtryck. *Vapengruppens* främsta arbetsuppgift är att undersöka vapen och ammunition som misstänks ha förekommit i samband med brott. Man ansvarar också för skrotning av vapen.

De som anställs vid kemi- och teknikenheten har varierande bakgrund. Inom den kemiska delen av verksamheten är de flesta akademiker med kemisk inriktning, medan de som arbetar i de tekniska disciplinerna antingen har högskoleutbildning till t.ex. maskiningenjör eller ämneskunskap inom ett särskilt område, exempelvis vapen eller el. För att få hantera ärenden självständigt krävs att man genomgår internutbildning under sex månader till två år.

Utöver undersökningsverksamheten utbildar man bl.a. åklagare, utredningsmän och tekniker i sina kriminaltekniska discipliner. Enheten är också representerad i flera europeiska samarbetsprojekt.

6.3.2 Gruppen för spår och teknisk brand

Gruppen för spår och teknisk brand utför en mängd olika undersökningar och analyser av traditionell kriminalteknisk karaktär. Man jämför verktygsspår som har säkrats vid brottsplatser med verktyg som har beslagtogs från personer misstänkta för brott, eller med spår från andra brottsplatser. Verktygsspår från brottsplatser kan säkras på olika sätt. Ibland har det gjutits av, medan man i andra fall har tagit med föremålet med spåret från platsen och skickat det till SKL. Undersökningarna görs med hjälp av ett jämförelsemikroskop, där ett spår och ett jämförelseavtryck kan studeras bredvid varandra och där de kan vridas och belysas individuellt på var sitt objektbord. Man jämför också skoavtryck från brottsplatser med skor som tillvaratogs från misstänkta personer, eller med avtryck från andra brottsplatser. Åtta personer arbetar med verktygsspår och skoavtryck. Andra undersökningar av liknande slag avser fotavtryck och avtryck från handskar eller däck.

Gruppen undersöker även bl.a. plastpåsar och tejpbitar för att utröna om de har suttit på samma rulle. Även papper, glas och billacker kan bli föremål för spåranalys. Lås och låsanordningar granskas i syfte att avgöra om någon har dyrkat upp dem eller om de varit låsta vid ett visst tillfälle. Skador på kläder och andra textilmaterial undersöks för att fastställa hur skadan har uppstått och vilket slags föremål som har orsakat den. Man har också en del mer ovanliga ärenden, som t.ex. undersökningar av misstänkta myntförfalskningar. Gruppen har vidare tagit över jämförelseanalyser av t.ex. textilfibrer från biologienheten (se avsnitt 6.2.1).

Gruppen arbetar vidare med bildjämförelser. Man granskar därvid personer eller föremål från fotografier och videoupptagningar (se även avsnitt 6.5.4).

Två av gruppens medarbetare är sysselsatta främst med tekniska brandfrågor. De har till uppgift att avgöra om det är möjligt att utesluta att en brand har orsakats av ett elektriskt fel eller en annan defekt i maskiner och material av olika slag. Vid en misstänkt mordbrand är det av stor vikt att kunna utesluta andra brand-

orsaker. Man undersöker exempelvis kablar, elspisar, tvättmaskiner och TV-apparater i detta syfte. Ofta genomförs undersökningarna direkt på brandplatsen.

Gruppen arbetar även med att fastställa brandförlopp, där man i ett särskilt brandrum kan rekonstruera bränder. Man utför undersökningar också för att fastställa om en brand har orsakats av en glödande cigarett eller om skador på kläder och andra föremål har orsakats av brand. En del av den tekniska brandverksamheten avser privata uppdrag, företrädesvis från försäkringsbolag, och det förekommer uppdrag även från andra länder, främst Norge. De kemiska analyser som en brand kan föranleda, som t.ex. undersökningar av misstänkta petroleumprodukter, görs dock inte av gruppen för spår och teknisk brand, utan av gruppen för brandkemi, miljö och olja (se avsnitt 6.3.5).

Man har hand om undersökningar av elektrisk utrustning även i andra sammanhang än i anslutning till brandutredningar. Gruppen granskar t.ex. laserstörare och radarvarnare i trafikrelaterade ärenden samt andra elektriska apparater i samband med arbetsplatsolyckor eller mordförsök.

6.3.3 Kemigruppen

Kemigruppen undersöker bl.a. glas och färg som hittas efter trafikolyckor och inbrott. En stor del av arbetet består av jämförelseanalyser. Man analyserar färgavsättningar på ett inbrottsverktyg för att klarlägga om färgen är densamma som från en dörr, en bil eller ett kassaskåp som har brutits upp. Färgflagor som påträffats i samband med en smitningsolycka jämförs med färgen på en misstänkt bil. Undersökningar kan också avse glaspartiklar som hittats på en misstänkt persons kläder, där man jämför dessa med glaset från en sönderslagen ruta.

Till skillnad från spårgruppens analyser (se avsnitt 6.3.2) undersöker kemigruppen främst materialets kemiska sammansättning eller fysikaliska egenskaper. Det är således inte i första hand fråga om att formmässigt försöka passa ihop glasbitar eller färgflagor. Färgundersökningar inleds dock med en granskning i mikroskop. Kan man då notera att materialen stämmer överens i fråga om bl.a. färgnyans, konsistens, kornighet samt antalet skikt och tjockleken på dessa, går man vidare med kemiska analyser. Vid undersökningar

av glaspartiklar kan man jämföra såväl fysikaliska egenskaper som kemisk sammansättning.

Gruppen utför även jämförande undersökningar av beslagtaget material från misstänkta personer med t.ex. lim på kuvert eller färger som har använts vid klottring. Man analyserar pulver och vätskor med okänd funktion och kemisk sammansättning. Vidare utför man kemiska undersökningar i miljöärenden som inte är olje-relaterade. Gruppen har en omfattande instrumentpark med bl.a. svepelektronmikroskop, masspektrometrar och gaskromatografer.

En annan del av kemigruppens verksamhet är undersökningar av explosiva ämnen. När sprängmedel har använts i samband med brott undersöker man explosionsrester på kemisk väg för att avgöra vilka slags ämnen det är fråga om. Analyser kan även avse kläder och andra föremål som kan knytas till misstänkta personer, i syfte att fastställa om det på materialet finns explosivrester av samma typ som har använts vid brottet. Man undersöker också icke detonerade explosiva ämnen, som ibland är hemtillverkade, och bedömer vilken skadeverkan de skulle ha vid en explosion.

Analyser utförs på misstänkt tårgas i sprayanordningar för att utröna om dessa faller under vapenlagens bestämmelser. Man utför vidare analyser för att upptäcka eventuell förekomst av tändsatspartiklar på händerna på en person som misstänks ha avlossat ett visst vapen. Gruppen kan dessutom undersöka vapen i syfte att avgöra hur lång tid som förflutit sedan det senast avlossades.

Kemigruppen undersöker därutöver sedlar som misstänks vara färgade av sådan sedelskyddsfärg som används vid värdetransporter och i annan hantering av pengar. I detta avseende är man verksam inte endast i den operativa ärendehantering, utan testar även nya färgers infärgningsförmåga och tvättäkthet. Andra typer av undersökningar är jämförande bläckundersökningar samt relativ åldersbestämning av kulpennpasta.

6.3.4 Fingeravtrycksgruppen

I fingeravtrycksgruppen ingår sammanlagt tio personer, varav sju huvudsakligen arbetar med framkallning av spår och tre med identifiering. SKL har under lång tid arbetat med framkallning av fingeravtryck. Identifieringar har man dock utfört endast sedan slutet av år 2003.

Den svenska fingeravtryckshanteringen är uppdelad på många aktörer. I de flesta fall framkallas och identifieras avtrycken inte vid SKL. I likhet med vad som gäller inom en del andra kriminaltekniska discipliner har flertalet av polisens tekniska rotlar möjlighet att själva framkalla avtryck. Rotlarna i Stockholm, Göteborg och Malmö kan dessutom själva genomföra identifieringen. Den huvudsakliga identifieringsverksamheten bedrivs i övrigt vid Rikskriminalpolisens (RKP) ID-rotel. Det är således främst till RKP som polisen skickar sina framkallade avtryck för identifiering. I detta avseende skiljer sig fingeravtryckshanteringen från övriga kriminaltekniska discipliner.

Fingeravtrycksgruppen får inga ärenden som endast avser identifiering. När man ges i uppdrag att framkalla och identifiera fingeravtryck beror detta i regel på att det material som avtrycken är satta på redan finns hos laboratoriet av andra skäl, t.ex. i anledning av ett narkotikaärende. I konsekvens härmed ingår 90 procent av undersökningarna i s.k. samarbetsärenden, vilket innebär att även andra enheter och grupper inom SKL är inblandade i hanteringen av materialet. Gruppens arbete tar vanligen vid när de andra enheterna är klara. Detta på grund av att de flesta framkallningsmetoder är förstörande, d.v.s. gör andra analyser och undersökningar av materialet svårare eller t.o.m. omöjliga.

Fingeravtrycksgruppen framkallar dock inte avtryck endast när materialet ändå finns hos laboratoriet för andra undersökningar. Man anlitas också i fall med avtryck som är särskilt svåra att framkalla och som SKL har mer avancerade metoder än de tekniska rotlarna för att kunna ta fram.

Fingeravtryck säkras på brottsplatser ofta genom pensling med kolpulver eller järnfilspånpulver, varefter spåret tejpas och placeras på ett spårkort. Beroende på underlag kan även avgjutningar förekomma. Vanligt är vidare att föremål som misstänks ha avtryck tas med från brottsplatsen. Därefter undersöks föremålen och eventuella spår framkallas.

SKL har cirka 15 olika kemiska eller fysikaliska metoder för att framkalla avtryck. Ett par av dem finns tillgängliga hos samtliga polisens tekniska rotlar, medan förutsättningar för andra endast finns hos de större rotlarna. Några metoder är SKL ensamt om i landet. Ofta framkallas avtrycken genom en kombination av olika metoder. Vilken eller vilka man väljer beror på underlag, färg och andra betingelser under vilka avtrycket tillkommit. Eftersom de framkallade avtryckens kvalitet varierar, bedömer gruppen vilka

avtryck som kan förväntas vara möjliga att identifiera. Därefter fotograferas avtrycken av SKL:s fotografer (se avsnitt 6.5.4), som har olika tekniker att få avtrycken att bli så tydliga som möjligt.

Därefter tar identifieringen vid genom att avtrycket sparas och registreras i AFIS (Automated Fingerprint Identification System). Finns det en misstänkt gärningsman i ärendet jämförs avtrycket manuellt med dennes fingeravtryck. I annat fall, under förutsättning att avtrycket är av tillräckligt hög kvalitet för att sökas i AFIS, gör man en datoriserad sökning i systemet. Sökningen resulterar i en träfflista över de 30 bäst överensstämmande avtrycken. Därefter jämförs avtrycket manuellt med de kandidater som AFIS gett. Det krävs alltid en manuell granskning; sökningen i AFIS kan inte leda till en träff med fullständig precision.

Vid den manuella granskningen placeras avtrycket och den s.k. daktningen (avtrycket i registret) bredvid varandra på datorskärmen för att underlätta närmare jämförelse. Jämförelsen görs efter en noggrann, förutbestämd systematik och avser såväl vissa, särskilda detaljer som helhetsbilden av avtrycket. Bedömningen sker på vetenskapliga grunder samt kräver både utbildning och tre till fyra års praktisk träning. En av dem som arbetar med identifiering är certifierad av det nordiska samarbetsorganet Nordakt och ytterligare en kommer sannolikt att certifieras under 2006. Alla identifieringar görs dessutom av två personer oberoende av varandra.

I 28 kap. 14 § rättsgångsbalken och förordningen (1992:824) om fingeravtryck m.m. finns bestämmelser om i vilka fall fingeravtryck skall tas. Bestämmelser om fingeravtrycks- och signalementsregister finns i 29–31 §§ polisdatalagen (1998:622). Enligt 6 kap. 1 § i Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om fingeravtryck och fotografering³ skall fingeravtrycket skickas till RKP:s ID-rotel. Det är RKP som för det rikstäckande fingeravtrycksregistret.

6.3.5 Gruppen för brandkemi, miljö och olja

Som nämnts i avsnitt 6.3.2 arbetar gruppen för spår och teknisk brand med att undersöka om elektriska fel kan uteslutas som orsak till brand samt att fastställa brandens förlopp. De kemiska undersökningarna genomförs dock av gruppen för brandkemi, miljö och

³ RPSFS 2005:12 (FAP 473-1)

olja. Gruppen består av nio personer, varav tre huvudsakligen utför kemiska analyser i samband med bränder.

Analysernas syfte är att försöka påvisa och identifiera brännbara vätskor i brandrester. I de flesta anlagda bränder har petroleumprodukter som t.ex. bensen, lacknafta, fotogen eller tändvätska använts. Finns det misstanke om att en brand är anlagd skickas brandrester till SKL för undersökning. På olika sätt analyserar gruppen materialet, för att fastställa om brandresterna innehåller spår av t.ex. bensen eller tändvätska.

Man arbetar även med brandrekonstruktioner samt undersöker vätskors och oljors självuppvärmande förmåga eller andra brandegenskaper. Andra återkommande undersökningar syftar till att identifiera brandskadade föremål, exempelvis s.k. plastsmältor, och fastställa om skador eller fläckar på kläder är orsakade av brand. I förekommande fall undersöker man också bl.a. kläder och skor från misstänkta gärningsmän, för att utreda om där förekommer brännbara vätskor. Gruppen efterfrågas även för provtagning och rådgivning på brandplatser.

Fyra personer handlägger olje- och miljöärenden. Ungefär en tredjedel av dessa ärenden kommer från Kustbevakningen och avser analyser av oljor från utsläpp till sjöss, där den utsläppta oljan jämförs med misstänkta källor. Inledningsvis gör man en screeninganalys av alla prover med gaskromatografi. Om den inledande jämförelsen leder till ett positivt resultat går man vidare med mer ingående undersökningar, där bl.a. oljans biomarkörer jämförs. I övrigt undersöker man även bl.a. vegetabiliska oljor, vapenfett och glidmedel samt engageras vid utredningar om bränslestölder.

Alla miljöärenden avser dock inte oljeanalyser. Det förekommer också undersökningar av bl.a. fat med misstänkt kemiskt avfall eller andra farliga ämnen. I detta avseende finns det inte alltid någon skarp gräns mot de analyser som kemigruppen och DAG-gruppen utför (se avsnitt 6.3.3 och 6.4.4). SKL:s miljöbrottsamordnare är placerad i gruppen för brandkemi, miljö och olja.

6.3.6 Vapengruppen

Vapengruppen består av 13 personer som huvudsakligen arbetar med forensiska undersökningar av vapen och ammunition. Man utför undersökningar som syftar till att fastställa bl.a. om kulor och hylsor härrör från ett visst vapen och om ett vapen som har tagits i

beslag i samband med brott har använts vid tidigare ouppklarade brott. Man gör också skjutavståndsbedömningar i ett särskilt skjutavståndslaboratorium. I detta avseende samarbetar man med rättsläkarna vid Rättsmedicinalverket, som inom ramen för sitt uppdrag också kan behöva bedöma skjutavstånd.

Vid förfrågan kan gruppen assistera vid brottsplatsundersökningar och delta i rekonstruktioner. Ofta är det då fråga om att tillsammans med polisen försöka fastställa de avlossade skottens riktning och vinklar.

Vapengruppen undersöker föremål även i syfte att fastställa om de omfattas av vapenlagens bestämmelser. Man analyserar och tolkar betydelsen av tändsatspartiklar på t.ex. kläder samt granskar defekter och fel i samband med vapensprängningar och andra olyckshändelser, i samband med t.ex. jakt.

Bedömningar av hur föremål förhåller sig till vapenlagstiftningen görs också vid flera av polismyndigheterna i landet. De stora tekniska rotlarna har dessutom utrustning och övriga förutsättningar för att utföra provskjutningar, och skickar kulor och hylsor till vapengruppen för undersökning och jämförelse i IBIS-systemet (se nedan). Den tekniska roteln i Göteborg gör därtill egna skjutavståndsbedömningar.

SKL samarbetar med norska och danska myndigheter kring det databaserade registret IBIS, som innehåller uppgifter om kulor och hylsor som har tagits tillvara i samband med brott. Genom att söka i IBIS får man en träfflista över de tidigare registrerade kulor och hylsor som bäst stämmer överens med den aktuella kulan eller hylsan. Precis som vid fingeravtrycksundersökningar krävs dock alltid en manuell granskning av de förslag till träffar som IBIS ger.

Utöver forensiska undersökningar har man numera också till uppgift att sköta skrotning och övrig hantering av flertalet vapen samt ammunition som förverkats eller lösts in i Sverige. Gruppen handhar cirka 17 000 vapen per år inom ramen för detta uppdrag. En annan viktig uppgift för vapengruppen är att utöka och förvalta referenssamlingar av vapen och ammunition.

Eftersom vapengruppens ärenden av naturliga skäl ofta rör grov brottslighet är de ofta s.k. samarbetsärenden, vilket innebär att även andra enheter och grupper inom SKL – t.ex. fingeravtrycksgruppen och biologienheten – arbetar med fallet. Vapengruppen åtar sig allt mer sällan ärenden från privata uppdragsgivare.

6.4 Droghanalysenhetens verksamhet

6.4.1 Inledning

Personalen vid droghanalysenheten arbetar främst med att undersöka material och ämnen som man misstänker innehåller narkotika eller andra typer av droger. De flesta uppdrag avser analys av pulver och läkemedel, men även analyser av växtmaterial som t.ex. cannabis är vanliga. I första hand handlar det om kvalitativa undersökningar, vilket innebär att man analyserar vilka kemiska substanser pulvret innehåller. I en del fall utförs dessutom en kvantitativ undersökning. Resultatet av en sådan analys anger hur stark narkotikakoncentrationen är.

Förutom de kvalitativa och kvantitativa undersökningarna har enheten även s.k. jämförelseärenden. Dessa kan t.ex. leda till att man kan koppla ihop en säljare och en köpare. Vidare undersöker enheten exempelvis hembränd sprit, dopningspreparat och gifter i olika typer av material. Droghanalysenheten har dessutom ansvaret för tekniken kring alkoholutandningsprov.

Droghanalysenheten har cirka 50 medarbetare, fördelade på fyra grupper. De flesta har akademisk utbildning med kemisk inriktning eller är biomedicinska analytiker. Det förekommer dock även biologer och ingenjörer. Kemisterna svarar för utredningsärenden och skriver sakkunnigutlåtanden. De biomedicinska analytikerna utför enmansärenden som resulterar i analysbesked. Droghanalysenhetens verksamhet växer konstant.

6.4.2 Narkotikagrupperna 1 och 2

De båda narkotikagrupperna handlägger ärenden som avser kvalitativa och kvantitativa undersökningar av misstänkt narkotika. De består av sammanlagt cirka 20 personer som analyserar olika former av pulver, vätskor, tabletter och växtmaterial. Analyserna kan även avse s.k. riskmaterial, som t.ex. substanser eller blandningar som hittats i anslutning till någon som har injicerat, i syfte att fastställa vad personen i fråga har intagit. Man utför dessutom s.k. spåranalyser; undersökningar av t.ex. påsar, vågar, kläder och pengar för att klarlägga om där finns spår av något narkotiskt preparat. Verksamheten är tämligen storskalig; grupperna gör cirka 1 500 analyser per vecka. Vid större beslag tar man stickprov, vilket innebär att man inte behöver analysera hela partiet.

Pulver som misstänks vara narkotika analyseras normalt med ett av de GC-IRD-instrument som enheten har. Genom gaskromatografi (GC) separeras de substanser som ingår i materialet. Därefter identifieras de aktuella komponenterna med infraröd detektor (IR). Den kemiska substansen illustreras därvid genom en kurva, som går igenom en datoriserad jämförelse med de referenskurvor för kända droger som finns i enhetens referensbibliotek. När jämförelsen leder till en ”träff” granskas denna manuellt. I fall med mycket små mängder narkotika kan sådan påvisas genom gaskromatografi med mass-selektiv detektor (GC-MSD). Narkotikagrupperna använder sig därutöver av andra, kompletterande analyser.

Amfetamin i pulverform är den vanligast förekommande drogen som inkommer till SKL. Andra droger i pulverform som påträffas i relativt stor utsträckning är heroin och kokain.

Tabletter som t.ex. ecstasy, bensodiazepiner och läkemedel i övrigt analyseras med samma metoder som pulver. Är det fråga om läkemedel som är registrerade i Sverige gör man dock bedömningar även utifrån yttre kännetecken som färg, vikt, höjd, diameter och prägling. Man handlägger vidare ärenden som rör läkemedelsförfalskning.

Analys av misstänkt cannabis eller cannabisarts utförs på ett annat sätt än pulver och läkemedel. Man börjar med att undersöka materialet i mikroskop, för att därefter gå vidare med tunnskikt-kromatografi (TLC).

Kvantitativa analyser av t.ex. amfetamin, heroin och cannabis, som syftar till att bestämma narkotikakoncentrationen, utförs när uppdragsgivaren har begärt detta eller när partiet är av en viss omfattning. För amfetamin handlar det om 200 gram, för kokain 50 gram och för heroin 20 gram. Cannabis analyseras på detta sätt vid en mängd om minst 2 kilo eller en hel ”kaka”. Gränserna är som regel satta utifrån sin straffrättsliga relevans.

Resultatet av vissa kvalitativa analyser kan naturligtvis bli att den substans som undersökts saknar referens, d.v.s. att det är fråga om en ny substans. Narkotikagrupperna spelar mot denna bakgrund en viktig roll när det gäller att upptäcka nya droger och göra statsmakten och andra myndigheter uppmärksamma på att preparaten förekommer på marknaden.

Från och med år 2006 räknar droganalysenhetens narkotikagrupper med att successivt avlastas vissa ärenden. Är beslaget så begränsat att brottet normalt är att betrakta som ringa kan polisen själv utföra en snabbtest av materialet. Enheten räknar därför med

en minskning med cirka 1 000 ärenden under år 2006. I förlängningen bedöms på detta sätt cirka 3 000 ärenden årligen kunna hanteras av polisen i stället för av SKL.

6.4.3 Jämförelsegruppen

Jämförelsegruppen består av 17 personer som utför analyser som syftar till att fastställa samband mellan olika beslag och partier av narkotika. Man genomför undersökningar för att avgöra om materialen har samma kemiska profil. När det gäller amfetamin kan man med gaskromatografi analysera de föroreningar som alltid uppstår vid tillverkningen för att se om de stämmer överens. På motsvarande sätt jämför man "brunt" heroin. Jämförelseanalysen kan t.ex. leda till att man kan koppla ihop säljare och köpare, eller vara till nytta vid utredning av s.k. narkotikahärvor. Jämförelseanalyser görs när uppdragsgivaren begär detta och kan vid SKL utföras på amfetamin, "brunt" heroin och cannabisharts. Analyserna redovisas i sakkunnigutlåtanden som används som bevis i domstol.

Vid jämförelse mellan två eller flera olika beslag utförs analyserna samtidigt. Den kemiska analysen görs genom gaskromatografi. Med stöd av särskilda dataprogram illustreras därefter beslagens kemiska sammansättning. Den slutliga granskningen och jämförelsen görs manuellt av två handläggare oberoende av varandra.

Jämförelsegruppen utför även s.k. klassificeringar (profileringar), som skiljer sig från de vanliga jämförelserna. Den kemiska analysen är densamma, men analysdata läggs in i en databas och jämförs med tidigare analyserade beslag. Olika databearbetningsmetriker används och s.k. träffar granskas manuellt. Beslag som befins höras samman rapporteras som länkar. Processen tar kortare tid än en jämförelseanalys och resultatet kan ge en indikation om huruvida olika beslag har en gemensam tillverkningsbakgrund (tillverkningsbetingelser, recept m.m.), som i förening med annan underrättelseinformation kan ge upplysning om geografiskt ursprung.

Klassificeringarnas utfall används dels som operativ underrättelseinformation i enskilda brottsutredningar, dels i mer övergripande kartläggningar av narkotikamarknaden. Eftersom analyserna utförs vid olika tidpunkter och med skilda analysinstrument har en klassificeringsundersökning inte samma precision som en

jämförelseanalys. Av den anledningen används resultatet aldrig som grund för ett sakkunnigutlåtande att presentera som bevis i domstol. SKL gör klassificeringar av amfetamin, ”brunt” heroin och cannabisharts.

I viss utsträckning bedrivs gruppens arbete i samarbete med forensiska laboratorier i andra länder. Som exempel kan nämnas att man tillsammans med f.n. tre andra EU-länder har upprättat en gemensam databas för profilering av amfetamin. SKL utför därtill klassificeringsanalyser åt sex andra EU-länder.

Gruppen involveras också i arbetet med att undersöka misstänkta tillverkningslaboratorier (om det är fråga om GHB är det i stället DAG-gruppen som anlitas, se nästa avsnitt). Syftet med sådana undersökningar kan vara att avgöra om det har förekommit tillverkning, vilken narkotika som har framställts och hur mycket samt vilken metod som har använts.

6.4.4 DAG-gruppen

DAG-gruppen består av 16 personer som är indelade i fyra undergrupper. Förkortningen DAG står för dopning, alkohol och gift. Alkoholdelen innefattar dels analyser av misstänkt illegalt tillverkad alkohol, dels kontrollenheten, vars verksamhet rör bevisinstrument för alkoholutandningsprov (*Evidenzer*).

Dopningsgruppen analyserar dopningspreparat i form av tabletter, kapslar, ampuller eller vätskor, vanligtvis med samma metoder som narkotikagrupperna genomför sina undersökningar. I likhet med läkemedelsanalyserna kan ibland yttre kännetecken användas för att identifiera preparatet. Dopningsärendena är de som ökar mest inom DAG-gruppens verksamhetsfält. *Alkoholgruppen* arbetar med att analysera sprit och mäsik som misstänks vara illegalt tillverkad. I de fall spritlösningen är klar avgör man alkoholhalten genom högkvalitativ densitetsmätning (DMA). Vid analys av mäsik används i stället gaskromatografi med flamjonisationsdetektor (GC-FID). Gruppen undersöker också teknisk sprit, tillverkningsföroreningar i hembränd sprit och misstänkta förfalskningar, genom att jämföra den eventuella förfalskningen med originalet.

Giftgruppen handhar ärenden som avser misstanke om gifter och droger i mat eller dryck samt illegal tillverkning av GHB. Man undersöker vidare bl.a. okända ämnen och bekämpningsmedel i varierande material. Därutöver kopplas gruppen in i ärenden som

rör vattenprovtagningar samt miljöbrott. Eftersom undersökningsmaterialen varierar och ofta är förhållandevis komplexa är provupparbetningen av stor betydelse för analysarbetet. Provupparbetningar och analysmetoder skiljer sig åt beroende på vilket material – t.ex. öl, jord eller mat – som skall undersökas och vilken substans som misstänks förekomma. Giftgruppen använder sig av de flesta av enhetens analysinstrument. Undersökningarna tangerar ibland de analyser som utförs vid kemi- och teknikenheten (se avsnitt 6.3.3 och 6.3.5).

Kontrollenhetens verksamhet skiljer sig markant från den övriga. SKL äger och hyr ut de instrument som polisen använder för alkoholutandningsprov och har ansvaret för tekniken kring dessa. Enheten har telefonsupport för bevisinstrumentet *Evidenzer* och utför årliga kontroller av utrustningen. Man genomför även utbildningar för de poliser som skall bli instrumentansvariga i systemet.

Om tekniken och systemet kring alkoholutandningsprov ifrågasätts kan dessutom ett ärende i den operativa verksamheten skickas till kontrollenheten för handläggning. Enheten samarbetar i dessa fall med Rättsmedicinalverkets rättskemiska avdelning. På SKL har man kunskap om hur tekniken och utrustningen fungerar. Den rättskemiska avdelningen är däremot bättre lämpad att besvara frågor som rör t.ex. om intag av vissa ämnen kan påverka alkoholkoncentrationen i utandningsluften och frågor som rör s.k. efter-supning, d.v.s. bedöma om den misstänktes alkoholintag kan ha skett efter körningen.

DAG-gruppen samarbetar vidare med den rättskemiska avdelningen när gruppen skall analysera t.ex. ett misstänkt gift som har återfunnits på en brottsplats och den rättskemiska avdelningen samtidigt skall undersöka om samma gift eventuellt kan påvisas i kroppen. Ett samarbete finns även inom området referensmaterial, där ett utbyte av kemiska referenssubstanser har inletts. Det gäller även i viss utsträckning metoder och analystekniker.

6.5 Dokument- och informationsteknikenhetens verksamhet

6.5.1 Inledning

Vid dokument- och informationsteknikenheten arbetar cirka 30 personer, fördelade på tre grupper. *Handstilsgruppen* har hand om

forensiska handstilsundersökningar och erbjuder även utbildning på detta område. För undersökningar av misstänkta förfalskningar av bl.a. sedlar och pass svarar *urkundsgruppen*, som också bedriver utbildningsverksamhet. Den tredje gruppen arbetar främst med forensiska undersökningar avseende informationsteknik. Gruppen är i sin tur uppdelad i fyra undergrupper; IT, bild, ljud och foto.

Dokument- och informationsteknikenheten har även andra uppgifter än de kriminaltekniska. Man arkiverar referenshandlingar som t.ex. ID-handlingar, lotter, casinospelmarker och sedlar. Enligt avtal med Lotteriinspektionen granskar man dessutom tryckerier, lotter och slumpalsgeneratorer samt kontrollerar vinstplaner.

6.5.2 Handstilsgruppen

I handstilsgruppen arbetar fyra personer med olika akademisk bakgrund. Verksamheten har under en tid minskat något i omfattning. En förklaring är att det i takt med den ökade digitaliseringen generellt sett skrivs allt mindre för hand. Polismyndigheterna har inte heller längre några särskilda utredare inom området. Detta kan enligt handstilsgruppen i viss mån ha lett till att dess kompetens och verksamhetens potential inte uppmärksammas i lika stor utsträckning som tidigare.

Uppdragen avser exempelvis bankhandlingar, kvitton, deklARATIONER, testamenten, dagböcker och kontrakt. Det kan också vara fråga om rånarskisser eller kokscheman för narkotika. Granskningen sker normalt med lupp eller med stereomikroskop med zoomoptik. Man undersöker bl.a. handstilens allmänna drag samt storlek, lutning och penntryck. En handstilsanalys kräver därför vanligen en studie av originalhandlingen, även om det också kan fungera med s.k. genomtryckskopior. Med andra typer av kopior – som t.ex. fax – är det emellertid inte möjligt att göra en analys.

Undersökningarna görs normalt i syfte att fastställa eller utesluta att en viss person har skrivit den text som skall analyseras. I regel granskas handlingen av två personer oberoende av varandra. Det bör framhållas att gruppen inte arbetar med grafologi, d.v.s. att analysera personers psykiska egenskaper genom deras skrivstil.

SKL har genom avtal med isländska myndigheter åtagit sig att hantera de isländska handstilsforensiska analyserna. Det förekommer dessutom privata uppdrag från bl.a. Danmark och Estland. Handstilsgruppens verksamhet har inte någon mer omfattande

konkurrens i Sverige. Merparten av gruppens uppdrag kommer från rättsväsendet. Privata uppdragsgivare svarar för cirka 25 procent av gruppens ärenden.

6.5.3 Urkundsgruppen

Urkundsgruppen består av åtta personer som huvudsakligen arbetar med undersökningar av misstänkta förfalskningar. De anställda har varierande bakgrund, i regel dock akademisk utbildning med naturvetenskaplig inriktning. När man anställs går man igenom en intern utbildning om två till tre år. Det finns idag inte någon extern utbildning för undersökningar av misstänkta förfalskningar.

Cirka två tredjedelar av ärendena avser förfalskningar av sedlar. Andra vanligt förekommande dokument är identitetshandlar som t.ex. pass och körkort. Gruppen analyserar även misstänkt förfalskade testamenten, bankhandlingar och lotter. Utöver detta undersöker man dold skrift, kodade kopior, reliefskrift (genomtryckt skrift) och maskinellt framställd skrift, som t.ex. skrift från olika typer av skrivare. De vanligaste frågeställningarna rör äktheten av ett dokument, men det förekommer även komplexa frågor t.ex. angående hela förfalskarverkstäder och kopplingar mellan olika förfalskningstyper.

Många av gruppens undersökningar bygger på jämförelser mellan den misstänkta förfalskningen och den motsvarande äkta handlingen. Man har därför skapat en omfattande referenssamling av pass, ID-kort, körkort och sedlar. Gruppen har dessutom tillgång till ett datoriserat söksystem för resedokument, framför allt pass.

Analyserna görs i stor utsträckning med optiska metoder, där man använder videokameror inom olika våglängdsområden. Gruppen har också olika typer av mikroskop och andra instrument till sitt förfogande. Granskningen är dock manuell och erfarenhetskrävande och bedömningarna är inte datoriserade. Vissa undersökningar kräver kemiska metoder eller andra, mindre vanliga tillvägagångssätt. I sådana fall anlitar gruppen experter från SKL:s övriga verksamhet eller från andra laboratorier.

Vid flertalet ärendetyper undersöks dokumentet av två handläggare. I de enklare ärendena – som ofta avser sedlar – görs dock bedömningen av endast en person. Vissa enklare undersökningar av misstänkt förfalskade dokument görs även vid Migrationsverket, polisen i Stockholm samt i mindre omfattning vid polisens tekniska

rotlar i Göteborg och Malmö. Antalet inkomna ärenden till urkundsgruppen är relativt konstant.

Urkundsgruppen undervisar bl.a. passtekniker, anställda vid Migrationsverket, åklagare, bankpersonal och poliser som är inriktade på dokumentundersökningar. Därutöver bistår gruppen i arbetet med upphandlingar av nya nationella värdehandlingar, som t.ex. pass, genom att upprätta kravspecifikationer och utvärdera anbud. Eftersom urkundsgruppen av naturliga skäl har stor kunskap om hur handlingar bör utformas för att göra dem svårare att förfalska är gruppens synpunkter i detta sammanhang av stort värde.

Urkundsgruppen är representerad i flera olika nationella och internationella samarbetsgrupper.

6.5.4 Gruppen för informationsteknik

Gruppen för informationsteknik är indelad i fyra undergrupper. *Bildgruppen* arbetar med forensiska undersökningar och metodutveckling inom bildområdet. Undersökningarna avser t.ex. teknisk analys av mediabärare och inspelningsutrustning för att eventuellt kunna binda en viss inspelning till en särskild maskin. Man äkthetsanalyserar video- och bildmaterial samt restaurerar skadat material. Den stora mängden bilder från landets övervakningskameror hanteras dock till övervägande del på Rikspolisstyrelsens färgfotolaboratorium.

På ett mer strategiskt plan har SKL och bildgruppen sett över de problem som finns med dagens övervakningssystem och tagit fram rekommendationer och checklistor i syfte att höja upptagningarnas kvalitet, främst i fråga om möjligheten att identifiera personer och föremål. Dessutom försöker man utveckla biometrisk metod, som t.ex. sätt att mäta en persons längd genom att studera bilder. I detta avseende har bildgruppen en koppling till den rättsmedicinska verksamheten. I vissa fall skulle rättsläkare genom att studera t.ex. rörelsemönster kunna bidra till att identifiera personer som förekommer i inspelningar från bl.a. övervakningskameror.

Ljudgruppen gör tekniska analyser av mediabärare och inspelningsutrustning samt restaurerar skadade ljudupptagningar. Man arbetar också med att förbättra hörbarheten hos sådana upptagningar och att föra över inspelningar från en typ av mediabärare till en annan. Dessutom kan man äkthetsanalysera ljudupptagningar på motsvarande sätt som bildgruppen gör inom sitt område. Förutom

hos SÄPO finns denna typ av verksamhet endast vid SKL. Ljudgruppen och SKL arbetar för närvarande inte med talanalyser, d.v.s. identifieringar av personer genom röstinspelningar.

Fotogruppen bistår hela SKL med fotografering. Inom kärnverksamheten rör det sig i huvudsak om dels bilder på undersökningsmaterial, främst fingeravtryck, dels framtagning och förstärkning av spår. Fotograferna används även för att ta bilder till tidningar och föreläsningmaterial samt för att undervisa poliser i fotografi.

Den *IT-forensiska gruppen* arbetar i huvudsak med metodutveckling och består av forensiker, specialister inom olika IT-områden och en koordinator. Avsikten är att polismyndigheternas specialister och IT-brottsroteln vid RKP i första hand skall hantera den operativa verksamheten, medan SKL skall kopplas in endast i mer komplicerade fall.

Operativt undersöker gruppen komplexa IT-system och data-servrar i syfte att t.ex. få fram lagrad information. Man analyserar även okänd elektronik och okända programvaror i syfte att fastställa användningsområde och funktion. Man samarbetar t.ex. med urkundsgruppen (se avsnitt 6.5.3) i fall där utrustning som använts till att framställa förfalskningar skall undersökas. Gruppen biträder därutöver andra myndigheter inom rättsväsendet med att ta fram verktyg och metoder för att underlätta och kvalitetssäkra det IT-forensiska arbetet.

6.6 Personal och ärenden

SKL har cirka 245 anställda, motsvarande 217 årsarbetskrafter⁴. Av årsarbetskrafterna är 58 att hänföra till biologienheten, 53 till kemi- och teknikenheten, 47 till droganalysenheten och 26 till dokument- och informationsteknikenheten. Staben och den administrativa personalen omfattar cirka 33 årsarbetskrafter. I de föregående avsnitten har för respektive enhet kort redogjorts för de olika personalkategorierna samt personalens utbildning och bakgrund.

Även om det förekommer privata uppdragsgivare kommer det absoluta flertalet av SKL:s ärenden från rättsväsendet. Följande tabell visar antalet inkomna ärenden från rättsväsendet under åren 2003–2005. Detta antal skiljer sig från antalet utförda undersökningar, eftersom ett ärende kan föranleda fler än en undersökning.

⁴ Uppgifterna avser år 2005

Undersökning	2003	2004	2005
<u>Biologienheten</u>			
DNA	7 838	9 172	10 295
Morfologi	634	404	483
<u>Kemi- och teknikenheten</u>			
Brand	673	670	705
Fingeravtryck	778	961	735
Kemi	759	703	711
Verktygsspår, skoavtryck m.m.	458	513	445
Vapen	791	824	780
<u>Droganalysenheten</u>			
Gift m.m.	128	104	129
Narkotika	17 934	17 755	19 249
Alkohol	402	323	245
Alkohol, utandning	31	27	37
<u>Dokumentenheden</u>			
Digitala bevis	116	167	108
Handstil och tal	312	262	247
Urkund	1 969	2 057	1 804
Summa	32 823	33 942	35 973

Följande kommentarer bör lämnas till uppgifterna i tabellen. Minskningen av morfologiska undersökningar under år 2004 beror till övervägande del på en förändrad avgränsning mot andra undersökningar. Den avspeglar därför inte verkliga förhållanden. Under år 2004 hanterades 1 115 narkotikaärenden av Tullverkets laboratorium i Stockholm. Dessa inkluderas inte i siffran 17 755. I kategorin vapenärenden ingår inte vapenskrotningar.

För att illustrera i vilken omfattning andra uppdragsgivare än rättsväsendet förekommer kan nämnas att det under 2003 kom in totalt 32 823 ärenden till SKL från rättsväsendet och 496 ärenden från övriga uppdragsgivare.

Av tabellen framgår att antalet ärenden som kommer in till SKL har ökat under senare år, till knappt 36 000 ärenden år 2005. Sett i ett längre perspektiv är dock trenden än tydligare. Det sammanlagda antalet inkomna ärenden från rättsväsendet år 2000 var drygt 24 000 och år 1995 drygt 16 000.

Sedan mitten av 1990-talet är det främst DNA- och narkotikaanalyserna som har ökat i antal. Antalet narkotikaanalyser har fördubblats. På DNA-sidan handlar det av naturliga skäl om en än större ökning. År 1995 inkom drygt 900 ärenden och år 2005 drygt 10 000. På grund av den nya DNA-lagstiftningen kan man dessutom räkna med att antalet DNA-analyser kommer att genomgå en markant ökning under kommande år.

Den tredje största ärendekategorin – urkundsundersökningar – har också ökat jämfört med mitten av 1990-talet. Under åren 1992–1998 var antalet inkomna ärenden från rättsväsendet cirka 1 000 årligen. År 2000 nåddes en topp med 2 700 ärenden. Sedan dess har antalet ärenden legat kring 2 000 per år. Ökningen av antalet fingeravtrycksärenden skedde främst fram till och med år 1997. Sedan dess har SKL i princip fått in mellan 700 och 1 000 ärenden årligen. Sett i ett längre perspektiv har självfallet även undersökningar av digitala bevis ökat i antal, även om de minskade år 2005.

Det finns dock ärendekategorier som minskar. Antalet alkoholanalysärenden har blivit färre för varje år sedan år 2000 (624 ärenden år 2000 till 245 år 2005). Handstils- och talärenden har reducerats från knappt 800 i början av 1990-talet till cirka 250 år 2005. Även spårundersökningsärenden har minskat något, från kring 700 per år i mitten av 1990-talet till numera cirka 500 årligen. För övriga typer av ärenden märks inte några tydliga trender i fråga om efterfrågan.

Hur ofta polisen anlitar SKL varierar mellan de olika polismyndigheterna. I absoluta tal är det av lätt insedda skäl myndigheterna i Stockholms län (7 800), Västra Götalands län (5 650) och Skåne län (5 200) som svarar för flest ärenden. I förhållande till antalet anmälda brottsbalksbrott i respektive län är det dock polismyndigheterna i Värmlands län, Västerbottens län och Jönköpings län som inkommer med flest ärenden till SKL. De myndigheter som mest sällan anlitar SKL, såväl relativt sett som i absoluta tal, är polismyndigheterna i Jämtlands län och Gotlands län. Uppgifterna avser år 2004.

SKL:s svarstider (tiden fr.o.m. att det sista materialet i ärendet har anlänt till SKL, till dess att SKL redovisar svaret) skiljer sig självfallet mellan de olika ärendetyperna. Mediantiden för DNA-ärenden var 24 dagar år 2003, 30 dagar år 2004 och 27 dagar år 2005. För narkotikaärenden är motsvarande siffror 9, 13 respektive 12 dagar och för urkundsärendena 9, 14 respektive 10 dagar. År 2004

var mediantiden för samtliga ärenden (exklusive narkotikaärenden) 28 dagar.

Under hösten 2005 reducerades svarstiderna i DNA- och narkotikaärendena kraftigt och enligt SKL kan ytterligare förkortningar förväntas. Förklaringarna är bl.a. en ny process i hanteringen av narkotikaärenden, där undersökningar av enklare beskaffenhet hanteras separat, samt en ökad automatisering inom DNA-verksamheten.

6.7 Finansiering av SKL:s verksamhet

SKL:s verksamhet är i huvudsak anslagsfinansierad. Genom Rikspolisstyrelsen (RPS) får laboratoriet del av polisväsendets anslag. Mellan RPS och SKL tecknas årligen ett åtagande om omfattningen, inriktningen och finansieringen av verksamheten. Anslaget från RPS är avsett att täcka kostnaderna för de operativa undersökningarna och analyserna med rättsväsendets myndigheter som uppdragsgivare. Dessutom skall kostnaderna för forskning, information samt stöd och service täckas av anslaget. Med rättsväsendet avses främst polismyndigheter, åklagarmyndigheter och domstolar, men även t.ex. Justitiekanslern har rätt att anlita SKL för undersökningar utan att betala någon avgift för detta.

Andra än rättsväsendets myndigheter måste dock betala för SKL:s tjänster. Detta gäller inte endast privata uppdragsgivare som advokatbyråer och försäkringsbolag, utan även myndigheter som t.ex. Skatteverket, Kustbevakningen och Tullverket. I de fall avgiftsfinansiering förekommer i den operativa verksamheten beror detta således inte på typen av analys, utan på vem som är uppdragsgivare. Den utbildning som SKL bedriver – såväl åt polisväsendet som åt andra aktörer – är avgiftsfinansierad.

Enligt åtagandet med RPS (se kapitel 2) tilldelas SKL för år 2006 cirka 184 miljoner kronor av anslaget 4:1 *Polisorganisationen*. Laboratoriet får vidare medel av engångskaraktär om 8,5 miljoner kronor. Man har dessutom tillåtelse att disponera sina uppdragsintäkter, som beräknas uppgå till 19,5 miljoner kronor. Verksamhetens kostnader beräknas uppgå till drygt 217 miljoner kronor. År 2005 uppgick tilldelningen från RPS till knappt 153 miljoner kronor och avgifts/uppdragsintäkterna till 18 miljoner kronor. Av dessa kom drygt 12 miljoner från polisen, bl.a. för utbildningsverksamhet.

6.8 Ackreditering och kvalitetsarbete

SKL är ackrediterat av Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll (SWEDAC) för flertalet av de undersökningar som myndigheten utför. Att SKL är ackrediterat för en viss typ av undersökning innebär att laboratoriet uppfyller kraven i SS-EN ISO/IEC 17025 (se vidare om ackreditering i avsnitt 4.9). Ackrediteringens omfattning ökade år 2004 med bl.a. ett standardförfarande för brandplatsundersökningar.

SKL har också under senare tid arbetat med att anpassa sina sakkunnigutlåtanden och analysbesked i enlighet med krav från SWEDAC (STAFS 2003:14). Anpassningen innebär att det av utlåtandena och beskeden framgår vilka metoder som använts i en undersökning och om de är ackrediterade eller inte. En ny utlåtandeskala som är gemensam för samtliga typer av undersökningar infördes dessutom under år 2004.

Av följande tabell framgår vilka av SKL:s undersökningstyper som är ackrediterade.

Undersökning	Ackrediterad
Alkohol	Ja
Alkohol, utandning	Ja
Bild- och video	Nej
DNA	Ja
Dokument	Ja
Drog	Ja
Drogprofilering	Ja
Fingeravtryck, framkallning	Ja
Fingeravtryck, identifiering	Ja
Färg	Ja
Gift	Ja
Glas	Ja
Handstil	Ja
IT-forensiska undersökningar	Nej
Kemisk brand	Ja
Metaller, bestämning	Nej
Miljöbrott	Nej
Morfologi	Ja
Märksubstanser/dieselolja	Ja
Oljejämförelser	Ja
Skoavtryck	Ja
Sprängämne	Ja
Teknisk brand	Ja
Tändsatspartiklar	Ja
Vapen	Ja
Verktygsspår	Ja

Ackreditering av de vanligt förekommande undersökningstyperna och analysmetoderna är naturligtvis en viktig del av SKL:s kvalitetsarbete. Detta arbete omfattar emellertid mer än endast ackrediteringsfrågan; allt från att säkerställa väl fungerande administrativa rutiner och ärendehantering till större, mer specifika kvalitetsprojekt.

Som exempel på stora, mer övergripande arbeten kan nämnas KvaTro, ett projekt som RPS inledde år 2002 och som syftar till att kvalitetssäkra verksamheten vid polisens tekniska rotlar. Ambitionen är att dessa i framtiden skall använda samma internationella kvalitetsstandard som SKL gör. SKL har sedan år 2004 deltagit i

KvaTro-projektet genom att bl.a. tillhandahålla projektledare och allmän rådgivning.

För SKL:s egen räkning är kvalitetsarbetet för närvarande till stor del inriktat mot kvalitetssäkring av personalen. Under år 2004 inleddes projektet KUBEN (Kompetens Utveckling Behörighet). Inom ramen för detta projekt skall kartläggas vilka krav på kompetens som skall ställas för en viss behörighet. Man skall utveckla rutiner för examination av personalen samt bygga upp ett system för hantering av behörighetsadministration. Certifieringen av personalen skall bestå av såväl en skriftlig som en muntlig/praktisk del.

7 Internationell utblick

7.1 Inledning

I detta kapitel kommer utredningen att redovisa hur de verksamheter som bedrivs av Statens kriminaltekniska laboratorium (SKL) och Rättsmedicinalverket (RMV) är organiserade i några andra länder. I avsnitt 7.2 och 7.3 redogörs för organisationen i Norge och Danmark. Avsnitt 7.4 innehåller en beskrivning av det nederländska forensiska institutet (NFI), medan kortare redogörelser för organisationen i England och Finland finns i avsnitt 7.5 och 7.6. Utredningen kommer i detta kapitel inte att beröra organisationen av rättspsykiatri. Det kan dock konstateras att rättspsykiatrisk verksamhet inte i något av nu aktuella länder bedrivs tillsammans med de verksamheter som beskrivs nedan.

7.2 Norge

Divisionen för rättstoxikologi och rusmedelsforskning

Nasjonalt folkehelseinstitutt (FHI) ligger under *Helse- och omsorgsdepartementet*. En av institutets divisioner är *Divisjonen for retts toksikologi och rusmiddelforskning*, med i allt väsentligt samma uppgifter som RMV:s rättskemiska avdelning har i Sverige.

I likhet med RMV:s rättskemiska avdelning i Sverige utför divisionen rättskemiska (toxikologiska) analyser i anledning av obduktioner. Dessa uppdrag kommer från tre av de fyra norska rättsmedicinska instituten (det rättsmedicinska institutet i Trondheim utför i stället dessa analyser inom ramen för universitetet). Andra analyser utför man på uppdrag av polis och kriminalvård och dessa är man ensam om i Norge. Divisionen analyserar blodprover från målsägande samt personer misstänkta för bl.a. rattfylleri och våldsbrott. Man analyserar urinprov när det finns misstanke om

ringa narkotikabrott. Urinprov analyseras även på uppdrag av kriminalvården. Divisionen utför också s.k. arbetslivsanalyser, bl.a. i prover från sjöfartspersonal som skall visa att de inte använder narkotika. Bland övriga uppdragsgivare märks hälso- och sjukvården samt sociala myndigheter.

Det är i första hand *Kripos* (se nedan) som analyserar droger i icke-biologiskt material. Kripos anlitar emellertid FHI för vissa analyser, t.ex. i fråga om mängd- och koncentrationsbestämningar av tabletter och kokablad. Sett till antalet ärenden är det arbete divisionen utför för Kripos räkning inte särskilt omfattande. Det kräver dock i regel stora resurser.

Divisionen utfärdar cirka 2 500 utlåtanden per år, främst i ärenden som rör rattfylleri och våldsbrott. Personalen förordnas också i förhållandevis stor utsträckning av domstolarna som domstolssakkunniga. Enligt divisionen kan detta bero på att den är fristående från polisen.

Divisionen inrättades år 1969 och har varit ett ackrediterat laboratorium i cirka tio år. Som sin svenska motsvarighet är verksamheten dels anslagsfinansierad, dels uppdrags/avgiftsfinansierad. Obduktionsärenden och alkoholanalyser i trafikärenden utgör den anslagsfinansierade delen. FoU-arbete svarar för knappt 10 procent av verksamheten.

De rättsmedicinska instituten

De flesta rättsmedicinska obduktioner i Norge utförs vid de fyra rättsmedicinska instituten, knutna till universiteten i Oslo, Bergen, Trondheim och Tromsø. I likhet med de övriga instituten består verksamheten i Oslo av rättspatologi (obduktioner och likbesiktningar) och klinisk rättsmedicin (undersökningar av levande personer). Därutöver utför man såväl rättsgenetiska undersökningar som kriminaltekniska DNA-analyser. Denna verksamhet bedrivs inte på något annat håll i landet. Förutom den operativa analysverksamheten har institutet även traditionella universitetsuppgifter som undervisning och forskning.

Det rättsmedicinska institutet i Oslo består av tre sektioner med fristående budgetar. Den rättsmedicinska verksamheten finansieras dels genom ett anslag, dels genom att polisen svarar för institutets administrativa kostnader i samband med varje enskilt fall. De läkare som utför de rättsmedicinska undersökningarna får från uppdrags-

givaren (polisen) en ersättning för varje uppdrag som utförs, utöver sin lön från universitetet. Enligt uppgift motsvarar den sammanlagda ersättningen en normal läkarlön. Den rättsgenetiska verksamheten får anslag från barn- och familjdepartementet för att täcka sina kostnader, medan den kriminaltekniska DNA-verksamheten finansieras genom dels ett anslag från polisen, dels avgifter för varje enskilt ärende. Ingen av de tre verksamheterna är ackrediterad.

Enligt institutet finns det praktiska fördelar med att de rättsgenetiska och kriminaltekniska DNA-verksamheterna är samlade på ett ställe. De instrument som används är i allt väsentligt desamma och personalen har liknande bakgrund och utbildning. Personalutbytet mellan sektionerna är dock inte särskilt omfattande.

I den kriminaltekniska DNA-verksamheten tar institutet fram DNA-profilerna, medan Kripas sköter DNA-registret och söker efter träffar i detta för de profiler som institutet tar fram. I de fall Kripa får en träff sänder man tillbaka materialet till institutet för verifiering.

I Norge finns en rättsmedicinsk kommission, med huvudsaklig uppgift att kvalitetssäkra rättsmedicinska sakkunnigutlåtanden som avges i straffrättsliga sammanhang. Man granskar samtliga utlåtanden från bl.a. de rättsmedicinska instituten och divisionen för rättstoxikologi som avges med anledning av utredning om brott.

Kripa

Den norska motsvarigheten till Rikspolisstyrelsen heter *Politidirektoratet*. Under detta finns bl.a. Kripa (tidigare Kriminalpolitisentralen), med cirka 400 anställda och funktioner som motsvarar de som Rikskriminalpolisen (RKP) och SKL har i Sverige. Kripa organiserades om år 2004 och består idag av sju avdelningar. I detta sammanhang är främst laboratorieavdelningen, fingeravtrycksavdelningen och datakrimavdelningen av intresse.

Laboratorieavdelningen är indelad i sex enheter (avsnitt); administrationsenheten, kvalitetssäkringsenheten, tekniska enheten, kemiska enheten, fotoenheten samt dokument- och skriftenheten. Dessa har i princip samma uppgifter som SKL har i Sverige. Man genomför bl.a. brandutredningar, undersöker handstilar och misstänkt förfalskade dokument, analyserar glas, färger och narkotika samt utför vapenundersökningar. En skillnad jämfört med SKL är

dock att Kripos inte analyserar DNA (se ovan). *Datakrimavdelningen* bistår polisväsendet när det gäller elektroniska spår, medan *fingeravtrycksavdelningen* arbetar med framkallning och identifiering av fingeravtryck.

I likhet med Sverige har de norska polismyndigheterna rotlar med kriminaltekniska uppgifter. De tekniska rotlarna gör förberedande undersökningar inom vissa discipliner, men Kripos anlitas alltid för att ta fram utlåtanden som skall användas i rättegångar. Det är upp till respektive polismästare att avgöra vilken kriminalteknisk kompetens han eller hon önskar i sitt distrikt. Trots kriminalteknikens allt viktigare roll i brottsutredningsarbetet är Kripos av uppfattningen att polisdistrikten snarare avvecklar än utvecklar sin kompetens inom området.

Som nämnts har Kripos nyligen organiserats om. I samband med detta sågs den samlade forensiska organisationen över av en arbetsgrupp inom Politidirektoratet, på uppdrag av Justitiedepartementet. Arbetsgruppens majoritet förordade bildandet av *Norskt Kriminalteknisk Laboratorium* (NKTL) som en egen myndighet under Politidirektoratet.

Man övervägde dock även inrättandet av *Norskt Forensiskt Vetenskapelig Senter* (NFVS) i olika modeller. Enligt en av dessa skulle NFVS omfatta såväl de kriminaltekniska undersökningarna vid Kripos som de rättskemiska analyserna och de rättsmedicinska undersökningarna. Arbetsgruppen konstaterade dock att denna modell förutsätter omfattande organisationsändringar och att det krävs en mer grundlig utredning med mer tid till förfogande än gruppen hade haft. Med hänsyn till behovet av ett starkare samarbete mellan de olika forensiska disciplinerna angav man emellertid att modellen på sikt kan framstå som en möjlig lösning.

Arbetsgruppens förslag har inte genomförts.

7.3 Danmark

Kriminalteknisk afdeling og Rejsehold¹

Under den danska motsvarigheten till Rikspolisstyrelsen – *Rigspolitiet* – finns bl.a. *politiafdelingen*, som är indelad i tre underavdelningar och tre specialavdelningar. En av de tre underavdelningarna är *kriminalteknisk afdeling og rejsehold* (KTA & R).

¹ Se bl.a. Dansk politi – Besöksrapport för Politiavdelningen, 2004

Denna har till huvudsaklig uppgift att undersöka brottsplatser och spår samt vägleda polisdistrikten i frågor som rör kriminalteknik.

Avdelningens huvudkontor är beläget i Köpenhamn och omfattar ledning, administration, kvalitets- och utvecklingsfunktion samt rejsehold (den s.k. mordkommissionen). Därtill kommer den kriminaltekniska avdelningen (KTA) med sju rikstäckande, operativa sektioner; fingeravtryck, fotografi, DNA, vapen, dokument, IT samt eftersökning och identifiering, samt tre regionala avdelningar. KTA-Köpenhamn svarar för Själland, Lolland, Falster, Bornholm, Grönland och Färöarna. KTA-Nord är placerat i Ålborg och Århus och täcker norra och mellersta delarna av Jylland, medan KTA-Syd finns i Kolding och Odense och sköter Fyn och de södra delarna av Jylland.

De tre regionala avdelningarna undersöker brottsplatser i samband med brott av allvarlig karaktär. I andra fall säkrar polisdistrikten själva spåren och skickar dem till den regionala kriminaltekniska avdelningen. Vid de regionala avdelningarna undersöker man bl.a. fibrer, skospår och verktygsspår. KTA-Köpenhamn är organiserat i en utryckningssektion och en spårsektion. Vid de båda andra regionala avdelningarna arbetar i huvudsak samma personal med såväl brottsplatsundersökningar som spårundersökningar. Vissa typer av spårundersökningar görs endast i Köpenhamn.

De sju rikstäckande sektionerna ligger under den centrala kriminaltekniska avdelningen. *Fingeravtryckssektionen* har många olika metoder för att framkalla avtryck och sköter även fingeravtrycksidentifieringar genom AFIS (se avsnitt 6.3.4). Vid *DNA-sektionen* förs det danska DNA-registret. Det är dock den rättsgenetiska avdelningen vid Köpenhamns universitet (se nedan) som bearbetar och analyserar de biologiska spåren. DNA-sektionen lägger därefter in DNA-profilerna i registret och söker efter träffar.

Vapensektionen har i allt väsentligt samma uppgifter som SKL:s vapengrupp (se avsnitt 6.3.6) har i Sverige. *Dokumentsektionen* gör samma typer av undersökningar som urkundsgruppen och handstilsgruppen vid SKL (se avsnitt 6.5.2 och 6.5.3). Även *IT-sektionens* och den *fotografiska sektionens* undersökningar motsvarar i stor utsträckning de svenska motsvarigheterna vid SKL. *Eftersöknings- och identifikationssektionen* arbetar bl.a. med eftersökning av saknade personer och identifiering av avlidna personer med okänd identitet.

Personalen vid KTA har vanligen inte någon akademisk utbildning. Rekryteringar görs vanligen från ordnings- och kriminalpolisen, varefter de genomgår en relativt omfattande intern utbildning som avser bl.a. brottsplatsundersökningar, biologiska spår, laboratoriearbete, kemi, kriminalteknisk fotografering, brandutredningar och fingeravtryck.

De rättsmedicinska instituten²

Rättsmedicinska likbesiktningar (retslægelige ligsyn) genomförs i Danmark som regel av särskilda läkare (embedslæger) tillsammans med polisen. Om det efter likbesiktningen finns behov av ytterligare undersökningar, kan polisen besluta om en rättsmedicinsk obduktion. Dessa utförs vid något av de tre rättsmedicinska instituten vid universiteten i Köpenhamn, Århus och Odense.

Institutet i Århus utför obduktioner och medverkar vid brottsplatsundersökningar på uppdrag av polisdistrikten i de norra och mellersta delarna av Jylland. Man arbetar även med klinisk rättsmedicin (undersökningar av levande personer) och har för sådana undersökningar lokaler även i Ålborg och Herning. Vid institutet finns också en rättskemisk avdelning som utför bl.a. rättskemiska analyser i samband med obduktionerna på institutet samt droganalyser av beslagtaget material – pulver, tabletter, växtmaterial – som misstänkts vara narkotika. Institutet är ackrediterat avseende såväl obduktioner och klinisk rättsmedicin som rättskemiska analyser.

Det rättsmedicinska institutet i Odense har en rättspatologisk avdelning där man utför rättsmedicinska obduktioner på uppdrag av polisdistrikten på Fyn och södra Jylland. Även här är man verksam också inom den kliniska rättsmedicinen. För sådana undersökningar har man en mottagning även i Kolding. På uppdrag av migrationsmyndigheterna undersöker man offer för tortyr. Man utför dessutom undersökningar för Arbetsskadestyrelsens räkning. Avdelningen förväntar sig att bli ackrediterad inom kort. Institutet har också en rättsantropologisk avdelning, som genomför undersökningar i samarbete med den rättspatologiska avdelningen. Den rättskemiska avdelningen vid institutet i Odense utför rättskemiska analyser med anledning av institutets obduktioner.

² Se www.forensic.dk

Man analyserar även droger som polisen har tagit i beslag inom det aktuella geografiska området. Avdelningen är ackrediterad.

Det rättsmedicinska institutet i Köpenhamn består av tre avdelningar; rättspatologi, rättskemi och rättsgenetik. Vid den rättspatologiska avdelningen utförs rättsmedicinska likbesiktningar på uppdrag av polisen i Köpenhamn och rättsmedicinska obduktioner på uppdrag av polisdistrikten öster om Stora Bält samt Färöarna. Man utför även kliniska rättsmedicinska undersökningar. I likhet med motsvarande avdelning i Odense får man därutöver uppdrag från Arbetskadestyrelsen och migrationsmyndigheter. Vid avdelningen finns även ett rättsantropologiskt laboratorium. Avdelningen är ackrediterad. Det rättsodontologiska institutet hör egentligen inte till samma organisation, men är ändå fysiskt placerat vid avdelningen.

I likhet med instituten i Århus och Odense utför den rättskemiska avdelningen vid institutet i Köpenhamn analyser med anledning av kliniska rättsmedicinska undersökningar och obduktioner. Man har därutöver det nationella ansvaret för alkoholanalyser i trafikärenden. Avdelningen är ackrediterad.

Till skillnad från instituten i Århus och Odense finns det vid institutet i Köpenhamn även en rättsgenetisk avdelning. Avdelningen har ansvaret på nationell nivå för DNA-analyser i såväl faderskapsutredningar m.m. som brottsutredningar (se ovan om arbetsfördelningen i förhållande till polisen). Även den rättsgenetiska avdelningen är ackrediterad.

7.4 Nederländerna³

Det holländska forensiska laboratoriet bildades år 1945 och sex år senare tillkom laboratoriet för forensisk patologi. De två laboratorierna slogs år 1999 samman till det nederländska forensiska institutet (Nederlands Forensisch Instituut, NFI). NFI har numera i allt väsentligt hand om alla typer av ärenden som motsvarar den verksamhet som RMV och SKL bedriver i Sverige, med undantag för de rättspsykiatriska undersökningarna.

NFI är en självständig del av Justitiedepartementet och har tre huvudsakliga uppgifter. Man utför forensiska undersökningar i anledning av utredningar om brott, bedriver forskning och metodutveckling samt fungerar som ett centrum för kunskap och expertis

³ Se NFI:s webbplats; www.forensischinstituut.nl

inom sitt område. Verksamheten styrs av ett ledningskansli och det administrativa arbetet är fördelat på sex avdelningar. Den operativa undersökningsverksamheten är organiserad i ytterligare nio avdelningar; kemi, patologi, narkotika, toxikologi, miljö, biologi, fysik, digital teknologi och "front desk".

Avdelningen för digital teknologi utför undersökningar av alla slags digitala bevis, såväl datorer som t.ex. mobiltelefoner och magnetkort. Bland annat arbetar man med klippning, undersökning och tolkning av inspelningsmaterial från övervakningskameror. Även ljud- och talanalyser ingår i avdelningens ärenden. Bland uppdragsgivarna märks de nederländska byråerna för digital expertis (*Bureaus Digital Expertise*, BDE); överregionala polismyndigheter som är specialiserade på digitala undersökningar.

Den biologiska avdelningen arbetar i huvudsak med DNA-analyser. Vid institutet analyseras DNA såväl i kriminaltekniska ärenden som i föräldraskapsfrågor och identifieringsärenden. Kriminaltekniska DNA-analyser utförs dessutom av ett laboratorium vid Leidens universitet.

Vid *avdelningen för patologi* utförs rättsmedicinska obduktioner. Initiativet till en sådan obduktion tas av en läkare som inte kan utfärda intyg om att dödsorsaken varit naturlig. Läkaren kontakter i sådana fall den regionala rättsläkaren, vanligen anställd inom hälso- och sjukvården, för det som i Sverige benämns rättsmedicinsk likbesiktning. Efter denna besiktning rapporterar rättsläkaren till åklagaren, som beslutar om en rättsmedicinsk obduktion skall utföras eller inte. Vid NFI arbetar sju rättsläkare, som tillsammans genomför cirka 600 obduktioner per år.

Inom det toxikologiska området utförs kemiska analyser bl.a. i samband med obduktioner på uppdrag av avdelningen för patologi. Vidare gör man – i likhet med den rättskemiska avdelningen i Sverige – undersökningar i bl.a. trafikärenden och i samband med vålds- och sexualbrott. *Avdelningen för droganalys* har i allt väsentligt de uppgifter som motsvarande enhet vid SKL har. *Miljöavdelningen* analyserar bl.a. oljor och metaller samt undersöker byggnadsmaterial, avfall och utsläpp av föroreningar. Inom miljöområdet arbetar NFI även med riskanalyser i samband med att människor utsatts för farliga substanser.

Utöver detta utför de operativa avdelningarna traditionella kriminaltekniska undersökningar av t.ex. handstil och misstänkt förfalskade dokument. Därtill kommer undersökningar av verktygsspår, skospår, däckspår samt tejper och plastpåsar. Man

analyserar hår och textilfibrer samt framkallar och identifierar fingeravtryck. Vidare utförs brandundersökningar och analyser av explosiva ämnen. Man undersöker fotografiers äkthet och ursprung samt identifierar personer som förekommer på fotografierna. Man gör jämförande analyser av ammunition, tekniska undersökningar av vapen, utför ballistiska analyser samt rekonstruerar incidenter där skjutvapen har avlossats. Personalen vid "front desk"-avdelningen arbetar med att förenkla och utveckla kontakten med uppdragsgivarna och kan betraktas som NFI:s koordinatörer i förhållande till dessa.

NFI:s är ackrediterat inom flera olika discipliner. Uppdragen kommer endast från de holländska polis- och åklagarmyndigheterna. Man utför inte några analyser eller undersökningar åt privata uppdragsgivare.

Vid NFI finns också ett rådgivande organ som består av representanter för övriga aktörer i rättskedjan. I samarbete med dessa aktörer koordineras de tjänster som NFI erbjuder. NFI har även ett forskningsråd med framstående forskare i de olika forensiska disciplinerna.

7.5 England och Wales

Som i de flesta andra länder utför de 43 polismyndigheterna i England och Wales en del forensiskt arbete på egen hand, främst i fråga om brottsplatsundersökningar och fingeravtryck. För de flesta andra forensiska tjänster vänder sig polisen dock till *The Forensic Science Service* (FSS) eller till något laboratorium i den privata sektorn. Den största privata aktören på den engelska marknaden är *LGC Forensics*. Bolaget förvärvade nyligen konkurrenten *Forensic Alliance Ltd*.

FSS är ett statligt ägt bolag och den största leverantören av forensiska tjänster till polisen i England och Wales. Bolaget var tidigare en myndighet under inrikesdepartementet (*Home office*), men har nyligen bolagiserats. FSS har sitt huvudkontor i Birmingham och lokaler på flera andra platser runt om i landet. Bolaget har drygt 2 600 anställda och en omsättning om cirka 150 miljoner GBP (år 2004/05). Under verksamhetsåret 2004/05 arbetade FSS med 130 000 fall. Man närvarade vid 1 800 brottsplatser och uppträdde som expertvittnen i domstol vid 2 500 tillfällen.

Bolaget har till uppgift att driva det nationella DNA-registret, *The National DNA Database* (NDNAD). Bolagets huvudsakliga uppdragsgivare är landets polismyndigheter. Även *coroners* (dödsfallsutredare) svarar för många av bolagets uppdrag. FSS framhåller sin opartiskhet och sin oberoende ställning, och åtar sig uppdrag även från t.ex. försvarsadvokater.

FSS erbjuder ett mycket brett spektrum av forensiska tjänster. Bolaget är huvudsakligen verksamt inom de områden som SKL är i Sverige, samtidigt som man även erbjuder tjänster inom de forensiska discipliner som RMV svarar för (förutom rättspsykiatri). FSS genomför således även rättskemiska analyser och faderskapsutredningar. Genom *The Department of Forensic Medical Science* har FSS därutöver etablerat sig på det rättsmedicinska området, inom såväl rättspatologin som den kliniska rättsmedicinen.

För att i England och Wales få utföra obduktioner på uppdrag av polisen krävs att rättsläkaren är registrerad vid inrikesdepartementets *Register of Forensic Pathologists*. Rättsläkarna är inte offentligt anställda, men genom registreringsförfarandet svarar departementet för tillsyn och kvalitetskontroll. Rättsläkarnas uppdrag i förhållande till polisen regleras individuellt, genom avtal med de olika polismyndigheterna. Förutom obduktioner kan avtalet omfatta exempelvis besök på brottsplatser. De registrerade rättsläkarna har vanligen även andra uppdragsgivare, som t.ex. *coroners*.

7.6 Finland

Centralkriminalpolisen (CKP) är en riksomfattande polismyndighet med uppgift dels att bekämpa och utreda brott av allvarlig karaktär, dels att för hela polisförvaltningen och övriga rättsväsendet utföra vissa sakkunnigtjänster som är nödvändiga för brottsbekämpningen. Det kriminaltekniska laboratoriet är en av enheterna under CKP och är indelat i fem avdelningar. Vid laboratoriet utförs i allt väsentligt samma typer av analyser och undersökningar som SKL gör i Sverige. De vanligaste typerna av analyser och undersökningar avser DNA, narkotika och fingeravtryck. Laboratoriet utför samtliga DNA-analyser i anledning av brott i Finland. Man arbetar inte med rättsgenetiska undersökningar, dock med undersökningar i identifieringsfall. De droganalyser man utför avser icke-biologiskt material. Analyser i

biologiskt material ankommer i stället på universiteten eller Folkhälsoinstitutet (se nedan).

Undersökningar av misstänkt förfalskade dokument svarar också för ett betydande antal av laboratoriets ärenden. I övrigt analyserar och undersöker man bl.a. färg och glas, vapen, sko- och verktygsspår, handstil, explosiva ämnen, bränder och oljeutsläpp. Laboratoriets huvudsakliga uppdragsgivare är de lokala polismyndigheterna. Dessa sköter själva, i varierande utsträckning, brottsplatsundersökningar, framkallning av fingeravtryck samt undersökningar av skospår. Laboratoriets verksamhet är anslagsfinansierad.

Jämfört med många andra länder utförs det ett stort antal rättsmedicinska obduktioner i Finland. Det är de sex länsstyrelserna som inom sina geografiska områden ansvarar för dessa obduktioner. Genom avtal med de rättsmedicinska institutionerna vid universiteten i Helsingfors, Åbo, Tammerfors, Kuopio och Uleåborg är det dock vid universiteten som obduktionerna i praktiken utförs. Obduktionerna faktureras i enlighet med dessa avtal.

Vid de rättsmedicinska institutionerna arbetar man inte endast med rättspatologi och klinisk rättsmedicin. Institutionen i Helsingfors, som är den största och som dessutom har det nationella ansvaret för vissa uppgifter, har en rättskemisk avdelning med två laboratorier; för toxikologi respektive rättsbiologi. Vid samtliga rättsmedicinska obduktioner i Finland skall tillvaratagna rättskemiska prov för identifiering av dödsorsak undersökas centralt på rättskemiska avdelningen i Helsingfors. Dessa undersökningar utförs vid det toxikologiska laboratoriet, där man år 2003 analyserade prover från cirka 5 700 avlidna. Därutöver utför man rättskemiska analyser inom ramen för bl.a. den kliniska rättsmedicinen. Vid institutionens rättsbiologiska laboratorium görs DNA-analyser i faderskapsärenden och vid utredning om familjeband.

De allra flesta faderskapsärenden handläggs dock av faderskapslaboratoriet vid det finska Folkhälsoinstitutet (cirka 1 350 stycken år 2005). Vid institutet finns vidare en forskningsenhet för narkotika, där man enligt avtal utför rättskemiska analyser i bl.a. blod- och urinprover. Folkhälsoinstitutet anlitas t.ex. av rättsväsendets myndigheter för att utföra alkohol- och narkotikaanalyser i trafikärenden. Institutet fakturerar sina uppdragsgivare i enlighet med de priser som anges i avtalen.

7.7 Jämförelse med organisationen i Sverige

I förhållande till hur den forensiska organisationen är utformad i Sverige kan konstateras att organisationen i övriga nordiska länder är tämligen likartad. I såväl Norge som Danmark och Finland finns ett centralt kriminaltekniskt laboratorium inom polisen, medan de verksamheter som motsvarar de som bedrivs av RMV är organiserade utanför polisväsendet. Inget av de övriga nordiska länderna har dock en samlad statlig myndighet för rättsmedicin, rättskemi och rättsgenetik.

Den rättsmedicinska verksamheten är i stället huvudsakligen knuten till universiteten. I Danmark är även de rättskemiska och rättsgenetiska verksamheterna kopplade till universiteten, medan det i Norge främst är Folkhälsoinstitutet som har hand om rätts-toxikologiska analyser. De rättsgenetiska undersökningarna är dock universitetsanknutna. I Finland är de rättskemiska och rättsgenetiska verksamheterna uppdelade mellan universitet och Folkhälsoinstitutet.

Det finns skillnader mellan Sverige samt Norge och Danmark även när det gäller uppdelningen av arbetsuppgifter inom de rättsbiologiska och rättskemiska/droganalytiska verksamheterna. Det norska kriminaltekniska laboratoriet utför inte DNA-analyser i brottsutredningssyfte. Dessa sköts i stället av det rättsmedicinska institutet i Oslo, som även har hand om de rättsgenetiska analyserna. En liknande uppdelning finns i Danmark mellan polisens kriminaltekniska laboratorium och den rättsgenetiska avdelningen vid Köpenhamns universitet. I Danmark är det vidare de rättskemiska avdelningarna vid universiteten som förutom droger i biologiskt material även analyserar beslag och partier av narkotika. Den norska uppdelningen liknar i detta avseende mer den svenska. Den norska divisionen för rättstoxikologi utför dock narkotikaanalyser i icke-biologiskt material på uppdrag av polisen.

Den forensiska organisationen i England och Nederländerna skiljer sig väsentligt från den svenska. I Nederländerna har i princip samtliga forensiska discipliner samlats i en myndighet – det nederländska forensiska institutet. I England och Wales har det centrala kriminaltekniska laboratoriet – *The Forensic Science Service* – bolagiserats. Bolaget är verksamt även inom rättsmedicin, rättskemi och rättsgenetik.

8 En sammanläggning av RMV och SKL

8.1 SKL och RMV bör läggas samman

Som framgått av kapitel 2–6 bedriver Statens kriminaltekniska laboratorium (SKL) och Rättsmedicinalverket (RMV) verksamheter som till stor del är parallella. Att de båda myndigheterna utför undersökningar som är av likartad karaktär och att deras roller som forensiska expertorgan inom rättsväsendet i princip är identiska gör att det finns flera fördelar med en sammanläggning. Genom utvecklingen på det forensiska området har dessutom deras verksamheter innehållsmässigt närmat sig varandra.

I detta kapitel kommer att redovisas hur utredningen på ett mer övergripande plan ser på den forensiska verksamheten och dess framtida organisation. Utredningens slutsats är att SKL och RMV bör läggas samman till en myndighet. Skälen för detta kommer att kort redovisas i avsnitt 8.6, för att utvecklas närmare i kapitel 9–12.

8.2 RMV och SKL gör liknande undersökningar

De verksamheter som RMV och SKL bedriver överlappar inte varandra. I princip utför de båda myndigheterna inte inom något område exakt samma typ av undersökningar och analyser. På vissa områden är verksamheternas innehåll dock mycket likartat. Likheterna i fråga om undersökningarnas art framträder främst i förhållandet mellan SKL:s biologiska och droganalytiska enheter å ena sidan samt RMV:s rättsgenetiska och rättskemiska verksamheter å den andra.

Såväl RMV som SKL analyserar både droger och DNA. RMV:s droganalyser görs dock i biologiskt material, medan SKL:s analyser i stället främst avser icke-biologiskt material. Där RMV analyserar DNA företrädesvis inom ramen för faderskapsutredningar, använder SKL samma teknik främst i brottsutredande syfte.

Uppdelningen av arbetsuppgifter myndigheterna emellan är således tämligen tydlig även inom dessa områden. Gränsen är skarp, men förhållandevis tunn. Att de berörda verksamheterna delats mellan två olika myndigheter måste förstås mot bakgrund av den historiska utvecklingen och förefaller numera inte vara betingat av sakliga skäl. Det kan i detta sammanhang noteras att arbetsuppgifterna inte är fördelade på samma sätt i Norge och Danmark.

I tidigare utredningar har man ofta diskuterat frågan om anknytningen mellan den rättsgenetiska och den rättskemiska avdelningen. Dessa verksamheter har nyligen organiserats om till att ingå i samma avdelning. Skälen för att lägga samman den rättsgenetiska verksamheten med biologienheten är dock idag betydligt starkare än för en förening av de rättsgenetiska och rättskemiska avdelningarna. På motsvarande sätt har droganalysenheten vid SKL en tydligare koppling till RMV:s rättskemiska verksamhet än till SKL:s biologienhet. Som kommer att beskrivas i kapitel 9 och 10 har de nu nämnda verksamheterna mycket gemensamt såvitt avser bl.a. personal och teknisk utrustning.

Även med den tydliga uppdelning som råder mellan RMV och SKL inom de rättsbiologiska och rättskemiska/droganalytiska områdena finns det enskilda exempel på undersökningar som utförs inom den ena myndigheten som hör hemma också inom den andra myndighetens verksamhetsfält. Detta är mest tydligt inom det rättsbiologiska området, där SKL anlitar den rättsgenetiska avdelningen t.ex. för beräkning av sannolikhet för släktskap samt faderskapsanalys i fall där en misstänkt våldtäkt har orsakat graviditet¹. På motsvarande sätt analyserar biologienheten DNA från biologiska spår även i t.ex. faderskapsutredningssyfte. Det finns dock även droganalyser som tangerar den uppdragna gränsen mellan SKL och RMV.

Att SKL och RMV utför tämligen närliggande undersökningar inom de rättsbiologiska och rättskemiska/droganalytiska områdena är förstås centralt i sammanhanget. Detta gäller särskilt med hänsyn till att den ökande tillströmningen av ärenden till den forensiska verksamheten är mest påtaglig inom just dessa områden, där likheterna mellan SKL och RMV är som störst. Biologienhetens och droganalysenhetens verksamheter är de som expanderar mest inom SKL. För RMV:s del är det vid den rättskemiska avdelningen som den kraftigaste uppgången märks. I den framtida forensiska

¹ Redovisning av utredningsuppdrag rörande samverkan mellan Rättsmedicinalverket och Statens kriminaltekniska laboratorium (POL 902-778/05)

verksamheten kommer sannolikt narkotika- och DNA-analyser att svara för den stora volymen ärenden. Att tyngdpunkten i SKL:s verksamhet har förskjutits från den traditionella kriminaltekniken till en mer utpräglad och storskalig laborativ verksamhet har innehållsmässigt fört myndigheten närmare RMV och längre från polisens tekniska rotlar. Detta är en utveckling som kan förväntas fortsätta.

Både RMV och SKL genomför dock undersökningar som saknar motsvarighet hos den andra myndigheten. Liksom den traditionella kriminaltekniken vid SKL inte har några paralleller vid RMV, saknar SKL uppgifter som går att likna vid de rättsmedicinska och rättspsykiatriska undersökningarna. Myndigheterna kan dock inte anses ha några uppgifter som i ett större perspektiv är oförenliga eller som ens passar mindre väl ihop (se nästa avsnitt). Den rättsmedicinska verksamheten har en mycket stark koppling till de rättskemiska analyserna, som i sin tur har tydliga beröringspunkter med de droganalyser som utförs vid SKL. Utanför det tydligt innehållsmässiga och funktionella sambandet mellan myndigheterna faller egentligen endast de rättspsykiatriska undersökningarna. Även den utredande rättspsykiatrin är dock att betrakta som en forensisk disciplin. Dess organisatoriska koppling till en forensisk myndighet kan därför motiveras.

8.3 SKL och RMV har liknande funktion och förhållande till andra myndigheter

Att de mest expansiva delarna av SKL och RMV är mycket likartade är naturligtvis en omständighet som med viss tyngd talar för att det finns skäl att allvarligt överväga en förändrad organisation. Än viktigare är dock det faktum att de båda myndigheterna fyller en liknande funktion och i operativt hänseende har samma förhållande till andra myndigheter.

Den främsta uppgiften för såväl SKL som RMV är att inom olika forensiska discipliner bistå rättsväsendet med analyser, undersökningar och sakkunskap av företrädesvis naturvetenskaplig karaktär. Myndigheterna skall i sin operativa verksamhet agera objektivt och opartiskt och de framhåller sig som oberoende expertorgan i förhållande till sina uppdragsgivare. Av rollen som expertorgan följer att både SKL och RMV bedriver sin verksamhet

på tydligt vetenskapliga grunder och att de arbetar målmedvetet med kvalitets- och ackrediteringsfrågor.

RMV:s huvudsakliga uppdragsgivare är rättsväsendets övriga myndigheter. Om verksamheten i övrigt medger det får verket dock inom sitt ansvarsområde åta sig uppdrag även från andra uppdragsgivare. SKL:s huvudsakliga uppgift är att utföra kriminaltekniska undersökningar åt polismyndigheter, åklagarmyndigheter och domstolar. Enligt sin instruktion skall SKL ge företräde åt undersökningar som begärs av dessa uppdragsgivare. Även SKL får emellertid åta sig andra uppdrag.

Vid SKL arbetar man huvudsakligen med att utföra undersökningar och analyser på uppdrag av polis och åklagare i den brottsutredande verksamheten. Frånsett den rättsgenetiska avdelningen, som sällan anlitas inom ramen för brottsutredningar, stämmer denna beskrivning tämligen väl även på RMV. Den rättspsykiatriska verksamheten har dock i stället domstolarna som uppdragsgivare. En rättspsykiatrisk undersökning utförs dessutom som regel i ett senare skede av processen än de andra forensiska undersökningarna och analyserna. När det gäller de övriga delarna av RMV anlitas dessa dock vanligen i samma skede av brottsutredningen som SKL. I den enskilda utredningen samarbetar således polis och åklagare ofta med två forensiska myndigheter samtidigt.

Den gemensamma funktion som RMV och SKL har som forensiska expertorgan är enligt utredningens uppfattning den omständighet som tydligast talar till förmån för att lägga samman de två myndigheterna.

8.4 En gemensam myndighet är en naturlig lösning

Som konstaterats finns det stora likheter mellan RMV och SKL när det gäller såväl de typer av undersökningar man utför som det uppdrag man har inom rättsväsendet. Utredningen menar att det mot denna bakgrund är uppenbart att den mest naturliga lösningen är att samla myndigheternas verksamheter under en ledning. Om de forensiska disciplinerna hade varit helt nya och man idag givits i uppdrag att från början bygga upp en forensisk organisation, skulle det sannolikt aldrig kommit i fråga att dela upp verksamheterna på två myndigheter.

8.5 Inga nackdelar med en samlad myndighet

Den bästa och mest ändamålsenliga lösningen är således en gemensam myndighet på det forensiska området. Det finns idag inte något i sak som talar för att det är lämpligt att hålla RMV:s och SKL:s verksamheter organisatoriskt åtskilda. Utredningen kan därför inte se några egentliga nackdelar med en samlad forensisk myndighet. De skäl som kan anföras mot en omorganisation är av annat slag.

För det första fungerar de forensiska verksamheterna av allt att döma väl även med dagens organisation. Av de uppdragsgivare och andra intressenter som utredningen har kontaktat har både RMV och SKL överlag fått goda omdömen. Även såvitt utredningen själv har kunnat bedöma förefaller myndigheterna i allt väsentligt uppfylla de krav på kvalitet, service och effektivitet som är rimligt att ställa på dem. Inte heller i utredningens direktiv har antytts att det är på grund av att RMV och SKL inte utför sina uppgifter på ett tillfredsställande sätt som det finns skäl att överväga inrättandet av en ny myndighet. Om dagens organisation hade inneburit ett hinder för att bedriva en väl fungerande forensisk verksamhet hade en förändring naturligtvis varit än mer angelägen.

Även om det inte finns några nackdelar med en gemensam forensisk myndighet kan mot denna bakgrund för det andra riktas invändningar mot en omorganisation som sådan. Oavsett hur väl en sammanläggningsprocess genomförs innebär den påfrestningar för personalen. Den kan därtill ge tillfälliga, negativa effekter för den operativa undersökningsverksamheten. Handläggningstiderna kan påverkas. Även om det endast handlar om ett övergående skede bör dessa omständigheter beaktas.

Det är väl känt att det kan vara både en besvärlig och dyr process att lägga samman myndigheter; särskilt om det finns ett starkt motstånd mot förändringen från vissa håll inom de berörda myndigheterna. De nackdelar som hänför sig till omställningsarbetet som sådant är dock ändå av övergående art. Att organisationen av den statliga förvaltningen kontinuerligt ses över och omprövas måste betraktas som en självklarhet. Större eller mindre organisationsöversyner pågår med andra ord ständigt inom statsförvaltningen. Som regeringen konstaterat skall omstruktureringsarbetet ses som en fortlöpande process, med syfte att öka effektiviteten och verksamhetens ändamålsenlighet i förhållande till

de uppgifter och mål som fastlagts av riksdagen och regeringen². Mot denna bakgrund bör inte negativa effekter av tillfällig karaktär tillmätas avgörande betydelse när man överväger att inrätta en ny och långsiktigt mer ändamålsenlig organisation.

Mot de invändningar som kan resas mot en sammanläggning av RMV och SKL skall förstas vägas de fördelar som kan identifieras. Som framgått bedömer utredningen att fördelarna väger tyngre. I de kommande kapitlen utvecklar utredningen vad bildandet av en gemensam myndighet på det forensiska området ger för positiva effekter. De viktigaste av dessa presenteras dessutom översiktligt i nästa avsnitt.

Att driftansvaret för den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten i sin helhet förs över till sjukvårdshuvudmännen föreslås i kapitel 14.

8.6 Fördelar med en sammanläggning – en översikt

8.6.1 Den statliga forensiska funktionen förstärks

Den forensiska verksamheten blir allt mer betydelsefull för det brottsutredande arbetet. Med hänsyn till uppgifternas karaktär är det i första hand en statlig angelägenhet att möta rättsväsendets ökande krav och förväntningar på forensiska undersökningar. Det är mot denna bakgrund angeläget att positionen för den statliga forensiska funktionen förstärks.

En förstärkning av positionen kan uppnås bl.a. genom att organisationen ges en bärkraft som gör att den står bättre rustad att stå sig väl i konkurrensen från andra aktörer på området. En gemensam myndighet kan med en högre grad av effektivitet erbjuda experttjänster inom ett vidare verksamhetsfält. Den får därmed en större bärkraft än vad dagens två myndigheter har.

Positionen förstärks vidare av att verksamhetens uppdrag och förhållande till det övriga rättsväsendet tydliggörs. En sammanläggning skapar bättre möjligheter att utveckla och förmedla den gemensamma forensiska rollen i samhället i allmänhet och i rättsväsendet i synnerhet. Kommunikationen med omvärlden underlättas av att den forensiska verksamheten kan tala med gemensam röst och presentera en mer begriplig myndighetsstruktur. Detta leder till att verksamheten får en starkare ställning och en högre

² Statlig förvaltning i medborgarnas tjänst (prop. 1997/98:136) s. 16

profil, vilket ger positiva effekter i såväl operativt hänseende som när det gäller övergripande, strategiska aspekter som t.ex. personalrekrytering (se vidare avsnitt 11.2).

8.6.2 Den forensiska verksamhetens opartiskhet och oberoende understryks

Med den modell som utredningen föreslår kommer den nya myndigheten att organisatoriskt placeras utanför polisväsendet (se avsnitt 13.2.1). Ingen som är insatt i verksamheten ifrågasätter på allvar SKL:s opartiskhet och objektivitet. Idag är SKL dock en del av polisväsendet, med RPS som chefsmyndighet. Om än opartiskt och objektivt kan laboratoriet därför inte anses vara i alla avseenden oberoende.

Kvalitetsfrågor kommer även i framtiden att vara viktiga för den forensiska verksamheten. Med kvalitet kan inte avses endast att analyser utförs på ett korrekt och vetenskapligt sätt. Viktigt är även hur verksamheten uppfattas av uppdragsgivare och – inte minst – andra som påverkas av det forensiska arbetet.

Det finns mot denna bakgrund ett värde i att organisera den forensiska expertverksamheten på ett sådant sätt att objektiviteten inte ens kan ifrågasättas och därmed en fördel i att en ny, gemensam myndighet förläggs utanför polisväsendet. Detta gäller särskilt med hänsyn till att de forensiska undersökningarna sannolikt i större utsträckning kommer att bli föremål för invändningar i framtiden (se vidare avsnitt 13.2.1).

8.6.3 Förutsättningarna för det forensiska FoU-arbetet förbättras

Forsknings- och utvecklingsarbetet är av avgörande betydelse för den forensiska verksamhetens framtid. En tillräckligt omfattande FoU-verksamhet är angelägen bl.a. för att inhämta nya kunskaper och att utveckla nya metoder som kan användas i den operativa undersökningsverksamheten. FoU-arbetet skapar dessutom mer stimulerande och utvecklande arbetsförhållanden för de anställda.

På detta område är det önskvärt med ett så nära samarbete och ett så omfattande kunskapsutbyte som möjligt mellan de forensiska sakområdena. En samlad forensisk myndighet skapar de mest

gynnsamma förutsättningarna för detta. Att den trots allt relativt begränsade volym som det forensiska FoU-arbetet har är uppdelat på två myndigheter gör att det riskerar att bli splittrat och utan en tillfredsställande samordning. I en gemensam forensisk myndighet blir volymen större samt överblicken över och koordinationen av FoU-arbetet bättre.

Inrättandet av en gemensam forensisk myndighet kommer vidare att höja den forensiska verksamhetens profil, inte minst på FoU-området. Detta bör underlätta t.ex. när man skall ansöka om forskningsanslag. Om SKL och RMV läggs samman kommer detta dessutom att innebära att man frigör resurser i den administrativa funktionen; resurser som främst bör användas i den forensiska forsknings- och utvecklingsverksamheten (se vidare avsnitt 12.4).

8.6.4 Ledningen och styrningen blir enhetligare och därmed mer verkningsfull

Det forensiska arbetet är idag uppdelat på två olika myndigheter, som dessutom är föremål för mål- och resultatstyrning från två olika håll. På grund härav saknas i praktiken en samlad, övergripande styrning av SKL och RMV. Det finns ett behov av en gemensam ledning av det forensiska arbetet samt en sammanhållen mål- och resultatstyrning av verksamheten. I takt med att forensiska undersökningar och analyser kan användas inom allt fler områden och ge svar på allt fler frågor kommer att ställas allt högre krav på en tydlig styrning i fråga om vilka undersökningar som skall utföras och under vilka förutsättningar.

I en gemensam myndighet kan ledningen se till att man inom de olika forensiska disciplinerna verkar utifrån samma prioriteringar och drar åt samma håll i det operativa arbetet. Samtidigt kan man från strukturell synpunkt skapa en mer stabil grund för samverkan samt bedriva utvecklingsarbete, där verksamhetsnyttan i ett bredare perspektiv än idag är vägledande.

En mer processinriktad styrning av rättsväsendet som helhet torde dessutom underlättas av att de forensiska verksamheterna samlas i samma myndighet. Möjligheterna att använda den forensiska verksamheten som en strategisk resurs när det gäller att klara upp brott kommer att öka (se vidare avsnitt 12.2).

8.6.5 Den forensiska delen av brottsutredningsarbetet underlättas

Det forensiska arbetet bör betraktas som endast en del av ett större sammanhang. För såväl RMV som SKL kan det huvudsakliga och övergripande målet sägas vara att med högt ställda krav på rättssäkerhet och kvalitet bidra till att fler brott klaras upp. Deras roll i det brottsutredande arbetet är att bistå andra myndigheter med sin särskilda sakkunskap inom de forensiska vetenskaperna.

SKL och RMV har under lång tid arbetat målmedvetet med kvalitetsfrågor och de ligger i framkant när det gäller kvalitets-säkring av analysmetoder och myndighetsinterna arbetsprocesser. Med hänsyn till detta kan framtidens vinster i kvalitetshänseende främst göras genom att minska friktionen i kontaktytorna mellan de olika verksamheterna. Det är självfallet angeläget att den forensiska processen i sin helhet, och inte endast inom respektive myndighets verksamhetsområde var för sig, löper så effektivt och med så hög kvalitet som möjligt.

Eftersom det handlar om kunskapsintensiva verksamheter med en hög grad av specialistkompetens är det av naturliga skäl särskilt viktigt att utbytet av kunskap och information inte hämmas av omotiverade organisatoriska indelningar. Om en samlad forensisk myndighet bildas kommer detta att främja informationsutbytet mellan inblandade parter, i enskilda ärenden såväl som på ett mer strategiskt plan.

En samlad myndighet på det forensiska området stimulerar en ökad och mer strukturerad samverkan i det operativa brottsutredningsarbetet. Om SKL och RMV läggs samman innebär detta också att man i det forensiska arbetet får en bättre överblick över den forensiska delen av brottsutredningen. Detta minskar risken för att information inte förs vidare från den ena verksamheten till den andra. Med en bättre överblick ges dessutom större möjligheter att koordinera det forensiska arbetet och att göra ändamålsenliga prioriteringar, såväl inom ramen för brottsutredningen som mellan olika utredningar.

Det är inte endast i operativt hänseende som en sammanläggning skapar bättre förutsättningar för det brottsutredande arbetet. Riksrevisionen har i rapporten *Stödet till polisens brottsutredningar* (RIR 2004:27) påtalat att det finns ett behov av en övergripande strategi för den forensiska verksamheten. En sammanläggning av RMV och SKL kommer att väsentligt förbättra möjligheterna att

utveckla en sammanhållen forensisk strategi (se vidare avsnitt 11.3–11.4).

8.6.6 Den rättsbiologiska verksamheten kan samordnas

Både biologienheten vid SKL och den rättsgenetiska avdelningen vid RMV analyserar DNA. Personalstrukturen är i princip identisk och det finns stora likheter när det gäller den tekniska utrustning man använder.

Mot denna bakgrund innebär bildandet av en samlad forensisk myndighet påtagliga fördelar på det rättsbiologiska området. Det blir möjligt att nyttja personalen på ett mer flexibelt sätt, t.ex. vid tillfälliga arbetsanhopningar. Det kan dessutom finnas ett behov av att i framtiden låta viss personal mer permanent övergå från den ena verksamheten till den andra. Detta underlättas av en sammanläggning.

För personalens del kommer en gemensam rättsbiologisk funktion att innebära en möjlighet att tjänstgöra i och därmed tillgodogöra sig kunskap och erfarenhet från en verksamhet som är nära besläktad med den man huvudsakligen arbetar inom. Härigenom gagnas personalens utvecklingsmöjligheter, vilket i förlängningen naturligtvis främjar verksamheten som sådan. Allmänt sett kan därtill förväntas att utbytet av kunskap mellan de två verksamheterna ökar.

En sammanläggning ger härutöver positiva effekter när det gäller inköp, underhåll och rationellt användande av den tekniska utrustningen samt för det rättsbiologiska FoU-arbetet (se kapitel 9).

8.6.7 Verksamheten med droganalyser kan samordnas

Även den rättskemiska avdelningen vid RMV och droganalysenheten vid SKL företer stora likheter i fråga om personalstruktur och utrustning. Till detta kommer att deras analyser i huvudsak avser samma substanser. Med anledning härav ger en sammanläggning liknande fördelar för verksamheten med droganalyser som på det rättsbiologiska området. Med hänsyn till risken för kontaminering kräver dock en närmare förening av den rättskemiska avdelningen och droganalysenheten insikt i de förutsättningar och förhållanden som respektive verksamhet bedrivs under.

Det finns ytterligare fördelar med en integrering av de nu aktuella verksamheterna. Tillsammans kan man t.ex. bli bättre på att följa och fånga upp utvecklingen i fråga om nya droger. Att så sker är angeläget för såväl FoU-verksamheten som den operativa analysverksamheten. Det kan också leda till att man i ett tidigare skede kan ge ett tillräckligt underlag för statsmakten att på ett adekvat sätt möta denna utveckling (se vidare kapitel 10).

8.6.8 Administrationen effektiviseras

En sammanläggning av SKL och RMV leder till lägre administrativa kostnader, utan att det administrativa stödet blir mindre kraftfullt. De resurser som härigenom frigörs bör användas främst i det forensiska forsknings- och utvecklingsarbetet (se vidare avsnitt 12.3).

8.6.9 Verksamhetens allmänna samhällsnytta kan tas bättre tillvara

Som nämnts i avsnitt 8.6.7 finns det således fördelar i ett bredare, narkotikapolitiskt perspektiv med en sammanläggning. Även inom andra områden har den forensiska verksamheten potential att utanför det operativa analysarbetet vara till större samhällsnytta än för närvarande. Denna potential tas sannolikt bättre tillvara inom ramen för en och samma myndighet (se vidare avsnitt 11.5).

8.7 En ökad samverkan är inte ett tillräckligt bra alternativ

Enligt direktiven skall utredningen överväga för- och nackdelar med att lägga samman SKL:s och RMV:s verksamheter till en myndighet. Om utredningen inte finner skäl för en sammanläggning, skall i stället övervägas hur samordningen mellan de båda myndigheterna kan vidareutvecklas. Som framgått har utredningen dock funnit att det finns tillräckligt starka skäl för att bilda en samlad forensisk myndighet.

Som uppdraget är utformat saknas därför anledning att som ett alternativ till en sammanläggning närmare gå in på hur en ökad samordning mellan RMV och SKL skulle kunna åstadkommas. Som

regeringen anfört i propositionen *Statlig förvaltning i medborgarnas tjänst* (1997/98:136) bör behovet av samverkan inom statsförvaltningen dock inte i första hand tillgodoses genom organisationsförändringar. Utredningen vill mot denna bakgrund kort beröra frågan om en ökad samordning av RMV och SKL är ett tillräckligt bra alternativ till en myndighetssammanslagning.

Av 7 § andra stycket verksförordningen (1995:1322) följer bl.a. att det åligger en myndighet att genom samarbete med andra myndigheter och på annat sätt ta till vara de fördelar som kan vinnas för staten som helhet. Genom hänvisningar i myndigheternas instruktioner är bestämmelsen tillämplig på såväl RMV som SKL. Redan idag samverkar också myndigheterna inom flera olika områden. Samarbetet har tagit fart främst under senare år, i samband med att regeringen har gett myndigheterna i uppdrag att se över samordningen dem emellan (se bilaga 2). Samarbetet är dock enligt utredningens uppfattning inte lika långtgående som det kunde vara.

Utredningen vill framhålla att detta inte betyder att SKL och RMV har brustit i sin plikt att samverka. Samarbetet dem emellan kan anses vara så utvecklat som det är rimligt att förvänta sig mellan två olika myndigheter. Ekonomistyrningsverket (ESV) har i sin rapport *Effektivare statlig administration*³ angett att myndigheter styrs och följs upp nästan enbart utifrån hur de klarar sitt eget åtagande. Detta kan enligt ESV leda till att de optimerar sin egen verksamhet, utan att se till staten som helhet. Även om en lösning är lönsam för staten som helhet, konstaterar ESV att det är lätt att förstå att en myndighet inte tar initiativ till samverkan om endast en mindre del av de förväntade positiva effekterna tillfaller den egna myndigheten.

Flera av de positiva effekter som har berörts kan överhuvudtaget inte uppstå utan en sammanläggning, oavsett hur långtgående samarbete myndigheterna utvecklar. Några fördelar kan teoretiskt sett uppnås även med en ökad samordning mellan två fristående myndigheter. Det är dock mycket osäkert om den potential som finns på en rad punkter kommer att förverkligas om dagens organisation består. Som konstateras (se avsnitt 11.2.1) är samhörigheten inte särskilt påtaglig myndigheterna emellan. Detta är självfallet en omständighet som gör det svårare att utan en ändring av organisationen få till stånd en ökad samordning av de forensiska

³ Dnr 12-1266/2005

verksamheterna. Med beaktande dessutom av den statliga förvaltningens naturliga benägenhet att verka som ”stuprör”, innebär uppdelningen av verksamheten på två olika forensiska myndigheter i sig ett hinder för att få till stånd en tillräcklig grad av samverkan.

Som nämnts kommer vidare en sammanläggning att ge ett flertal fördelar som överhuvudtaget inte kan uppnås med endast en ökad samordning. Sammantagna talar de fördelar som redovisats i avsnitt 8.6 med sådan tyngd för inrättandet av en gemensam forensisk myndighet att det är motiverat att föreslå en sammanläggning av SKL och RMV.

9 En sammanläggning av den rättsbiologiska verksamheten

9.1 Inledning

I kapitel 4 och avsnitt 6.2 har utredningen beskrivit den rättsgenetiska verksamheten vid Rättsmedicinalverket (RMV) och biologienhetens verksamhet vid Statens kriminaltekniska laboratorium (SKL). Som där framgått överlappar de biologiska verksamheterna i princip inte varandra (se även kap. 8). DNA-analyserna vid biologienheten har ett annat syfte än de undersökningar som den rättsgenetiska avdelningen utför. Detta har naturligt nog medfört att biologienheten och den rättsgenetiska avdelningen har utvecklats i delvis olika riktningar. Den kunskap som krävs för myndigheternas DNA-analyser skiljer sig åt i viss mån. Följden av detta är bl.a. att den expertkompetens den ena myndigheten har byggt upp kompletterar snarare än konkurrerar med den andra myndighetens.

Det finns vidare en stor volymmässig skillnad mellan verksamheterna. Inom det rättsbiologiska området är SKL väsentligt större än RMV. Som redogörs för i det följande kan dessutom denna skillnad komma att öka.

I kapitel 8 har utredningen framhållit myndigheternas liknande funktion och förhållande till andra myndigheter som det främsta skälet för en sammanläggning. Det poängterades att RMV och SKL i allt väsentligt har samma uppdragsgivare och samma övergripande roll i den brottsutredande verksamheten. Just när det gäller den rättsgenetiska verksamheten – där de innehållsmässiga likheterna med motsvarande verksamhet inom SKL är som allra störst – stämmer dock inte detta. Den rättsgenetiska avdelningen har i princip inga uppgifter överhuvudtaget med anknytning till brottsutredningar.

Det finns således vissa, lätt identifierbara skillnader mellan biologienheten och den rättsgenetiska avdelningen. Enligt utredningens mening är det emellertid mer slående hur mycket som för-enar dem. Det är tydligt att det finns stora likheter såvitt avser bl.a.

arbetsuppgifter och analysmetoder. Detta innebär också att myndigheterna i mycket stor utsträckning använder samma typer av teknisk utrustning samt att personalen har likartad utbildning och kompetens.

I detta kapitel kommer utredningen att redogöra för de fördelar som en sammanläggning av RMV och SKL ger för den rättsbiologiska verksamheten.

9.2 Fördelar i personal- och kompetenshänseende

9.2.1 Personalen har liknande utbildning och kompetens

På både det rättsgenetiska och det kriminaltekniska DNA-området har knappt hälften av medarbetarna 4–5 års akademisk utbildning, företrädesvis i biologi. I båda verksamheterna har vidare cirka hälften av de anställda i huvudsak laborativa uppgifter. De flesta av dessa har två till tre års högskoleutbildning till laboratorieassistenter eller biomedicinska analytiker. Personalstrukturen vid biologienheten och i den rättsgenetiska verksamheten är således nära nog identisk.

Som tidigare berörts har dock verksamheterna olika syften. I konsekvens härmed skiljer sig deras spetskompetens åt i viss mån. Vid den rättsgenetiska avdelningen arbetar man främst med att jämföra DNA-profiler mellan släktingar, medan biologienhetens verksamhet är inriktad på att jämföra DNA-profiler i syfte att påvisa identitet eller icke-identitet mellan olika prov. Detta gör att personalen vid den rättsgenetiska avdelningen har särskild kompetens i fråga om t.ex. biologiska lagar för nedärvning och spontana förändringar i arvsmassan. Vid biologienheten finns i stället specialistkunskap om exempelvis blandbilder, partiella DNA-profiler eller arbete med mycket små mängder DNA, s.k. LCN-teknik (se även avsnitt 6.2).

Det finns skillnader även när det gäller sättet att arbeta. Vid den rättsgenetiska avdelningen hanteras ärendena i stor utsträckning av samma personal hela processen igenom, från ax till limpa. Detta innebär t.ex. att även handläggarna skall behärska den laborativa tekniken. I den kriminaltekniska DNA-verksamheten finns däremot en tydligare uppdelning av arbetsuppgifterna. Ur personalens synvinkel är processen därigenom mer fragmenterad.

9.2.2 Flexibla personalutnyttjande, bättre kunskapsutbyte

På grund av medarbetarnas liknande arbetsuppgifter och utbildning kommer en sammanläggning att göra det möjligt att nyttja personalen på ett mer flexibelt sätt, t.ex. vid tillfälliga arbetsanhopningar. Detta trots att det finns vissa olikheter beträffande arbetssätt och spetskompetens. Skillnaderna när det gäller analystekniker och instrument (se nästa avsnitt) är begränsade, vilket gör att framför allt personal med i huvudsak laborativa uppgifter tämligen omgående kan arbeta inom båda verksamheterna. När det gäller biomedicinska analytiker och annan laboratorieinriktad personal finns således omedelbara fördelar att vinna i fråga om flexibilitet och effektivitet.

För biologer och personal med motsvarande kompetens krävs dock sannolikt mer av intern kompetensutveckling för att de skall kunna utföra kvalificerade uppgifter även inom det område där de idag inte arbetar. Detta beror på att det framför allt är på handläggarnivå som skillnaderna mellan rättsgenetiken och de kriminaltekniska DNA-analyserna tydligast gör sig gällande. Man bör dock inte överdriva olikheterna och därmed inte heller de hinder som föreligger för biologer och andra handläggare att tillgodogöra sig tillräckligt med erfarenhet för att kunna bistå inom det område där de idag inte är verksamma.

Som nämnts i avsnitt 9.1 är det stor skillnad på den rättsgenetiska avdelningen och biologienheten när det gäller verksamhetsvolym. Biologienheten utför betydligt fler DNA-analyser och är också personalmässigt avsevärt större. Förhållandet mellan verksamheterna är på grund av detta något ojämnt. Skillnaden i omfattning mellan de båda verksamheterna kan dessutom öka under kommande år. Som redovisats i avsnitt 6.2 är den kriminaltekniska DNA-verksamheten på klar uppgång. Biologienhetens ärendetillströmning kommer av allt att döma att öka markant under den närmaste framtiden.

Utvecklingen kan möjligen på längre sikt förväntas bli den motsatta för den rättsgenetiska verksamheten. Antalet faderskapsanalyser är visserligen alltså förhållandevis konstant från år till år. I och med det nya provtagningsättet genom "topsning" har det dock uppstått en ny situation på marknaden för rättsgenetiska undersökningar. Som påpekats i kapitel 4 förekommer det redan i enstaka fall att avdelningens tidigare uppdragsgivare i stället vänder sig till andra laboratorier för faderskapsanalyser. Det kan inte utslutas att detta kommer att ske i ökad utsträckning i framtiden.

Hur anlitaandet av andra laboratorier förhåller sig till lagstiftningen på området måste betraktas som oklart (se även avsnitt 4.13). Bestämmelserna är gamla och inte avsedda för den nya typen av provtagningar. Enligt utredningens uppfattning är det angeläget med ett klargörande i fråga om huruvida DNA-analyser på s.k. munskrap, efter beslut av domstol eller initiativ från socialnämnd, endast skall kunna göras av RMV. Detta omfattas dock inte av utredningens uppdrag. Under alla omständigheter är verkets monopol i detta avseende ifrågasatt och fler aktörer – såväl privata som offentliga – kan komma att skaffa den utrustning och kompetens som krävs för att utföra rättsgenetiska undersökningar.

På kortare sikt kommer dock den rättsgenetiska verksamheten att öka i omfattning. Som redovisats i avsnitt 4.8 införs den 1 juli 2006 i utlänningslagen (2005:716) en rätt att få en DNA-analys utförd på statens bekostnad i ärenden om uppehållstillstånd som rör familjeåterförening mellan minderåriga barn och deras föräldrar samt vissa andra familjeanknytningsärenden. Enligt regeringens beräkningar (se prop. 2005/06:72 s. 84) kan sådana DNA-analyser aktualiseras i cirka 500 ärenden per år. Detta skulle innebära en markant ökning av ärendeinströmningen till den rättsgenetiska avdelningen. Man måste därtill beakta att dessa ärenden är betydligt mer resurskrävande än t.ex. faderskapsärenden (se avsnitt 4.8).

Det är således uppenbart att den kriminaltekniska DNA-verksamheten ökar i omfattning. När det gäller den rättsgenetiska verksamheten i statlig regi är utvecklingen mer osäker. Som nämnts tillkommer nya uppgifter för rättsgenetiken redan under år 2006, samtidigt som faderskapsundersökningarna på längre sikt tvärtom kan komma att minska i antal. Rättsbiologin står mot denna bakgrund inför nya utmaningar under snabbt förändrade förhållanden.

I en sådan situation finns det ett värde i att skapa en än mer stabil organisation med en större personalstyrka. När förutsättningarna förändras är det av naturliga skäl särskilt angeläget med en tillräcklig grad av flexibilitet. Med en större organisation förbättras möjligheterna att på ett tillfredsställande sätt hantera ändrade ärendeflöden. En sammanläggning underlättar rekrytering av personal – såväl vid tillfälliga arbetstoppar som på längre sikt – till den del av verksamheten som ökar i omfattning. Man kan på så sätt undanröja de eventuella hinder av organisatorisk art som finns för att på ett förhållandevis snabbt och enkelt sätt få tag på personal med rätt kompetens.

Att den rättsbiologiska personalen har likartad utbildning och kompetens underlättar inrättandet av en gemensam myndighet och gör det möjligt att tämligen omgående få de positiva effekter som nu har beskrivits. Samtidigt talar även den omständigheten att myndigheternas spetskompetens i viss mån skiljer sig åt för att en sammanläggning kommer att innebära fördelar. På grund av den särskilda kunskap som rättsgenetiken respektive den kriminaltekniska DNA-verksamheten har inom olika områden samverkar man redan idag i vissa typer av ärenden och för att lösa särskilt svåra fall. Detta samarbete bör underlättas och ytterligare stimuleras genom en sammanläggning.

9.2.3 Bättre utvecklingsmöjligheter, tryggare anställning

Även från medarbetarnas synpunkt bör en ökad integrering mellan den rättsgenetiska och den kriminaltekniska DNA-verksamheten ge positiva effekter. Man får på ett enklare sätt möjlighet att tjänstgöra i och därmed tillgodogöra sig kunskap och erfarenhet från en verksamhet som är nära besläktad med den man huvudsakligen arbetar inom. Härigenom gagnas personalens utvecklingsmöjligheter, vilket i förlängningen naturligtvis främjar verksamheten som sådan.

En annan positiv effekt för personalen vid den rättsgenetiska avdelningen följer av vad som anfördes i föregående avsnitt. I händelse av att den statliga rättsgenetiska verksamheten i framtiden minskar i omfattning kommer det att vara en fördel att vara verksam i en organisation som även har andra uppgifter än faderskapsundersökningar och liknande utredningar. För den enskilde medarbetaren innebär detta en tryggare anställningssituation, genom att man på ett mer okomplicerat sätt kan övergå till likartade arbetsuppgifter inom ett mer expansivt verksamhetsområde.

9.3 Fördelar när det gäller den tekniska utrustningen

Såväl den rättsgenetiska avdelningen som biologienheten är förhållandevis maskinintensiva och de kräver i mycket hög grad samma typer av teknisk utrustning. Även med hänsyn härtill kommer en sammanläggning av SKL och RMV att ge positiva effekter. Det finns t.ex. besparingar att göra vid kommande inköp av instrument.

En gemensam maskinpark behöver inte vara lika stor som de två nuvarande är tillsammans. Vidare är förhandlingsläget mer gynnsamt vid inköp till en större verksamhet än till en mindre. Utöver detta finns det vinster att göra när det gäller underhåll och service av utrustningen.

SKL anger att biologienheten generellt sett har en god maskin-kapacitet. Hur kapaciteten kommer att svara mot den kommande utvecklingen på DNA-området är dock svårt att med säkerhet uttala sig om. RMV:s kapacitet beskrivs vara mycket god. Sammantaget har myndigheterna en viss överkapacitet avseende vissa delar av instrumentparken på det biologiska området. Detta är dock nödvändigt eftersom det annars finns risk för att den operativa ärendehantering blir lidande vid t.ex. driftstörningar och maskinhaverier eller t.o.m. vid tillfälliga arbetstoppar. En överkapacitet för den operativa verksamheten bedöms dessutom vara nödvändig för att säkerställa tillräckligt utrymme för forsknings- och utvecklingsprojekt.

Redan idag finns ett tämligen väl utvecklat samarbete mellan biologienheten och den rättsgenetiska avdelningen när det gäller just teknisk utrustning. Man har träffat ett back up-avtal som gör det möjligt att köra prover hos den andra myndigheten om den ena myndighetens analysinstrument inte fungerar. Avtalet är främst avsett att tillämpas vid driftstörningar på dyra nyckelinstrument. Inriktningen är dock att ett framtida back up-avtal även skall avse robotar och dessutom kunna tillämpas även vid tillfälliga arbetstoppar. I ett sådant sammanhang kan det också bli fråga om att laboratoriepersonal från den ena verksamheten under en kortare tid utför arbetsuppgifter inom den andra. Resultatutvärderingen – den manuella analysen – kommer dock att utföras vid den myndighet som handlägger ärendet.

Det nuvarande samarbetet avser även inköp av utrustning. Man har gemensamt förhandlat med leverantörer och på så sätt fått en starkare position i förhandlingarna. Att man tillsammans kan göra större inköp har medfört att man har erbjudits större rabatter.

En sammanläggning kan emellertid innebära än mer långtgående fördelar än vad det nuvarande samarbetet gör, i fråga om såväl inköp av maskiner och förbrukningsmaterial som ett effektivt och ändamålsenligt nyttjande av den utrustning som man redan har. Om en gemensam myndighet inrättas kan man dessutom få lägre kostnader för underhåll. När en extern entreprenör anlitas för underhåll av maskinparken väljer man en nivå för den service som

önskas. Med fler instrument och en lägre grad av sårbarhet kan man välja en lägre servicenivå och därigenom minska kostnaderna. Dagligt rutinunderhåll svarar verksamheternas personal själva för. Även i detta avseende skulle en gemensam instrumentpark innebära en effektivisering.

Trots fördelarna med en ökad samordning har RMV och SKL påtalat att en gemensam instrumentpark sannolikt inte annat än marginellt leder till kortare handläggningstider. Eftersom kapaciteten är god utgör den tekniska utrustningen inte någon ”flaskhals”. Det är tvärtom tydligt att instrumenten kan utnyttjas i betydligt högre grad än för närvarande.

När det gäller ärendehanteringssystem använder den rättsgenetiska avdelningen systemet *Fabian*, som inte brukas av RMV i övrigt. Biologienheten arbetar i stället i *Forum*, ett system som används av hela SKL. Flera av dess funktioner är emellertid unika just för biologienheten. En sammanläggning behöver naturligtvis inte innebära att verksamheterna omgående synkroniserar sina system. På sikt bör dock målsättningen vara att man skall använda samma system.

9.4 Den rättsbiologiska FoU-verksamheten

Forsknings- och utvecklingsarbetet har en central betydelse för den framtida utvecklingen av den rättsbiologiska verksamheten. Det finns mot denna bakgrund ett klart behov av att förstärka den forensiska FoU-verksamheten på det biologiska området.

Inom det rättsbiologiska området samarbetar RMV och SKL redan idag beträffande viss forsknings- och utvecklingsverksamhet. Detta är dock ett område som kan utvecklas ytterligare. Med hänsyn till det tydliga släktskapet mellan de båda disciplinerna är det från FoU-synpunkt bättre ju mer samarbete som finns mellan rättsgenetiken och det kriminaltekniska DNA-området. Även om FoU-arbetet sannolikt är mindre beroende av organisatoriska indelningar än den operativa verksamheten är det genom att bilda en samlad forensisk myndighet som man skapar bästa möjliga förutsättningar för att förstärka och främja det utökade samarbete som är angeläget.

Både SKL och RMV har dock betonat det väsentliga i att man vid en sammanläggning klargör vilken slags rättsbiologisk forskning som är lämplig för en ny forensisk myndighet att ägna sig åt. För

en ny myndighetsledning blir det självfallet en central uppgift att utarbeta riktlinjer för FoU-verksamheten; såväl inom rättsbiologin som på övriga forskningsområden.

Effekterna av en sammanläggning för FoU-verksamheten i sin helhet kommer att redovisas i kapitel 12.

9.5 Andra effekter av en sammanläggning

En sammanslagen forensisk myndighet blir mycket slagkraftig på det rättsbiologiska området. En ökad korsbefruktning inom såväl den operativa verksamheten som FoU-området gagnar utvecklingen av båda verksamheterna. Med en bredare kompetens knuten till myndigheten förstärks kvaliteten och därmed konkurrenskraften även inom respektive kärnområde. Att verksamheten dessutom rent volymmässigt blir större skapar också en bättre bärkraft.

Frågan om verksamhetens volym är särskilt viktig på det rättsgenetiska området. Även för det fall fler faderskapsundersökningar i framtiden kommer att utföras av privata aktörer, kommer sannolikt i vart fall blodundersökningar efter beslut av domstol att kvarstå som en statlig angelägenhet. Under sådana omständigheter är det väsentligt att säkerställa att verksamhetens omfattning inte understiger det som kan betraktas som den kritiska massan. För de faderskapsärenden som skall hanteras av staten måste det finnas tillräckligt med kompetens och resurser.

Att verksamhetens omfattning inte blir för begränsad är centralt även med hänsyn till de mer speciella rättsgenetiska uppgifter som antagligen även i fortsättningen kommer att åligga en statlig myndighet, som t.ex. identifieringar i samband med katastrofer. Bildandet av en gemensam forensisk myndighet skapar mer gynnsamma förutsättningar i detta hänseende.

De generella administrativa effekterna av en sammanläggning kommer att belysas närmare i kapitel 12. Även inom ramen för den biologiska verksamheten finns det emellertid uppgifter av administrativ karaktär som kan effektiviseras genom en ändrad organisation. Det bör t.ex. vara mer effektivt att tillskapa en gemensam kvalitetssäkringsfunktion än att bibehålla de två som finns idag. En sammanjämkning av kvalitetssystemen kommer dock att innebära ett tämligen omfattande arbete (se avsnitt 12.3).

Det kan sammanfattningsvis konstateras att det från den rättsbiologiska verksamhetens synpunkt finns klara fördelar med en

sammanläggning av SKL och RMV. Just på detta område är det dock viktigt att man i sådant fall betonar verksamheternas oberoende från varandra. Som nämnts i avsnitt 9.1 har de rättsbiologiska verksamheterna inte samma uppdrag. Till skillnad från andra verksamheter inom RMV och SKL har den rättsgenetiska avdelningen i princip ingen straffrättslig anknytning. En eventuell sammanläggning av de rättsbiologiska verksamheterna måste därför skötas med förståelse och lyhördhet för deras olika funktioner. Den som lämnar blodprov i ett faderskapsärende skall t.ex. inte kunna uppfatta det som att han eller hon hamnar i ett register med anknytning till den brottsutredande verksamheten.

Samtidigt bör det framhållas att den rättsgenetiska och den kriminaltekniska DNA-verksamheten bedrivs inom ramen för samma organisation i både Norge och Danmark (se kapitel 7). Dessutom hanterar SKL redan idag ett stort antal DNA-prov från personer vars profiler i slutändan inte hamnar i något av de tre DNA-registren.

10 En sammanläggning av verksamheten med droganalyser

10.1 Inledning

Utredningen har i kapitel 4 och avsnitt 6.4 redogjort för de verksamheter som bedrivs av den rättskemiska avdelningen vid Rättsmedicinalverket (RMV) och droganalysenheten vid Statens kriminaltekniska laboratorium (SKL). Som beskrivits i kapitel 8 går båda verksamheter huvudsakligen ut på att analysera olika typer av droger. Trots detta finns det, i likhet med förhållandet mellan rättsgenetiken och den kriminaltekniska DNA-verksamheten (se kap. 9), inte någon egentlig överlappning mellan RMV och SKL när det gäller rättskemiska undersökningar och droganalyser.

Avgränsningen mellan verksamheterna i fråga om vilka typer av analyser man utför är tämligen tydlig. Där RMV undersöker om det förekommer droger eller dess nedbrytningsprodukter (metaboliter) i biologiskt material (t.ex. kroppsvätskor), analyserar SKL beslag och partier av pulver, vätskor, tabletter och växtmaterial. Förenklat uttryckt analyserar RMV material som förekommit inne i eller på kroppen hos levande eller avlidna personer i syfte att upptäcka eventuella spår av droger, medan SKL:s analyser avser material utanför kroppen som misstänks vara droger.

Med anledning härav är de båda verksamheterna och de förutsättningar under vilka de bedrivs i någon mån olika. En viktig skillnad är att SKL handskas med stora mängder narkotika, medan RMV:s analyser ofta syftar till att fastställa eventuell förekomst av narkotika i mycket låga koncentrationer. Samtidigt är det uppenbart att likheterna är stora. Personalens utbildning och kompetens stämmer väl överens; analysmetoder och teknisk utrustning likaså. Till detta kommer att analyserna i huvudsak avser samma substanser.

Såväl droganalysenheten som den rättskemiska avdelningen har övriga rättsvårdande myndigheter som huvudsakliga uppdragsgivare. I de allra flesta fall är det polisen som anlitar droganalys-

enheten. Även vid den rättskemiska avdelningen svarar polisen för många uppdrag, främst i samband med misstänkta trafiknykterhets- och drograttfylleribrott, ringa narkotikabrott och våldsbrott (se avsnitt 4.3 och 4.4). Avdelningen har dock andra betydande uppdragsgivare; framför allt de rättsmedicinska avdelningarna (se avsnitt 4.2) och Kriminalvården (avsnitt 4.5). De båda verksamheterna har i förhållande till sina uppdragsgivare samma funktion som opartiskt expertorgan.

I jämförelse med förhållandet mellan de två rättsbiologiska verksamheterna är den rättskemiska verksamheten (cirka 70 medarbetare) och droganalysenheten (cirka 50 medarbetare) av mer jämbördig storlek. Som tidigare beskrivits har såväl RMV som SKL inom det aktuella området expanderat under en längre tid.

I detta kapitel kommer utredningen att redovisa de fördelar som en sammanläggning av RMV och SKL innebär för verksamheten med droganalyser.

10.2 Fördelar i personal- och kompetenshänseende

10.2.1 Personalen har liknande utbildning och kompetens

I avsnitt 9.2.1 redogjorde utredningen för att personalstrukturen vid biologienheten och den rättsgenetiska avdelningen i princip är identisk. Även i de två nu aktuella verksamheterna är personalsammansättningen i mycket hög grad överensstämmande. De två huvudsakliga personalkategorierna både vid droganalysenheten och i den rättskemiska verksamheten är kemister med 4–5 års akademisk utbildning och biomedicinska analytiker eller anställda med motsvarande laborativ utbildning. Därutöver förekommer även biologer i båda verksamheterna.

Som beskrivits är de analyser som utförs vid droganalysenheten och den rättskemiska avdelningen inte exakt desamma. Det finns därför olikheter även i fråga om personalens kompetens och inriktning. Vid RMV krävs av naturliga skäl särskilda kunskaper om t.ex. hur olika typer av droger bryts ned och utsöndras i kroppen och vilka nedbrytningsprodukter (metaboliter) som bildas. Personalen vid SKL har i stället spetskompetens när det gäller bl.a. jämförelser och klassificeringar av olika partier narkotika.

Som inom det rättsbiologiska området finns det även mellan den rättskemiska avdelningen och droganalysenheten skillnader i sättet

att arbeta. Vid droganalysenheten hanteras idag ett stort antal ärenden av en person (enmansärenden) från början till slut, medan processen i enskilda ärenden vid den rättskemiska avdelningen är mer uppdelad.

10.2.2 Flexiblare personalutnyttjande, bättre kunskapsutbyte

Eftersom de anställda har liknande arbetsuppgifter och utbildning finns det inom det rättskemiska/droganalytiska området personalmässiga fördelar med att inrätta en gemensam forensisk myndighet. Vid tillfälliga arbetstoppar blir det möjligt att nyttja personal från den rättskemiska avdelningen för arbete vid droganalysenheten och tvärtom. I första hand gäller detta medarbetare med laborativa uppgifter av mer rutinbetonad karaktär. Det bör dock kunna bli fråga om att nyttja även kemister och andra med motsvarande kompetens på ett mer flexibelt sätt. De skillnader som finns när det gäller arbetssätt är inte större än att de kan överbryggas. Eventuella svårigheter att förena personalens olika specialkunskap på ett ändamålsenligt sätt bör kunna hanteras genom satsningar på intern utbildning och kompetensutveckling.

Inom det rättsbiologiska området finns redan idag ett samarbete mellan SKL och RMV i fråga om nyttjande av personal. I kapitel 9 angavs vidare att en anledning till att en sammanläggning bör vara fördelaktig är att den ena biologiska verksamheten befinner sig i expansion, medan den andra eventuellt kan komma att minska i omfattning i framtiden. På det rättskemiska/droganalytiska området är dock förhållandena annorlunda.

Samarbetet mellan droganalysenheten och den rättskemiska avdelningen är betydligt mindre utvecklat än samarbetet inom rättsbiologin. SKL och RMV har som skäl för detta angett bl.a. att det inte finns någon personalmässig överkapacitet i någon av verksamheterna. Både den rättskemiska avdelningen och droganalysenheten är expansiva och enligt myndigheterna finns det inte utrymme att låna ut personal ens under kortare perioder. Inte heller i ett längre perspektiv finns anledning att förvänta sig sådana personalmässiga nedskärningar i den ena verksamheten som kan komma den andra till godo. Det finns idag inget som talar för att uppgången i ärendetillströmningen kommer att brytas, varken i den rättskemiska verksamheten eller för droganalysenheten (se dock nedan).

Utredningen anser mot denna bakgrund att vinsterna med en sammanläggning av verksamheten med droganalyser bör vara stora. Med en relativt ansträngd arbetssituation är det särskilt angeläget med en större personalstyrka och därmed en högre grad av flexibilitet. På så sätt ges bättre förutsättningar för att i den dagliga verksamheten göra de prioriteringar som är nödvändiga.

Också i ett längre perspektiv leder fler medarbetare till att verksamheten får en bättre bärkraft och ett ökat mått av flexibilitet. Även om utvecklingen avseende antalet inkomna ärenden för närvarande är konsekvent och uppåtgående kan detta komma att ändras. Till exempel är en stor del av den rättskemiska verksamheten uppdragsfinansierad och garantier saknas naturligtvis för att dessa uppdrag kommer att bestå på längre sikt. Eventuella upp- och nedgångar i ärendetillströmningen kan lättare hanteras inom ramen för en större organisation.

En sammanläggning bör ge även andra personalmässiga fördelar än en ökad flexibilitet. I likhet med vad som gäller inom det rättsbiologiska området har personalen vid den rättskemiska avdelningen och droganalysenheten särskild kunskap i olika, men nära besläktade frågor. I förlängningen kan därför förväntas att ett bättre utvecklat samarbete dem emellan gagnar såväl kvaliteten som effektiviteten i den operativa analysverksamheten. Med hänsyn till detta är det viktigt att de organisatoriska former under vilka personalen arbetar understödjer ett nära samarbete och ett tillräckligt kunskapsutbyte. En gemensam forensisk myndighet, med en bredare bas inom narkotikaområdet, ger bäst förutsättningar i detta avseende.

Utredningen återkommer till frågan om samarbete i hanteringen av enskilda ärenden i avsnitt 10.4.

10.2.3 Bättre utvecklingsmöjligheter för personalen

En samlad forensisk myndighet innebär förbättrade utvecklingsmöjligheter för personalen i verksamheten med droganalyser. Att inom ramen för den egna myndigheten kunna erbjudas arbete med nya, närbesläktade uppgifter bör från personalens synpunkt betraktas som en fördel. Utvecklingen för den enskilde medarbetaren förefaller visserligen gå mot ökad specialisering snarare än generalisering. Även med beaktande av detta måste det vara önskvärt att man under förhållandevis enkla former kan ges tillfälle att vidga sitt

perspektiv inom det rättskemiska/droganalytiska området. Den kompetensutveckling och kunskapsväxling som på lång sikt är nödvändig blir mer komplikationsfri för personalen om man inte behöver byta arbetsgivare.

Som tidigare konstaterats främjar goda utvecklingsmöjligheter för den enskilde medarbetaren naturligtvis även verksamheten som sådan. Förutsättningarna för att rekrytera och behålla personal med tillräckligt hög kompetens är bättre på en arbetsplats som kan erbjuda ett bredare spektrum av kvalificerade arbetsuppgifter. I en samlad forensisk organisation kan myndigheten genom personalrotation dessutom se till att medarbetarna breddar sin kompetens, utan att löpa samma risk att förlora dem till eventuella konkurrenter.

10.3 Fördelar när det gäller den tekniska utrustningen

I kapitel 9 nämndes att de två rättsbiologiska verksamheterna är utpräglat maskinintensiva. Detsamma gäller såväl den rättskemiska avdelningen som droganalysenheten. Även här är man beroende av olika typer av teknisk utrustning för att kunna utföra sitt uppdrag. Liksom inom rättsbiologin använder SKL och RMV även vid rättskemiska undersökningar och droganalyser i mycket stor utsträckning samma typer av instrument.

Till skillnad från den rättsbiologiska verksamheten finns det idag inte något samarbete mellan SKL och RMV om de instrument som används på detta område. Frågan har diskuterats under flera år, men man har ännu inte valt att t.ex. skapa gemensamma inköpsrutiner avseende teknisk utrustning eller att förhandla tillsammans om service och underhåll av instrumentparken. Eftersom man i stor utsträckning använder samma typer av maskiner bör det här finnas klara vinster att göra med en sammanläggning. Förutsättningarna för att på ett ingående sätt koordinera inköp av teknisk utrustning är goda. En större volym på verksamheten måste vidare antas leda till en effektivisering av service- och underhållsfunktionen.

För verksamheten med droganalyser har SKL och RMV inte – till skillnad från det rättsbiologiska området – träffat något avtal om back up för den tekniska utrustningen. I detta avseende finns det dock befogade invändningar mot ett allt för nära samarbete. Såväl RMV som SKL har påpekat att man på grund av risken för kontaminering inte bör sträva efter att integrera verksamheterna i

alltför hög grad. Den rättskemiska avdelningen och droganalysenheten anses därför t.ex. inte kunna dela lokaler och teknisk utrustning. De stora skillnaderna i koncentration hos de substanser som analyseras gör också att kraven på känslighet hos instrumenten inte är desamma.

Utredningen delar den uppfattning som RMV och SKL framfört i detta avseende. En närmare förening av den rättskemiska avdelningen och droganalysenheten såvitt gäller instrument och lokaler kräver en förståelse för de förutsättningar och förhållanden som respektive verksamhet bedrivs under. Mot denna bakgrund framstår inte heller bristen på samarbete i fråga om back up för instrument som anmärkningsvärd.

Samtidigt bör man inte överdriva kontamineringsproblemets betydelse för frågan om en integrering av de två nu aktuella verksamheterna. De flesta fördelar med en sammanläggning kräver inte att personalen arbetar sida vid sida eller använder exakt samma instrument. Bättre förutsättningar för överföring av kunskap mellan två närbesläktade verksamheter kan t.ex. skapas även utan att personalen arbetar i samma rum och vid samma maskiner. Det är således inte främst i en ren samlokalisering som vinsterna torde stå att hämta.

Det bör dessutom anmärkas att även SKL undersöker material som kan innehålla låga koncentrationer narkotika. Risken för kontaminering gör sig således gällande redan idag. Man kan också notera att droganalyser i icke-biologiskt material i Danmark utförs vid de rättskemiska avdelningarna. Bland annat mot denna bakgrund måste man kunna utgå från att det är möjligt att även i en sammanslagen verksamhet skapa rutiner som minimerar riskerna för kontaminering. Att med bibehållen kvalitet och säkerhet i detta avseende integrera de rättskemiska och droganalytiska verksamheterna blir en viktig uppgift för en ny myndighetsledning.

Gemensamma instrumentinköp samt en samordning av service och underhåll har under alla omständigheter avsevärt förbättrade förutsättningar att förverkligas inom ramen för en samlad organisation. Dessutom bör en sammanläggning i någon mån kunna leda till en högre grad av flexibilitet i fråga om den tekniska utrustningen. Samordningsvinster finns även att göra när det gäller t.ex. förbrukningsmaterial och kemikalier.

10.4 En sammanläggning främjar informationsutbytet i enskilda ärenden

För den rättskemiska avdelningen och droganalysenheten ger ett tätare samarbete och ett ökat informationsutbyte positiva effekter inte endast på ett mer övergripande plan. I kapitel 11 kommer utredningen att beskriva effekterna av en sammanläggning för den brottsutredande verksamheten i stort. Där beskrivs hur kontakterna i enskilda ärenden mellan de olika forensiska verksamheterna och med polis och åklagare kan underlättas av att SKL och RMV samlas i en organisation. Just när det gäller förhållandet mellan den rättskemiska avdelningen och droganalysenheten finns det fördelar av sådant slag. Det finns därför skäl att kort beröra frågan även i detta sammanhang.

Det är inte ovanligt att den rättskemiska avdelningen och droganalysenheten anlitas av polisen i samma skede av en brottsutredning. Vid SKL skall man kanske analysera en substans som hittats på brottsplatsen, medan den rättskemiska avdelningen ges i uppdrag att analysera förekomsten av droger i en kroppsvätska från en avliden person. För såväl droganalysenheten som den rättskemiska avdelningen kan det i sådana fall vara av stort värde att hålla varandra uppdaterade beträffande de fynd man gör. Som angetts i avsnitt 6.4.4 finns det visserligen redan idag ett samarbete i detta avseende. Eftersom de operativa kontakterna mellan SKL och RMV vanligen sköts med polisen som mellanhand (se vidare kapitel 11), finns det dock enligt uppgift en risk för att väsentlig information från den ena verksamheten inte alltid kommer den andra till del. Med en sammanläggning kan denna risk minimeras.

10.5 Den rättskemiska/droganalytiska FoU-verksamheten m.m.

Precis som på det biologiska området spelar forsknings- och utvecklingsarbetet en central roll för den framtida utvecklingen av den rättskemiska/droganalytiska verksamheten. Det finns enligt utredningens uppfattning ett klart behov av att förstärka FoU-verksamheten även inom dessa discipliner.

Droganalysenheten och den rättskemiska avdelningen har ett lika tydligt släktskap som de två motsvarande rättsbiologiska verksamheterna har. Även på detta område måste det därför för

forsknings- och utvecklingsarbetet vara önskvärt med ett så nära samarbete som möjligt. Ur ett FoU-perspektiv torde det inte minst vara angeläget att framhålla att de substanser man arbetar med att analysera i allt väsentligt är desamma.

Ett väl utvecklat samarbete i forsknings- och utvecklingshänseende är visserligen inte beroende av att myndigheterna läggs samman. En sammanläggning torde dock vara det bästa sättet att stimulera och säkerställa en ökad samverkan.

RMV och SKL har angett att det vore önskvärt med en ökad korsbefruktning och ett bättre strukturerat kunskapsutbyte inom den drogrelaterade forsknings- och utvecklingsverksamheten. Den rättskemiska avdelningen och droganalysenheten spelar t.ex. på var sitt håll en viktig roll som expertorgan på narkotikaområdet. Deras funktion i detta hänseende kan förstärkas med en sammanläggning. En gemensam forensisk myndighet kan skapa sig en mer fullständig bild av den flora av narkotiska preparat som är i omlopp och i vilken omfattning. Den forensiska verksamhetens unika ställning och kompetens i narkotikafrågor blir dessutom tydligare för omvärlden.

Tillsammans kan man t.ex. bli bättre på att följa och fånga upp utvecklingen i fråga om nya droger. Att så sker är självfallet angeläget för såväl FoU-verksamheten som den operativa analysverksamheten. Det kan dock också leda till att man i ett tidigare skede kan ge ett tillräckligt underlag för statsmakten att på ett adekvat sätt möta denna utveckling. Man bör sträva efter att den särskilda kunskap som personalen besitter tas bättre tillvara och återförs till samhället i större utsträckning än idag.

Det torde således finnas fördelar i ett bredare, narkotikapolitiskt perspektiv med en sammanläggning. Verksamheten har potential att utanför det rent operativa analysområdet vara till större samhällsnytta än för närvarande. Denna potential skulle sannolikt tas bättre tillvara inom ramen för en och samma myndighet.

Fördelarna ur ett bredare samhällsperspektiv med en gemensam forensisk myndighet kommer att beskrivas även i kapitel 11. Vilka effekter en sammanläggning kan antas ge för den samlade FoU-verksamheten kommer att redogöras för i kapitel 12.

10.6 Andra effekter av en sammanläggning

Redan idag samarbetar droganalysenheten och den rättskemiska avdelningen när det gäller frågor om alkoholutandningsprov. Som beskrivits i avsnitt 6.4.4 har man vid SKL kunskap om hur tekniken och utrustningen fungerar, medan man vid RMV är bättre lämpad att besvara frågor som rör t.ex. om intag av vissa ämnen kan påverka alkoholkoncentrationen i utandningsluften samt frågor som handlar om s.k. eftersupning. Det förekommer därför kontakter i enskilda ärenden mellan droganalysenheten och den rättskemiska avdelningen i fall som rör alkoholutandningsprov. Som också har redovisats i avsnitt 6.4.4 samverkar de båda verksamheterna även när det gäller referensmaterial, där man har inlett ett utbyte av kemiska referenssubstanter.

Samarbete i frågor av denna karaktär torde som regel vara lättare att få till stånd och upprätthålla om man tillhör samma organisation. Vid en sammanläggning kan man förvänta sig att fler, liknande samarbetsområden identifieras.

I detta kapitel har utredningen redogjort för effekterna av en sammanläggning av den rättskemiska avdelningen vid RMV och droganalysenheten vid SKL. Det bör dock påpekas att det finns andra verksamheter inom SKL som utför kemiska analyser och som har beröringspunkter med den rättskemiska avdelningen; främst kemigruppen (se avsnitt 6.3.3) samt gruppen för brandkemi, miljö och olja (se avsnitt 6.3.5). Även för dessa grupper kan det finnas fördelar med en sammanläggning av RMV och SKL.

11 En sammanläggning i ett brottsutredningsperspektiv

11.1 Inledning

I kapitel 9 och 10 har utredningen tagit upp de positiva effekter som en sammanläggning av Statens kriminaltekniska laboratorium (SKL) och Rättsmedicinalverket (RMV) ger för två särskilda verksamheter inom respektive myndighet. Slutsatsen är att verksamheterna inom de rättsbiologiska och rättskemiska/droganalytiska områdena är så nära besläktade att en gemensam myndighet kan förväntas leda till konkreta fördelar på ett verksamhetsnära plan.

Övriga delar av RMV och SKL har inte ett lika tydligt innehållsmässigt samband. Som dock konstaterats i avsnitt 8.3 har myndigheterna i stort sett samma funktion i det brottsutredande arbetet. Det huvudsakliga och övergripande målet för såväl RMV som SKL kan sägas vara att med högt ställda krav på rättssäkerhet och kvalitet bidra till att fler brott klaras upp. Deras roll i det brottsutredande arbetet är att bistå andra myndigheter med sin särskilda sakkunskap inom de forensiska vetenskaperna.

Det forensiska arbetet är således av stödjande karaktär och bör betraktas som endast en del av ett större sammanhang. Mot denna bakgrund är det självfallet angeläget att överväga inte endast hur en sammanläggning av RMV och SKL ter sig från en isolerat forensisk synpunkt. Man måste även beakta vad den får för effekter i ett bredare brottsutrednings- och samhällsperspektiv. Detta gäller särskilt eftersom det forensiska arbetet kan förväntas spela en allt mer central roll inom det framtida rättsväsendet. Om detta och om frågor med anknytning till den forensiska verksamhetens förhållande till omvärlden kommer utredningen att resonera i detta kapitel.

11.2 En förstärkning av den forensiska funktionen

Inrättandet av en gemensam myndighet kommer att leda till att den statliga forensiska verksamheten får en starkare ställning och att dess uppdrag tydliggörs. Detta är ett av de viktigaste skälen för en sammanläggning av SKL och RMV.

Med hänsyn till uppgifternas karaktär bör det i första hand vara en statlig angelägenhet att möta rättsväsendets allt högre krav och förväntningar på forensiska undersökningar. Ett sätt att förstärka positionen för den statliga verksamheten är att se till att den är bättre rustad att stå sig väl i konkurrensen från andra aktörer på området. En gemensam myndighet kan med en högre grad av effektivitet erbjuda experttjänster inom ett vidare verksamhetsfält. En sammanläggning av RMV och SKL innebär därmed enligt utredningens bedömning att den statliga forensiska verksamheten ges en ökad bärkraft.

I relation till samhället och det övriga rättsväsendet får det forensiska området därtill ett tydligare uppdrag och därmed en starkare ställning med en gemensam myndighet. På grund av likheterna mellan de två myndigheternas arbetsuppgifter och samhällsuppdrag framstår för en utomstående betraktare dagens uppdelning på två myndigheter som tämligen svårbegriplig. Som nämnts finns det inte något som i sak talar för att det är lämpligt att hålla de båda myndigheternas verksamheter organisatoriskt åtskilda. SKL:s och RMV:s respektive roll inom rättsväsendet måste alltid definieras inte endast i förhållande till polisens och åklagarens, utan även till den andra forensiska myndighetens uppdrag.

En sammanläggning gör det möjligt att i stället fokusera på att utveckla och förmedla den gemensamma forensiska rollen. Eftersom forensiska undersökningar får allt större betydelse i det brottsutredande arbetet är detta naturligtvis av stor vikt. Enligt den modell som utredningen förordar bör vidare SKL i organisatoriskt hänseende kopplas ifrån polisväsendet (se avsnitt 13.2.1). Detta kommer att understryka den forensiska verksamhetens opartiskhet och oberoende, vilket enligt utredningens bedömning är en av de centrala frågorna för framtiden.

I kommunikationen med omvärlden – medborgare, universitet och andra myndigheter – är det en fördel att tala med gemensam röst och att kunna presentera en mer begriplig myndighetsstruktur. Detta leder till att verksamheten får en starkare ställning och en

högre profil. Förutom i operativt hänseende kommer detta att ge positiva effekter sett till övergripande, strategiska aspekter som t.ex. personalrekrytering.

Positionen för en samlad forensisk myndighet förstärks dessutom genom att den nya organisationen möjliggör en ökad satsning på forsknings- och utvecklingsarbete (se avsnitt 12.4). På sikt är sannolikt en bättre utvecklad FoU-verksamhet den enskilt viktigaste faktorn för att säkerställa en framskjuten position för den statliga forensiska verksamheten.

11.3 Det operativa brottsutredningsarbetet

11.3.1 RMV och SKL samverkar operativt endast i begränsad utsträckning

Av de kontakter som utredningen har tagit har inte framgått annat än att polisen i sin brottsutredande verksamhet anser sig ha ett gott samarbete med såväl RMV som SKL. Även RMV och SKL har uppgett att den operativa samverkan med polisen fungerar väl. Mellan SKL och RMV förekommer också samarbete inom ramen för brottsutredningar. Detta är dock generellt sett av relativt begränsad omfattning. Det är t.ex. inte särskilt vanligt att SKL och RMV i enskilda fall har direktkontakt med varandra.

Till viss del beror detta sannolikt på att det i många fall inte finns anledning till en närmare samverkan. De båda myndigheterna utför undersökningar som ofta är helt oberoende av varandra. Ingen av myndigheterna har heller angett att kommunikationen dem emellan är något större problem, även om vissa avdelningar inom RMV har påpekat att man gärna ser ett närmare samarbete med SKL. Man har också angett exempel på fall där det brustit i kommunikationen.

Det främsta skälet till att den direkta kontakten mellan RMV och SKL är av begränsad omfattning torde vara att det är åklagare och polis som ansvarar för brottsutredningen och som inom ramen för denna ger specifika uppdrag till de båda forensiska myndigheterna. RMV och SKL bedriver i stor utsträckning verksamheter som är parallella och det är ovanligt att de i ett enskilt fall vänder sig direkt till varandra för en undersökning eller analys. Som exempel kan nämnas en rättsläkare som i anledning av ett sexualbrott tagit prover på en målsägande i syfte att göra en DNA-analys.

Proverna skickas i sådant fall till polisen, som senare skickar dem vidare till SKL.

De operativa kontakterna mellan SKL och RMV sköts således vanligen med polisen som mellanhand. I den mån den ena forensiska myndigheten för en analys är beroende – eller i vart fall betjänt – av resultatet av en undersökning hos den andra myndigheten, förutsätts i princip att polisen för den aktuella informationen vidare.

Ett annat skäl till den begränsade kommunikationen mellan SKL och RMV kan vara de kulturskillnader som sannolikt är betingade av myndigheternas organisatoriska hemvist och den historiska utvecklingen inom det forensiska området. Med hänsyn till deras gemensamma arbetsuppgifter och samhällsuppdrag borde det finnas en påtaglig samhörighet mellan myndigheterna. Utredningen har dock inte givits intrycket att en sådan samhörighet genomsyrar de båda organisationerna.

Vad detta får för konsekvenser är naturligtvis svårt att med säkerhet uttala sig om. Utredningen anser dock att det är angeläget att RMV:s viktiga roll i det brottsutredande arbetet inte underskattas, vilket ibland tycks vara fallet. Bristen på samhörighet inom en så nära besläktad och trots allt begränsad verksamhet kan under alla omständigheter inte vara en fördel. Den kan naturligtvis i någon mån ha en negativ inverkan på det operativa brottsutredningsarbetet.

11.3.2 Nackdelar med det begränsade operativa samarbetet

De operativa kontakterna mellan de forensiska myndigheterna sköts således i regel via polisen. Varken RMV eller SKL har därför en fullständig överblick över vilken forensisk verksamhet som bedrivs i brottsutredningen. Den ena myndigheten har inte alltid kännedom om vilka undersökningar den andra genomför och därför inte heller vilken slags information som finns. Det är därför inte säkert att RMV och SKL alltid ser de fördelar som kan finnas med en kontakt myndigheterna emellan.

Det är i stället polisen som i den enskilda brottsutredningen har den samlade överblicken över den forensiska verksamheten. Detta torde vanligen inte vara något problem. Man måste utgå från att man från polisens sida i de allra flesta fall har förmåga att koordinera de båda forensiska myndigheternas arbete på ett tillfreds-

ställande sätt. Eftersom polisen av förklarliga skäl inte har samma sakkunskap som RMV och SKL kan man emellertid inte vara säker på att polisen alltid gör en korrekt bedömning av vilka upplysningar som är viktiga att föra vidare från den ena myndigheten till den andra.

Information som kan vara angelägen att överföra från den ena myndigheten till den andra kan t.ex. vara följande.

Om droganalysenheten vid SKL analyserar ett material som hittats på en brottsplats, kan resultatet av analysen påverka inriktningen av en annan undersökning eller analys som skall göras av RMV. För en rättsläkare kan det t.ex. vara viktigt att känna till om man funnit ett visst gift, läkemedel eller narkotiskt preparat i anslutning till fyndplatsen för en avliden person som skall obduceras. Det är idag dock inte givet att rättsläkaren får veta resultatet av droganalysenhetens analys i detta avseende.

Det kan även påverka inriktningen av analyserna vid den rättskemiska avdelningen om man får del av eventuella analysresultat från droganalysenheten. Information från SKL om vilken slags gift eller drog en analys gett besked om kan göra att den rättskemiska avdelningens arbete underlättas, t.ex. genom att man får en indikation på vad man i första hand bör söka efter i sina analyser. Även här förekommer det dock att det brister i kommunikationen mellan SKL, polisen och RMV. Också för SKL bör det ibland finnas ett värde i att få del av resultatet av undersökningar och analyser som genomförts vid RMV.

I andra sammanhang kan det vara motiverat med en annan form av samverkan än endast utbyte av information om analysresultat. Det finns t.ex. mellan rättsläkare och SKL:s vapengrupp (se avsnitt 6.3.6) möjlighet att utveckla metoder och ett närmare samarbete i fråga om skjutavståndsbedömningar och undersökningar av skottskador. Mellan rättsläkarna och gruppen för informationsteknik vid SKL (se avsnitt 6.5.4) finns en potential att samverka och utveckla metoder när det gäller bl.a. biometri. Med dagens uppdelning på två myndigheter riskerar man att denna samverkan inte blir verklighet.

Vidare finns behov av en mer strukturerad samordning av polisen, RMV:s rättsmedicinska avdelningar och SKL:s biologienhet. Tydligare rutiner för "topsning" för DNA-analys och annan provtagning i samband med rättsmedicinska obduktioner och kroppsundersökningar skulle bidra till en ökad enhetlighet i denna för det brottsutredande arbetet viktiga fråga.

Den begränsade omfattningen av direkta, operativa kontakter är sannolikt ett hinder för att identifiera ytterligare samverkansområden och att faktiskt utveckla samarbete inom dem som redan har identifierats. Man kan även konstatera att bristen på operativ kommunikation mellan SKL och RMV innebär en risk för att viktig information inte överförs från den ena myndigheten till den andra. Som Riksrevisionen konstaterat i sin rapport *Stödet till polisens brottsutredningar* (RIR 2004:27) kan indirekt kommunikation vara ett hinder för den brottsutredande organisationen när det gäller att bidra till ökad lagföring. Riksrevisionens synpunkt i detta avseende avsåg främst kontakterna mellan rättsläkare och åklagare. Den är dock relevant även när det gäller förhållandet mellan SKL och RMV:s avdelningar för rättsmedicin och rättskemi.

11.3.3 En sammanläggning gynnar det operativa arbetet vid RMV och SKL

Av de skäl som nu har redovisats bör en mer långtgående operativ samverkan mellan verksamheterna under SKL och RMV förbättra den forensiska delen av brottsutredningsarbetet. Ett sådant samarbete har bäst förutsättningar att förverkligas om en gemensam myndighet inrättas. Med hänsyn bl.a. till den brist på samhörighet som idag finns mellan SKL och RMV är det osäkert om samarbetet i den brottsutredande verksamheten kommer att utvecklas ytterligare utan en sammanläggning.

En samlad myndighet för SKL:s och RMV:s verksamheter stimulerar en ökad och mer strukturerad samverkan inom de områden där en sådan behövs. En sammanläggning innebär vidare att man inte bara inom polisen, utan även inom den forensiska funktionen, får en god överblick över den forensiska delen av brottsutredningen. Detta minskar i sin tur risken för att information inte förs vidare från den ena verksamheten till den andra.

En gemensam myndighet får också förbättrade förutsättningar att styra arbetet i rätt riktning och på ett ändamålsenligt sätt koordinera de forensiska insatserna. Med en bättre överblick ges större möjligheter att göra ändamålsenliga prioriteringar, såväl inom ramen för brottsutredningen som mellan olika utredningar. Man bör dessutom lättare få gehör för sina synpunkter i kontakterna med polis och åklagare, när det gäller t.ex. vilka undersökningar som bör utföras och vilka brottsutredningar som i första

hand bör prioriteras. Att den forensiska expertverksamheten kan uttrycka en gemensam uppfattning i dessa avseenden måste vara av värde såväl för verksamheten i sig som för polis och åklagare.

11.3.4 En sammanläggning underlättar polisens arbete

Som framgått fungerar polisens kontakter med SKL och RMV i det operativa brottsutredningsarbetet i allt väsentligt väl. Detta har framhållits från både de forensiska myndigheterna och de tekniska rotlar som utredningen har talat med. Enligt utredningens uppfattning bör dock polisens arbete i många fall underlättas ytterligare om det fanns endast en i stället för två myndigheter att vända sig till för forensisk expertkunskap.

Rent praktiskt måste det vara enklare att endast ha en myndighet att sköta kontakterna med. Det händer idag att polisen skickar prover för analys till fel myndighet, att t.ex. ett prov som skall analyseras med avseende på DNA-profil i stället för till SKL skickas till den rättskemiska avdelningen vid RMV. Vid en sammanläggning behöver polisen inte heller ansvara för att vidarebefordra information mellan två olika forensiska myndigheter. Detta innebär dock naturligtvis inte att polis och åklagare skall fråntas ansvaret för informationsflödet i brottsutredningen.

Som Riksrevisionen konstaterat i sin tidigare nämnda rapport utser SKL i större utredningar en s.k. generalist (koordinator) att ansvara för samordning inom laboratoriet och kommunikation med polisen. Inte minst för polisens del bör detta vara en fördel. Förutom att det i praktiskt hänseende förenklar kontakterna, får polisen dessutom en samtalspart som har en fullständig överblick över SKL:s verksamhet och som därför kan lämna besked och göra bättre underbyggda bedömningar i övergripande frågor. Mot denna bakgrund vore det naturligtvis önskvärt om en forensisk koordinator kunde svara även för de av RMV:s verksamheter som är aktiva i brottsutredningen. Sannolikt blir en sådan modell svår att få till stånd utan en myndighetssammanläggning.

Som togs upp i avsnitt 11.2.2 får en gemensam forensisk myndighet bättre möjligheter att göra de prioriteringar som är nödvändiga. Det kan t.ex. gälla vilka brottsutredningar som bör behandlas med förtur och i vilken ordning olika undersökningar skall utföras inom ramen för en och samma utredning. Särskilt ur polisens synvinkel bör det vara angeläget att alla parter prioriterar

på ett överensstämmande sätt. Vid en sammanläggning av SKL och RMV blir färre parter inblandade. Därmed förbättras förutsättningarna för att samtliga inblandade verksamheter drar åt samma håll.

En viktig fråga är vem som är bäst lämpad att svara för de olika former av prioriteringar som måste göras inom och mellan brottsutredningar. Inrättandet av en gemensam forensisk myndighet utanför polisväsendet (se avsnitt 13.2.1) innebär att polisens och den forensiska expertverksamhetens respektive roller som beställare och utförare renodlas och understryks. Detta torde i sin tur underlätta arbetet med att utveckla en tydligare struktur och ansvarsfördelning i detta hänseende (se vidare om en forensisk strategi nedan).

11.4 Brottsutredningsarbetet från strategisk synpunkt

När man skall se på frågan om den forensiska organisationen i ett brottsutredningsperspektiv finns det andra aspekter att beakta än de rent operativa. Som redovisats i kapitel 2 är statsmaktens mål för verksamhetsområdet *Utredning och lagföring* – inom vilket både SKL och RMV arbetar – att med högt ställda krav på rättssäkerhet och kvalitet se till att fler brott leder till lagföring. I sin tidigare berörda rapport ansåg Riksrevisionen att regeringen i större utsträckning borde se den forensiska verksamheten som en strategisk resurs när det gäller att klara upp brott. Man påtalade att en övergripande strategi på det forensiska området skulle bidra till att uppnå riksdagens och regeringens mål om ökad lagföring och snabbare handläggning i hela rättskedjan.

Riksrevisionen uttalade vidare att ett sätt att använda RMV, SKL och de tekniska rotlarna som en strategisk resurs för att nå statsmaktens mål är att i större utsträckning samordna verksamheterna. När det gäller den organisatoriska indelningen av det forensiska arbetet, som är vad denna utredning har att överväga, är den yttersta formen av samordning naturligtvis en sammanläggning.

Det ingår inte i utredningens uppdrag att lämna förslag i fråga om organisationen av polisens tekniska rotlar, även om förhållandet mellan en ny myndighet och de tekniska rotlarna måste diskuteras (se avsnitt 13.2.2). Redan en sammanläggning av RMV och SKL innebär dock en utökad samordning inom den forensiska verksamheten och därmed – i konsekvens med vad Riksrevisionen

uttalat – bättre förutsättningar för att använda myndigheterna som en strategisk resurs.

Mot detta kan invändas att en gemensam myndighet för RMV:s och SKL:s verksamheter – i enlighet med utredningens förslag – innebär att SKL förlorar sin organisatoriska anknytning till polisväsendet (se avsnitt 13.2.1). Följaktligen kan man hävda att den ökade samordningen av RMV och SKL i sådant fall sker på bekostnad av den i operativt hänseende än viktigare samordningen av SKL och polisens tekniska rotlar.

SKL är idag visserligen en del av polisväsendet. Det bör emellertid framhållas att laboratoriet är en egen myndighet. Om dess position inom polisen förstärker samordningen med de tekniska rotlarna måste anses vara osäkert. Från de tekniska rotlarna har påpekats att samarbetet är lika väl utvecklat med RMV som med SKL. Inte minst med beaktande härav bedömer utredningen att SKL:s samordning med de tekniska rotlarna inte behöver påverkas negativt av att laboratoriets organisatoriska koppling till polisen upphör (se avsnitt 13.2.1).

Rikspolisstyrelsen (RPS) har tillsatt en arbetsgrupp för att senast den 1 juni 2006 ta fram ett förslag till en kriminalteknisk strategi. Gruppen består av företrädare för RPS, SKL samt polismyndigheterna i Stockholms, Västra Götalands, Skåne och Västerbottens län. Strategin skall omfatta följande frågor:

- beskrivning av den forensiska processen inom rättsväsendet,
- ledning och styrning,
- prioriteringar och verksamhetsinriktning,
- tydliga mål, uppföljning och utvärdering,
- kvalitetssäkring i hela kedjan, och
- myndighetssamverkan och uppgiftsfördelning.

De iakttagelser och bedömningar som Riksrevisionen i sin rapport lämnat om RMV omfattas i huvudsak inte av projektet. RMV är inte heller representerat i arbetsgruppen.

I likhet med Riksrevisionen anser utredningen att det är angeläget med en övergripande strategi för hela den forensiska verksamheten. Bildandet av en samlad forensisk myndighet kommer självfallet att vara gynnsamt för arbetet med att ta fram en sådan, inte minst på grund av att de forensiska discipliner som RMV representerar då på ett naturligt sätt kommer att inkluderas. Än mer betydelsefull bör en sammanläggning vara för möjlig-

heterna att i ett senare skede arbeta i enlighet med den forensiska strategin samt att följa upp och utveckla densamma, allt eftersom behov av detta uppstår.

11.5 Den forensiska verksamhetens allmänna samhällsnytta

Det är inte endast den forensiska kärnverksamheten som gynnas av en högre profil och en starkare ställning. Verksamheterna under SKL och RMV har med sin expertkunskap inom flera viktiga områden potential att i större utsträckning än idag utnyttjas även för annat än forensiska analyser och undersökningar.

I avsnitt 10.5 har utredningen tagit upp fördelarna med att ha en gemensam expertmyndighet på det forensiska narkotikaområdet. Det finns dock flera andra områden inom vilka en samlad organisation skulle få större möjligheter att till samhället återföra den särskilda kunskap som verksamheten vinner genom sina undersökningar och analyser. I avsnitt 3.2.7 nämndes att RMV har föreslagit att verket skall bli skyldigt att initiera förebyggande åtgärder i fråga om bl.a. brottsbekämpning, trafiksäkerhet, miljöskydd, arbetarskydd och missbruksfrågor. I flera av dessa frågor kan myndighetens profil höjas ytterligare vid en sammanläggning med SKL. I och med DNA-teknikens allt större betydelse finns det även inom detta område ett värde i att skapa en gemensam expertmyndighet.

Om en gemensam myndighet inrättas bör detta innebära att denna potential ges bättre möjligheter att förverkligas. Eftersom kärnverksamheten kommer att kunna bedrivas på ett mer effektivt sätt ökar utrymmet för insatser även inom andra områden. Dessutom får den nya forensiska myndigheten en bredare kunskapsbas och en bättre överblick över de områden man är verksam inom.

12 En sammanläggning i ett styrnings- och administrationsperspektiv

12.1 Inledning

De fördelar med en sammanläggning av Statens kriminaltekniska laboratorium (SKL) och Rättsmedicinalverket (RMV) som utredningen har beskrivit i kapitel 9–11 har främst tagit sikte på de båda myndigheternas sakområden, d.v.s. den operativa undersökningsverksamheten. Inrättandet av en gemensam forensisk myndighet ger dock positiva effekter även för verksamhetens ledning och styrning. Dessutom kommer administrationen att bli mer effektiv. I detta kapitel kommer dessa fördelar att redovisas.

Utöver frågor om ledning, styrning och administration kommer här att diskuteras fördelar med en sammanläggning sett till andra myndighetsövergripande funktioner. Bland annat innehåller kapitlet en redogörelse för effekterna för forsknings- och utvecklingsverksamheten.

12.2 Ledning och styrning av den forensiska verksamheten

12.2.1 Ledning och styrning av RMV:s verksamhet

I kapitel 2 har översiktligt redogjorts för RMV:s ledningsformer och ledningsfunktioner. Som där framgår har RMV en styrelse med begränsat ansvar och en generaldirektör som chef. Generaldirektören biträds i sitt arbete av ett ledningskansli och en verksledningsgrupp, som bl.a. bereder ärenden inför de beslut som fattas av generaldirektören eller styrelsen. Verksledningsgruppen består av generaldirektören samt cheferna för verkets nio avdelningar.

När RMV inrättades angavs i förarbetena¹ att viktiga uppgifter för den nya myndighetens ledning bl.a. var att svara för mål- och resultatstyrning samt att följa och utvärdera utvecklingen när det gäller t.ex. tillförlitligheten och snabbheten i verksamheten. Man skulle därtill – utöver rent administrativa uppgifter – utfärda föreskrifter för de verksamheter som lades under myndigheten.

Enligt utredningens uppfattning har RMV:s ledningsfunktion i stor utsträckning uppfyllt de syften som angavs vid bildandet av myndigheten. Man har lagt ned ett betydande arbete på att utveckla ledningens roll i förhållande till sakområdena. Mycket tyder på att inrättandet av ett centralt verk även i övrigt har bidragit till utvecklingen av de rättsmedicinska, rättskemiska, rättsgenetiska och rättspsykiatriska verksamheterna. Det är t.ex. en allmän uppfattning att kvaliteten i det rättspsykiatriska undersökningsväsendet har höjts sedan RMV tog över ansvaret (se även avsnitt 14.4).

Genom föreskrifter, interna riktlinjer och annat strukturellt inriktat arbete har den centrala ledningen därtill utgjort en viktig faktor i arbetet med att åstadkomma samordning och bättre samstämmighet mellan de olika avdelningarna. Detta har också gett goda resultat, även om det fortfarande finns vissa frågetecken. Osmo Vallo-utredningen har berört några sådana när det gäller den rättsmedicinska verksamheten². Även Riksrevisionen har i *Stödet till polisens brottsutredningar* (RIR 2004:27 s. 59 f.) påpekat att inriktningen vid de rättsmedicinska avdelningarna skiljer sig åt.

Riksrevisionen har bl.a. framhållit att det är angeläget med en mer samlad syn på vilka kvalitetsnivåer som skall gälla för olika undersökningar. Man har vidare påtalat att det mellan de rättsmedicinska avdelningarna finns skillnader i sättet att följa upp verksamheten och redovisa antalet handlagda ärenden. Riksrevisionen diskuterade även den stora skillnaden såvitt avser antal utfärdade rättsintyg vid de olika avdelningarna. I detta avseende kan konstateras – som också framgår av kapitel 3 – att vissa avdelningar på egen hand har träffat avtal med berörda polismyndigheter.

Förhållandet mellan RMV:s ledning och dess operativa avdelningar är enligt utredningens mening fortfarande i viss utsträckning präglad av den organisatoriska historiken. Att myndigheten bildades som en nyinrättad, central överbyggnad över flera olika,

¹ Prop. 1990/91:93 s. 13 f.

² Osmo Vallo – Utredning om en utredning (SOU 2002:37) s. 161 f.

väl etablerade och i stor utsträckning fristående verksamheter kan fortfarande spåras i förhållandet mellan ledningskansliet och avdelningarna. Med hänsyn till att RMV fortfarande är en tämligen ung myndighet måste detta i och för sig anses som naturligt.

Samtidigt bedömer utredningen att RMV:s ledningskansli inte är tillräckligt resursstarkt för att man fullt ut skall kunna utöva den ledning och styrning som är önskvärd. Därtill bidrar sannolikt myndighetens geografiska utspriddhet till svårigheterna att från centralt håll leda och styra verksamheten i tillräcklig utsträckning. Även det förhållandet att var och en av de olika verksamheterna är av utpräglad expertkaraktär och kräver särskild sakkunskap kan skapa ett avstånd mellan den centrala ledningen och de operativa avdelningarna.

Att de operativa avdelningarna har en stark ställning och ett tämligen stort mått av självständighet kan självfallet vara positivt. Det kan dock också bidra till att de utvecklas i delvis olika riktningar, något som i allmänhet inte kan anses som eftersträvänsvärt. Utredningen kan mot denna bakgrund konstatera att det i flera avseenden vore värdefullt med en mer resursstark central ledning för RMV:s verksamheter.

Statsmaktens styrning av verket utövas bl.a. genom regleringsbrevet. Man bör vidare notera att flera av RMV:s verksamheter i hög grad är föremål för ingående reglering i lagar och förordningar.

12.2.2 Ledning och styrning av SKL:s verksamhet

Som berörts i kapitel 2 är Rikspolisstyrelsen (RPS) chefsmyndighet för SKL. Laboratoriet leds av en chef och har inte någon egen styrelse. Som chefsmyndighet för SKL avgör RPS ärenden som angår framställning till regeringen, ekonomiska frågor av vikt, medelsredovisning och arbetsordning. Chefen för SKL biträds av en stab och har därutöver en rådgivande ledningsgrupp som består av personer ansvariga för vissa funktioner samt cheferna för de fyra enheterna.

Den interna styrningen av SKL är mer okomplicerad än motsvarande styrning av RMV. SKL:s organisation har växt fram på ett helt annat sätt än RMV. Verksamheterna är dessutom belägna på samma ställe och kan i någon mån betraktas som mindre artschilda.

Genom sin styrning av polisväsendet har regeringen naturligtvis en möjlighet och ett ansvar att styra även SKL. Som Riksrevisionen

påpekat i sin tidigare nämnda rapport har regeringen dock i praktiken delegerat all styrning av SKL till RPS – från målformulering till uppföljning. Regeringens ansvar för styrningen av den kriminaltekniska verksamheten är därmed något otydligt.

RPS utövar sin styrning över SKL i huvudsak genom det åtagande som varje år tecknas mellan RPS och SKL. Av åtagandet framgår bl.a. mål för hur många undersökningsuppdrag som SKL skall utföra och vilka medel RPS ställer till SKL:s förfogande från polisens anslag. På detta sätt har RPS stora möjligheter att styra SKL:s verksamhet.

Enligt Riksrevisionens uppfattning utnyttjar dock inte RPS fullt ut sitt omfattande mandat att styra den kriminaltekniska verksamheten. Ett skäl till detta är antagligen att laboratoriets verksamhet i viss mån är att betrakta som artfrämmande för polisen. Detta gäller särskilt med hänsyn till att tyngdpunkten i SKL:s undersökningsarbete har förskjutits från traditionell kriminalteknik till en mer utpräglad och storskalig laboratorieverksamhet.

Den styrning som RPS utövar över SKL kan således inte anses vara särskilt stark. Samtidigt bör framhållas att mål- och resultatstyrningen av SKL inte är mindre påtaglig än regeringens motsvarande styrning av RMV. Det finns därför inte skäl att hävda att SKL hade blivit föremål för starkare styrning utan sin anknytning till polisväsendet. Däremot kan konstateras att RPS trots sitt mandat inte har satt någon stark prägel på SKL.

När det gäller statsmaktens styrning kan avslutningsvis nämnas att SKL:s verksamheter av naturliga skäl i betydligt mindre utsträckning än RMV är detaljstyrda av lagar och förordningar.

12.2.3 Ledningen och styrningen av den forensiska verksamheten förstärks

I de två föregående avsnitten har redogjorts för de nuvarande förutsättningarna för ledning och styrning av den forensiska verksamheten. Utredningen vill betona att det inte går att notera några påtagliga brister i dagens ledning eller mål- och resultatstyrning av RMV och SKL, sett till de två myndigheterna var för sig. Även i detta perspektiv finns det dock saker som kan förbättras. När det gäller RMV:s verksamheter bör t.ex. arbetet med att skapa en bättre samordning och samstämmighet mellan

avdelningarna fortsätta. En gemensam myndighet kommer att få en större och mer resursstark central ledningsfunktion och därmed ge bättre villkor för detta arbete. För SKL kommer en samlad forensisk myndighet bl.a. att innebära att man tydliggör vem som har ansvaret för mål- och resultatstyrningen. I dagens organisation, med RPS som ett led mellan regeringen och SKL, råder viss oklarhet i detta avseende.

Som nämnts är det dock inte i ledningen och styrningen av RMV och SKL var för sig som dagens brister främst finns. Problemet med den ordning som råder för närvarande är i stället att det saknas en samlad, övergripande styrning av den forensiska expertverksamheten, utöver den som statsmakten i formellt hänseende utövar. Verksamheten är uppdelad på två olika myndigheter, som dessutom är föremål för mål- och resultatstyrning från två olika håll. Förutsättningarna för RMV och SKL samt regeringen och RPS att i operativt och strategiskt hänseende koordinera den forensiska verksamheten i tillräcklig utsträckning är därför inte de bästa.

Enligt utredningens mening är det detta som gör en sammanläggning verkligt angelägen från styrningssynpunkt. Det finns behov av en gemensam ledning och en mer sammanhållen styrning av den forensiska verksamheten. En mer processinriktad styrning av rättsväsendet som helhet torde dessutom underlättas av att de forensiska verksamheterna samlas i samma myndighet.

Om SKL och RMV läggs samman får en ny myndighetsledning en bättre överblick över den forensiska verksamheten. Detta skapar i sin tur mer gynnsamma villkor för den interna styrningen. Man kan under sådana omständigheter göra avvägningar i fråga om verksamhetens inriktning mot bakgrund av sin kunskap och kännedom om hela det forensiska området. Man ges därmed på ett helt annat sätt möjlighet att vidta åtgärder som är ändamålsenliga sett till den forensiska verksamheten som helhet.

I operativt hänseende kan ledningen se till att man inom de olika forensiska disciplinerna verkar utifrån samma prioriteringar. Samtidigt kan man från mer strukturell synpunkt skapa en mer stabil grund för samverkan och bedriva utvecklingsarbete, där verksamhetsnyttan i ett bredare perspektiv än idag är vägledande. Som tidigare nämnts (avsnitt 11.4) bör en sammanläggning av RMV och SKL underlätta framtagandet av en forensisk strategi. En gemensam myndighet bör dessutom avsevärt förbättra förutsättningarna för att arbeta i enlighet med en framtagna strategi samt att följa upp och omarbete den när behov av detta uppstår.

En gemensam forensisk myndighet direkt under regeringen kommer vidare att förenkla och främja mål- och resultatstyrningen av verksamheten. I stället för att som idag i praktiken vara delad mellan RPS och regeringen kommer styrningen att utövas endast från ett håll. Statsmakten får en bättre överblick över den forensiska verksamheten och därmed bättre förutsättningar att använda de verktyg man har för att styra den. Detta skapar större möjligheter att använda den forensiska verksamheten som en strategisk resurs när det gäller att klara upp brott, vilket Riksrevisionen i sin tidigare nämnda rapport har framhållit som angeläget.

12.3 Administrationen av den forensiska verksamheten effektiviseras

RMV och SKL har idag parallella administrativa funktioner. Det finns inte någon samordning myndigheterna emellan i fråga om t.ex. ekonomi- och personaladministration eller IT-stöd. SKL är i stället anknutet till det nyligen inrättade PAC (Polisens administrativa center) i Linköping. PAC är en intern stödfunktion inom ekonomi- och personaladministration. Centret erbjuder tjänster som bl.a. kundfakturering och upprättande av bokslut. SKL arbetar också i stor utsträckning med polisens gemensamma IT-stöd.

RMV:s centrala administration sköts av ledningskansliet, där man bl.a. handlägger personalärenden samt hanterar löneutbetalningar och fakturor. Ledningskansliet är dock av relativt begränsad storlek. Många administrativa uppgifter ligger i stället på de operativa avdelningarna. Dessa har en egen budget och rekryterar personal på egen hand. RMV:s IT-system är konstruerat av en extern entreprenör, som även har hand om drift, support och utveckling av systemet i enlighet med RMV:s önskemål.

SKL:s administration har redan effektiviserats genom att laboratoriet är anknutet till PAC. Den decentraliserade administrationen inom RMV kommer dessutom sannolikt att i viss utsträckning behöva bevaras även i en sammanslagen myndighet. Trots detta gör utredningen bedömningen att bildandet av en gemensam forensisk myndighet kommer att leda till lägre administrativa kostnader, utan att det administrativa stödet blir mindre kraftfullt. Parallellt har RMV och SKL idag ett flertal interna, administrativa funktioner som kan göras gemensamma vid

en sammanläggning. På detta sätt kommer inrättandet av en samlad forensisk myndighet att innebära en effektivare administration med bibehållen eller t.o.m. utökad bärkraft. De resurser som frigörs på administrativ nivå bör användas i kärnverksamheten, främst i det forensiska forsknings- och utvecklingsarbetet.

SKL har framhållit att man sätter stort värde på det administrativa stödet genom PAC. I detta sammanhang bör därför framhållas att en sammanläggning – även om den nya myndigheten placeras utanför polisväsendet – inte behöver betyda att SKL:s verksamheter kopplas ifrån PAC. Även för en gemensam forensisk myndighet kan det finnas anledning att överväga användandet av s.k. shared service centers, som t.ex. PAC. Detta kommer att innebära ytterligare stordriftsfördelar³.

Som beskrivs i bilaga 2 har RPS och RMV med anledning av ett regeringsuppdrag redovisat vilka samverkansmöjligheter som finns mellan SKL och RMV. I fråga om myndighetsövergripande funktioner och administration i en vidare mening har RPS och RMV beskrivit verksamhetsmässiga och ekonomiska fördelar med samordning av bl.a. bibliotek, IT, upphandling, säkerhetssystem, hantering av farligt gods, utbildning och lokalvård.

En del av dessa samordningsvinster är snarare beroende av en samlokalisering än en myndighetssammanslagning. I början av år 2006 flyttade RMV:s Linköpingsenhet in i lokaler belägna i anslutning till SKL. Möjligheterna för en fördjupad samverkan mellan SKL och Linköpingsenheten har därmed utökats. För att förverkliga alla de samordningsfördelar som finns i fråga om myndighetsövergripande funktioner krävs dock en sammanläggning av RMV och SKL.

Även om SKL och RMV är ackrediterade enligt samma standard skiljer sig deras kvalitets- och ackrediteringssystem delvis åt. Med beaktande inte minst av den centrala betydelse som kvalitetsfrågan har inom den forensiska verksamheten finns det även i detta avseende ett värde i att skapa en bättre samstämmighet mellan myndigheterna. En samordning i kvalitets- och ackrediteringshänseende blir en naturlig följd av en sammanläggning. Myndigheterna har emellertid påtalat att det innebär ett omfattande arbete att koordinera de båda systemen. En sådan sammanjämkning kan dock göras på olika sätt. Vilka delar av systemet som bör vara gemensamma och vilka som bör vara specifika för respektive

³ Ekonomistyrningsverket, Effektivare statlig administration (Dnr 12-1266/2005) s. 23

verksamhet blir en viktig fråga för en ny myndighetsledning att ta ställning till.

12.4 Förutsättningarna för den forensiska FoU-verksamheten förbättras

Både SKL och RMV framhåller FoU-arbetet som centralt för deras respektive verksamhet. Utredningen delar uppfattningen att den forensiska verksamheten behöver en tydlig akademisk förankring. Ett tillräckligt omfattande FoU-arbete är angeläget bl.a. för att inhämta nya kunskaper och att utveckla nya metoder som kan användas i den operativa undersökningsverksamheten. Det skapar dessutom mer stimulerande och utvecklande arbetsförhållanden för de anställda. Eftersom kompetensförsörjning är en viktig fråga för framtiden – inte minst inom det rättsmedicinska området – bör därtill FoU-verksamhetens positiva betydelse för framtida rekryteringar särskilt understrykas.

Effekterna av en sammanläggning för den forensiska forsknings- och utvecklingsverksamheten har tidigare berörts beträffande de rättsbiologiska och droganalytiska områdena (se avsnitt 9.4 och 10.5). De fördelar som där redovisats gör sig i hög grad gällande för den forensiska FoU-verksamheten i sin helhet. För FoU-arbetet är det önskvärt med ett så nära samarbete och ett så omfattande kunskapsutbyte som möjligt mellan de forensiska sakområdena. Inrättandet av en gemensam myndighet innebär att man skapar gynnsamma organisatoriska förhållanden för ett sådant samarbete.

Såväl SKL som RMV har påtalat att en ökande tillströmning av ärenden och en allmänt pressad arbetssituation i den operativa verksamheten har gjort det svårt att avsätta tillräckligt mycket tid till forsknings- och utvecklingsarbete. En sammanläggning garanterar i sig naturligtvis inte ett utökat utrymme för FoU-verksamhet. En gemensam forensisk myndighet kommer inte att ha färre operativa ärenden eller en större personalstyrka att handlägga dem. Som nämndes i föregående avsnitt bör dock större delen av de resurser som frigörs vid en sammanläggning användas just till forsknings- och utvecklingsarbete. På detta sätt kommer bildandet av en gemensam myndighet att skapa ytterligare utrymme för FoU-verksamheten.

Genom verksamhetsinterna effektiviseringar kan en sammanläggning således skapa mer resurser för FoU-arbete. Inrättandet av

en gemensam myndighet kommer därtill att höja verksamhetens profil, inte minst på FoU-området. Även i övrigt blir en ny myndighet en tydligare samtals- och samarbetspartner, såväl nationellt som internationellt. Detta bör underlätta t.ex. när man skall ansöka om forskningsanslag.

Det är inte endast i resurshänseende som inrättandet av en samlad myndighet ger positiva effekter för FoU-arbetet. Den generella utvecklingen när det gäller forskning med naturvetenskaplig/medicinsk inriktning går mot större och bredare projekt. Det forensiska forsknings- och utvecklingsarbetet kommer mot denna bakgrund att stå sig bättre i konkurrensen om verksamheten är samlad i en myndighet, med kompetens inom fler områden. Utan en sammanläggning bedömer utredningen att det i ett längre perspektiv blir svårt för den forensiska FoU-verksamheten att nå tillräckliga framgångar.

Den svenska FoU-verksamheten inom det forensiska området bedrivs i stor utsträckning inom eller med anknytning till RMV och SKL. Att den trots allt relativt begränsade volym som den samlade verksamheten har är uppdelad på två myndigheter gör att det forensiska FoU-arbetet riskerar att i viss mån bli splittrat och utan en tillfredsställande samordning. I en gemensam myndighet blir volymen större samt överblicken över och koordinationen av FoU-arbetet bättre.

Att FoU-arbetet bedrivs inom vidare ramar bör dessutom påverka rekryteringsmöjligheterna i positiv riktning. Allmänt sett finns det för närvarande ett stort intresse för forensisk kunskap och vetenskap. Vid Linköpings universitet finns nu t.ex. en ny ettårig utbildning, där den som har en filosofie eller teknologie kandidatexamen i biologi, kemi eller maskinteknik kan fördjupa sig i forensisk vetenskap. Efter kurser i kvalitetssäkring, resultatvärdering och grundläggande juridik kan man fördjupa sig inom olika forensiska discipliner. Kurserna är indelade i ett kemispår, ett biologispår och ett teknispår. Man planerar att fr.o.m. år 2007 utöka utbildningen till två år.

Även i en gemensam forensisk myndighet bör verksamhetsnyttan tjäna som ledning för vilken slags FoU-verksamhet som främst bör bedrivas. Den självklara utgångspunkten måste vara att FoU-resursen i princip endast skall användas till projekt som på kort eller lång sikt kan förväntas ha en positiv inverkan på den operativa verksamheten.

13 Forensiska institutet (FORI)

13.1 En ny forensisk myndighet inrättas

Som angavs i kapitel 8 har utredningen kommit till slutsatsen att SKL och RMV bör läggas samman. De två bakomliggande faktorerna är att de båda myndigheterna utför flera typer av undersökningar som är av likartad karaktär och att deras roller som forensiska expertorgan inom rättsväsendet i princip är identiska. Genom utvecklingen på det forensiska området har dessutom deras verksamheter innehållsmässigt närmat sig varandra. Om man idag skulle bygga upp en forensisk organisation från början, bedömer utredningen mot denna bakgrund att det aldrig hade blivit fråga om att dela upp verksamheten på två myndigheter.

Utredningen har inte funnit något som talar för att det i sak är lämpligt att hålla RMV:s och SKL:s verksamheter organisatoriskt åtskilda. Fördelarna med att inrätta en gemensam myndighet kan därför inte vägas mot några egentliga nackdelar. Man måste dock ta hänsyn till dels det omställningsarbete som en omorganisation föranleder och de påfrestningar som detta innebär för personalen, dels att RMV och SKL av allt att döma redan idag bedriver en väl fungerande verksamhet (se avsnitt 8.5). Som tidigare berörts bör dock inte negativa effekter av tillfällig karaktär tillmätas avgörande betydelse när man överväger att inrätta en ny och långsiktigt mer ändamålsenlig organisation.

Att de båda myndigheternas undersökningar och övergripande uppdrag är liknande gör att utredningen kan se flera fördelar med en sammanläggning. I avsnitt 8.6 och kapitel 9–12 har dessa redovisats. De främsta skälen för att inrätta en samlad forensisk myndighet är att

- den statliga forensiska funktionen förstärks,
- den forensiska verksamhetens oberoende understryks,
- förutsättningarna för det forensiska FoU-arbetet förbättras,

- ledningen och styrningen blir mer enhetlig och verkkningsfull,
- den forensiska delen av brottsutredningsarbetet underlättas,
- den rättsbiologiska verksamheten kan samordnas,
- verksamheten med droganalyser kan samordnas,
- administrationen effektiviseras, och
- verksamhetens allmänna samhällsnytta kan tas bättre tillvara.

Strikt utifrån den egna verksamhetens perspektiv delar sannolikt de berörda myndigheterna inte utredningens uppfattning om samtliga av de nu angivna fördelarna. Utredningens utgångspunkt måste emellertid vara de positiva effekterna dels för den samlade forensiska verksamheten, dels för det övriga rättsväsendet och samhället i stort. Var för sig är visserligen ingen av de faktorer som tagits upp i kapitel 8–12 tillräckligt tungt vägande för att ändra den organisation som nu gäller. Sammantagna talar dock de angivna fördelarna med sådan tyngd för inrättandet av en gemensam myndighet att det är motiverat att föreslå en sammanläggning av RMV och SKL.

Mot bakgrund av det sagda bör den forensiska verksamheten bedrivas inom en och samma myndighet. Utredningen förordar att det bildas en helt ny myndighet. Det bör inte bli fråga om att lägga ned den ena myndigheten och överföra dess verksamhet till den andra.

13.2 Den nya myndighetens förhållande till polisväsendet

13.2.1 Bör myndigheten vara en del av polisväsendet?

RMV:s och SKL:s uppfattning

SKL är en del av polisväsendet, med Rikspolisstyrelsen (RPS) som chefsmyndighet. RMV är däremot organiserat direkt under Justitiedepartementet (tidigare Socialdepartementet). En sammanläggning aktualiserar därför frågan huruvida den nya myndighet bör vara en del av polisväsendet eller en helt självständig myndighet.

RMV har betonat att verksamheten bör vara fristående från polisen. En annan ordning kan enligt verket medföra att verksamhetens oberoende, opartiskhet och objektivitet sätts i fråga. SKL har å sin sida understrukt att den kriminaltekniska verksamheten även fortsättningsvis bör vara en del av polisväsendet. Som skäl för

detta har främst framhållits verksamhetens täta kontakter och nära samverkan med polisen. Enligt SKL finns en risk för att samarbetet försämras om verksamheten förs från polisväsendet. Man har också pekat på fördelen av att det är SKL:s största uppdragsgivare som avgör verksamhetens ekonomiska ramar.

RMV och SKL har således olika utgångspunkter för önskemålet att till den nya myndigheten ta med sig sitt organisatoriska förhållande till polisväsendet. För SKL rör det sig främst om praktiska skäl, medan RMV:s ståndpunkt baseras på principiella överväganden.

Vad har tidigare utredningar sagt om kopplingen till polisen?

Redan 1939 års polisutredning uttalade sig om den kriminaltekniska laborativverksamhetens förhållande till polisväsendet¹. Man påpekade att Statens kriminaltekniska anstalt (SKA) utförde undersökningar även åt andra myndigheter än polisen samt åt enskilda och att SKA redan på grund av detta i viss mån hade en fristående ställning i förhållande till polisväsendet. Vidare menade man att det från brottsutredningens synpunkt måste vara en fördel att anstaltens objektivitet inte kan ifrågasättas ens på formella grunder. Att placera SKA under dåvarande Polisstyrelsen kunde möjligen ge sken av att anstalten i sin verksamhet inte var helt självständig. Utredningen intog därför ståndpunkten att SKA borde behålla sin fristående ställning.

1948 års polisutredning diskuterade frågan om att föra över anstaltens andra uppgifter än de rent kriminaltekniska (se bilaga 2) till en nyinrättad rikspolisstyrelse². Detta bl.a. på grund av att anstalten i samband med dessa uppgifter stod i nära kontakt med polismyndigheterna och att det förelåg en risk för att man blev alltför aktivt engagerad i brottsutredningar. Utredningen ansåg vidare att SKA:s objektivitet kunde komma att äventyras i allmänhetens, myndigheters och domstolars ögon om verksamheten på det tekniska området kom att gå utanför den rent vetenskapliga ramen.

1957 års polisutredning³ såg det som angeläget att den kriminaltekniska undersökningsverksamheten bedrevs under sådana för-

¹ Betänkande med förslag till förstatligande av polisväsendet i riket och åklagarväsendet i rikets städer (SOU 1944:53) s. 204

² Betänkande angående polis- och åklagarväsendets organisation (SOU 1951:8) s. 114 ff.

³ Huvudmannaskapet för polisväsendet m.m. (SOU 1961:34)

hållanden att objektiviteten hos de lämnade utlåtandena inte ens kunde ifrågasättas.

I 1963 års betänkande om Statens kriminaltekniska laboratorium (se bilaga 2) angavs att det inte torde kunna bestridas att en anslutning av SKA:s laboratorieavdelning till RPS bl.a. från psykologiska synpunkter tedde sig tveksam. Utredningen bedömde att avdelningens verksamhet för allmänheten och för många inom rättsväsendet i sådant fall kunde komma att uppfattas ”såsom icke fullt opartisk”. Man påpekade att det vid SKA:s tillkomst år 1939 hade framförts sådana motiv för att göra SKA fristående från polisväsendet.

SKL inrättades trots detta som en myndighet under RPS. 20 år senare reste RRK-utredningen (se bilaga 2) inga principiella invändningar mot att föra även de rättskemiska och rättsmedicinska verksamheterna till polisväsendet. Utredningen föreslog att RPS skulle bli chefsmyndighet för det sammanslagna Statens rätts-tekniska laboratorium.

Utredningen ansåg att det fanns fördelar med en lösning där den nya myndigheten placerades direkt under regeringen. Inte minst skulle ansvarsförhållandena bli klara och beslutsvägarna korta. Myndigheten skulle vidare självständigt och på ett smidigt sätt kunna anpassa verksamheten till statsmaktens och uppdrags-givarnas krav. En helt fristående myndighet innebar dock begränsade möjligheter för RPS att påverka verksamheten, vilket inte ansågs önskvärt. Med förslaget om RPS som chefsmyndighet framhöll utredningen dock att det var väsentligt från rätts-säkerhetssynpunkt att laboratoriets integritet och objektivitet i förhållande till polisen och andra rättsvårdande instanser säkerställdes.

I samband med att RMV bildades diskuterades inte närmare möjligheten att placera verksamheten inom ramen för polis-väsendet.

Den forensiska verksamhetens oberoende

Ingen som är insatt i verksamheten ifrågasätter på allvar SKL:s opartiskhet och objektivitet. Att polismyndigheterna på grund av SKL:s organisatoriska ställning skulle ha ens en indirekt möjlighet att påverka utfallet av analyser och undersökningar saknar helt

förankring i verkligheten. Att SKL är knutet till polisen är således för närvarande i praktiken inte något problem.

Utredningen anser ändå att RMV:s ståndpunkt har fog för sig. SKL är en del av polisväsendet, med RPS som chefsmyndighet. Om än opartiskt och objektivt kan laboratoriet därför inte anses vara i alla avseenden oberoende. Som tidigare utredningar har tagit upp kan det därför finnas i vart fall en teoretisk risk för att allmänheten uppfattar SKL som inte helt opartiskt. Det finns ett värde i att organisera den forensiska expertverksamheten på ett sådant sätt att objektiviteten inte ens kan ifrågasättas och därmed en poäng i att placera en ny myndighet utanför polisväsendet.

I och med den tekniska bevisningens allt större betydelse blir frågan om objektivitet och oberoende dessutom allt viktigare. Att säkerställa kvaliteten i undersökningsverksamheten är en angelägen fråga för framtiden. Med kvalitet bör inte avses endast att man utför analyser på ett korrekt och vetenskapligt sätt. Viktigt är även hur verksamheten uppfattas av uppdragsgivare och – inte minst – andra som påverkas av det forensiska arbetet. Det är rimligt att räkna med att de forensiska undersökningarna i större utsträckning kommer att ifrågasättas i framtiden. Advokaternas kunskap på området kan förväntas öka i takt med att denna typ av bevisning blir vanligare och tillmäts större betydelse. Ett oberoende från polisväsendet är då av värde i största allmänhet, och i synnerhet när den forensiska verksamheten i ett enskilt fall blir särskilt hårt ansatt och ifrågasatt.

Utredningen inser att frågan om värdet i att hålla den forensiska verksamheten oberoende från polisen är komplicerad. Som ett par remissinstanser uttalade i fråga om 1963 års betänkande kan en strikt tillämpad objektivitetsprincip i förlängningen få till konsekvens att även de tekniska rotlarnas arbete och brottsplatsundersökningar bör föras från polisväsendet. Detta är av lätt insedda skäl inte aktuellt.

Man kan dock förespråka att en del av det forensiska arbetet utförs fristående från polisen utan att strikt tillämpa en princip om oberoende eller ens skapa en sådan princip. Oberoendet kan vara av värde utan att det är av helt avgörande betydelse. Utredningen anser att det finns starka skäl för att särskilt de mer avancerade analyser och undersökningar som SKL och RMV svarar för utförs av en fristående myndighet.

RPS styrning av den forensiska verksamheten

RRK-utredningens motiv för att föreslå en forensisk myndighet inom polisen var bl.a. att en annan modell begränsar RPS möjligheter att påverka verksamheten. Formellt sett är detta naturligtvis riktigt. Utredningen ser dock inte detta som ett starkt skäl mot en från polisen oberoende forensisk myndighet. För det första är den polisiära styrningen av SKL idag inte särskilt påtaglig (se avsnitt 12.2.2). Med en fristående myndighet kan i stället regeringen – som styr polisens verksamhet – i högre grad utöva styrning även över den forensiska verksamheten. Det bör i detta sammanhang påpekas att det är angeläget med en samlad, processinriktad styrning av rättsväsendet i sin helhet. Naturligtvis är det av central betydelse att den nya myndighetens regleringsbrev stämmer väl överens med motsvarande styrdokument för polis- och åklagarväsendena.

För det andra måste man utgå från att den nya myndigheten är mycket lyhörd för krav och önskemål från sin överlägset största uppdragsgivare. Polisväsendet bör vidare vara representerat i den nya myndighetens insynsråd (se avsnitt 13.5). Härigenom kommer polisväsendet även framdeles att ha ett mycket starkt inflytande över den forensiska verksamhetens inriktning.

Konsekvenser för samarbetet mellan polisen och SKL

Med hänsyn till värdet av en oberoende forensisk verksamhet är det lämpligt att den nya myndigheten ställs utanför polisväsendet. Ett villkor är dock att en sådan lösning inte i något centralt hänseende påverkar förhållandet mellan polisen och den kriminaltekniska laborieverksamheten i negativ riktning. SKL har förklarat att det är angeläget att verksamheten inte förlorar sin koppling till brottsplatsen. Utredningen delar denna uppfattning. Samarbetet mellan polisen och de verksamheter som idag bedrivs vid SKL måste därför även med en ny myndighetsstruktur vara nära. Den kriminaltekniska verksamheten bör vara aktivt engagerad i det brottsutredande arbetet. Enligt utredningens mening är uttalandet från 1948 års polisutredning i detta avseende överspelat.

Det finns mot denna bakgrund all anledning att överväga om en fristående forensisk myndighet innebär ett försämrat förhållande mellan polisen och den kriminaltekniska verksamheten. Enligt utredningens bedömning saknas dock belägg för att så behöver bli

fallet. Det nära samarbetet mellan polisen och SKL kan inte i första hand bero på att SKL är en del av polisväsendet, utan på att polisen är beroende av laboratoriets unika kompetens i frågor av såväl operativ som strategisk art.

Med hänsyn till den forensiska verksamhetens allt större betydelse för brottsutredningsarbetet kommer det även mellan polisen och den nya forensiska myndigheten finnas ett sådant starkt behov av goda relationer att man kan bortse från risken att dessa kommer att försämrats endast p.g.a. organisationstillhörigheten. Båda organisationerna måste anses ha en sådan hög grad av professionalism att förändrade myndighetsgränser inte kan förväntas påverka samarbetet negativt. Såvitt utredningen har kunnat utröna saknas det legala hinder för ett fortsatt utvecklande av samarbetet mellan polisen och SKL, även i en organisation av det slag som här föreslås.

RMV är en myndighet utanför polisen och av allt att döma fungerar polisens samverkan med RMV på ett föredömligt sätt. Även RMV har i flera avseenden en klar koppling till brottsplatsen, genom att rättsläkare ofta medverkar vid brottsplatsundersökningar. SKL:s arbete sker dock relativt sällan med särskilt stark anknytning till brottsplatsen. Detta är något som kan utvecklas och utredningen bedömer inte att förutsättningarna för detta försämrats i och med att SKL förs från polisväsendet. Det bör vidare påpekas att polisen och SKL å ena sidan, och åklagarväsendet å den andra, inte heller finns i samma organisation. Inget tyder på att detta innebär ett hinder för ett väl fungerande samarbete. Det bör också framhållas att rättsväsendets samverkan över myndighetsgränserna överlag har blivit bättre under senare år.

Den svårighet som finns i samarbetet mellan RMV och polisen är att man inte kan kommunicera elektroniskt utan att göra detta över Internet. Detta är dock på väg att lösas och kommer inte att utgöra ett problem i framtiden, oavsett myndighetsstruktur. De kontakter som utredningen har tagit med anledning av denna fråga har gett vid handen att det inte finns några praktiska eller juridiska hinder för att låta den nya forensiska myndigheten dela datasystem och kommunicera elektroniskt med polisen på samtliga de områden där detta är nödvändigt för att kunna bedriva arbetet på ett effektivt sätt.

Såvitt utredningen kan bedöma innebär inrättandet av en fristående myndighet inte heller något annat hinder mot att samarbetet mellan polisen och SKL:s verksamheter fortsätter som idag.

Att SKL har rest farhågor i detta avseende är förståeligt, men de förefaller vara mer grundade på en känsla av tillhörighet till polisväsendet än att ett uppbrott från polisen skulle medföra konkreta, praktiska bekymmer. Enligt utredningens bedömning påverkas inte tillämpningen av sekretesslagstiftningen av att SKL förs från polisväsendet. Som tas upp i kapitel 16 är avsikten vidare att den nya myndigheten skall ha samma tillgång till de register, t.ex. DNA-registret, som SKL har idag. Den nya myndigheten bör dessutom överta SKL:s ansvar för kvalitetssäkring och metodutveckling av de tekniska rotlarna samt rollen som kriminalteknisk institution åt Polishögskolan. I detta sammanhang bör påpekas att regeringen har tillsatt en utredning med uppdrag att lämna förslag till hur polisutbildningen helt eller delvis kan omvandlas till en högskoleutbildning (dir. 2006:10).

Man bör i denna fråga avslutningsvis beröra den inkonsekvens som möjligen kan uppfattas i såväl SKL:s som utredningens resonemang. SKL har uttryckt att det samarbete som laboratoriet behöver ha med RMV eller åklagarväsendet inte hindras av att myndigheterna tillhör olika organisationer. Detta samtidigt som man menar att samarbetet med polisen riskerar att avsevärt försämrats om SKL kopplas ifrån polisväsendet. Ett av de skäl som utredningen har funnit för en sammanläggning av RMV och SKL är å andra sidan att den operativa samverkan mellan myndigheterna ges bättre förutsättningar. Samtidigt har utredningen anfört att samverkan mellan polis och SKL inte behöver försämrats av att SKL förs från polisväsendet.

Utredningens uppfattning i detta avseende grundar sig på att det vertikala samarbetet mellan uppdragsgivare och uppdragstagare är helt nödvändigt och därmed faller sig naturligt. En väl utvecklad samverkan i detta led kräver inte att man tillhör samma organisation. Detta visar sig bl.a. i samarbetet mellan polisen och RMV samt mellan polis och åklagare. Att på ett horisontellt plan – mellan RMV och SKL som två olika uppdragstagare – utveckla en tillräckligt långtgående samverkan har dock visat sig vara svårare. Här bör därför inrättandet av en gemensam myndighet komma att skapa bättre förutsättningar för ett nära samarbete.

Fristående myndighet under Justitiedepartementet

Utredningen föreslår mot bakgrund av det anförda att den nya myndigheten inrättas som en fristående myndighet under Justitiedepartementet.

Som nämnts är det angeläget att polisen och de forensiska verksamheterna fortsätter sin nära samverkan även i den nya myndighetsstrukturen. Den nya myndigheten bör överta SKL:s uppgifter i förhållande till polisen när det gäller bl.a. kriminalteknisk verksamhetsutveckling, rådgivning och utbildning.

13.2.2 Gränsen mellan den nya myndigheten och de tekniska rotlarna

SKL har enligt sin instruktion till uppgift att utföra laboratorieundersökningar som föranleds av misstanke om brott samt bedriva annan verksamhet som står i samband med detta (kriminaltekniska undersökningar). I viss utsträckning överlappar SKL:s arbete det uppdrag som polismyndigheternas tekniska rotlar har. Som Riksrevisionen anger i sin rapport *Stödet till polisens brottsutredningar* (RIR 2004:27) är rotlarnas grunduppdrag att som stöd till polisens brottsutredningar genomföra kriminaltekniska undersökningar och analyser.

Vilka kriminaltekniska undersökningar som skall utföras av SKL respektive av de tekniska rotlarna saknas det gemensamma regler för. Riksrevisionen konstaterar att det finns kriminaltekniker vid de tekniska rotlarna som är specialiserade på vissa typer av undersökningar, men att specialistkompetensen uppstått främst som ett resultat av ett eget intresse och inte utifrån övergripande strategiska överväganden.

Det finns således inte någon klar gräns mellan de tekniska rotlarna och SKL. Detta beror förmodligen till stor del på att de tekniska rotlarnas storlek och övriga förutsättningar varierar i så hög grad. Mellan SKL och de flesta av de tekniska rotlarna är dock rollfördelningen i praktiken tämligen tydlig. Vid polismyndigheterna undersöker man bl.a. brottsplatser, samlar in spår och utför vissa enklare kriminaltekniska laboratorieundersökningar, medan SKL anlitas för mer kvalificerade och specialiserade uppgifter. Det är främst de tekniska rotlarna vid polismyndigheterna i Stock-

holms, Västra Götalands och Skåne län som bedriver verksamhet som i stor utsträckning överlappar SKL:s.

Så länge SKL är en myndighet inom polisväsendet spelar inte heller bristen på tydlig uppgiftsfördelning särskilt stor roll. I och med bildandet av en ny, fristående myndighet finns dock större anledning att närmare klargöra vilka kriminaltekniska uppgifter som bör utföras av polisen. Detta bör dock bli en uppgift för statsmakten, polisen och den nya forensiska myndigheten. Utredningen saknar möjlighet att i detalj analysera de tekniska rotlarnas struktur och dimensionering. RPS har tillsatt en arbetsgrupp med uppdrag att ta fram ett förslag till en kriminalteknisk strategi (se avsnitt 11.4). Strategin skall bl.a. omfatta frågan om myndighetssamverkan och uppgiftsfördelning. Det kan finnas anledning att återkomma till frågan om arbetsfördelningen mellan den nya forensiska myndigheten och de tekniska rotlarna när gruppens arbete är avslutat och behandlat.

Behovet av en tydligare ansvars- och uppgiftsfördelning mellan polismyndigheterna och den forensiska myndigheten är inte heller överhängande. Utredningen kan t.o.m. se fördelar med en reglering som möjliggör ett stort mått av flexibilitet i uppdelningen av arbetsuppgifter. Förhållandet mellan den nya myndigheten och de tekniska rotlarna måste av nödvändighet präglas av ett mycket nära samarbete. I instruktionen för den nya myndigheten kan lämpligen tydliggöras att den särskilt skall svara för kriminaltekniska undersökningar, *i den utsträckning sådana undersökningar inte utförs vid polismyndigheterna.*

Med den överlappning som kommer att råda kan polisväsendet visserligen teoretiskt sett använda den nya forensiska myndigheten som en budgetregulator (den kriminaltekniska verksamheten bör fortfarande vara anslagsfinansierad; se avsnitt 13.3). För den enskilda polismyndigheten är detta dock fallet redan idag. Trots att anlitaandet av SKL inte belastar polismyndigheternas budget har flera av dem ändå valt att i stället bygga upp en egen, omfattande kompetens på området. Utredningen ser bl.a. mot denna bakgrund inte någon risk för att de tekniska rotlarna rustas ned och att en allt större andel av ärendena skickas till den nya forensiska myndigheten. Om en sådan utveckling ändå skulle komma att bli verklighet måste detta självfallet påverka såväl polisens som den nya myndighetens anslag. Det bör dock framhållas att en sådan utveckling inte är önskvärd.

I stället kan man eventuellt diskutera om det vore lämpligt att föra över vissa uppgifter från den nya forensiska myndigheten till de tekniska rotlarna. Som nämnts bör en sådan diskussion dock inte föras inom ramen för denna utredning. Man kan emellertid konstatera att frågan om en överföring av uppgifter är svårhanterlig. Den varierande storleken på rotlarna gör t.ex. att en överföring kan kräva en ny struktur för de tekniska rotlarna. Det kan dessutom uppstå logistiska problem i hanteringen av bevismaterial. Vidare finns det en risk för att den nya myndigheten inte kan upprätthålla sin kompetens i fråga om t.ex. traditionella spårundersökningar om de flesta av dessa skall utföras på annat håll. Utan att handlägga ett större antal ärenden av enklare beskaffenhet är det svårt att med bibehållen kvalitet utföra de riktigt kvalificerade undersökningarna.

Inom ramen för *En nationell polis* beslutade RPS år 2003 om en översyn av den kriminaltekniska verksamheten. Bland annat gavs chefen för SKL i uppdrag att utreda förutsättningarna för att ändra ansvars- och uppgiftsfördelningen mellan SKL och de tekniska rotlarna i Stockholm, Göteborg och Malmö. Utredningen övervägde möjligheterna att föra över ett antal olika typer av undersökningar till de tekniska rotlarna⁴. Slutsatsen var emellertid att det endast i fråga om narkotikaanalyser fanns några verkliga fördelar att vinna.

13.3 Avgifts- eller anslagsfinansiering?

Som framgått av kapitel 3–6 är finansieringen av den forensiska verksamheten blandad. De kriminaltekniska och rättspsykiatriska verksamheterna är i allt väsentligt anslagsfinansierade, medan den rättsgenetiska verksamheten i princip uteslutande finansieras med avgifts- och uppdragsintäkter. Den rättskemiska verksamheten är till hälften finansierad av anslag. Till följd av den nya ordningen för utfärdande av rättsintyg finansieras numera även den rättsmedicinska verksamheten till en icke obetydlig del av avgifts/uppdragsintäkter, även om anslaget svarar för den klart största delen av finansieringen. Inte minst mot bakgrund av att den nuvarande finansieringen av den forensiska verksamheten är brokig, finns det

⁴ Redovisning av uppdrag rörande översyn av kriminalteknisk verksamhet, m.m. (SKL, dnr 2003200365)

skäl för utredningen att överväga vilken ordning som i detta avseende bör gälla för den nya myndigheten.

Skälen för avgiftsfinansiering är väl kända. En sådan ordning ökar kostnadsmedvetenheten hos uppdragsgivarna och får därmed förmodas leda till att man gör en mer noggrann prövning av behovet av en tjänst innan man beställer den. Att man kan få undersökningar utförda utan att betala för dem innebär en risk för att den nya myndigheten överutnyttjas. I enlighet med vad regeringen har anfört vid införandet av det nya systemet för rättsintyg (prop. 2004/05:64 s. 47) skapar en avgiftsfinansiering dessutom förutsättningar för en bättre efterfrågeanpassning av verksamhetsvolymen hos den nya myndigheten.

Det finns dock ett antal faktorer som talar mot avgiftsfinansiering. Genom att beställarna faktureras för de tjänster som utförs skapar man en ökad administration, såväl för den nya myndigheten som för dess uppdragsgivare. Detta argument har emellertid minskat i betydelse och med möjligheten att använda elektronisk fakturering. Ett större problem är risken för att polis och åklagare i allt för begränsad utsträckning anlitar den nya myndigheten, sett från såväl behovet i den enskilda brottsutredningen som från mer generell synpunkt. Även med dagens anslagsfinansiering finns det forensiska områden som eventuellt kan anses vara underutnyttjade.

Om polis och åklagare skall betala för den nya myndighetens arbete kan det uppstå situationer där polis och åklagare av kostnadsskäl väljer att inte beställa en analys från den nya myndigheten, trots att resultatet kan vara av värde för brottsutredningen. På ett mer strategiskt plan medför en omfattande avgiftsfinansiering en risk för att flera av de fördelar med en sammanläggning som tidigare tagits upp inte blir verklighet. Incitamentet ökar för polismyndigheterna att i stället för att anlita den forensiska myndigheten öka kapaciteten vid sina egna tekniska rotlar, eller beställa tjänster från annat håll. Det behöver visserligen inte uppfattas som en nackdel i sig om polismyndigheterna själva på ett kostnadseffektivt sätt kan utföra de tjänster som SKL gör idag. Med en mer splittrad forensisk verksamhet riskerar man dock bl.a. att kvaliteten inte kan säkerställas. Man går vidare miste om de fördelar som utredningen tidigare har berört i fråga om den nya myndighetens överblick över den forensiska verksamheten.

Det finns således faktorer som talar för såväl anslags- som avgiftsfinansiering av den forensiska verksamheten. Utredningen är

dock av uppfattningen att skälen för anslagsfinansiering bör tillmätas större tyngd, i vart fall till dess att man utvärderat den nya ordningen för rättsintyg. Om det då tydligt framgår att avgiftsmodellen har fallit väl ut, och de invändningar som rests mot avgiftsfinansiering visat sig vara obefogade, skulle man kunna överväga att införa sådan finansiering även för andra typer av undersökningar.

I annat fall bör man på sikt överväga att med anslag finansiera alla undersökningar som inom ramen för det brottsutredande arbetet utförs på uppdrag av rättsväsendets myndigheter. Förutom i fråga om rättsintygen skulle detta innebära en ändring i finansieringen främst av den rättskemiska avdelningens undersökningar i anledning av misstänkta våldsbrott och ringa narkotikabrott (se avsnitt 4.12). Man bör i det sammanhanget även överväga om inte uppdrag inom ramen för det brottsutredande arbetet från andra statliga myndigheter – som t.ex. Skatteverket, Kustbevakningen och Tullverket – bör vara anslagsfinansierade.

Att en ny myndighet blir dels anslagsfinansierad, dels avgiftsfinansierad kan inte betraktas som en stor nackdel. Det är heller inte ovanligt att verksamheter har en blandad finansiering. Utredningen bedömer mot bakgrund av vad som har anförts i detta avsnitt att det för närvarande inte finns tillräckliga skäl att ändra finansieringsformen för någon av de verksamheter som myndigheten skall svara för. Den ordning som gäller idag för de olika verksamheterna bör således råda även tills vidare.

13.4 Myndighetens uppdragsgivare

13.4.1 Principer för RMV:s och SKL:s uppdragsverksamhet

Myndigheternas instruktioner

Enligt 2 § i SKL:s instruktion skall vid laboratoriet utföras laboratorieundersökningar som föranleds av misstanke om brott, samt bedrivs annan verksamhet som står i samband därmed (kriminaltekniska undersökningar). Om utrustningen och förhållandena i övrigt medger detta får även andra undersökningar utföras. Laboratoriet skall enligt 4 § ge företräde åt undersökning som begärs av polismyndighet, åklagare eller domstol.

I instruktionen för RMV stadgas i 1 § att verket är central förvaltningsmyndighet för rättspsykiatrisk, rättskemisk, rätts-

medicinsk och rättsgenetisk verksamhet i den utsträckning sådana frågor inte skall handläggas av någon annan statlig myndighet. Verkets huvudsakliga uppdragsgivare är rättsväsendets myndigheter. Av 4 § följer dock att RMV inom sitt ansvarsområde får utföra uppdrag även åt andra, under förutsättning att verksamheten i övrigt medger det.

Även om myndigheternas reglering skiljer sig åt i viss mån har således både SKL och RMV möjlighet att åta sig uppdrag även från andra än rättsväsendets myndigheter, däribland enskilda. Den förutsättning som gäller är i princip att verksamheten medger detta. Varken för RMV eller SKL finns en skyldighet att utföra tjänster åt enskilda.

RMV:s riktlinjer

I RMV:s riktlinjer för verksamhet med extern finansiering⁵ anges inledningsvis att verket har en positiv inställning till uppdragsverksamhet. RMV anser att en utvidgad uppdragsverksamhet bör främjas under förutsättning att uppdraget inte inkräktar på möjligheten att genomföra kärnverksamheten på ett ändamålsenligt sätt och att ett kontrakt upprättas mellan verket och uppdragsgivaren. Härutöver bör minst ytterligare ett av följande kriterier vara uppfyllt för att RMV skall åta sig uppdrag vid sidan av kärnverksamheten.

- Det är en fördel ur ett medborgarperspektiv att RMV utför uppdraget, genom att för uppdraget viktiga förutsättningar finns hos myndigheten eller att dess personal har den bästa kompetensen att utföra uppdraget.
- Uppdraget medför en förbättrad goodwill för RMV.
- Uppdraget medför möjlighet till kompetensutveckling och/eller ökad arbetstillfredsställelse för RMV:s personal.
- Det är en fördel ur resurssynpunkt att RMV utför extra uppdrag genom att bättre ekonomisk täckning för personal och andra fasta kostnader erhålls.

Avdelningschefen beslutar i fråga om projekt som rymms inom dessa utgångspunkter och kriterier och som kan genomföras med befintlig personal. Samråd skall dock ske med ledningskansliet när det gäller upprättande av kontrakt. För projekt som kräver mer om-

⁵ RMV, Interna föreskrifter och riktlinjer, nr 2004-01

fattande resurser eller som berör mer än en avdelning beslutar generaldirektören.

Riktlinjerna avser inte verkets offentlighetsrättsliga uppdragsverksamhet, som faderskapsundersökningarna vid den rätts-genetiska avdelningen.

SKL:s spelregler

I SKL:s spelregler, del 1 (avsnitt 6.3) anges att ett syfte med laboratoriets uppdragsverksamhet är att skapa en bredare och därmed mindre sårbar personell bas för att klara huvuduppgiften att utföra kriminaltekniska undersökningar åt rättsväsendet samt att få en tillräcklig volym inom vissa specialområden. Ett annat skäl för att åta sig uppdrag är att det i samhället i övrigt saknas en opartisk instans med SKL:s specialistkompetens. Man anger dock vidare att uppdragsärenden endast får utgöra en mindre del av laboratoriets verksamhet.

Enligt spelreglerna skall laboratoriet normalt inte åta sig uppdrag i följande fall.

- Uppdrag som kräver metodutveckling eller annan större insats, om det inte ligger i SKL:s eget eller samhällets intresse att laboratoriet gör det utvecklingsarbete som fordras.
- Kvalitetskontroll eller undersökningar där resultatet skall användas i kommersiellt syfte, om inte produkten som undersöks kan anses ha en klart brottsförebyggande användning.
- Uppdrag där SKL inte har tillräcklig egen kompetens och då inte extern expertis skall anlitas.
- Uppdrag som tar orimligt lång tid att utföra.
- Uppdrag som är allmänt hållna.

För uppdrag från enskilda (fysiska eller i vissa fall juridiska personer) gäller dessutom att uppdrag inte skall utföras i följande fall.

- När SKL har anledning att tro att undersökningen begärs för att kvalitetsbestämma narkotika.
- När SKL bedömer att den begärda undersökningen inte är meningsfull till exempel p.g.a. att det råder tveksamheter rörande kontrollen över hur materialet har tillvaratagits eller hur utlåtandet kan komma att användas.

- När uppdraget antas gå ut på att utröna vad SKL kan respektive inte kan göra i undersökningar åt rättsväsendet.
- När enhetschefen gör bedömningen att det av andra skäl, t.ex. etiska, inte är lämpligt att SKL åtar sig uppdraget.

Det är enhetschefen som beslutar vilka uppdrag SKL skall åta sig. Vid osäkerhet om SKL skall åta sig ett uppdrag eller inte samt när det gäller ett uppdrag av större intresse, skall frågan hänskjutas till SKL:s chef för avgörande.

SKL har uppgett att man så långt möjligt bistår även enskilda med laboratorieundersökningar. Särskilt om det inte finns någon alternativ uppdragstagare som SKL kan hänvisa till avböjer laboratoriet uppdrag endast efter noggrant övervägande. Inom vissa discipliner är man dock mer restriktiv än inom andra. SKL undviker vidare att utfärda s.k. ”second opinions” över undersökningar man själv tidigare varit inblandad i. I sådana fall hänvisar man i stället till något annat laboratorium. Skulle t.ex. en advokat önska en ”second opinion” över en undersökning utförd vid någon av polisens tekniska rotlar ser dock SKL inte något hinder mot att åta sig uppdraget.

13.4.2 Vad bör gälla för den nya myndigheten?

De regleringar som idag gäller för SKL och RMV i fråga om möjligheten att åta sig uppdrag från bl.a. enskilda är enligt utredningens mening ändamålsenliga. De lämnar ett stort utrymme för myndigheterna att själva avgöra om man skall tillmötesgå en begäran om en undersökning eller ett utlåtande, om den kommer från någon annan än de särskilt utpekade uppdragsgivarna. Förutsättningarna för och lämpligheten i att åta sig uppdrag skiljer sig mellan de olika forensiska verksamheterna. Det är dessutom mycket svårt att förutse alla de olika situationer som i detta avseende kan uppstå inom de olika verksamheterna. Med hänsyn härtill är det svårt att för den nya myndigheten finna en bättre utformad reglering än den som för närvarande gäller för SKL och RMV.

Även den nya myndigheten bör således få åta sig uppdrag om verksamheten i övrigt medger detta. Det är dock inte lämpligt att ge t.ex. enskilda en ovillkorlig rätt att få uppdrag utförda av den nya myndigheten. Utredningen anser att det är rimligt att man till

myndigheten överlåter att avgöra lämpligheten i olika fall i att utföra arbete åt andra än rättsväsendets myndigheter. Man måste utgå från att den nya myndighetsledningen kommer att göra väl avvägda bedömningar i detta hänseende.

Utredningens uppfattning är emellertid att myndigheten som utgångspunkt bör vara generös när det gäller att utföra arbete inom sitt verksamhetsområde även för andra än rättsväsendets myndigheter. Detta gäller särskilt om uppdragsgivaren inte har möjlighet att vända sig till någon annan. Om man väljer att avböja ett uppdrag bör det finnas goda skäl för detta. Man kan i detta sammanhang understryka det principiellt fördelaktiga i att en oberoende forensisk myndighet även åtar sig uppdrag från t.ex. personer som är misstänkta för brott. Detta även om det för dessa personer alternativt finns möjlighet att begära den forensiska myndighetens bistånd via åklagaren eller domstolen (23 kap. 18 § andra stycket respektive 45 kap. 12 § tredje stycket rättegångsbalken).

13.5 Myndighetens interna organisation

Ledning och administration

Regeringen anförde i propositionen *Statlig förvaltning i medborgarnas tjänst* (1997/98:136) att statliga förvaltningsmyndigheter bör ledas av antingen

- styrelse med fullt ansvar för verksamheten,
- myndighetschef som biträds av en lekmanastyrelse (styrelse med begränsat ansvar), eller
- myndighetschef ensam (s.k. enrådighetsverk).

Riksdagen ställde sig bakom regeringens förslag (1997/98:KU31, rskr. 1997/98:294-296).

I propositionen uttalade regeringen att ledningsformen styrelse med fullt ansvar främst bör övervägas för myndigheter som arbetar under affärsliknande förhållanden eller har en verksamhet som innebär ett stort finansiellt och självständigt ansvar. Man ansåg inte att Förvaltningspolitiska kommissionens förslag⁶ om att generellt avskaffa ledningsformen styrelse med begränsat ansvar borde genomföras. På senare tid har dock Statskontoret i rapporten

⁶ I medborgarnas tjänst – en samlad förvaltningspolitik för staten (SOU 1997:57)

Myndigheternas ledning och organisation (2004:9) förordat att denna ledningsform avvecklas. Detta främst på grund av att den innebär att ansvaret är delat och otydligt. Utredningen om en översyn av verksförordningen anförde i sitt betänkande⁷ följande i fråga om myndigheter med styrelser som har begränsat ansvar.

”Omständigheter som dessa leder till att utredningen anser att man i varje enskilt fall noga bör överväga om det inte ur ansvarssynpunkt vore lämpligare med en annan ledningsform vid i vart fall vissa av dessa myndigheter. Är avsikten att styrelsen skall bli ansvarig för myndighetens verksamhet borde man överväga ledningsformen styrelse i stället. Är behovet i stället att tillföra myndigheten särskilda kunskaper och erfarenheter samt att ge myndighetschefen råd eller att skapa former för medborgerlig insyn kan det vara en bättre lösning att myndigheten leds av en myndighetschef med stöd av ett råd”.

Med beaktande bl.a. av invändningarna mot ledningsformen styrelse med begränsat ansvar förordar utredningen i första hand att den nya myndigheten inrättas som ett s.k. enrådighetsverk. I sådant fall skall enligt 5 § verksförordningen (1995:1322) regeringen utse ett råd som skall ha insyn i myndighetens verksamhet (insynsråd). Utredningen ser det som angeläget att det inrättas ett sådant råd för den nya forensiska myndigheten. I rådet bör bl.a. ingå representanter för polisväsendet.

I sin tidigare nämnda rapport har Statskontoret förespråkat att ledningsformen styrelse med fullt ansvar används för fler myndigheter än idag. Enligt Statskontoret bör styrelse med fullt ansvar inte ses som en exklusiv ledningsform att användas endast för myndigheter vars verksamhet innebär affärsliknande förhållanden och stor frihet. Utredningen anser bl.a. mot denna bakgrund att man i andra hand kan överväga om den nya myndigheten i stället bör ges ledningsformen styrelse med fullt ansvar. Inrättandet av en sådan styrelse skulle ytterligare kunna understryka den forensiska myndighetens oberoende och särskilda ställning inom rättsväsendet.

Som chef för den nya myndigheten bör utses en generaldirektör. Med hänsyn till myndighetens storlek bör dessutom utses en överdirektör som generaldirektörens ställföreträdare. Om ledningsformen styrelse med fullt ansvar väljs bör generaldirektören ingå i styrelsen. Generaldirektören och den övriga ledningen för myndigheten bör vara placerad i Linköping, där den största delen av verksamheten kommer att bedrivas. Detta gäller särskilt i och med

⁷ Från verksförordning till myndighetsförordning (SOU 2004:23) s. 119

utredningens förslag (se nästa kapitel) om att föra över driftansvaret för den rättspsykiatriska verksamheten till sjukvårdshuvudmännen. Under sådana förhållanden kommer cirka 80 procent av den personal som arbetar i den operativa verksamheten att vara stationerad i Linköping.

I övrigt bör den nya myndigheten bestå av ledning och stab samt en administrativ avdelning. Den närmare utformningen av dessa funktioner lämpar sig bäst för en organisationskommitté att ta ställning till. Utredningen föreslår därför att regeringen tillsätter en organisationskommitté att närmare se över hur myndigheten bör organiseras. Kommittén bör om möjligt ledas av generaldirektören.

Den operativa verksamheten

Med hänsyn till att en organisationskommitté bör tillsättas lämnar utredningen inte något förslag om hur den nya myndigheten bör organiseras internt. Här presenteras dock en skiss på hur organisationen skulle kunna utformas.

Till en *kriminalteknisk avdelning* kan föras samtliga de uppgifter som kemi- och teknikenheten samt dokument- och informationsteknikenheten vid SKL idag har. Avdelningen kan delas in i tre enheter, där man vid *kemienheten* bedriver den verksamhet som idag ligger på kemigruppen samt gruppen för brandkemi, miljö och olja. *Teknikenhetens* undersökningar blir dem som idag utförs vid gruppen för spår och teknisk brand, fingeravtrycksgruppen samt vapengruppen. *Dokument- och informationsteknikenheten* motsvarar dagens enhet vid SKL med samma namn. Samtliga enheter kan behöva delas upp i sektioner. En kriminalteknisk avdelning av detta snitt kommer att bestå av cirka 80 medarbetare.

Den rättsmedicinska verksamheten kan organiseras som idag, med sex avdelningar. Ett alternativ kan vara att lägga samman den rättsmedicinska verksamheten till en avdelning, bestående av sex rättsmedicinska enheter på de orter där verksamheten bedrivs idag. Med en sådan lösning kan man inrätta en funktion på myndighetsövergripande nivå, med ansvar för bl.a. planering, koordinering, strategisk kompetensförsörjning och verksamhetsutveckling inom det rättsmedicinska området. I det operativa arbetet bör i sådant fall var och en av de sex enheterna ledas av en enhetschef. En sammanslagen rättsmedicinsk avdelning kommer att ha cirka 100 anställda.

En *biologisk avdelning* kan vara uppdelad i två enheter. Den *rätts-genetiska enheten* kommer då att motsvara dagens rättsgenetiska verksamhet inom RMV. De uppgifter som idag utförs av biologienheten vid SKL kan ankomma på *enheten för biologiska spår*, som i sin tur kan delas in i ett antal sektioner. Vid den biologiska avdelningen kommer med denna lösning cirka 90 personer att arbeta.

Även vid en eventuell *avdelning för droganalys* kan finnas två enheter, där *toxikologiska enheten* motsvarar dagens rättskemiska verksamhet vid RMV och *droganalysenheten* den verksamhet som SKL:s enhet med samma namn bedriver. Det finns antagligen behov av att dela in båda dessa enheter i ett antal sektioner. Avdelningen för droganalys kommer under dessa förhållanden att ha cirka 120 anställda.

Om utredningens förslag att föra över driftansvaret för den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten till sjukvårdshuvudmännen (se nästa kapitel) inte vinner gehör bör dessutom tillkomma två *rättspsykiatriska avdelningar* eller, alternativt, en organisatoriskt sammanslagen avdelning med två enheter i Stockholm och Göteborg. I det fall all rättspsykiatrisk undersökningsverksamhet kommer att bedrivas av sjukvårdshuvudmännen, med den nya myndigheten som huvudman, kan i stället inrättas en sammanhållande funktion vid myndigheten, med det övergripande ansvaret för verksamheten. Denna funktion bör vara knuten till ledningen och staben.

Det är vidare naturligt att det i den nya myndigheten – i likhet med vid SKL – inrättas en funktion med uttalat ansvar för FoU-verksamheten.

13.6 Myndighetens namn

När det gäller benämningen på den nya myndigheten anser utredningen att den inte bör döpas efter endast den rättsmedicinska eller den kriminaltekniska verksamheten. Detta skulle ge en allt för snäv bild av dess arbetsuppgifter och verksamhetsområden. Utredningen har för de verksamheter som bedrivs inom RMV och SKL använt det sammanfattande begreppet forensisk verksamhet. Såvitt utredningen har kunnat utröna finns inte något annat passande begrepp. *Forensic science* är den allmänt använda engelska termen och i vart fall inom branschen måste dess svenska motsvarighet anses vara vedertagen och väl etablerad.

I *Svenska Akademiens ordlista* (SAOL upplaga 13, 2006) förklaras ordet *forensisk* med *rättslig* eller *rättegångs-*. I SAOL:s version på Internet sägs att ordet används i fackspråk och numera är föga brukat. I och med de kriminaltekniska och rättsmedicinska verksamheternas utveckling och allt större betydelse i det brottsutredande arbetet finns det dock ett ökat behov av ett sammanfattande begrepp för samtliga nu aktuella discipliner. Mycket talar dessutom för att användningen av ordet *forensisk* är på uppgång, bl.a. beroende på sin engelska motsvarighet och den fokusering på forensisk verksamhet som finns i media och i ett antal populära amerikanska och brittiska TV-serier. I maj 2006 genererade en sökning på ordet *forensisk* på webbplatsen www.google.se cirka 10 000 träffar, vilket ger vid handen att begreppet har en tämligen utbredd användning.

Mot bakgrund av det anförda föreslår utredningen i första hand benämningen *Forensiska institutet* (FORI). Utredningen kan alternativt tänka sig benämningarna *Statens rättsmedicinska och kriminaltekniska institut* eller *Statens rättslaboratorium*.

13.7 Övriga frågor

Enligt direktiven skall frågor som rör bl.a. säkerhetsrutiner, strategisk kompetensförsörjning samt kontroll och tillsyn över verksamheten i en ny myndighet analyseras. Frågan om tillsyn kommer utredningen att ta upp i slutbetänkandet.

Den forensiska verksamhetens säkerhetsrutiner är en fråga av stor betydelse. Inte minst med anledning av att myndigheterna hanterar viktigt bevismaterial måste höga krav på säkerhet råda. Inget har dock framkommit som ger vid handen att de rutiner som idag tillämpas vid RMV och SKL är otillräckliga eller bristfälliga. I myndigheternas redovisning av samverkansuppdraget (se bilaga 2) har man emellertid konstaterat att varken SKL eller RMV har egen ständig bevakning eller nattpersonal och att upphandling av extern bevakning bör ske på ett samordnat vis.

RMV:s Linköpingsenhet har för sina nya lokaler valt samma typ av passer- och larmsystem som finns bl.a. vid SKL. Enligt RMV och SKL ger detta en grund för ett gemensamt säkerhetstänkande. Att kontinuerligt se över och utveckla den nya myndighetens säkerhetsrutiner blir en central uppgift för myndighetsledningen. Sammanläggningen i sig aktualiserar nya rutiner främst såvitt avser

hanteringen av material och instrument i verksamheten med droganalyser (se avsnitt 10.3).

Den forensiska verksamheten är generellt sett i expansion och denna utveckling kan förväntas fortsätta även i framtiden. Verksamheten är dessutom utpräglad kunskapsintensiv. Inte minst mot denna bakgrund är frågan om den nya myndighetens kompetensförsörjning mycket viktig. Som tidigare nämnts (se avsnitt 12.4) finns nu vid Linköpings universitet en utbildning i forensisk vetenskap. Det finns vidare ett stort allmänt intresse för forensisk verksamhet, vilket en ny myndighetsledning på ett strategiskt sätt bör utnyttja för att flytta fram myndighetens position i detta avseende. Genom den förstärkning av den forensiska funktionen i allmänhet, och den forensiska FoU-verksamheten i synnerhet, som skapandet av en gemensam myndighet kommer att innebära, bör det finnas mycket goda förutsättningar för den nya myndigheten att i framtiden kunna rekrytera personal med rätt kompetens.

Den verksamhet som förmodligen har det mest påtagliga problemet med att rekrytera personal med rätt kompetens är den rättsmedicinska. Här har dock RMV på senare år upprättat en strategi för rekrytering av rättsläkare (se avsnitt 3.8). Verkets strategi visar vilken inriktning som bör gälla för det fortsatta arbetet i denna fråga. Den enskilt viktigaste faktorn för att nå framgång när det gäller rekrytering av rättsläkare är enligt utredningens bedömning att den nya myndigheten kan erbjuda ett ökat utrymme för forsknings- och utvecklingsarbete. Som tidigare nämnts är detta ett av de viktigaste skälen för en sammanläggning av SKL och RMV.

14 Driftansvaret för den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten

14.1 Inledning

I kapitel 5 har utredningen redogjort för hur den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten är organiserad idag. Som där framgår är staten genom Rättsmedicinalverket (RMV) huvudman för verksamheten. RMV har två rättspsykiatriska avdelningar, i Stockholm (Huddinge) och Göteborg. Därutöver bedrivs undersökningsverksamhet på entreprenad vid Norrlands universitetssjukhus i Umeå och Universitetssjukhuset MAS i Malmö. Även för denna verksamhet är RMV huvudman. Det är emellertid sjukvårdshuvudmännen som är driftansvariga.

Den del av den rättspsykiatriska verksamheten som RMV svarar för är alltså de rättspsykiatriska undersökningarna (inkluderat de s.k. § 7-intygen). RMV bedriver dock inte rättspsykiatrisk vård. För denna svarar i stället sjukvårdshuvudmännen, vanligen landstingen.

De rättspsykiatriska undersökningarna utgör en väsentlig del av RMV:s verksamhet. De svarar för drygt 40 procent av verkets totala kostnader och cirka 40 procent av RMV:s anställda arbetar i verksamheten. Det rättspsykiatriska området har dock inte ett alldeles uppenbart samband med verkets övriga uppgifter. Om RMV och SKL läggs samman riskerar rättspsykiatrins artskildhet inom den forensiska myndigheten att ytterligare accentueras. Till detta kommer att de uttalanden som gjordes i lagstiftningsärendet år 1991 (se nästa avsnitt), som innebar att driften av den utredande rättspsykiatrin i allt större omfattning bör överföras till sjukvårdshuvudmännen, inte har följts upp.

Utredningen anser det därför vara angeläget att organisationsfrågan ges en långsiktig lösning som svarar mot såväl verksamhetens funktion och uppdrag inom rättsväsendet som dess nära släktskap med den psykiatriska vården. Bland annat mot denna

bakgrund finns det anledning att närmare överväga den utredande rättspsykiatrins position i en ny forensisk myndighet.

14.2 Hur RMV blev huvudman för den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten

I bilaga 2 redogörs för hur det gick till när RMV blev huvudman för den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten den 1 oktober 1991. Organisationen av det rättspsykiatriska undersökningsväsendet byggde vid denna tidpunkt fortfarande i allt väsentligt på riksdagens riktlinjer från år 1961. Socialstyrelsen var chefsmyndighet för de rättspsykiatriska klinikerna i Stockholm, Uppsala, Lund och Göteborg samt de rättspsykiatriska stationerna i Linköping och Umeå. En förändring av organisationen hade dock varit aktuell under en längre tid.

År 1985 hade Statens förhandlingsnämnd fått i uppdrag att förhandla om ett överförande av undersökningsverksamheten till sjukvårdshuvudmännen. Förhandlingarna avbröts 1988, men redan året därpå gavs ett departementsråd vid Socialdepartementet ett nytt uppdrag. Detta redovisades i februari 1991. Avtal hade då träffats med tre sjukvårdshuvudmän; Östergötlands och Västerbottens läns landsting samt Malmö kommun. Tillsammans hade de åtagit sig att årligen utföra 170 rättspsykiatriska undersökningar.

I redovisningen av uppdraget konstaterades att det för tillfället inte var möjligt att nå överenskommelser med landstingen i en omfattning som gjorde det möjligt att överföra driftansvaret i sin helhet till sjukvårdshuvudmännen. Vid sidan av den landstingskommunala verksamheten föreslogs därför att staten även fortsättningsvis skulle utföra undersökningar, under ledning av den nyinrättade RMV. I rapporten angavs dock att den statliga verksamheten på sikt borde kunna föras över till sjukvårdshuvudmännen.

Regeringen delade denna uppfattning. I prop. 1990/91:120 föreslog man att sjukvårdshuvudmännen skulle ges möjligheter att utföra rättspsykiatriska undersökningar enligt avtal som riksdagen bemyndigar regeringen att godkänna. Enligt regeringen borde den framtida inriktningen vara att undersökningsverksamheten så långt möjligt läggs ut på entreprenad.

Man föreslog att RMV skulle ta över ansvaret för verksamheten från Socialstyrelsen. Skälet till detta var inte att de rättspsykiatriska

undersökningarna ansågs ha en nära anknytning till den verksamhet RMV skulle bedriva i övrigt. Det föredragande statsrådet konstaterade i stället att den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten och RMV:s övriga verksamhet var för sig skulle ge underlag endast för mycket små myndigheter. Han ansåg att en sammanhållen ledning gav ett vidare underlag för en mer kraftfull ledningsfunktion.

Riksdagen gick på regeringens linje (bet. 1990/91:SoU13, rskr. 1990/91:329). I likhet med regeringen anförde socialutskottet att de rättspsykiatriska undersökningarna i framtiden så långt möjligt bör utföras inom hälso- och sjukvården.

Trots regeringens och socialutskottets uttalanden i denna del har det inte sedan 1991 gjorts några nya försök att förhandla om att överföra en större del av driftansvaret till sjukvårdshuvudmännen. Entreprenadverksamheten i Östergötland upphörde år 1999.

14.3 Den utredande rättspsykiatrins tillhörighet

Det var således inte sambandet mellan den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten och verkets övriga uppgifter som gjorde att huvudmannskapet lades på RMV. I stället var motivet att myndigheten borde få ett större verksamhetsunderlag. Om RMV och SKL läggs samman måste dock den nya forensiska myndighetens verksamhet anses ge ett tillräckligt omfattande underlag även utan den utredande rättspsykiatrin. Denna omständighet väger därför inte längre lika tungt.

Den utredande rättspsykiatrins samband med RMV:s andra verksamheter och egentliga kärnområde är inte uppenbart. Vid en sammanläggning av RMV och SKL kan rättspsykiatrins artsbildhet inom den nya forensiska myndigheten bli mer markant. I en myndighet där tyngdpunkten i än större utsträckning ligger på laborativt arbete, med polis och åklagare i ett förundersökningskede som dominerande uppdragsgivare, finns en risk för att rättspsykiatrin marginaliseras.

Det föredragande statsrådet ansåg (prop. 1990/91:120 s. 20 f.) att den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten kan sägas vara nära anknuten till rättsväsendet. Han konstaterade dock samtidigt att undersökningarna är en medicinskt diagnostisk verksamhet, där den rättsliga bedömningen skall vara baserad på kvalificerade medicinska överväganden. Han poängterade att undersökningarna

utförs av hälso- och sjukvårdspersonal och att verksamheten har en markerad medicinsk karaktär. Med hänsyn till undersökningsväsendets starka kopplingar till det straffrättsliga området förordades dock ett fortsatt statligt huvudmannaskap.

Utredningen delar uppfattningen att den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten har en stark anknytning till rättsväsendet. Undersökningsväsendets enda operativa uppgift är att inom det aktuella området tillgodose rättsväsendets behov av medicinsk sakkunskap. Undersökningarna har som huvudsaklig funktion att besvara frågan om huruvida det föreligger en allvarlig psykisk störning eller inte. Som tidigare nämnts (se avsnitt 5.2.4) är detta ett rättsligt och inte ett medicinskt begrepp, även om det naturligtvis är medicinska kriterier och bedömningar som fyller begreppet med innehåll. Det bör vidare framhållas att cirka hälften av de personer som blir föremål för en rättspsykiatrisk undersökning inte bedöms lida av en allvarlig psykisk störning. Dessa personer överlämnas inte till rättspsykiatrisk vård, utan omhändertas i stället vanligen av Kriminalvården.

Kopplingen till rättsväsendet understryks ytterligare genom att den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten kommer att anförtros uppgiften att utreda risken för återfall i brott i anledning av omvandling av livstidsstraff i det system som inrättas den 1 november 2006 (prop. 2005/06:35 s. 51). Även Häktesutredningens förslag om att den nya häkteslagen skall gälla för de rättspsykiatriska avdelningarna förstärker anknytningen till rättsväsendet.

Verksamheten har således sett till sin funktion en stark anknytning till rättsväsendet. Innehållet i verksamheten är dock närmare besläktat med psykiatri inom hälso- och sjukvården. Med hänsyn till detta framstår ordningen med entreprenadverksamhet i Malmö och Umeå som logisk, ur såväl praktisk som principiell synvinkel. RMV:s huvudmannaskap tydliggör kopplingen till rättsväsendet och säkerställer att undersökningsfunktionen är föremål för statlig styrning. Detta samtidigt som verksamheten operativt är knuten till sjukvårdshuvudmännen, som har större erfarenhet av och kan antas vara bättre lämpade att driva verksamheter som ligger inom den medicinska sfären.

14.4 Ökad samordning mellan vårdande och undersökande verksamhet

Inledning

När den nuvarande undersökningsorganisationen skapades hade man den uttalade ambitionen att i framtiden överföra allt mer av driftansvaret till sjukvårdshuvudmännen. Ett viktigt skäl till detta var att man såg klara fördelar med en bättre integrering mellan den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten och den psykiatriska vården. Det önskvärda i en ökad samordning var något som även tidigare hade framhållits.

Den s.k. Bexeliuskommittén (se bilaga 2) ansåg att huvudmannaskapet för verksamheten borde ligga kvar på staten, men driftansvaret föras över till landstingen. Enligt kommittén var tiden ännu inte mogen för en överföring av huvudmannaskapet. Man bedömde att många fördelar ändå kunde uppnås genom en överföring endast av driften, som t.ex. ett mer rationellt utnyttjande av lokaler och ett förenklat förfarande vid förflyttning av patienter till eller från den ”vanliga” sjukvårdsorganisationen. Vidare framhölls att det borde bli enklare att rekrytera personal.

Även det föredragande statsrådet ansåg i prop. 1979/80:6 att starka skäl talade för en bättre integrering av rättspsykiatri med den allmänpsykiatriska vården. Statsrådet menade dock att detta bäst uppnås genom att huvudmannaskapet för rättspsykiatri i sin helhet läggs över på landstingen. ASV-gruppen (se bilaga 2) bedömde också att det vore bäst med ett sammanhållet huvudmannaskap för den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten och den psykiatriska vården av vissa patienter.

Samordningsaspekten i 1991 års reform

I redovisningen av det tidigare nämnda förhandlingsuppdraget (se prop. 1990/91:120 s. 35) framhölls att en överföring av driftansvaret för den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten skapar förutsättningar för att samordna verksamheten med den allmänna psykiatriska vården. Detta ansågs innebära bl.a. ett ökat utbyte av erfarenheter och kunskaper mellan rättspsykiatri och övrig psykiatri, vilket skulle gagna utvecklingen av den rättspsykiatriska verksamheten. Vid förhandlingarna mellan staten och de tre sjukvårdshuvudmännen antecknades (se prop. 1990/91:120,

bilaga 2, 4 och 5) att parterna var överens om att rättspsykiatriska undersökningar är en angelägenhet för rättsväsendet, men att uppgiften att utföra undersökningarna bäst främjas genom att verksamheten samordnas med allmänpsykiatrin.

Det föredragande statsrådet uppgav (s. 14 f.) att det rättspsykiatriska undersökningsväsendet ända sedan sin tillkomst präglats av en problematisk verksamhetssituation. Han hänvisade till förarbetena till 1961 års riksdagsbeslut om riktlinjer för organisationen, där en orsak till problemen angavs vara den dåvarande organisationens isolering i förhållande till den allmänna psykiatriska vården. Statsrådet konstaterade att problembeskrivningen i allt väsentligt gällde fortfarande.

Problemen var bl.a. långa vänte- och handläggningstider samt ojämn kvalitet på undersökningarna. Dessutom framhölls att personalen inte hade kunnat erbjudas vidareutbildning i samma utsträckning som inom allmänpsykiatrin och att det varit svårt att rekrytera specialistläkare till verksamheten. Härutöver nämndes svårigheter i fråga om styrning och ledning samt kvalitetssäkring.

Det föredragande statsrådet anförde att samtliga utredningar om det rättspsykiatriska undersökningsväsendet hade förordat ett närmande mellan verksamheten och angränsande delar av hälso- och sjukvården. En sådan utveckling hade ansetts vara väsentlig för en förbättrad utredningsverksamhet. Han nämnde att de rättspsykiatriska klinikerna och stationerna sedan tillkomsten visserligen var lokaliserade till sjukhusområden eller i omedelbar anslutning till sådana. Detta hade emellertid inte medfört att intentionerna om en ökad samverkan mellan den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten och den allmänna psykiatriska verksamheten i annat än undantagsfall hade kommit till stånd.

I sitt av riksdagen godkända betänkande (1990/91:SoU13) anförde socialutskottet att möjligheten att samordna psykiatrisk vård och rättspsykiatriska undersökningar borde ge både verksamhetsmässiga och resursmässiga fördelar. Undersökningsväsendet kunde dra nytta av det kunnande som finns inom den psykiatriska vården. Även vården av psykiskt störda lagöverträdare borde gagnas av en bättre integrering. Därutöver framhölls att hälso- och sjukvården med sin mer flexibla organisation hade större möjligheter att anpassa sin verksamhet efter behoven än en statlig institution som endast har till uppgift att utföra rättspsykiatriska undersökningar.

En ökad samordning är fortfarande önskvärd

Den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten fungerar idag av allt att döma tämligen väl. Detta gäller vid såväl RMV:s avdelningar i Stockholm och Göteborg som utredningsenheterna i Malmö och Umeå. I de kontakter som utredningen tagit har inte annat framkommit än att kvaliteten på de utredningar som genomförs är förhållandevis jämn och hög. Den allmänna uppfattningen är att verksamheten generellt sett fungerar avsevärt bättre idag än för 15 år sedan, när RMV tog över huvudmannaskapet. Inte minst har handläggningstiderna blivit kortare.

Trots att problemen blivit mindre är utredningen av uppfattningen att det fortfarande är angeläget med en bättre integrering mellan den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten och den psykiatriska vården. De skäl som tidigare åberopats för att de rättspsykiatriska undersökningarna bör utföras inom hälso- och sjukvården är i stor utsträckning fortfarande aktuella.

Många av dem som utredningen har varit i kontakt med har påtalat att en nackdel med den bristande samordningen mellan utredande och vårdande verksamhet är att den statliga utredningsverksamheten i någon mån drabbas av "förpuppning". Den har i viss utsträckning avskärmats från den psykiatriska vården, vilket bl.a. har gjort att det har bildats dubbla kulturer; en för den vårdande verksamheten och en annan för den utredande.

Utredningen bedömer att detta är till nackdel för såväl utredningsväsendet som den psykiatriska vården. Även om den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten i fråga om funktion och uppdrag har en minst lika stark anknytning till rättsväsendet som till den psykiatriska vården, är verksamhetens innehåll närmare besläktat med uppgifterna inom hälso- och sjukvården (se föregående avsnitt).

Som socialutskottet uttalade år 1991 är det angeläget att undersökningsväsendet kan utnyttja den kunskap som finns inom den psykiatriska vården. På motsvarande sätt är det naturligtvis viktigt att kompetensen i den undersökande verksamheten tas tillvara inom den psykiatriska vården. Den korsbefruktnings som blir följden av en ökad integrering bör främja båda dessa verksamheter.

Man bör därför undanröja eventuella hinder av organisatorisk natur mot att utbyte av idéer, information och forskningsrön sker mellan utredningsväsendet och vården i en utsträckning som är tillräcklig och tillfredsställande. De erfarenheter man gör inom den

kliniska verksamheten bör komma även den utredande rättspsykiatrin till godo. Enligt utredningens mening bör det t.ex. främja kvaliteten inom undersökningsväsendet om de som utför undersökningarna ges förbättrade förutsättningar att själva kontinuerligt få ny erfarenhet av klinisk verksamhet. Ett ökat erfarenhets- och informationsutbyte är önskvärt såväl i ett övergripande metod- och forskningsperspektiv som när det gäller enskilda, konkreta undersöknings- och vårdfall. Sådant utbyte bör gagnas av att man tillhör samma organisation.

Även med dagens organisation finns det sätt att motverka att utredningsväsendet avskämmas från den psykiatriska vården i allt för stor utsträckning. Man kan t.ex. stimulera personalen inom den utredande rättspsykiatrin att deltidstjänstgöra inom annan psykiatrisk verksamhet, vilket också sker i viss utsträckning. Detta är ett av flera sätt att minska de negativa effekterna av dagens organisation. Det är emellertid svårt att se sådana åtgärder som tillräckliga och långsiktigt hållbara för att få till stånd en önskad grad av integrering. Enligt utredningens bedömning utgör organisationen i sig det huvudsakliga hindret mot en ökad samordning.

Att på lämpligaste sätt placera utredningsverksamheten i sitt större sammanhang, och därigenom få till stånd ett ökat kunskapsutbyte, ser utredningen som det främsta skälet för en ökad integrering mellan undersökande och vårdande verksamhet. Det finns dock andra.

I enlighet med socialutskottets yttrande år 1991 har hälso- och sjukvården, med sin större och mer flexibla organisation, bättre möjligheter att anpassa verksamheten efter behoven än en mindre, statlig institution som endast har till uppgift att utföra undersökningar. Med anledning av detta bör det också vara mer rationellt och kostnadseffektivt att samla driftansvaret för utredande och vårdande verksamhet i samma hand. Skillnaderna över tid i efterfrågan av undersökningsväsendets tjänster har medfört att kapaciteten vid RMV:s rättspsykiatriska avdelningar inte alltid utnyttjas på ett effektivt sätt. Upp- och nedgångarna i ärendetillströmningen blir inte lika svåra att hantera för en större organisation. Samordningsvinster finns att göra i fråga om såväl personal som patientplatser, till gagn för såväl den utredande som den vårdande rättspsykiatrin.

Det finns således en del som talar för att den operativa undersökningsverksamheten kommer att bli billigare att bedriva inom ramen för sjukvårdshuvudmännens organisationer. De resurser

som kan komma att frigöras i det operativa undersökningsarbetet bör huvudsakligen användas för att utveckla den rättspsykiatriska FoU-verksamheten. Utredningen ser det som angeläget att denna verksamhet tillförs ytterligare resurser. I de avtal som träffas mellan staten och sjukvårdshuvudmännen (se avsnitt 14.7) måste tydligt regleras vilken omfattning FoU-verksamheten skall ha.

14.5 Finns det problem med en ökad samordning?

Ett skäl som tidigare har anförts mot att placera undersökande och vårdande verksamhet i samma organisation är att det kan äventyra rättssäkerheten för dem som skall undersökas. Detta är ett argument som även utredningen har mött i sina kontakter med de rättspsykiatriska avdelningarna, även om det från de flesta håll har betonats att man inte bör överdriva betydelsen av denna invändning. Det finns dock de som menar att man inte helt kan bortse från risken att man vid den rättspsykiatriska bedömningen i undersökningsförfarandet kan komma att ta ovidkommande hänsyn, om man i ett senare skede kan bli aktuell för att vårda den person som utredningen avser.

De som invänder mot en ökad samordning menar att det uppstår något som skulle kunna liknas vid en slags jävsituation. Främst skulle det finnas en risk vid undersökningar av personer som har en psykisk störning som är på gränsen till allvarlig. I sådana fall skulle det förhållandet att den undersökte eventuellt kan bli svår att göra framsteg med i den vårdande verksamheten omedvetet kunna påverka bedömningen i undersökningsförfarandet.

Det föredragande statsrådet uttalade (prop. 1990/91:120 s. 17) att frågan hade diskuterats av ASV-gruppen (se bilaga 2), som hade funnit att några avgörande invändningar med hänvisning till rättssäkerheten inte borde kunna resas. Statsrådet slog själv fast att det knappast finns några vägande principiella invändningar mot en ordning där den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten samordnas med den allmänpsykiatriska vården. Han framhöll att han i denna fråga hade samrått med chefen för Justitiedepartementet.

Naturligtvis är det av största vikt att man inte inrättar en organisation som underminerar rättssäkerheten för de personer som undersöks. Man kan förstås aldrig garantera att de bedömningar som skall göras inte, omedvetet och till någon del, kan influeras av

omständigheter som i sammanhanget inte skall beaktas. Utredningen kan dock inte se att en ökad samordning mellan undersökande och vårdande verksamhet i nämnvärd utsträckning ökar risken för detta. Man måste utgå från att de personer som på grund av sin utbildning och erfarenhet inom området är särskilt förordnade att sköta uppgiften kan göra detta utan att ta ovidkommande hänsyn, t.ex. i fråga om ekonomi eller framtida behandlingssvårigheter.

Det bör i detta sammanhang dessutom understrykas att den form av samordning som här avses redan idag är verklighet i Malmö och Umeå. Sedan den inrättades har inget framkommit som tyder på att den modell som där tillämpas har inneburit försämrade rätts-säkerhet för de personer som blir föremål för rättspsykiatriska undersökningar.

Om sjukvårdshuvudmännen ges ansvaret att driva den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten krävs dock att man inför rutiner som säkerställer bedömningsfunktionens oberoende i förhållande till den övriga verksamheten. Man kan t.ex. på olika sätt undvika att förordna undersökningsläkare som är knutna till just den avdelning som i ett senare skede kan komma att vårda den undersökte. Sådana eller liknande rutiner finns redan idag i Umeå och skulle kunna inrättas på övriga håll där en entreprenadverksamhet blir aktuell.

14.6 Driftansvaret bör överföras till sjukvårdshuvudmännen

Den nuvarande ordningen innebär att det rättspsykiatriska undersökningsväsendet omfattar två parallella organisationer; den ena med staten och den andra med sjukvårdshuvudmännen som driftansvariga. Statsmakten tog år 1991 ställning för ordningen med sjukvårdshuvudmän som ansvariga för driften.

Som tidigare konstaterats fungerar av allt att döma den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten idag förhållandevis väl. Problemen på 1980-talet med bl.a. mycket långa vänte- och utredningstider är idag betydligt mindre och behovet av förändring inte lika starkt. Trots detta står sig alltjämt de skäl som tidigare åberopats för en ökad integrering av vårdande och undersökande verksamhet. Inget har heller i övrigt framkommit som gör att det finns skäl att göra en annan bedömning än tidigare i frågan om vem

som lämpar sig bäst att svara för driften av undersökningsväsendet. Utredningen anser t.ex. inte att ett eventuellt genomförande av Psykansvarskommitténs förslag¹ skulle påverka denna bedömning.

På grund av det anförda är utredningen av uppfattningen att tiden nu bör vara mogen för att fullt ut genomföra överförandet av driftansvaret till sjukvårdshuvudmännen. Detta gäller dock naturligtvis under förutsättning att det vid förhandlingar mellan staten och de berörda sjukvårdshuvudmännen är möjligt att komma överens om för parterna godtagbara ekonomiska och andra villkor. Frågan kan dessutom behöva analyseras ytterligare i det fall den nationella psykiatrisamordnaren (se avsnitt 14.8) lämnar förslag som kan inverka på bedömningen av vilken organisatorisk lösning som bör gälla för den utredande rättspsykiatrin.

14.7 Det statliga huvudmannskapet

Även om driften av den utredande rättspsykiatrin förs över till sjukvårdshuvudmännen bör som framgått huvudmannskapet fortfarande vara statligt. Det övergripande ansvaret för utredningsväsendet bör således alltjämt ligga på en statlig myndighet och verksamheten bör vara statligt finansierad.

Utredningen utgår från att förhållandet mellan den nya forensiska myndigheten och berörda sjukvårdshuvudmän som idag kommer att regleras genom avtal, där bl.a. antalet undersökningar och priset för dessa anges. I avtalet mellan RMV och sjukvårdshuvudmännen i Malmö och Umeå uttalas vidare bl.a.

- att RMV förutsätter att respektive sjukvårdshuvudmans ledning tar ansvar för att de läkare som åtar sig att avge läkarintyg inom respektive enhets upptagningsområde ges erforderlig ledning och stöd så att avgivna intyg uppfyller överenskommen standard, och
- att RMV i ersättningsarna har beaktat att ekonomiskt utrymme skall finnas för lokal ledning och uppföljning av entreprenadverksamheten, lokalt kvalitetssäkringsarbete, personal- och kompetensutveckling samt medverkan i utvecklingsarbete.

Att staten fortfarande skall vara huvudman innebär att den nya forensiska myndigheten kommer att ansvara för bl.a. styrning av verksamheten. Denna kan utövas bl.a. genom föreskrifter och

¹ Psykisk störning, brott och ansvar (SOU 2002:3)

genom de avtal man träffar med sjukvårdshuvudmännen. Staten kommer formellt sett att ha samma inflytande som man idag har över entreprenadenheterna i Malmö och Umeå. I praktiken bör förutsättningarna för en mer ingående styrning och uppföljning t.o.m. förbättras.

Med den ordning som råder idag har RMV av naturliga skäl fokus främst på verkets egna avdelningar. I ett system där all verksamhet bedrivs på entreprenad får den nya forensiska myndigheten en mer renodlad roll. Möjligheterna att agera mer kraftfullt i förhållande till uppdragstagarna torde därmed bli större. Styrningen bör bli tydligare och uppföljningen bättre. I de avtal man träffar kan staten ställa mer utförliga och detaljerade krav än de som för närvarande antecknats i parternas överenskommelser.

På detta sätt kan staten genom den nya forensiska myndigheten säkerställa t.ex. att det vid entreprenadenheterna bedrivs FoU-verksamhet med anknytning till det rättspsykiatriska utredningsväsendet i en omfattning som är godtagbar. Man kan vidare reglera bl.a. sådana rutiner för undvikande av jävsliknande situationer som tagits upp i avsnitt 14.5.

I avtalen kan vidare översiktligt regleras under vilka förhållanden sjukvårdshuvudmännen skall bedriva verksamheten. Utredningen vill i detta sammanhang framhålla det angelägna i att den samlade och särskilda kompetens som finns i undersökningsväsendet bevaras och inte "spås ut" på många mindre enheter inom sjukvårdshuvudmännens organisationer.

De stora fördelarna med att föra över driftansvaret är ett bättre kunskapsutbyte mellan utredande och vårdande verksamhet samt ett bättre resursutnyttjande. Av detta följer bl.a. att den personal som är anställd i utredningsväsendet bör kunna nyttjas tillfälligt även i den psykiatriska vården, inte minst i syfte att personalen skall vinna ny kunskap och erfarenhet.

En överföring av driftansvaret bör dock inte innebära en fullständig integrering av personalen i den vårdande och den utredande verksamheten. Den personal som övergår från statlig till kommunal anställning bör som utgångspunkt även fortsättningsvis ha till huvudsaklig arbetsuppgift att utföra eller på olika sätt medverka vid rättspsykiatriska undersökningar. Uppgiften att utföra undersökningar bör inte heller spridas på betydligt fler personer än idag. Utan att kontinuerligt utföra ett tillräckligt stort antal undersökningar förlorar man (eller uppnår inte) den kompetens som erfordras för uppgiften. Man måste därför ta hänsyn till det som

kan betraktas som den kritiska massan, såväl för de enheter som skall genomföra rättspsykiatriska undersökningar som för de enskilda personer som är verksamma där.

14.8 Staten och den rättspsykiatriska vården

Under år 2006 har den nationella psykiatrisamordnaren (S 2003:09) ägnat en del av sitt arbete åt frågor med anknytning till rättspsykiatrin. Rättspsykiatrin har även i övrigt varit föremål för omfattande diskussioner under senare tid. Den fråga som främst har varit aktuell är ett eventuellt statligt kostnadsansvar för den rättspsykiatriska vården.

I detta sammanhang bör det därför påpekas att frågan om driftansvaret för den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten bör föras över till sjukvårdshuvudmännen inte påverkas av ett eventuellt statligt kostnadsansvar för den rättspsykiatriska vården. Staten har idag kostnadsansvaret för undersökningsväsendet och detta ändras inte vid en överföring av driftansvaret.

I det fall det skulle komma att inrättas ett statligt huvudmannaskap för den rättspsykiatriska vården påverkar inte heller detta frågan om överföringen av driftansvaret för undersökningsorganisationen. En sådan lösning skulle i stället stämma väl överens med den modell för undersökningsverksamheten som utredningen förordar.

14.9 Sjukvårdshuvudmännens uppfattning

Utredningen har inte övervägt att föreslå förändringar i antalet rättspsykiatriska undersökningsenheter. Utgångspunkten är således att det även fortsättningsvis bör genomföras rättspsykiatriska utredningar i Stockholm, Göteborg, Malmö och Umeå. Ett överförande av driftansvaret innebär därmed att Stockholms läns landsting och Västra Götalandsregionen tar över RMV:s rättspsykiatriska avdelningar i Stockholm respektive Göteborg.

Utredningen har varit i kontakt med de båda berörda sjukvårdshuvudmännen och diskuterat frågan om en eventuell överföring av driftansvaret. Varken Stockholms läns landsting eller Västra Götalandsregionen har preliminärt ställt sig avvisande till att inleda förhandlingar med inriktning mot ett övertagande av driften. Det

har dock inte inletts några sådana förhandlingar inom ramen för denna utredning. En förhandling i frågan bör bli aktuell först om och när statsmakten har ställt sig bakom utredningens förslag i denna del.

15 Förslagens konsekvenser

15.1 Inledning

Om förslagen i ett betänkande påverkar kostnaderna eller intäkterna för staten, kommuner, landsting, företag eller enskilda, skall enligt 14 § kommittéförordningen (1998:1474) en beräkning av dessa konsekvenser redovisas i betänkandet. Även förslagens eventuella samhällsekonomiska konsekvenser i övrigt skall redovisas. Vid förväntade kostnadsökningar och intäktsminskningar för staten, kommuner eller landsting skall utredningen föreslå en finansiering.

Enligt 15 § skall även redovisas förslagens eventuella konsekvenser för

- den kommunala självstyrelsen,
- brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet,
- sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet,
- små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt i förhållande till större företags,
- jämställdheten mellan män och kvinnor, och
- möjligheten att nå de integrationspolitiska målen.

Enligt utredningens bedömning påverkar förslagen i detta betänkande inte de förhållanden som avses i 15 § kommittéförordningen, med visst undantag för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet. Den följande analysen kommer därför att främst inriktas på de ekonomiska konsekvenserna av utredningens förslag. Konsekvenser för personalen presenteras översiktligt i avsnitt 15.3. I avsnitt 15.4 kommenteras därutöver kort eventuella konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet.

15.2 Ekonomiska konsekvenser

Utredningens förslag går i huvudsak ut på att Statens kriminaltekniska laboratorium (SKL) och Rättsmedicinalverket (RMV) läggs samman till den nya, gemensamma myndigheten Forensiska institutet (FORI). Även om förslaget inte innebär några stora omlokaliseringar torde det initialt medföra vissa omställningskostnader. Forensiska institutet föreslås ha sitt säte samt sin centrala ledning och administration i Linköping, vilket innebär att RMV:s ledningskansli i Stockholm avvecklas. Det kommer därtill att bli fråga om t.ex. att jämka samman kvalitets- och ackrediteringssystem och IT-lösningar samt att se över och eventuellt vidta åtgärder såvitt avser andra myndighetsövergripande funktioner. Enligt utredningens bedömning bör den tillfälliga kostnadsökningen dock inte bli större än att den kan hanteras inom ramen för SKL:s och RMV:s nuvarande ekonomiska ramar.

Som tidigare konstaterats kommer inrättandet av en gemensam forensisk myndighet att innebära en rationaliserad administration och effektiviseringar såvitt avser andra myndighetsövergripande funktioner, som t.ex. kvalitetssystem. Dessutom kan man förvänta samordningsvinster i den operativa verksamheten, framför allt inom de rättsbiologiska och rättskemiska/droganalytiska verksamheterna. På sikt kan förväntas att den nya organisationen dessutom ger positiva effekter i form av en bättre utvecklad forensisk process, vilket kommer att leda till effektiviseringar inom hela den brottsutredande verksamheten. De vinster som görs i dessa avseenden kommer att göra att medel successivt kan omfördelas till den forensiska kärnverksamheten; främst det forensiska FoU-arbetet.

De ekonomiska konsekvenserna av förslaget att i sin helhet föra över driftansvaret för den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten är för statens del naturligtvis helt beroende av utfallet av de förhandlingar som bör inledas med de berörda sjukvårdshuvudmännen. Enligt RMV:s beräkningar kostade dock en rättspsykiatrisk undersökning avseende en person som är häktad och intagen i genomsnitt 216 000 kronor år 2005 (183 000 kronor år 2004). Detta kan jämföras med den ersättning som de två utredningsenheterna i Malmö och Umeå får för de motsvarande undersökningar som där utförs (cirka 135 000 kronor). Även om det med hänsyn till storleken på de verksamheter som nu föreslås föras över till sjukvårdshuvudmännen inte är möjligt för dem att

hålla samma låga kostnadsnivå som i Malmö och Umeå, bör överförandet av driftansvaret kunna ge positiva ekonomiska effekter för såväl staten som sjukvårdshuvudmännen. De vinster som staten eventuellt gör bör återföras till verksamheten i form av en ökad satsning på rättspsykiatriskt FoU-arbete.

15.3 Konsekvenser för personalen

Enligt 6 b § första stycket lagen (1982:80) om anställningsskydd (LAS) gäller att vid övergång av ett företag, en verksamhet eller en del av en verksamhet från en arbetsgivare till en annan, övergår också de rättigheter och skyldigheter på grund av de anställningsavtal och de anställningsförhållanden som gäller vid tidpunkten för övergången på den nya arbetsgivaren. Bestämmelsen har sin grund i rådets direktiv (77/187/EEG)¹ om tillnärmning av medlemsstaternas lagstiftning om skydd för arbetstagares rättigheter vid övergång av företag, verksamheter eller delar av verksamheter. Den svenska regleringen gäller dock även arbetstagare i offentlig tjänst, till skillnad från direktivet i vissa fall (prop. 1994/95:102 s. 65).

EG-domstolen har vid flera tillfällen tagit ställning till vad som kan anses utgöra en övergång enligt det aktuella direktivet. Vid dessa bedömningar har man ställt krav på att den ekonomiska identiteten har bevarats vid övergången samt därtill gjort en sammanvägning av samtliga omständigheter vid överlåtelsen, där främst följande sju kriterier har beaktats:

- arten av företag eller verksamhet,
- frågan om företagets materiella tillgångar, som t.ex. byggnader och lösöre, har överlåtit,
- värdet av överlåtna immateriella tillgångar,
- frågan om majoriteten av de anställda har tagits över,
- frågan om kunderna tagits över,
- graden av likhet mellan verksamheten före och efter överlåtelsen, och
- i förekommande fall, den tidsperiod under vilken verksamheten har legat nere.

När det gäller verksamheter med förvaltningsuppgifter kan andra, liknande omständigheter beaktas vid bedömningen av om det är

¹ Ändrat genom direktiv (98/50/EG). De båda direktiven har senare lagts samman till ett nytt direktiv (2001/23/EG)

fråga om en övergång. Man bör t.ex. ta hänsyn till om eventuella hyreskontrakt tagits över och om den lagstiftning som skall tillämpas i verksamheten är densamma.

Utredningens förslag innebär att verksamheten hos RMV och SKL förs samman till den nybildade myndigheten Forensiska institutet, och att driftansvaret för den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten förs från RMV till två sjukvårdshuvudmän. Båda dessa förändringar bör enligt utredningens bedömning vara att betrakta som övergång av verksamhet i enlighet med 6 b § första stycket LAS. Såvitt avser överförandet av RMV:s och SKL:s verksamheter till Forensiska institutet är det visserligen formellt sett fråga om samma arbetsgivare (staten). Arbetsdomstolen har dock slagit fast att vid tillämpningen av 6 b § skall anställningsmyndigheten anses vara arbetsgivare (AD 1999 nr 21).

Bestämmelsens innebörd är att anställningsavtal automatiskt övergår från överlåtaren till förvärvaren. Enligt fjärde stycket kan en arbetstagare dock motsätta sig att anställningsavtalet går över till förvärvaren. Om omplacering inte kan ske riskerar han eller hon emellertid i sådant fall att hos överlåtaren bli uppsagd p.g.a. arbetsbrist.

I 3 § i trygghetsavtalet anges att avtalet gäller bl.a. arbetstagare som i samband med en omlokalisering väljer att inte följa med till den nya orten och som därför själv säger upp sig. Bestämmelsen kan i detta sammanhang främst komma att bli aktuell för personalen vid RMV:s ledningskansli i Stockholm.

15.4 Konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet

Som utredningen tidigare framhållit bör inrättandet av en gemensam forensisk myndighet skapa bättre förutsättningar för såväl det operativa som det strategiska brottsutredningsarbetet. Därtill kommer FoU-arbetet att kunna ges ett utökat utrymme och effektiviseringar ske i administrationen samt de rättsbiologiska och rättskemiska/droganalytiska verksamheterna. Från en mer övergripande synpunkt kommer den statliga forensiska funktionen att förstärkas samt ledningen och styrningen av det forensiska arbetet att bli mer verkningsfull. Med en samlad myndighet kommer dessutom möjligheterna att ta tillvara verksamhetens allmänna samhällsnytta att bli större, bl.a. på narkotikaområdet.

Det är inte möjligt att på ett mer ingående sätt värdera förslagens konsekvenser i nu aktuella hänseenden. Att den forensiska processen i flera olika avseenden blir bättre och mer effektiv bör dock på sikt kunna bidra till en minskad brottslighet och ett bättre utvecklat brottsförebyggande arbete.

15.5 Ikraftträdande

Utredningen gör bedömningen att förslagen kan träda i kraft den 1 juli 2007. När det gäller förslaget om att i sin helhet föra över driftansvaret för den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten till sjukvårdshuvudmännen är tidpunkten för ikraftträdande dock beroende av hur statens förhandlingar med sjukvårdshuvudmännen kommer att fortlöpa.

16 Författningskommentar

16.1 Förslag till förordning med instruktion för Forensiska institutet

Förslaget till instruktion för Forensiska institutet utgår från de instruktioner som för närvarande gäller för Rättsmedicinalverket (RMV) och Statens kriminaltekniska laboratorium (SKL). Med anledning bl.a. av att den nya myndigheten – till skillnad från SKL – föreslås vara placerad utanför polisväsendet är det huvudsakligen instruktionen för RMV som återspeglas i institutets instruktion.

1–2 §§

1 § motsvarar samma paragraf i instruktionen för RMV, med tillägget att institutet är central förvaltningsmyndighet även för kriminalteknisk verksamhet. Jämfört med 2 § i verkets instruktion anges i 2 § p. 1 att Forensiska institutet särskilt skall svara för laboratorieundersökningar som föranleds av misstanke om brott samt annan verksamhet som står i samband därmed (kriminaltekniska undersökningar), i den utsträckning sådana undersökningar inte utförs vid polismyndigheterna. Bakgrunden till det sista ledet i punkten 1 redovisas i avsnitt 13.2.2.

3 §

I 3 § klargörs att Forensiska institutet inom sitt verksamhetsområde skall initiera och bedriva forsknings- och utvecklingsarbete. Detta innebär att institutets roll i detta hänseende understryks och förstärks i förhållande till vad som idag gäller för RMV (2 § p. 8 i verkets instruktion). För SKL:s del har bestämmelsen sin motsvarighet i 2 § andra stycket i laboratoriets instruktion.

4–6 §§

4 § avser rätten för institutet att meddela vissa föreskrifter och motsvarar 3 § i RMV:s instruktion. I 5 § regleras förutsättningarna för institutets uppdragsverksamhet. Bestämmelsen motsvarar 4 § i instruktionen för RMV samt 2 § första stycket andra ledet respektive 5 § andra och tredje styckena i SKL:s instruktion. Närmare kommentarer till bestämmelsen finns i avsnitt 13.4.2.

I 6 § finns vissa bestämmelser rörande den kriminaltekniska verksamheten. Paragrafen motsvarar 4 § och 5 § första stycket i SKL:s instruktion. Av bestämmelsen skall man dessutom motsatsvis dra slutsatsen att för kriminalteknisk undersökning som utförs efter framställning av annan än polis, åklagare eller domstol skall avgift erläggas till institutet (se 5 § andra stycket i SKL:s instruktion). Överväganden i fråga om finansieringen av Forensiska institutets verksamhet finns i avsnitt 13.3.

7–13 §§

Om verksförordningens tillämplighet på institutet stadgas i 7 §. De undantag som där görs beror i huvudsak på att myndigheten enligt utredningens förslag skall inrättas som ett enrådighetsverk (se avsnitt 13.5).

I 8 § anges att generaldirektören är chef för myndigheten och att överdirektören är generaldirektörens ställföreträdare. I 9 § regleras det insynsråd som bör finnas vid institutet (se avsnitt 13.5). 10 § behandlar frågan om ärendenas handläggning vid myndigheten. Att personalföreträdarförordningen (1987:1101) skall tillämpas på Forensiska institutet – i likhet med RMV – framgår av 11 §, medan det i 12 § finns vissa bestämmelser om anställningar inom institutet. Tredje stycket motsvarar 10 § andra stycket i RMV:s instruktion.

Enligt 11 § i instruktionen för RMV får verkets beslut i andra ärenden än personalärenden överklagas endast om det följer av en annan bestämmelse än 22 a § förvaltningslagen (1986:223). Samma bestämmelse föreslås gälla Forensiska institutet (13 §).

16.2 Förslag till ändring i polisdataförordningen

I samband med att DNA-registren inrättades ifrågasatte SKL varför Rikspolisstyrelsen (RPS) skulle vara ansvarig myndighet. SKL genomför DNA-analyserna och behöver ha tillgång till registret. I förarbetena till polisdatalagen (1998:622) motiverade regeringen (prop. 1997/98:97 s. 134 f.) RPS personuppgiftsansvar med att DNA-registren i första hand skulle komma att föras för polisens verksamhet. Man angav att även om det skulle ankomma på SKL att rent faktiskt lägga in analysresultat, har RPS eller – efter delegation – den polismyndighet som ansvarar för en förundersökning bättre förutsättningar att ansvara för bedömningen av om förutsättningarna för registrering föreligger. Regeringen uttalade därmed att RPS skall ansvara för att uppgifter registreras, används och gallras i överensstämmelse med lagen. Man påpekade dock att RPS är chefsmyndighet för SKL och att styrelsen bör kunna uppdra åt SKL att svara för hanteringen av registren.

Inrättandet av Forensiska institutet är inte avsedd att föranleda någon förändring i fråga om den praktiska hanteringen av DNA-registren (se avsnitt 13.2.1). Enligt utredningens bedömning bör det förhållandet att RPS inte blir chefsmyndighet för den nya forensiska myndigheten inte ha någon betydelse för möjligheten att uppdra åt denna att hantera DNA-registren. Möjligen kommer RPS inte att ha samma förutsättningar att själv avgöra att den nya forensiska myndigheten skall hantera registren. Om RPS och den nya myndigheten är överens om vilken ordning som skall gälla behöver den nya myndighetsstrukturen dock inte innebära någon ändring i fråga om hantering av DNA-registren.

Definitionen av ett personuppgiftsbiträde är enligt 3 § personuppgiftslagen (1998:204) den som behandlar personuppgifter för den personuppgiftsansvariges räkning, vilket är vad SKL gör och även den nya myndigheten bör göra. Ett sådant biträde behöver inte vara del av samma organisation som den personuppgiftsansvarige. Tvärtom har framhållits att ett personuppgiftsbiträde alltid finns utanför den egna organisationen¹.

Som idag bör således Rikspolisstyrelsen enligt 4 § polisdatalagen (1998:622) vara personuppgiftsansvarig för behandling av uppgifter om resultatet av DNA-analyser som har gjorts med stöd av 28 kap. rättsgångsbalken. I likhet med SKL bör den nya forensiska myndig-

¹ Sören Öman/Hans-Olof Lindblom, Personuppgiftslagen – en kommentar, 2:a uppl., 2001, s. 58

heten vara personuppgiftsbiträde² och tillåtas direkt åtkomst till registret i enlighet med vad som anges för SKL i 11 § polisdataförordningen (1999:81). Utredningen föreslår mot denna bakgrund att 11 § ändras i enlighet härmed.

16.3 Förslag till ändring i sekretesslagen och sekretessförordningen

Som framhållits i avsnitt 13.2.1 är det angeläget att förhållandet mellan polisen och SKL inte försämras av att den kriminaltekniska expertverksamheten förs över till en ny myndighet utanför polisväsendet. En viktig del i detta är att säkerställa att den nya organisationen inte ställer upp nya hinder för ett tillräckligt och ändamålsenligt informationsflöde mellan polisen och den nya forensiska myndigheten.

Av 1 kap. 3 § första stycket sekretesslagen (1980:100) framgår att sekretess gäller inte endast i förhållande till enskilda, utan även mellan myndigheter. Sekretess gäller dessutom i förhållandet mellan olika verksamhetsgrenar inom samma myndighet, när de är att betrakta som självständiga i förhållande till varandra (1 kap. 3 § andra stycket).

SKL är en självständig myndighet inom polisväsendet. Redan idag gäller mellan polismyndigheterna och SKL att sekretessbelagda uppgifter inte får lämnas ut utan en prövning enligt sekretesslagen. Sekretessbestämmelserna torde inte i något fall vara utformade på ett sådant sätt att förutsättningarna för att lämna ut uppgifter mellan polisen och den nya forensiska myndigheten förändras i förhållande till vad som idag är fallet mellan polisen och SKL. De sekretessbrytande bestämmelserna bör kunna tillämpas på samma sätt även om den forensiska myndigheten inte är en del av polisväsendet.

Utredningen föreslår dock en förändring i 9 kap. 17 § sekretesslagen. Enligt fjärde punkten i första stycket gäller idag sekretess för uppgift om enskilds personliga och ekonomiska förhållanden, om inte annat följer av 18 §, i åklagarmyndighets, polismyndighets, Skatteverkets, Tullverkets, Kustbevakningens och SKL:s verksamhet i övrigt för att förebygga, uppdaga, utreda eller beivra brott. Bestämmelsen om sekretess hos SKL infördes den 1 april 1999 i samband med den nya polisdatalagen och med anledning av det

² Se Behandling av personuppgifter i polisens verksamhet (SOU 2001:92) s. 229

register över sakkunnigutlåtanden som SKL för. Samma sekretessbestämmelse bör enligt utredningens mening i framtiden gälla Forensiska institutet.

Även i sekretessförordningen (1980:657) föreslår utredningen en ändring. Det gäller bestämmelsen om sekretess för vissa uppgifter i personaladministrativ verksamhet hos bl.a. RMV – såvitt avser personal inom rättsmedicinsk och rättspsykiatrisk verksamhet – och SKL. Utredningen föreslår att sekretess skall gälla även hos den nya forensiska myndigheten, när det gäller personal inom kriminalteknisk och rättsmedicinsk verksamhet.

För den nya myndigheten finns emellertid inte anledning att stadga om sekretess för uppgifter om personal i den rättspsykiatriska verksamheten. Som framgår av kapitel 14 föreslår utredningen att driftansvaret för den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten skall föras över till sjukvårdshuvudmännen. Enligt förslaget kommer personalen i den rättspsykiatriska verksamheten således att vara anställd av sjukvårdshuvudmännen, för vilka motsvarande sekretess redan gäller. Den nya myndigheten kommer enligt utredningens förslag, när det gäller rättspsykiatrisk verksamhet, endast att ha uppgifter av övergripande och samordnande karaktär.

16.4 Övriga författningsförslag

De övriga författningsförändringar som föreslås innebär i allt väsentligt endast att SKL eller RMV byts ut mot Forensiska institutet, samt vissa följdändringar av detta. Andra ändringar är en konsekvens av att den nya myndigheten – till skillnad från SKL – inte kommer att ha RPS som chefsmyndighet. Genom förslagen till ändring i förordningarna om belastningsregister respektive misstankeregister klargörs att uppgifter ur dessa register på begäran skall – som idag beträffande SKL – lämnas ut till Forensiska institutet i ärenden om DNA-analys; dock endast i den kriminaltekniska verksamheten. I ärenden om DNA-analys i den rättsgenetiska verksamheten bör uppgifter ur registren inte lämnas ut till institutet.

När det gäller förordningen (1991:1413) om rättspsykiatrisk undersökning och förordningen (1992:289) om särskild personutredning i brottmål, m.m., lämnas härutöver förslag om vissa ändringar i anledning av att driftansvaret för den rättspsykiatriska

undersökningsverksamheten i sin helhet föreslås övergå till sjukvårdshuvudmännen (se kap. 14). Utredningen föreslår dock inte någon ändring i 5 § lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning, där det stadgas att rättspsykiatriska undersökningar kan utföras såväl vid inrättningar inom hälso- och sjukvården som vid särskilda undersökningsenheter. Det saknas enligt utredningens mening skäl att avskaffa möjligheten enligt lag att utföra rättspsykiatriska undersökningar vid särskilda undersökningsenheter. En ändring i förordningen om rättspsykiatrisk undersökning bör vara tillräcklig.

Utredningens förslag om ändring i författningssamlingsförordningen (1976:725) innebär att Socialstyrelsens författningssamling kommer att utnyttjas för de föreskrifter som Forensiska institutet utfärdar, i likhet med vad som idag gäller för RMV. Med hänsyn till vilka verksamheter som myndigheten främst kommer att utfärda föreskrifter för framstår en sådan lösning i vart fall för närvarande som lämplig.

Kommittédirektiv

Den framtida organisationen av verksamheterna vid Rättsmedicinalverket och Statens kriminaltekniska laboratorium, m.m.

**Dir.
2005:104**

Beslut vid regeringssammanträde den 22 september 2005

Sammanfattning av uppdraget

En särskild utredare skall ingående kartlägga och beskriva de verksamheter som i dag bedrivs inom Rättsmedicinalverket och Statens kriminaltekniska laboratorium. Utifrån denna beskrivning skall utredaren överväga för- och nackdelar med att slå ihop verksamheterna till en myndighet. Om utredaren kommer fram till att verksamheterna bör finnas inom en myndighet, skall ett fullständigt förslag till en sådan organisation lämnas. Om utredaren inte finner skäl för en sådan lösning, skall förslag lämnas på hur samordningen mellan Rättsmedicinalverket och Statens kriminaltekniska laboratorium, såväl inom deras sakområden som administrativt, kan vidareutvecklas.

Utredaren skall också, med utgångspunkt i Osmo Vallo-utredningens betänkande (SOU 2002:37), göra en särskild översyn av den rättsmedicinska verksamheten och bl.a. överväga och presentera förslag till hur tillsynen över den rättsmedicinska verksamheten bör utformas.

Uppdraget skall redovisas senast den 30 november 2006.

Sammanslagning av eller fördjupad samverkan mellan Rättsmedicinalverket och Statens kriminaltekniska laboratorium?

Bakgrund

Rättsmedicinalverket och Statens kriminaltekniska laboratorium bedriver båda verksamheter, till stöd för rättsväsendets myndigheter, inom sina respektive ansvarsområden. Frågan om samord-

ning mellan dessa verksamheter har tidigare övervägts av den s.k. RRK-utredningen (Utredningen om det rättsmedicinska, rättskemiska och kriminaltekniska undersökningsväsendets organisation m.m., dir. 1983:57). Utredningen föreslog i betänkandet Samordning av det rättsmedicinska, rättskemiska och kriminaltekniska undersökningsväsendet (Ds S 1986:3) en gemensam myndighet för de rättsmedicinska, rättskemiska och kriminaltekniska verksamheterna. Utredningens förslag ledde inte till någon förändring i detta avseende.

Nuvarande förhållanden

Rättsmedicinalverket är central förvaltningsmyndighet för rättspsykiatrisk, rättsmedicinsk, rättskemisk och rättsgenetisk verksamhet i den utsträckning sådana frågor inte skall handläggas av någon annan statlig myndighet. Inom den rättspsykiatriska verksamheten utförs rättspsykiatriska undersökningar av personer som misstänks för brott. Vid verkets rättsmedicinska avdelningar utförs bl.a. rättsmedicinska obduktioner samt kroppsundersökningar av levande personer. Inom den rättskemiska verksamheten utförs alkohol- och drogbestämningar och analyser för den rättsmedicinska verksamheten. Huvuduppgiften för den rättsgenetiska verksamheten är faderskapsundersökningar. Verkets huvudsakliga uppdragsgivare är myndigheter inom rättsväsendet. Rättsmedicinalverket har också till uppgift att svara för utvecklingsarbete och stöd åt forskning av betydelse för verksamheterna.

Rättsmedicinalverkets verksamheter är förlagda till tio avdelningar på olika orter i landet. Rättspsykiatriska avdelningar finns i Stockholm och Göteborg. Utöver detta bedrivs sådan undersökningsverksamhet på entreprenad i Umeå och Malmö. Det finns sex rättsmedicinska avdelningar i landet. De är förlagda till Stockholm, Göteborg, Umeå, Uppsala, Linköping och Lund. Den rättskemiska och den rättsgenetiska avdelningen finns i Linköping. Myndighetens verksamhet leds från ett ledningskansli i Stockholm. Omkring 370 personer är verksamma inom verket.

Rikspolisstyrelsen är chefsmyndighet för Statens kriminaltekniska laboratorium. Vid Statens kriminaltekniska laboratorium utförs laboratorieundersökningar som föranleds av misstanke om brott samt annan verksamhet som står i samband därmed. Laboratoriet utför undersökningar företrädesvis på begäran av polismyn-

dighet, åklagarmyndighet och domstol. Statens kriminaltekniska laboratorium skall vidare inom sitt verksamhetsområde bedriva kriminalteknisk forskning. Härutöver har laboratoriet det övergripande ansvaret för kriminalteknisk utrustning och kriminalteknisk metodik inom Polisen i Sverige. Enligt överenskommelse med Rikspolisstyrelsen fungerar Statens kriminaltekniska laboratorium som kriminalteknikinstitution för Polishögskolan. Laboratoriets verksamhet, som är förlagd till Linköping, bedrivs vid fyra operativa enheter, Biologienheten, Dokumentenheten Drogranalysenheten samt Kemi- och teknikenheten. Omkring 230 personer är verksamma inom Statens kriminaltekniska laboratorium. I det närmaste all verksamhet vid laboratoriet är anslagsfinansierad.

Statens kriminaltekniska laboratorium har praktiskt taget hela sin verksamhet förlagd till Linköping. I Linköping finns också Rättsmedicinalverkets rättskemiska och rättsgenetiska avdelningar samt en rättsmedicinsk avdelning. Regeringen gav under år 2003 Rättsmedicinalverket medgivande att teckna ett tjugoårigt hyresavtal för nya lokaler i Linköping. De nya lokalerna byggs i anslutning till Statens kriminaltekniska laboratorium och möjliggör med den sammanbindande byggnad som samtidigt uppförs åt laboratoriet en samlokalisering av Rättsmedicinalverkets tre avdelningar i Linköping samt skapar bättre praktiska förutsättningar för samverkan mellan Rättsmedicinalverkets Linköpingsenhet och Statens kriminaltekniska laboratorium.

I regleringsbrevet för år 2003 fick Rättsmedicinalverket och Rikspolisstyrelsen – såsom chefsmyndighet för Statens kriminaltekniska laboratorium – i uppdrag att samordna sina verksamheter med DNA-analyser. Emellertid fann myndigheterna under arbetets gång att en sådan samordning inte skulle ge de fördelar man först hade räknat med. Myndigheterna menade dock att det fanns möjligheter till samverkan på andra områden och begärde ett förändrat uppdrag. I regleringsbrevet för 2004 fick myndigheterna – med förändring av det tidigare uppdraget – i uppdrag att tillsammans utreda vilka möjligheter till samverkan som finns i de verksamheter som bedrivs inom Rättsmedicinalverket och Statens kriminaltekniska laboratorium. Myndigheterna fick vidare i uppdrag att vidta åtgärder för att åstadkomma samverkan på de områden där sådan samverkan befanns möjlig. Uppdraget redovisades i samband med årsredovisningarna för 2004 (Ju2005/1822/PO). I redovisningen av uppdraget har myndigheterna identifierat ett antal områden där samarbete sker och ett antal områden där samarbete

myndigheterna emellan har förutsättningar att ytterligare kunna fördjupas.

Riksrevisionen har i sin rapport Stödet till Polisens brottsutredningar (RiR 2004:27) uppmärksammat frågan om samverkan mellan Rättsmedicinalverket och Statens kriminaltekniska laboratorium. Riksrevisionen anser att ett sätt att använda Rättsmedicinalverket, Statens kriminaltekniska laboratorium och de tekniska rotlarna inom Polisen som en strategisk resurs vore att i större utsträckning försöka samordna verksamheterna.

Behovet av en utredning

Målet för brottsutredningsverksamheten är att den skall bedrivas med högt ställda krav på rättssäkerhet och kvalitet och att fler brott skall leda till lagföring. Teknisk bevisning och andra utredningar av sakkunniga har blivit allt viktigare i brottsutredningsverksamheten. Efterfrågan på de utredningar, undersökningar och analyser som utförs inom Rättsmedicinalverket och Statens kriminaltekniska laboratorium har ökat de senaste årtiondena. Denna utveckling kommer av allt att döma att fortsätta vilket ställer krav på en ännu högre effektivitet inom verksamheterna samtidigt som kvaliteten på utredningarna måste upprätthållas och utvecklas. Sådana insatser är bl.a. av stor betydelse för enskilda brottsoffer och deras anhöriga.

Rättsmedicinalverket och Statens kriminaltekniska laboratorium måste, för att möta efterfrågan, fortlöpande utveckla nya tekniker och metoder med målet att stärka verksamheterna. Samtidigt måste de bedriva sina verksamheter på ett så kostnadseffektivt sätt som möjligt. Att verksamheterna är uppdelade på två skilda statliga myndigheter innebär att de sammanfallande och i övrigt gemensamma verksamheterna inte i alla avseenden kan samordnas fullt ut. Det kan gälla t.ex. forskning och utveckling, administrativa funktioner och lokal- och instrumentutnyttjande.

Regeringen anser, mot den bakgrunden och i ljuset av den förestående samlokaliseringen i Linköping, att det finns skäl att pröva förutsättningarna för en fortsatt samordning av verksamheterna i mer eller mindre långtgående organisatoriska former. Ett första steg till en närmare samordning mellan de båda myndigheterna har tagits genom det uppdrag som de båda myndigheterna har redovisat. Det finns enligt regeringens mening, mot bakgrund

av vad som framkommit i den redovisningen, anledning att ta ytterligare ett steg och utreda hur verksamheterna i framtiden bör organiseras och utformas.

Översyn av den rättsmedicinska verksamheten

Bakgrund

I betänkandet Osmo Vallo – utredning om en utredning (SOU 2002:37) föreslås att det bör genomföras en särskild utredning av den rättsmedicinska verksamheten. Osmo Vallo-utredningen anser att det bland landets rättsläkare finns en stor spännvidd i hur de ser på sin yrkesroll och att översynen därför bl.a. bör syfta till att klargöra rättsläkarnas roll. Det är också enligt utredningen angeläget att Rättsmedicinalverkets roll inom området tydliggörs.

Inom ramen för översynen av den rättsmedicinska verksamheten bör enligt Osmo Vallo-utredningen också frågan om tillsynen över verksamheten och rättsläkarna övervägas. Det finns i dag inte någon tillsyn över den rättsmedicinska verksamheten förutom den extraordinära tillsyn som Riksdagens ombudsmän (JO) och Justitiekanslern (JK) utövar. Enligt utredningen bör den rättsmedicinska verksamheten omfattas av en oberoende och objektiv tillsyn som samtidigt inrymmer medicinsk sakkunskap. Utredningen konstaterar vidare att disciplinpåföljd enligt bestämmelserna i lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område inte kan åläggas en rättsläkare som genomför en rättsmedicinsk obduktion då denna verksamhet inte utgör hälso- och sjukvård i den mening som avses i nämnda lag. Enligt utredningen bör även frågan om disciplinpåföljder mot rättsläkare övervägas.

Enligt Osmo Vallo-utredningen bör även behovet av ett råd för rättsliga frågor och dess organisation övervägas. Socialstyrelsens rättsliga råd för vissa rättsliga sociala och medicinska frågor (Rättsliga rådet) avger idag yttranden bl.a. i rättsmedicinska ärenden. Enligt utredningen skulle ett alternativ kunna vara att återinrätta ett rättsläkarråd, dvs. ett organ i vilket enbart ingår experter med rättsmedicinsk och annan medicinsk kompetens.

I detta sammanhang skall nämnas att Rättsmedicinalverket har vidtagit olika åtgärder för att vidareutveckla den rättsmedicinska verksamheten.

Behovet av en utredning

Den rättsmedicinska verksamheten är av stor betydelse för rättsväsendets brottsutredande verksamhet. Kvalitetskraven i den rättsmedicinska verksamheten är av det skälet höga. Även för brottsoffer och den som misstänks för brott är det viktigt att den rättsmedicinska verksamheten bedrivs effektivt och med hög kvalitet. Nära kopplat till den rättsmedicinska verksamheten bedrivs också vetenskaplig forskning. Ett exempel är forskning om skadehändelser i samband med trafikolyckor.

Osmo Vallo-utredningens betänkande har remissbehandlats. Utredningens förslag om en översyn av den rättsmedicinska verksamheten har tillstyrkts av en majoritet av remissinstanserna. Mot bakgrund av vad utredningen kommit fram till och remissutfallet anser regeringen att det finns skäl att se över den rättsmedicinska verksamheten. Översynen skall omfatta de frågor som Osmo Vallo-utredningen uppmärksammat.

Uppdraget

En särskild utredare skall genomföra en ingående kartläggning och beskrivning av de verksamheter som i dag bedrivs inom Rättsmedicinalverket och Statens kriminaltekniska laboratorium. Utifrån den beskrivningen skall utredaren överväga för- och nackdelar med att slå ihop verksamheterna till en myndighet. Om utredaren kommer fram till att verksamheterna bör bedrivas vid en enda myndighet skall han eller hon lämna ett fullständigt förslag på hur myndigheten bör vara organiserad och utformad i övrigt. I det sammanhanget skall bl.a. frågor som rör myndighetens ledning, administration och säkerhetsrutiner, verksamhetens finansiering, strategisk kompetensförsörjning, förhållandet till andra myndigheter samt kontroll och tillsyn över verksamheten ingående analyseras. Utredaren skall också överväga vilka uppdragsgivare, myndigheter och enskilda, som skall kunna vända sig till myndigheten i olika ärenden. I det sammanhanget finns det anledning för utredaren att särskilt uppmärksamma den ställning Statens kriminaltekniska laboratorium i dag har på det kriminaltekniska området inom polisorganisationen.

Om utredaren inte finner skäl att samla verksamheterna vid en enda myndighet, skall han eller hon överväga hur samordningen

mellan myndigheterna kan vidareutvecklas såväl inom olika sakområden som administrativt.

Utredaren skall också genomföra en översyn av den rättsmedicinska verksamheten. Rättsläkarnas roll såväl inom myndigheten som i enskilda brottsutredningar, tillsynen över den rättsmedicinska verksamheten samt organisationen och sammansättningen av ett råd för rättsliga frågor inom rättsmedicinen skall omfattas av översynen. Förslagen i Osmo Vallo-utredningen i denna del skall tjäna som utgångspunkt för utredarens fortsatta överväganden.

I uppdraget ingår att, i alla delar, lämna förslag till fullständiga författningsändringar och andra förändringar som bedöms befogade. Utredaren skall noggrant analysera och redovisa vilka ekonomiska konsekvenser förslagen kan komma att medföra och lämna utförliga förslag på hur kostnader kan finansieras. De förslag som lämnas med anledning av översynen av den rättsmedicinska verksamheten måste vara fullt genomförbara oavsett vilken lösning som föreslås för organisationen av verksamheterna inom området.

Utredaren bör under arbetet fortlöpande samråda med i första hand Rättsmedicinalverket, Rikspolisstyrelsen, Statens kriminaltekniska laboratorium och Socialstyrelsen. Vid behov bör utredaren även samråda med andra myndigheter som kan komma att beröras av förslag som utredaren avser att lämna.

Utredaren skall hålla berörda centrala arbetstagarorganisationer informerade om arbetet och ge dem tillfälle att framföra synpunkter.

Utredaren skall, i den utsträckning han eller hon anser det behövt, samråda med organisationer som arbetar med brottsofferfrågor, t.ex. Brottsofferjourernas Riksförbund.

Uppdraget skall redovisas senast den 30 november 2006. Om utredaren finner det lämpligt, kan han eller hon välja att lämna en delredovisning av uppdraget.

(Justitiedepartementet)

Tidigare förslag

Inledning

Rättsmedicinalverket (RMV) inrättades den 1 juli 1991 för verksamheterna vid Statens rättskemiska laboratorium (SRL) och landets sex rättsläkarstationer (prop. 1990/91:93, bet. 1990/91:SoU16, rskr. 1990/91:328). Den 1 oktober 1991 fick verket därtill uppgiften att leda och samordna den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten (prop. 1990/91:120, bet. 1990/91:SoU13, rskr. 1990/91:329).

Statens kriminaltekniska anstalt (SKA) inrättades år 1939 och bestod då av en laboratorieavdelning och en registraturavdelning. År 1964 beslutade riksdagen i enlighet med regeringens förslag (prop. 1964:100) att SKA:s laboratorieavdelning skulle bilda en egen myndighet, Statens kriminaltekniska laboratorium (SKL). Den nyinrättade Rikspolisstyrelsen blev chefsmyndighet för SKL.

Under åren har organisationen av de verksamheter som idag bedrivs vid RMV och SKL setts över flera gånger. Förslag om ändringar i organisationen har lämnats vid flera tillfällen. Ibland har förslagen lett till förändringar, men ofta har i stället ytterligare översyner tagit vid. I det följande kommer utredningen att redogöra för de viktigare förslagen under de senaste 50 åren. Som bakgrund kommer inledningsvis att kort redovisas hur verksamheterna var organiserade under 1950-talet.

Organisationen under 1950-talet

Under 1950-talet stod SRL under Medicinalstyrelsens överinseende och ledning. Laboratoriet var indelat i fyra avdelningar; den toxikologisk-kemiska avdelningen, alkoholavdelningen, faderskapsavdelningen och Rh-avdelningen, ett laboratorium för klinisk blodgruppsserologi (se prop. 1957:65 s. 4 f.). Från början hade SRL:s

verksamhet i huvudsak gått ut på att utföra kemiska undersökningar för att upptäcka gifter i organ och andra likdelar som tagits tillvara vid rättsmedicinska obduktioner samt vissa andra rättsmedicinska undersökningar. I början av 1930-talet hade laboratoriet även fått andra arbetsuppgifter, bl.a. blodgruppsgenetiska utredningar för fastställande av faderskap samt undersökningar för fastställande av alkoholhalt i blod.

När det gällde den rättsmedicinska verksamheten hade Medicinalstyrelsens rättsmedicinska nämnd i ett betänkande år 1943 föreslagit att all rättsmedicinsk obduktionsverksamhet skulle bedrivas av rättsläkare, vilket inte tidigare hade varit fallet. Enligt förslaget skulle landet delas in i rättsläkardistrikt med rättsläkar- och rättsobducentstationer. Vid dessa stationer skulle inte bara obduktioner utföras, utan all rättsmedicinsk verksamhet. Under 1950-talet hade förslaget delvis förverkligats. En rättsläkarstation hade inrättats i Stockholm år 1945 och ytterligare en i Lund år 1951. Senare tillkom stationerna i Göteborg (1963), Umeå (1964), Uppsala (1965) och Linköping (1975)¹.

Rättspsykiatriska undersökningar av häktade utfördes på 1950-talet vid sex sinnessjukavdelningar som var knutna till fångvårdsanstalter², i Stockholm (Långholmen), Södertälje (Håga), Malmö, Göteborg (Härlanda), Härnösand och Västervik. Undersökningar av andra än häktade gjordes vid åtta rättspsykiatriska avdelningar, knutna till statliga sinnessjukhus i Stockholm, Uppsala, Jönköping, Lund, Göteborg, Kristinehamn, Sundsvall och Umeå³.

Vid SKA:s laboratorieavdelning utförde man kriminaltekniska undersökningar främst åt domstolar samt åklagar- och polismyndigheter. Avdelningen bestod av laboratorium för kemiska och biologiska undersökningar, för undersökning av skrift och urkundsförfalskning samt ett allmänt och ett fotografiskt laboratorium⁴. SKA:s registraturavdelning hade till uppgift att föra sådana centrala register som hade betydelse för polismyndigheternas spaningsverksamhet, som t.ex. fingeravtrycksregister. Dessutom gav avdelningen ut publikationen *Polisunderrättelser*. Genom denna efterlystes personer som var misstänkta för brott.

I det följande kommer utredningen först att redogöra för de viktigare förslag som sedan 1950-talet lämnats om organisationen

¹ Se Samordning av det rättsmedicinska, rättskemiska och kriminaltekniska undersökningsväsendet (Ds S 1986:3)

² På Gotland undersöktes dock häktade vid det statliga sinnessjukhuset i Visby

³ Se Det rättspsykiatriska undersökningsväsendets organisation (SOU 1959:20)

⁴ Se prop. 1964:100 s. 353

av de rättsmedicinska, rättskemiska, rättsgenetiska och kriminaltekniska verksamheterna. Därefter redovisas förslagen om organisationen av den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten.

Förslag under 1950-, 1960- och 1970-talen

1955 års utredning om SRL

1955 års utredning om SRL:s organisation m.m. ansåg att laboratoriet borde frigöras från Medicinalstyrelsen och i stället få en egen styrelse (se prop. 1957:65 s. 8 f.). Enligt utredningen hade Medicinalstyrelsen inte presterat den kraft och det initiativ som krävdes för att tillgodose SRL:s behov av tillsyn och ledning och på ett tillfredsställande sätt fylla en verksstyrelses funktioner.

Utredningen konstaterade vidare att de vetenskapliga och tekniska framstegen gjorde att det inte längre var möjligt för en vetenskapsman att behärska både kemi och blodgruppsserologi i tillräcklig grad för att kunna ta det vetenskapliga ansvaret inom båda dessa områden. De två områdena ansågs inte längre ha sådan beröring med varandra att sambandet mellan verksamheterna behövde behållas av vetenskapliga skäl. Möjligheterna att föra över de båda verksamheterna till andra organ undersöktes, men man fann inte någon tillräckligt lämplig mottagare. I stället föreslogs att SRL skulle få en egen styrelse och delas i två självständiga avdelningar; en rättskemisk och en blodgruppsserologisk. Om det i framtiden kom att inrättas en fristående rättsmedicinsk enhet, ansåg utredningen dock att den rättskemiska verksamheten eventuellt borde ingå i denna.

Det föredragande statsrådet delade utredningens uppfattning att det inte fanns någon ny lämplig huvudman att föra över verksamheterna till och att SRL i stället borde delas in i två självständiga avdelningar. Statsrådet menade dock att SRL borde ligga kvar under Medicinalstyrelsen. Detta med hänsyn bl.a. till att de rättsmedicinska ärenden som behandlades vid SRL:s rättskemiska avdelning krävde en nära samverkan med Medicinalstyrelsens rättsmedicinska nämnd. Medicinalstyrelsen ansågs vidare ha en viktig funktion att fylla som samordnande, rådgivande och kontrollerande organ inom rättsmedicinalväsendets område (prop. 1957:65 s. 33).

SKL bildas

1957 års polisutredning lämnade år 1961 ett principbetänkande angående huvudmannskapet för polisväsendet m.m. Året därpå beslutade riksdagen i enlighet med utredningens och regeringens förslag (prop. 1962:148) att polisväsendet skulle förstatligas. Som centralt polisorgan skulle Rikspolisstyrelsen (RPS) inrättas, under ledning av en rikspolischef.

Statens kriminaltekniska anstalt (SKA) var indelad i tre organisatoriska enheter; kansli, registraturavdelning och laboratorieavdelning. Riksdagens principbeslut innebar att verksamheten vid registraturavdelningen, bl.a. fingeravtrycksregistret, kom att överföras till RPS⁵. Laboratorieavdelningens arbete var vid tidpunkten för beslutet fortfarande föremål för utredning. Utredningens arbete presenterades år 1963 och dess slutsats var att laboratorieavdelningens resurser var otillräckliga. Det största problemet var brister i tillgången på personal och lokaler. Detta hade fått negativa återverkningar på såväl kvalitet som handläggningstider⁶.

Genom att större distrikt tillskapades konstaterade utredningen att polisens förstatligande gjorde det möjligt att inrätta ett 20-tal tekniska arbetsenheter, med uppgift att utföra brottsplatsundersökningar och övriga polistekniska undersökningar, personidentifiering och fotolaboratoriearbete. Utredningen bedömde att detta skapade förutsättningar för en ökad kriminalteknisk verksamhet på det lokala planet. Kvalificerade laboriemässiga bearbetningar ansågs emellertid endast undantagsvis kunna hanteras inom distrikten. Eftersom denna verksamhet inte var tillräckligt omfattande för att motivera införandet av regionala laboratorier ansåg man det vara nödvändigt med ett centralt laboratorium – SKL.

Enligt utredningen var det inte möjligt att dra någon skarp gräns mellan SKL:s arbetsuppgifter och den kriminaltekniska verksamheten inom polisen. Brottsplatsundersökningar och annat fältarbete borde dock inte i annat än undantagsfall utföras av SKL. Mindre vanliga laboratorieundersökningar och undersökningar som krävde kvalificerad personal och utrustning borde å andra sidan inte utföras i polisdistrikten. I den mån polisen disponerade personal med tillräckliga kvalifikationer, vilket främst var fallet i de större städerna, borde dock viss enklare bearbetning kunna göras där.

⁵ De tre största städerna behöll dock sina egna register

⁶ Prop. 1964:100 s. 360

Utredningen menade emellertid att SKL:s utlåtande borde inhämtas i det övervägande antalet fall där den tekniska bevisningen var av betydelse för utgången av målet.

I frågan om SKL:s organisatoriska placering konstaterade utredningen att 1939, 1948 och 1957 års polisutredningar hade ansett att de kriminaltekniska undersökningarna inte borde läggas på en central polismyndighet. Anledningen var att verksamhetens objektivitet annars kunde äventyras i allmänhetens, domstolarnas och andra myndigheters ögon. Att verksamheten bedrevs under sådana förhållanden att objektiviteten i de lämnade utlåtandena inte ens kunde ifrågasättas ansågs vara angeläget.

Av samma skäl påtalades i 1963 års betänkande det tveksamma i att placera SKL under RPS. Enligt utredningen kunde verksamheten uppfattas som icke helt opartisk av allmänheten och av många inom rättsväsendet. Dessutom hade Riksåklagaren framhållit det önskvärda i att laboratorieverksamheten framstod som en fullt opartisk instans.

Utredningen diskuterade även andra organisatoriska möjligheter. Bland annat fördes ett resonemang om att göra SKL till en ny arbetsenhet inom SRL. Med hänsyn till att även SRL hade till uppgift att utföra undersökningar av betydelse i rättsliga sammanhang bedömdes en sådan lösning inte vara främmande. Vissa ekonomiska fördelar skulle dessutom kunna vinnas genom gemensamt nyttjande av personal och dyrbar vetenskaplig apparatur. Utredningen hänvisade dock till MCA-utredningens arbete (se nästa avsnitt) och avstod från att föreslå en sammanläggning av SRL och SKL.

I stället skulle SKL bli ett fristående laboratorium. RPS föreslogs dock under en övergångsperiod bistå SKL i vissa rent administrativa uppgifter.

Departementschefen delade utredningens uppfattning i de flesta avseenden (se prop. 1964:100 s. 387 ff.), förutom i fråga om SKL:s förhållande till RPS. Regeringen menade visserligen att SKL inte borde inordnas som en arbetsenhet inom RPS. Laboratoriet skulle dock inte få en egen styrelse, vilket hade föreslagits i betänkandet. Förhållandet mellan RPS och SKL kom därmed att bli i allt väsentligt detsamma som mellan Medicinalstyrelsen och SRL, med RPS som chefsmyndighet för SKL. Skälet för denna lösning var bl.a. att man därigenom undvek riskerna för kompetenskonflikter som två skilda huvudmän för den kriminaltekniska verksamheten (SKL och polisens tekniska avdelningar) skulle medföra.

RPS inrättades den 1 juli 1964 och polisväsendet förstatligades ett halvår senare. I samband med detta bildades SKL, med RPS som chefsmyndighet. SKL delades in i ett kansli samt en kemisk och biologisk avdelning, en fysikalisk-teknisk avdelning och en skrift-teknisk avdelning.

MCA-utredningen

I *Hälso- och socialvårdens centrala administration* (SOU 1965:49) föreslog den s.k. MCA-utredningen (Utredningen om medicinalväsendets centrala administration) inrättandet av en statsmedicinsk anstalt. Enligt utredningen borde anstalten ta över flera av de funktioner som Medicinalstyrelsen var chefsmyndighet för, bl.a. SRL, de dåvarande fem rättsläkarstationerna och den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten.

Flera remissinstanser menade dock att verksamheterna var för olikartade för att kunna administreras inom samma ram. Med hänsyn till remisskritiken ansåg departementschefen att anstalten inte borde inrättas (prop. 1967:68 s. 83). När Medicinalstyrelsen slogs samman med Socialstyrelsen fördes i stället de aktuella funktionerna till den nya Socialstyrelsen.

Socialstyrelsens rapport om SRL år 1972

År 1971 beslutade riksdagen att SRL skulle flytta till Linköping. Vid denna tidpunkt sågs verksamheten och organisationen över av en arbetsgrupp som Socialstyrelsen tillsatt. År 1972 överlämnade arbetsgruppen rapporten *Rättskemisk och blodgruppsserologisk verksamhet – organisation, lokalisering m.m.*

I likhet med 1955 års utredning ansåg arbetsgruppen att utvecklingen hade gjort att SRL:s två avdelningar inte längre hade något gemensamt. Varken från verksamhetsmässig eller rent administrativ synpunkt fanns det skäl att behålla det organisatoriska sambandet mellan avdelningarna. Gruppen menade därför att avdelningarna borde organiseras som fristående laboratorier med Socialstyrelsen som chefsmyndighet.

Arbetsgruppens förslag blev inte verklighet. SRL lokaliserades dock till Linköping i slutet av 1970-talet.

1976 års rapport om rättsgenetiska undersökningar

I rapporten *Rättsgenetiska undersökningar i faderskapsärenden* (SoS redovisar 1976:4) föreslogs bl.a. att SRL:s blodgrupps-serologiska avdelning skulle få ansvaret för all verksamhet med faderskapsundersökningar i landet. Huvuddelen av resurserna vid dåvarande paternitetsavdelningen vid rättsläkarstationen i Stockholm skulle därmed föras över till SRL:s blodgrupps-serologiska avdelning. Dessutom föreslogs – utifrån samma utgångspunkter som i 1955 års betänkande och Socialstyrelsens rapport från år 1972 – att avdelningen skulle bli helt fristående från SRL:s kemiska avdelning och benämnas Statens blodgrupps-serologiska laboratorium.

Med anledning av Socialstyrelsens rapporter år 1972 och 1976 anförde departementschefen i budgetpropositionen 1976/77:100 (bilaga 8, s. 98 f.) att den rättskemiska avdelningens framtida organisation fortfarande var föremål för översyn. Det var därför för tidigt att ta ställning till om SRL borde delas upp i två självständiga laboratorier. Däremot instämde departementschefen i att den verksamhet med utvidgade undersökningar som dittills bedrivits av paternitetsavdelningen vid rättsläkarstationen i Stockholm borde föras över till SRL:s blodgrupps-serologiska avdelning. Ansvaret för alla faderskapsundersökningar tillkom därmed SRL.

Socialstyrelsens översynsutredning

År 1974 fick Socialstyrelsen i uppdrag att se över sin organisation och sina arbetsuppgifter. Översynsutredningens (ÖsoS) slutrapport *Socialstyrelsens framtida organisation och arbetsformer* överlämnades till regeringen år 1978. I samband med detta föreslog Socialstyrelsen att driftansvaret för de rättspsykiatriska klinikerna och stationerna skulle föras över till landstingen.

Socialstyrelsen hemställde dessutom att regeringen skulle låta utreda de organisatoriska formerna för det rättsmedicinska undersökningsväsendet. Även här hade ÖsoS diskuterat att överföra driftansvaret/huvudmannaskapet för statens rättsläkarstationer till sjukvårdshuvudmännen.

Förslag under 1980-, 1990- och 2000-talen

Proposition om Socialstyrelsens uppgifter och organisation

I prop. 1979/80:6 om Socialstyrelsens uppgifter och organisation m.m. lade regeringen fram förslag av principiell och övergripande natur rörande Socialstyrelsens framtida uppgifter och organisation. När det gällde den rättsmedicinska verksamheten angav det föredragande statsrådet (s. 63 f.) att man skulle tillsätta en utredning med uppgift bl.a. att överväga frågan om i vilka organisatoriska former den rättsmedicinska servicen skulle tillhandahållas. Förutsättningarna för att överföra det rättsmedicinska undersökningsväsendet till landstingen skulle särskilt belysas.

När det gällde SRL anfördes i propositionen att frågorna om en uppdelning på två självständiga laboratorier och om SRL:s administration borde klaras ut. Statsrådet ansåg att ekonomi- och personaladministrativa uppgifter kunde decentraliseras från Socialstyrelsen till laboratoriet, men att Socialstyrelsen borde kvarstå som chefsmyndighet. Den utredning som skulle se över den rättsmedicinska organisationen skulle även förbereda den aktuella decentraliseringen. Frågan om huruvida SRL borde delas upp i två fristående laboratorier skulle enligt statsrådet dock anstå.

Socialutskottet anförde emellertid i sitt av riksdagen godkända betänkande (SoU 1979/80:45, rskr. 1979/80:386) att överväganden om organisationen av det rättsmedicinska undersökningsväsendet inte borde göras isolerade från frågan om den framtida organisationen av SRL:s verksamhet. Detta mot bakgrund av de beröringspunkter som verksamheterna vid SRL och rättsläkarstationerna hade. Enligt utskottet borde utredningsarbetet vara förutsättningslöst och man ansåg att det fanns skäl att samtidigt ta upp frågor rörande verksamheten vid SKL.

RRK-utredningen

Mot bakgrund av socialutskottets betänkande tillsatte regeringen år 1983 en utredning med uppdrag att utreda det rättsmedicinska, rättskemiska och kriminaltekniska undersökningsväsendets organisation. RRK-utredningen överlämnade år 1986 betänkandet *Samordning av det rättsmedicinska, rättskemiska och kriminaltekniska undersökningsväsendet* (Ds S 1986:3). Man analyserade sambanden mellan verksamheterna vid rättsläkarstationerna, SRL:s

kemiska avdelning samt SKL och fann att resultaten från dessa hade likartade syften och utnyttjades i ett sammanhang där det fanns många beröringspunkter. Verksamheternas roll och funktion kunde betraktas som en del i rättsväsendets utredningsprocess.

De rättsliga och verksamhetsmässiga sambanden gjorde enligt utredningen att det fanns påtagliga fördelar med att samordna verksamheterna under en ledning. Man föreslog därför att en ny myndighet – Statens rättstekniska laboratorium – skulle bildas, med RPS som chefsmyndighet. SRL:s kemiska avdelning skulle lokalmässigt föras över till SKL och de sex rättsläkarstationerna föreslogs bli regionala rättsmedicinska enheter inom den nya myndigheten.

RRK-utredningens förslag innebar en organisation med sex rättsmedicinska enheter samt en enhet vardera för kemi, biologi, teknik, skriftteknik samt planering, samordning, administration och intern service. Utredningen prövade förutsättningarna för att decentralisera rättskemiska analyser till de sex rättsläkarstationerna, men drog slutsatsen att detta inte var ändamålsenligt. Det framhölls dock att den nya myndigheten fortlöpande borde pröva vilka analyser som kunde utföras lokalt.

När det gällde SRL:s blodgruppsserologiska avdelning konstaterades att den saknade anknytning till straffrättsliga frågor. I likhet med 1955 års utredning samt förslagen i Socialstyrelsens rapporter från år 1972 och 1976 menade utredningen vidare att avdelningens verksamhet hade få beröringspunkter med den rättskemiska och den övriga verksamheten i fråga om metoder, kompetens och utrustning. Man menade därför att Socialstyrelsen borde utreda förutsättningarna för ett närmare samarbete mellan avdelningen och blodcentralen vid regionsjukhuset i Linköping.

RMV bildas

I oktober 1990 tillsattes en arbetsgrupp inom Socialdepartementet med uppdrag att ge förslag om rättsläkarstationernas och SRL:s framtida organisation. Detta bl.a. mot bakgrund av den renodling av Socialstyrelsens verksamhet som tidigare hade föreslagits (prop. 1988/89:130). I direktiven angavs att åtgärder nu borde vidtas för att ge de aktuella verksamheterna en från Socialstyrelsen fristående ställning. Det var dock inte aktuellt med ett landstingskommunalt huvudmannaskap.

I rapporten *Rättsmedicinsk verksamhet m.m.* (Ds 1991:8) föreslog arbetsgruppen i februari 1991 att en ny självständig myndighet – Rättsmedicinalverket – skulle inrättas för de uppgifter som rättsläkarstationerna och SRL svarade för. SRL:s avdelning för rättsserologi skulle benämnas statens rättsserologiska institut och rättsläkarstationerna ersättas av regionala rättsmedicinska avdelningar, som tillsammans med den rättskemiska avdelningen skulle benämnas statens rättsmedicinska institut.

I proposition (1990/91:93) om rättsmedicinsk verksamhet m.m. gick regeringen i allt väsentligt på samma linje som arbetsgruppen. En avdelning inom den nya myndigheten skulle benämnas statens rättsserologiska institut och vara fristående från den avdelning som skulle överta uppgifterna från SRL:s kemiska avdelning. Det konstaterades i detta sammanhang att frågan om att dela upp SRL i två fristående enheter hade varit aktuell i åtminstone 35 år. Den centrala rättskemiska avdelningen och de regionala rättsmedicinska avdelningarna blev tillsammans statens rättsmedicinska institut.

I juni 1991 slutredovisade arbetsgruppen sitt uppdrag genom rapporten *Rättsmedicinalverket – instruktion, finansiering m.m.* (Ds 1991:30). I enlighet med propositionen inrättades RMV den 1 juli 1991 (bet. 1990/91:SoU16, rskr. 1990/91:328) och den 1 oktober övertog myndigheten ansvaret för den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten från Socialstyrelsen (prop. 1990/91:120).

Riksrevisionens rapport

Sedan RMV bildats lämnades under ett drygt decennium inte några nya, mer omfattande förslag om ändringar i organisationen av de rättsmedicinska, rättskemiska, rättsgenetiska och kriminaltekniska verksamheterna. I början av 2000-talet aktualiserades dock frågan på nytt.

I rapporten *Stödet till polisens brottsutredningar* (RiR 2004:27) pekade Riksrevisionen på fördelarna med att samordna verksamheterna vid RMV, SKL och de tekniska rotlarna vid polismyndigheterna i större utsträckning. På detta sätt skulle de kunna användas som en strategisk resurs för att nå statsmakternas mål i fråga om ökad lagföring och snabbare handläggning.

Riksrevisionen såg utvecklingsmöjligheter i såväl den operativa samverkan vid t.ex. obduktioner och brottsplatsundersökningar som den mer strategiska samverkan i form av utbildning och

kvalitetssäkring. En tydligare arbetsfördelning i den kriminaltekniska verksamheten mellan SKL, de tekniska rotlarna och reguljära poliser borde dessutom göra det lättare att uppfylla statsmaktens mål.

RMV:s och SKL:s regeringsuppdrag

Under år 2002 undersökte RMV och SKL på regeringens uppdrag möjligheterna att samordna sina verksamheter med DNA-analyser i syfte att utnyttja resurserna mer effektivt. Efter det att uppdraget redovisats fick i 2003 års regleringsbrev RMV och Rikspolisstyrelsen (RPS), som chefsmyndighet för SKL, i uppdrag att samordna verksamheterna. Under arbetets gång kom dock myndigheterna fram till att en sådan samordning inte skulle ge de fördelar man tidigare räknat med. De begärde därför ett förändrat uppdrag, med hänvisning till att det fanns möjligheter att samverka på andra områden.

I 2004 års regleringsbrev gavs myndigheterna i konsekvens härmed i uppdrag att gemensamt utreda vilka samverkansmöjligheter som finns inom de verksamheter de bedriver, samt att vidta åtgärder för att åstadkomma sådan samverkan. Uppdraget redovisades i samband med årsredovisningarna för år 2004 i promemorian *Redovisning av regeringsuppdrag rörande samverkan och samordning av verksamheterna vid Rättsmedicinalverket och Statens kriminaltekniska laboratorium*.

I promemorian konstateras att både RMV och SKL bedriver forensisk verksamhet inom sina respektive ansvarsområden. Vidare att praktiskt taget all SKL:s verksamhet är lokaliserad till Linköping, där också RMV har tre avdelningar, motsvarande ungefär en tredjedel av verkets verksamhet. Man redogjorde också för att RMV:s tre avdelningar inom kort kommer att vara placerade i anslutning till SKL:s lokaler.

RMV och RPS redogjorde i promemorian för RMV:s och SKL:s nuvarande och potentiella samverkansområden. Frågor som analyserades var bl.a. forskning och utveckling, utbildning, kvalitetsarbete, IT, bibliotek, upphandling, lokaler, säkerhetssystem och hantering av farligt gods. Man redovisade även samverkansmöjligheter i fråga om bl.a. katastrofberedskap, identifiering av mänskliga kvarlevor, etablerandet av infrastruktur för anskaffning av narkotiska referenssubstanser, instrumentbackup

och serviceavtal i verksamheten med DNA-analyser, serviceavtal för kemiska analysinstrument samt utbytestjänstgöring för de båda myndigheternas personal.

Som en konsekvens bl.a. av den nu nämnda promemorian tillsattes denna utredning hösten 2005.

Förslag om den rättspsykiatriska undersökningsorganisationen

Utredningen om organisationen av det rättspsykiatriska undersökningsväsendet

Som framgått utfördes under 1950-talet rättspsykiatriska undersökningar av häktade vid sex sinnessjukavdelningar som var knutna till fångvårdsanstalter. Andra rättspsykiatriska undersökningar bedrevs vid åtta rättspsykiatriska avdelningar, knutna till statliga sinnessjukhus.

I betänkandet *Det rättspsykiatriska undersökningsväsendets organisation* (SOU 1959:20) föreslogs att landet skulle indelas i fyra rättspsykiatriska distrikt, som skulle ledas från fyra rättspsykiatriska stationer i Stockholm, Göteborg, Malmö och Sundsvall/Härnösand. Vid dessa stationer skulle undersökningar av såväl häktade som "frifotingar" genomföras. Därtill skulle i varje distrikt inrättas ytterligare en eller flera stationer vid vilka endast "frifotingar" skulle undersökas.

Efter ytterligare bearbetning av förslaget inom Justitiedepartementet beslutade riksdagen år 1961 om riktlinjer för den rättspsykiatriska verksamheten⁷. En gemensam organisation skulle skapas under ledning av Medicinalstyrelsen (som senare slogs samman med Socialstyrelsen). Rättspsykiatriska kliniker huvudsakligen för undersökningar av häktade skulle inrättas i anslutning till de medicinska lärosätena i Stockholm, Uppsala, Lund, Umeå, och Göteborg. För undersökning av icke häktade skulle skapas rättspsykiatriska stationer i Norrköping, Jönköping, Växjö, Örebro och Sundsvall.

I administrativt hänseende började organisationen att fungera år 1967, när lagen om rättspsykiatrisk undersökning i brottmål trädde i kraft. Även om placeringen av de rättspsykiatriska klinikerna och stationerna varierade under åren, kom riksdagens riktlinjer från år

⁷ Se Psykiskt störda lagöverträdare (SOU 1977:23)

1961 fram till år 1991 att utgöra grunden för det rättspsykiatriska undersökningsväsendets organisation. Under denna tid lämnades dock flera förslag om förändringar.

MCA-utredningen

Utredningen har tidigare redogjort för MCA-utredningens förslag om en statsmedicinsk anstalt, som skulle ta över flera av de funktioner som då (1965) hade Medicinalstyrelsen som chefsmyndighet, däribland den rättspsykiatriska undersökningsverksamhet som bedrevs vid statens nio rättspsykiatriska stationer.

Det inrättades dock aldrig en statsmedicinsk anstalt. I stället fick de aktuella verksamheterna Socialstyrelsen som chefsmyndighet.

Utredningen om behandling av psykiskt avvikande

I betänkandet *Psykiskt störda lagöverträdare* (SOU 1977:23) lämnade 1971 års utredning om behandlingen av psykiskt avvikande (den s.k. Bexliuskommittén) förslag om förändringar i fråga om bl.a. gränsdragningen mellan användandet av sluten psykiatrisk vård och fängelse som påföljd för brott. Förslaget skulle innebära att flertalet rättspsykiatriska undersökningar skulle kunna göras mindre omfattande än vad som tidigare varit fallet.

Kommittén lämnade förslag även om den rättspsykiatriska organisationen. Bland annat förordades ett överförande av Karsuddens sjukhus till rättspsykiatrin. Man menade dessutom att de dåvarande klinikerna i Lund, Uppsala och Göteborg samt de planerade klinikerna i Huddinge och Umeå (som skulle ersätta klinikerna i Stockholm och Härnösand) måste byggas ut. Härtill behövdes nya kliniker i Örebro och Linköping.

Enligt kommittén borde de rättspsykiatriska stationerna på sikt avvecklas. För undersökning av icke häktade och vid behov även av häktade som inte togs in på klinik behövde de dock behållas tills vidare.

Kommittén övervägde olika alternativ i fråga om huvudmannaskap och driftansvar för den rättspsykiatriska organisationen. Slutsatsen var att staten även fortsättningsvis borde vara huvudman. Driftansvaret borde dock i stället läggas på landstingen.

Efter remissbehandling överlämnade regeringen betänkandet och remissyttrandena till Socialberedningen.

Socialstyrelsens översynsutredning

Översynsutredningens arbete har tidigare berörts. I samband med slutrapporten år 1978 föreslog Socialstyrelsen, i likhet med Bexelius-kommittén, att driftansvaret för de rättspsykiatriska klinikerna och stationerna skulle överföras till landstingen. På sikt menade Socialstyrelsen att huvudmannaskapet i sin helhet borde föras över.

Proposition om Socialstyrelsens uppgifter och organisation

I prop. 1979/80:6 om Socialstyrelsens uppgifter och organisation m.m. lade regeringen fram förslag av principiell karaktär som rörde Socialstyrelsens framtida uppgifter och organisation. När det gällde förändringarna av den rättspsykiatriska organisationen uttalade det föredragande statsrådet (s. 62 f.) att hon i likhet med Bexelius-kommittén och Socialstyrelsen ansåg att starka skäl talade för en bättre integrering av rättspsykiatrin med den allmänpsykiatriska vården. En sådan integrering borde enligt statsrådet bäst kunna uppnås om huvudmannaskapet i sin helhet lades över på sjukvårdshuvudmännen.

I propositionen förutskickades att regeringen skulle ge Statens förhandlingsnämnd i uppdrag att ta upp förhandlingar med berörda landstingskommuner om ett sådant överförande.

I sitt av riksdagen godkända betänkande invände socialutskottet inte mot att avlasta Socialstyrelsen uppgiften som chefsmyndighet för den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten. Man uttalade dock att frågan om den rättspsykiatriska organisationen i framtiden skulle tillföras ökade vårduppgifter borde avgöras innan man tog ställning till om staten borde ha ett fortsatt ansvar för den rättspsykiatriska organisationen samt vilken myndighet ansvaret borde åvila.

ASV-gruppens förslag

ASV-gruppen (en arbetsgrupp inom Socialstyrelsen) hade till uppdrag att planera framtida vårdformer för särskilt vårdkrävande patienter. Gruppen ansåg att den dåvarande organisationen med dels en rättspsykiatrisk undersökningsverksamhet med staten som huvudman, dels speciella vårdenheter med hela landet som upptagningsområde, gjorde att behandlingsinsatserna splittrades och att det blev svårt att få kontinuitet i vården. Gruppen föreslog därför en gemensam regionsjukvårdsorganisation för såväl den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten som den rättspsykiatriska vården av vissa patienter. Ett sammanhållet huvudmannaskap med den övriga sjukvården och därmed ett närmande till allmänpsykiatrin ansågs skapa förutsättningar för förbättrade vård- och undersökningsförhållanden⁸.

Socialberedningens förslag

I betänkandet *Psykiatrin, tvånget och rättssäkerheten* (SOU 1984:64) lade Socialberedningen ASV-gruppens förslag i fråga om organisationen av den rättspsykiatriska verksamheten till grund för sina överväganden. Beredningen utgick således (s. 309) från att det i framtiden skulle finnas en regional organisation som såväl utförde rättspsykiatriska undersökningar som stod för vårdplatser, i huvudsak för kriminellt belastade patienter. Man framhöll dock att förslaget kunde genomföras även i den dåvarande organisationen med rättspsykiatriska kliniker och de s.k. riksenheterna.

Ett förhandlingsuppdrag

Som regeringen förutskickat i prop. 1979/80:06 uppdrog den sedermera (1985) åt Statens förhandlingsnämnd att förhandla om ett överförande av den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten till sjukvårdshuvudmännen. Landstingsförbundet konstaterade emellertid i en skrivelse till förhandlingsnämnden år 1988 att förbundet hade beslutat att avbryta förhandlingarna, eftersom de inte kunde förväntas ge några resultat.

⁸ Se Prop. 1990/91:120 s. 6

Ett nytt förhandlingsuppdrag

Trots att sedan 1960-talet ett flertal förslag hade lämnats om förändringar av den rättspsykiatriska undersökningsorganisationen rådde år 1990 fortfarande en ordning som i allt väsentligt byggde på riksdagens riktlinjer från år 1961. Rättspsykiatriska kliniker fanns i Stockholm, Uppsala, Lund och Göteborg, och rättspsykiatriska stationer i Linköping och Umeå. De hade Socialstyrelsen som chefsmyndighet, men var i samtliga fall belägna i sjukvårdsområden eller omedelbart i anslutning till sådana⁹.

Som tidigare nämnts var regeringens inriktning vid denna tidpunkt att renodla Socialstyrelsens roll och arbetsuppgifter. År 1989 gavs ett departementsråd vid Socialdepartementet i uppdrag att förhandla om att överföra driften (dock inte huvudmannskapet) av den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten till landstingen. I februari 1991 redovisades i en rapport att avtal hade träffats med tre sjukvårdshuvudmän (prop. 1990/91:120, bilaga 1). Östergötlands och Västerbottens läns landstingskommuner samt Malmö kommun hade åtagit sig att tillsammans utföra 170 rättspsykiatriska undersökningar per år.

I rapporten angavs att det för tillfället saknades förutsättningar att träffa avtal i den omfattning som krävdes för att undersökningsverksamheten i sin helhet skulle kunna drivas av sjukvårdshuvudmännen. Den statliga verksamheten i Stockholm och Göteborg skulle därför finnas kvar, vid sidan av den kommunala undersökningsverksamheten, medan klinikerna i Uppsala och Lund kunde avvecklas. På sikt borde den statliga verksamheten även i Stockholm och Göteborg kunna föras över till sjukvårdshuvudmännen. Förslaget innebar vidare att Socialstyrelsen skulle upphöra som chefsmyndighet. Verksamheten föreslogs i stället inordnas under den nya myndighet (RMV) som regeringen precis hade överlämnat en proposition (prop. 1990/91:93) om att inrätta.

RMV blir huvudman för de rättspsykiatriska undersökningarna

I prop. 1990/91:58 hade regeringen föreslagit förändringar i fråga om psykiatrisk tvångsvård och behandlingen av psykiskt störda lagöverträdare. I syfte att begränsa behovet av rättspsykiatriska undersökningar föreslogs dessutom nya regler i fråga om dessa.

⁹ Prop. 1990/91:120 s. 14

Domstolarnas möjligheter att använda sig av andra former av medicinsk utredning skulle utvidgas. Som tidigare nämnts hade regeringen i prop. 1990/91:93 dessutom föreslagit inrättandet av RMV. Därtill fanns nu avtal med tre sjukvårdshuvudmän om utförandet av rättspsykiatriska undersökningar.

I detta sammanhang föreslog regeringen (prop. 1990/91:120) att sjukvårdshuvudmännen skulle ges möjligheter att utföra rättspsykiatriska undersökningar enligt avtal som riksdagen bemyndigar regeringen att godkänna. Det föredragande statsrådet slog fast att det inte fanns några vägande principiella invändningar, t.ex. i fråga om rättssäkerheten för de undersökta, mot en ordning där vård och undersökningar samordnades (s. 17).

I stället framhölls det angelägna i att den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten närmade sig den allmänna psykiatriska vården (s. 14). Redan i förarbetena till riksdagens beslut år 1961 hade problemet med undersökningsverksamhetens isolering från den allmänna psykiatriska vården påtalats. Enligt statsrådet kvarstod detta problem. Den framtida inriktningen borde därför vara att undersökningsverksamheten så långt möjligt läggs ut på entreprenad. För tillfället var det emellertid inte möjligt att träffa mer långtgående avtal med sjukvårdshuvudmännen.

Till skillnad från i rapporten angavs i propositionen (s. 19) att det fanns skäl att vänta med avvecklingen av Uppsalakliniken till budgetåret 1992/93. Kliniken i Lund borde emellertid avvecklas tidigare.

Regeringen föreslog att RMV skulle ta över ansvaret för den utredande rättspsykiatrin från Socialstyrelsen. Klinikerna i Stockholm, Göteborg och Uppsala skulle därmed bli avdelningar i den nya myndigheten. Det föredragande statsrådet anförde i detta sammanhang (s. 21) att det knappast fanns något närmare samband mellan den aktuella verksamheten och RMV:s övriga uppgifter, förutom att bistå de rättsvårdande instanserna med underlag. Sammanslagningen motiverades i stället främst av ledningsfunktionella skäl. Var för sig gav de aktuella uppgifterna underlag endast för mycket små myndigheter.

Riksdagen gick på regeringens linje (bet. 1990/91:SoU13, rskr. 1990/91:329). Socialutskottet uttalade i likhet med regeringen att de rättspsykiatriska undersökningarna i framtiden så långt möjligt borde utföras inom hälso- och sjukvården.

Verksamheten i Uppsala och Östergötland upphör

Vid RMV:s rättspsykiatriska avdelning i Uppsala bedrevs verksamhet fram till år 1998, då avdelningen upphörde. En av de sjukvårdshuvudmän som staten träffade avtal med var Östergötlands läns landsting. Vid den rättspsykiatriska kliniken i Vadstena utfördes rättspsykiatriska undersökningar fram till år 1999, då entreprenadverksamheten där avvecklades.

Statens offentliga utredningar 2006

Kronologisk förteckning

1. Skola & Samhälle. U.
2. Omprövning av medborgarskap. Ju.
3. Stärkt konkurrenskraft och sysselsättning i hela landet. N.
4. Svenska partnerskap – en översikt. Rapport 1 till Organisationsutredningen för regional tillväxt. N.
5. Organisering av regional utvecklingspolitik – balansera utveckling och förvaltning. Rapport 2 till Organisationsutredningen för regional tillväxt. N.
6. Skyddsgrundsdirektivet och svensk rätt. En anpassning av svensk lagstiftning till EG-direktiv 2004/83/EG angående flyktingar och andra skyddsbehövande. UD.
7. Studieavgifter i högskolan. U.
8. Mångfald och räckvidd. U.
9. Kontroll av varor vid inre gräns. Fi.
10. Ett förnyat programkontor. U.
11. Spel i en föränderlig värld. Fi.
12. Rattfylleri och sjöfylleri. Ju.
13. Djurskydd vid hästavel. Jo.
14. Samernas sedvanemarker. Jo.
15. Detaljhandel med nikotinläkemedel. S.
16. Ny reglering om brandfarliga och explosiva varor. Fö.
17. Ny häkteslag. Ju.
18. Kustbevakningens personuppgiftsbehandling. Integritet – Effektivitet. Fö.
19. Att återta mitt språk. Åtgärder för att stärka det samiska språket. Ju.
20. Tonnageskatt. Fi.
21. Mediernas Vi och Dom. Mediernas betydelse för den strukturella diskrimineringen. Ju.
22. En sammanhållen diskrimineringslagstiftning. Del 1+2, särtryck av sammanfattningen, lättläst sammanfattning och daisy. Ju.
23. Nya skatteregler för idrotten. Fi.
24. Avgift för matservice inom äldre- och handikappomsorgen. S.
25. Arbetslivsresurs. Ett statligt ägt bolag efter sammanslagning av Samhall Resurs AB (publ) och Arbetslivstjänster. N.
26. Sverige som värdland för internationella organisationer. UD.
27. Stöd till hälsobefrämjande tandvård. S.
28. Nya upphandlingsregler 2. Fi.
29. Teckenspråk och teckenspråkiga. Kunskaps- och forskningsöversikt. S.
30. Är rättvisan rättvis? Tio perspektiv på diskriminering av etniska och religiösa minoriteter inom rättssystemet. Ju.
31. Anställ unga! U.
32. God sed vid lönebildning – Utvärdering av Medlingsinstitutet. N.
33. Andra vägar att finansiera nya vägar. N.
34. Den professionella orkestermusiken i Sverige. U.
35. Värdepapper och kontrolluppgifter. Fi.
36. För studenterna... – om studentkårer, nationer och särskilda studentföreningar. U.
37. Om välfärdens gränser och det villkorade medborgarskapet. Ju.
38. Vuxnas lärande. En ny myndighet. U.
39. Ett utvidgat miljöansvar. M.
40. Utbildningens dilemma Demokratiska ideal och andrafierande praxis. Ju.

41. Internationella sanktioner. UD.
42. Plats på scen. U.
43. Översyn av atomansvaret. M.
44. Bättre arbetsmiljöregler I. Samverkan, utbildning, avtal m.m. N.
45. Tänka framåt, men göra nu. Så stärker vi barnkulturen. + Bilaga/rapport: "Det ser lite olika ut..." En kartläggning av den offentligt finansierade kulturen för barn. U.
46. Jakten på makten. Ju.
47. Ökade möjligheter till trafiknykterhetskontroller vid gränserna. Ju.
48. Bidragsbrott. Fi.
49. Asylsökande barn med uppgivenhets-symtom – trauma, kultur, asyprocess. UD.
50. En ny lag om värdepappersmarknaden. + Författningsbilaga. Fi.
51. Tillgänglighet, mobil TV samt vissa andra radio- och TV-rättsliga frågor. + Daisy. U.
52. Diskrimineringens retorik. En studie av svenska valrörelser 1988–2002. Ju.
53. Partierna nominerar. Exkluderingens mekanismer – etnicitet och representation. Ju.
54. Teckenspråk och teckenspråkiga. Översyn av teckenspråkets ställning. S.
55. Ny associationsrätt för försäkringsföretag. + Författningsförslag. Fi.
56. Ansvarsfull servering – fri från diskriminering. S.
57. En bättre tillsyn av missbrukarvården. S.
58. Sanktionsavgift i stället för straff – områdena livsmedel, foder och djurskydd. Jo.
59. Arbetslivets (o)synliga murar. Ju.
60. På tröskeln till lönearbete. Diskriminering, exkludering och underordning av personer med utländsk bakgrund. Ju.
61. Asylförfarandet – asylprocedurdirektivets genomförande i svensk rätt. UD.
62. Testa och öva i norra Sverige. Center i Arvidsjaur. N.
63. Forensiska institutet. Ny myndighet för kriminalteknik, rättsmedicin och rättspsykiatri. Ju.

Statens offentliga utredningar 2006

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

- Omprövning av medborgarskap. [2]
Rattfylleri och sjöfylleri. [12]
Ny häkteslag. [17]
Att återta mitt språk. Åtgärder för att stärka det samiska språket. [19]
Mediernas Vi och Dom. Mediernas betydelse för den strukturella diskrimineringen. [21]
En sammanhållen diskrimineringslagstiftning.
Del 1+2, särtryck av sammanfattningen, lättläst sammanfattning och daisy. [22]
Är rättvisan rättvis?
Tio perspektiv på diskriminering av etniska och religiösa minoriteter inom rättssystemet. [30]
Om välfärdens gränser och det villkorade medborgarskapet. [37]
Utbildningens dilemma
Demokratiska ideal och andrafierande praxis. [40]
Jakten på makten. [46]
Ökade möjligheter till trafiknykterhetskontroller vid gränserna. [47]
Diskrimineringens retorik. En studie av svenska valrörelser 1988–2002. [52]
Partierna nominerar.
Exkluderingens mekanismer – etnicitet och representation. [53]
Arbetslivets (o)synliga murar. [59]
På tröskeln till lönearbete. Diskriminering, exkludering och underordning av personer med utländsk bakgrund. [60]
Forensiska institutet. Ny myndighet för kriminalteknik, rättsmedicin och rättspsykiatri. [63]

Utrikesdepartementet

- Skyddsgrundsdirektivet och svensk rätt.
En anpassning av svensk lagstiftning till EG-direktiv 2004/83/EG angående flyktingar och andra skyddsbehövande. [6]
Sverige som värdland för internationella organisationer. [26]
Internationella sanktioner. [41]
Asylsökande barn med uppgivenhetssymtom – trauma, kultur, asylprocess. [49]
Asylförfarandet
– asylprocedurdirektivets genomförande i svensk rätt. [61]

Försvarsdepartementet

- Ny reglering om brandfarliga och explosiva varor. [16]
Kustbevakningens personuppgiftsbehandling. Integritet – Effektivitet. [18]

Socialdepartementet

- Detaljhandel med nikotinläkemedel. [15]
Avgift för matservice inom äldre- och handikappomsorgen. [24]
Stöd till hälsobefrämjande tandvård. [27]
Teckenspråk och teckenspråkiga.
Kunskaps- och forskningsöversikt. [29]
Teckenspråk och teckenspråkiga.
Översyn av teckenspråkets ställning. [54]
Ansvarsfull servering – fri från diskriminering. [56]
En bättre tillsyn av missbrukarvården. [57]

Finansdepartementet

- Kontroll av varor vid inre gräns. [9]
Spel i en föränderlig värld. [11]
Tonnageskatt. [20]

Nya skatteregler för idrotten. [23]
Nya upphandlingsregler 2. [28]
Värdepapper och kontrolluppgifter. [35]
Bidragsbrott. [48]
En ny lag om värdepappersmarknaden.
+ Författningsbilaga. [50]
Ny associationsrätt för försäkrings-
företag. + Författningsförslag. [55]

Utbildnings- och kulturdepartementet

Skola & Samhälle. [1]
Studieavgifter i högskolan. [7]
Mångfald och räckvidd. [8]
Ett förnyat programkontor. [10]
Anställ unga! [31]
Den professionella orkestermusiken
i Sverige. [34]
För studenterna...
– om studentkårer, nationer och
särskilda studentföreningar. [36]
Vuxnas lärande. En ny myndighet. [38]
Plats på scen. [42]
Tänka framåt, men göra nu. Så stärker vi
barnkulturen. + Bilaga/rapport:
"Det ser lite olika ut..." En kartläggning
av den offentligt finansierade kulturen
för barn. [45]
Tillgänglighet, mobil TV samt vissa andra
radio- och TV-rättsliga frågor.
+ Daisy. [51]

Jordbruksdepartementet

Djurskydd vid hästavel. [13]
Samernas sedvanemarkar. [14]
Sanktionsavgift i stället för straff
– områdena livsmedel, foder och
djurskydd. [58]

Miljö- och samhällsbyggnadsdepartementet

Ett utvidgat miljöansvar. [39]
Översyn av atomansvaret. [43]

Näringsdepartementet

Stärkt konkurrenskraft och sysselsättning
i hela landet. [3]
Svenska partnerskap – en översikt.
Rapport 1 till Organisations-
utredningen för regional tillväxt. [4]

Organisering av regional utvecklingspolitik
– balansera utveckling och förvaltning.
Rapport 2 till Organisationsutredning-
en för regional tillväxt. [5]

Arbetslivsresurs.

Ett statligt ägt bolag efter sammanslag-
ning av Samhall Resurs AB (publ) och
Arbetslivstjänster. [25]
God sed vid lönebildning – Utvärdering av
Medlingsinstitutet. [32]
Andra vägar att finansiera nya vägar. [33]
Bättre arbetsmiljöregler I. Samverkan,
utbildning, avtal m.m. [44]
Testa och öva i norra Sverige. Center i
Arvidsjaur. [62]